Джийн М. Оел

ДЕЦА НА ЗЕМЯТА

АЙЛА

ПРЕЗ РАВНИНАТА

ДЖИЙН М. ОЕЛ
АЙЛА ПРЕЗ РАВНИНАТА

Превод: Мариана Пампорова-Стойчева, Георги Стойчев

chitanka.info

На Ленор,

която последна се завърна у дома и чиято съименница се появява в тази книга,

на Майкъл,

който споделя нетърпеливото й очакване,

и на Дъстин Джойс и Уенди

с обич.

БЛАГОДАРНОСТИ

Всяка от книгите от тази поредица, озаглавена „Деца на земята“, представляваше отделно и уникално предизвикателство, но от самото начало, когато се зароди идеята за бъдещия роман в 6 части, четвъртият том (в българския превод книги 7, 8 и 9 от поредицата — б.пр.), „книгата за пътешествието“, беше както най-трудната, така и най-интересната от гледна точка на изследователската и писателската работа. „The Plains of Passage“ (в българския превод — „Айла през равнината“ и „Дългият път на север“ — б.пр.) наложиха допълнително пътешествие и от страна на авторката, включващо повторно посещение на Чехословакия, както и пътуване до Унгария, Австрия и Германия за проследяване на част от поречието на Дунав (Великата майка река). Но за да се пренесе действието в ледниковата епоха, беше необходимо още повече библиотечно време за изследвания.

Отново съм задължена на д-р Ян Йелинек, заслужил директор на „Антропос институт“ в Бърно, Чехословакия, за неговата любезност, за помощта и за уместните му бележки и тълкувания, свързани с артефактите от късния палеолит, намерени в региона.

Благодарна съм и на д-р Бохуслав Клима, „Archeologicky Ustav CSAV“, за чудесната дегустация в неговата изба на вина от лозята му край Долни Вестонице и още повече за това, че така щедро сподели с мен събираните през целия му живот знания и информация за обстановката през най-важния ранен период.

Бих искала да изразя благодарността си и към д-р Иржи Свобода, „Archeologicky Ustav CSAV“, за информацията му във връзка с удивителните му нови открития, които значително обогатяват познанията ни за далечните предци на съвременното човечество, живели преди повече от 250 века, когато една четвърт от земното кълбо е била покрита с лед.

На д-р Олга Софър, водещия американски експерт по отношение на народите от Централна и Източна Европа от късния палеолит, съм благодарна и признателна за това, че ме уведомяваше за най-новите събития и ми предоставяше последните вестници, включително

резултатите от ново проучване върху най-ранното грънчарско изкуство в човешката история.

Искам да изразя благодарността си към Д-р Милфърд Уолпоф от Мичиганския университет за полезните му забележки по време на дискусията ни за разпределението на населението от северните континенти по време на последната ледникова епоха, когато прадедите на съвременното ни човечество се концентрирали в някои благоприятни области, докато по-голяма част от земята, макар и богата на животински видове, оставала безлюдна.

Намирането на парченцата от мозайката, необходими за създаването на този измислен свят от праисторическото минало, бе истинско предизвикателство; не по-малко предизвикателство бе и тяхното сглобяване. Дори и след като проучих наличните материали относно глетчерите и заобикалящата ги среда, все още нямах достатъчно ясна представа за всички северни земи, за да мога да придвижвам моите герои през техния свят. Имаше въпроси, противоречиви теории — някои от които не изглеждаха много добре обмислени — парчета, които не пасваха.

Накрая с голямо облекчение и нарастващ възторг открих едно ясно обяснено и внимателно конструирано проучване, което разсея мъглата, забулила света през ледниковата епоха. То даде отговор на възникналите въпроси и ми даде възможност да намеря правилното място на останалата информация, почерпена от други източници, както и на моите собствени размишления, така че да мога да изградя една логическа атмосфера. Изключително съм признателна на Р. Дейл Гутрие за статията му „Бозайниците от Мамутската степ, като индикатори за палеосредата“ (Mammals of the Mammoth Steppe as Paleoenvironmental Indicators), стр.307-326 от „Палеоекология на Берингия“ (Paleoecology of Beringia) под редакцията на Дейвид М. Хопкинс, Джон В. Матеус — младши, Чарлз Е. Суигър и Стивън Б. Янг, Academic Press, 1982 г. Повече от която и да било друга отделна творба тази статия спомогна за превръщането на тази книга в единно, всеобхватно и разбираемо цяло.

Тъй като рунтавите мамути символизират ледниковата епоха, бяха положени значителни усилия за съживяването на тези дебелокожи праисторически животни. Част от изследванията ми се състояха в това, да издиря всичко, което можех да намеря по отношение на мамутите и

на съвременните слонове, тъй като те са така тясно свързани. Сред тази литература най-ярко изпъква „Спомени за слонове — тринадесет години от живота на семейство слонове“ (Elephant Memories: Thirteen Years in the Life of an Elephant Family) от д-р Синтия Мос (William Morrow & Co. Inc., 1988). Задължена съм на д-р Мос за дългогодишните й изследвания и за интелигентно написаната й и лека за четене книга.

Освен изследователския материал за една писателка е от значение и словесното съзвучие и качеството на завършената й творба. Вечно ще бъда признателна на Лори Спарк, изпълнителен и управителен редактор на издателската група „Краун“, която се погрижи завършеният ръкопис да се превърне в добре оформена и отпечатана книга.

Благодарна съм и на Бети А. Прашкър, главен редактор, вицепрезидент и още по-важно — изключителен редактор, под чието ръководство ръкописът се превърна в завършена творба.

Не по-малка благодарност изпитвам и към Джийн В. Нагар — посредничка от световна класа, заемаща първо място и носителка на златен медал в Литературната олимпиада!

И накрая за Рей Оел — любов и признателност, за които не достигат слова.

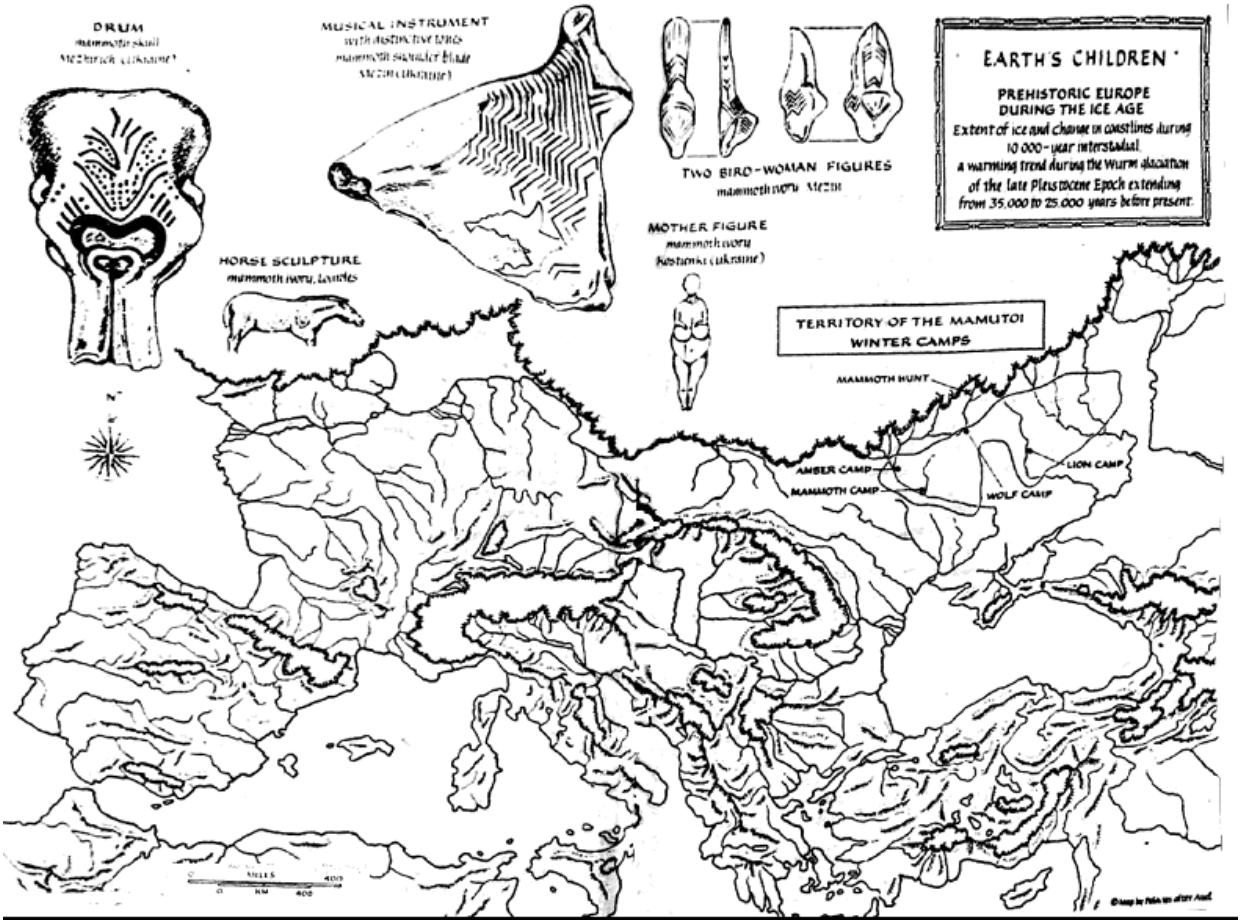
DRUM
MUSICAL INSTRUMENT
TWO BIRD-WOMAN FIGURES
mammoth ivory Mezin
MOTHER FIGURE
mammoth ivory
Kostenki (ukraine)
HORSE SCULPTURE
mammoth ivory, Lourdes
EARTH'S CHILDREN
PREHISTORIC EUROPE
DURING THE ICE AGE
Extent of ice and change in coastlines during
10,000-year interstadial
a warming trend during the Wurm glaciation
of the late Pleistocene Epoch extending
from 35,000 to 25,000 years before present
TERRITORY OF THE MAMUTOI
WINTER CAMPS
MAMMOTH HUNT
AMBER CAMP
MAMMOTH CAMP
LION CAMP
WOLF CAMP

1

Жената успя да долови някакво движение през прашната завеса и се зачуди дали не е вълкът, който преди тичаше на подскоци пред тях.

Хвърли поглед към спътника си с намръщено от тревога лице, сетне отново подири вълка, напрягайки очи.

— Джондалар! Виж! — възкликна тя и посочи напред.

Вляво от нея, през сухия, стелещ се прах, едва се забелязваха очертанията на няколко конични шатри.

Вълкът дебнеше някакви двуноги същества, чиито силуети постепенно придобиваха плътност. Те държаха копия, насочени право срещу него.

— Изглежда, че сме стигнали до реката, Айла, но ми се струва, че не сме единствените желаещи да разположат бивака си тук — отбеляза мъжът, като дърпаше юздата да удържи коня си.

Жената притисна бедра към коня си, за да го накара да спре.

До Айла достигна застрашителното ръмжене на вълка и тя забеляза, че от отбранителна позата му се бе превърнала в нападателна. Беше готов да се нахвърли върху хората! Айла изсвири остро, подобно на птица, макар и такава, каквато никой не бе чувал. Вълкът изостави дебненето и се понесе към жената, яхнала коня.

— Вълчо, до мен! — заповяда тя, като същевременно му даде знак с ръка.

Вълкът заситни край светлокафявата кобила, докато ездачите бавно приближаваха хората, застанали пред шатрите.

Поривистият, променлив вятър, който разнасяше фини частици льосова почва, се завихри край тях и скри от погледа им фигурите с копия в ръце. Айла преметна крак и скочи от гърба на коня. Коленичи до вълка, постави едната си ръка върху гърба му, а с другата го обгърна през гърдите, за да го успокои и задържи, ако се наложи. Долавяше сподавеното ръмжене в гърлото му и усещаше стегнатите мускули на готовото му за отскок тяло. Тя вдигна поглед към Джондалар. Прах покриваше раменете и дългата, светлоруса коса на високия мъж и

променяше цвета на тъмнокафявия му жребец в по-светъл оттенък, какъвто се срещаше по-често сред тази порода яки коне. По същия начин изглеждаха Айла и Уини. Макар че лятото едва беше започнало, силните ветрове, духащи откъм разположения на север масивен глетчер, вече изсушаваха широката степна ивица на юг от леда.

Усети с ръката си как мускулите на вълка се стегнаха и той цял се напрегна, когато иззад копиеносците се появи нова фигура с маска, от която стърчаха рога на зубър, и с одежди, каквито Мамут би могъл да облече при важна церемония — боядисани и украсени с тайнствени символи.

Жрецът-мамут енергично размаха жезъл към тях и извика:

— Махнете се, зли духове! Вървете си оттук!

На Айла й се стори, че гласът, който долиташе изпод маската, е женски, но не беше съвсем сигурна; думите обаче бяха от езика на Мамутоите. Мамутът се спусна към тях, като отново размаха жезъла, и тя трябваше да удържи вълка. Тогава маскираната фигура започна да издава напевни звуци и поде танц, като разклащаше жезъла и бързо пристъпяше към тях с високо вдигнат крак, а сетне отстъпваше, сякаш се опитваше да ги сплаши или прокуди. Имаше известен успех — конете се подплашиха.

Айла се изненада от готовността на Вълчо да нападне непознатите; вълците рядко заплашваха хора. Но като си спомни поведението на глутници, намери обяснение. Докато се учеше да ловува, Айла често бе наблюдавала вълци и знаеше, че са привързани и лоялни към своята глутница. Но те бързо прогонваха непознатите от територията си; известно бе, че защитавайки своето, те можеха да сдавят дори други вълци.

За малкото вълче, което тя бе намерила и отнесла в землянката на Мамутоите, неговата глутница се състоеше от обитателите на Лъвския бивак; вероятно за него другите хора бяха като непознати вълци. Още като малко вълче беше посрещал с ръмжене непознатите човешки същества, които ги навестяваха. Сега, озовал се на друга територия, вероятно територията на друга глутница, той естествено заемаше отбранителна позиция, усещайки присъствието на непознати същества, при това враждебно настроени, с копия в ръце. Защо ли хората от този бивак бяха посегнали към копията?

На Айла ѝ се стори, че напевът ѝ е познат; после изведнъж осъзна смисъла му. Словата принадлежаха към свещения древен език, разбираем само за мамутите. Тя не разбираше всичко — когато пое на път, Мамут едва бе започнал да я учи на този език, но схвана, че смисълът на високото и монотонно песнопение по същество съвпадаше с този на предхождащите го кресливи слова, макар че звучеше повече като придумване. Мамутът увещаваше странните духове на вълка и на конете-човеци да си вървят и да ги оставят на мира, да се завърнат в света на духовете, към който принадлежат.

Айла обясни на Джондалар какво нареждаше жреца, като говореше на езика на Зеландониите, за да не разберат хората от бивака.

— Значи ни взимат за духове? Ами да! — възкликна той. — Трябваше да се сетя. Страхуват се от нас. Затова ни заплашват с копия. Знаеш ли, Айла, може би това ще се случва всеки път, когато срещнем хора по пътя си. Ние вече сме свикнали с животните, но за повечето хора конете и вълците никога не са били нещо повече от храна и кожи.

— В началото на Лятната сряда Мамутоите също бяха объркани. Трябваше да мине известно време, докато свикнат с мисълта, че конете и вълкът могат да живеят заедно с тях, но после ги приеха — спомни си тя.

— Когато за пръв път отворих очи в твоята пещера в долината и видях как помагаш на Уини да роди Рейсър, и аз си помислих, че лъвът ме е убил и съм се събудил в света на духовете — отвърна Джондалар. — Май и аз трябва да сляза, та да им покажа, че съм човек, и ние с Рейсър не сме едно цяло като някакъв дух на човек-кон.

Той скочи на земята, но не отпусна въжето, прикрепено към изработения от него оглавник. Рейсър отмяташе глава в стремежа си да отбегне настъпващия мамут, който все още размахваше жезъла и редеше напева си със силен глас. Уини стоеше зад коленичилата жена и я докосваше с наведената си глава. Айла не използуваше нито въжета, нито оглавници, за да управлява коня си. Достатъчно бе да притисне кобилата с крака или да заеме определена поза, за да я насочи в желаната посока.

Доловил няколко думи от странния език, на който разговаряха духовете, и проследил движението на Джондалар, шаманът усили песнопението си, умолявайки духовете да си вървят, като им

обещаваше церемонии и се опитваше да ги предразположи, предлагайки им дарове.

— Струва ми се, че трябва да им кажеш кои сме — предложи Айла. — Този мамут е много разтревожен.

Джондалар хвана въжето близо до главата на жребеца. Рейсър беше изплашен и се опитваше да се вдигне на задните си крака, а крещящият мамут с жезъла съвсем не облекчаваше положението. Дори Уини бе неспокойна, макар че обикновено кобилата бе по-уравновесена от чедото си, което лесно се възбуждаше.

— Ние не сме духове — извика Джондалар, когато мамутът спря, за да си поеме дъх. — Аз съм пришълец, пътешественик, а тя — посочи той към Айла — е от Мамутоите, от Мамутското огнище.

Хората се спогледаха, сякаш се съмняваха в думите му, а мамутът престана да крещи и да танцува, но докато ги изучаваше, все още от време на време размахваше жезъла. Възможно бе да са духове, които им погаждат номера, но поне ги бяха накарали договорят на разбираем за всички език. Най-после мамутът заговори:

— Защо трябва да ви вярваме? Откъде да знаем дали не се опитвате да ни измамите? Казваш, че тя е от Мамутското огнище, но къде й е знакът? Лицето й не е татуирано.

— Той не каза, че съм мамут — обади се Айла. — Каза, че съм от Мамутското огнище. Преди да тръгнем, старият Мамут от Лъвския бивак ме обучаваше, но все още не съм усвоила всичко.

Мамутът размени няколко слова с един мъж и една жена, а после отново се обърна към тях.

— Този човек — посочи той с глава към Джондалар — е такъв, за какъвто се представя — пришълец. Макар че владее езика доста добре, говори като чужденец. Ти казваш, че си от Мамутоите, но има нещо в говора ти, което не е като при Мамутоите.

Джондалар затаи дъх. В говора на Айла действително имаше нещо необичайно. Определени звуци тя не можеше да възпроизведе добре и от нейната уста звучаха по чудноват и неповторим начин. Съвсем ясно бе какво иска да каже и речта й не беше неприятна — на него дори му харесваше — но се забелязваше. Не беше точно като акцент на човек, говорещ друг език; беше нещо по-различно. И все пак това беше именно акцент, но породен от език, който повечето хора не бяха чували. Айла произнасяше звуците с акцента на човек, говорещ

трудния, гърлен, звуково ограничен език на народа, който я бе прибрал като малко сираче и я бе отгледал.

— Не съм по рождение от Мамутоите — изрече тя, като продължаваше да възпира Вълчо, макар че бе престанал да ръмжи. — Бях осиновена от Мамутското огнище, от самия Мамут.

Последва възбудена размяна на реплики сред хората и нов разговор насаме между мамута, жената и мъжа.

— Щом не сте от света на духовете, защо вълкът ви се подчинява, а конете ви носят на гръб? — попита мамутът.

— Не е трудно да се приучат да го правят, ако човек ги намери, докато са малки — обясни Айла.

— Звучи прекалено просто. Сигурно има и нещо друго.

Тази жена не можеше да заблуди един мамут, който също принадлежеше към Мамутското огнище.

— Аз присъствувах, когато тя донесе вълчето в землянката — опита се да обясни и Джондалар. — Беше толкова мъничко, че още сучеше, и бях сигурен, че няма да оживее. Но тя го хранеше с накълцано на ситно месо и с бульон и ставаше да го наглежда нощем, както правят майките с бебетата. За всеобща изненада мъничето оцеля и започна да расте, но това беше само началото. После тя го приучи да прави онова, което тя иска — да не ходи по голяма и малка нужда в землянката, да не хапе децата дори когато му причиняват болка. Ако не бях там, нямаше да повярвам, че един вълк може да научи и да разбере толкова много неща. Вярно е, че не е достатъчно човек да намери животинчето като малко. Тя се грижеше за него като за дете. Тя е като майка за това същество, затова то върши това, което тя поиска.

— Ами конете? — запита мъжът, който стоеше до шамана и внимателно наблюдаваше буйния жребец и високия мъж, който го управляваше.

— И с конете е същото. Можеш да ги обучиш, ако ги намериш, когато са малки и започнеш да се грижиш за тях. Нужно е доста време и търпение, но и те се приучват.

Хората бяха престанали да ги държат на прицел с копията си и слушаха с голям интерес. Не бяха чували за духове, които говорят на обикновен език, макар че всички тия приказки за майчински грижи към животните много приличаха на странните разкази, с които бяха

известни духовете — словата на пришълците само привидно съвпадаха с познатите на копиеносците думи.

Тогава в разговора се включи жената от бивака:

— Не знам дали жена може да бъде като майка за животни, но със сигурност знам, че Мамутското огнище не осиновява чужденци и не ги прави Мамутои. То не е обикновено огнище. Към него принадлежат Онези, Които Служат на Майката. Хората или сами избират Мамутското огнище, или стават негови избраници. Имам роднини в Лъвския бивак. Мамут е много стар — може би най-възрастният сред живите. Защо ще иска да осиновява, когото и да било? А ми се струва, че и Люти не би го позволила. Много е трудно да се повярва на думите ти и не съм убедена, че трябва да ги приемаме за истина.

Айла долови нещо в начина, по който говореше жената, или по-скоро в изтънчената превзетост, която съпровождаше словата й: скованият гръб, напрегнатите рамене, пресилено смръщеното лице. Сякаш очакваше нещо неприятно. И Айла разбра, че неправилно произнесеното име не беше неволна грешка на езика; думите на жената съдържаха преднамерено лъжливо твърдение, а във въпроса й се таеше уловка. Но за нея уловката беше съвсем прозрачна и това се дължеше на необикновеното й минало.

Хората, които я бяха отгледали, известни като плоскоглавци, но наричащи се Кланът, общуваха помежду си чрез смислово наситени понятия и с помощта на повече възприятия, при това словата не бяха от първостепенно значение. Малцина разбираха, че те имат език. Способността им да образуват думи беше ограничена и към тях често се отправяха хули, че не са човешки същества, че са животни, които не могат да говорят. Служеха си с езика на жестовете и знаците, който не бе по-малко сложен от словесния.

Сравнително малкото думи, произнасяни от хората на Клана — които Джондалар толкова трудно възпроизвеждаше, така както и тя не произнасяше съвсем добре някои звуци на езика на Зеландониите или на Мамутоите — се открояваха с особената си вокализация и обикновено се използуваха при наблягане или като названия на хора и предмети. Нюансите и смисловите оттенъци се предаваха чрез цялостното поведение, чрез позата на тялото или чрез мимика, което придаваше дълбочина и разнообразие на езика, подобно на

интонацията и окончанията в словесния език. Но при такъв открит начин на общуване бе почти невъзможно да се изрече неистина.

Айла бе усвоила умението да долавя и разбира сигналите, предавани чрез движението на тялото и изражението на лицето още когато се учеше да говори със знаци; то бе необходимо за воденето на пълноценен разговор. Когато си възвръщаше способността да използува словесен език с помощта на Джондалар и когато усъвършенствуваше езика на Мамутоите, Айла откри, че улавя непреднамерените сигнали на променящия се израз на лицето и позата на тялото дори на хора, които разговаряха с думи, макар че тези жестове не бяха осъзнати езикови средства.

Тя откри, че разбира не само словата, въпреки че в началото това предизвика у нея известно объркване и й причини страдание, тъй като думите невинаги съответствуваха на сигналите, а тя не знаеше какво е лъжа. От познатите й състояния най-близко до неистината бе въздържанието от общуване.

По-късно узна, че някои малки лъжи бяха изричани от учтивост. Но едва когато проумя какво е хумор — при който обикновено се казва едно нещо, а се има предвид друго — тя изведнъж осъзна характера на словесния език и започна да разбира хората, които си служеха с него. Тогава способността й да тълкува несъзнателно подадените сигнали придаде неочаквано измерение на нейните развиващи се езикови умения: почти свръхестествено възприемане на истинския замисъл на хората. Това й даваше необичайно предимство. Макар че самата тя не умееше да лъже, ако не се брои премълчаването, обикновено разбираше кога другите спестяват истината.

— В Лъвския бивак нямаше човек на име Люти, когато аз бях там — реши да бъде пряма Айла. — Водачката се нарича Тюли, а нейният брат Талут е водачът.

Жената кимна едва доловимо, а тя продължи:

— Знам, че човек обикновено се посвещава на Мамутското огнище, а не се осиновява от него. Поканата ми беше отправена от Талут и Нези; Талут дори разшири землянката, за да направи специален зимен заслон за конете, но старият Мамут изненада всички ни. По време на церемонията той ме осинови. Каза, че аз принадлежа към Мамутското огнище, че съм негова дъщеря по рождение.

— Ясно ми е защо старият Мамут е могъл да каже такова нещо, щом си се появила в Лъвския бивак с тези коне — обади се мъжът.

Жената го погледна с раздразнение и изрече няколко думи полугласно. Сетне тримата отново започнаха да си разменят реплики. Мъжът беше стигнал до заключението, че пришълците най-вероятно са хора, а не преструващи се духове — или ако са такива, не са пакостливи — но не вярваше, че са точно такива, за каквито се представят. Обяснението на високия мъж за поведението на животните беше прекалено просто, но пробуди интереса му. Конете и вълкът го заинтригуваха. Според жената те се изразяваха с прекалена лекота, позволяваха си прекалено много, бяха прекалено учтиви и тя беше убедена, че никой от тях не казва цялата истина. Не им вярваше и не искаше да има нищо общо с тях.

Започна да ги възприема като човешки същества едва когато я осени друга мисъл, която за човек, разбиращ от тези неща, обясняваше необикновеното поведение на животните много по-убедително. Тя беше сигурна, че русата жена е могъщ Викач и че старият Мамут вероятно е знаел, че тя по рождение притежава тайнствената способност да управлява животните. Вероятно същото се отнасяше и за мъжа. Когато по-късно техният Бивак се присъединеше към останалите на Лятната среща, щеше да е интересно да поговорят с Лъвския бивак, а и мамутите-жреци със сигурност щяха да споделят някои мисли за тази двойка. По-лесно бе да се повярва в магия, отколкото в нелепото твърдение, че животните могат да бъдат опитомявани.

Тримата не успяха да постигнат съгласие. Чужденците тревожеха жената. Ако се беше замислила, вероятно би признала, че се страхува. Не й се нравеше близостта на така явно демонстрирана окултна сила, но нейното мнение не беше зачетено. Мъжът се обърна към тях:

— Тук, където реките се сливат, е удобно за лагеруване. Наскоро имахме успешен лов, а сега насам приближава стадо огромни елени. Би трябвало да са тук след няколко дни. Няма да имаме нищо против, ако решите да разположите лагера си наблизо и да се включите в лова.

— Благодарни сме ви за поканата — отвърна Джондалар. — Вероятно ще разположим лагера си наблизо, за да пренощуваме, но на сутринта трябва да продължим пътя си.

Предложението беше предпазливо, но твърде подобно на посрещането, оказвано им често от непознати, когато двамата с брат му пътешествуваха пеша. Официалният поздрав, отправян в името на Майката, предлагаше нещо повече от гостоприемство. Той се смяташе като покана да се присъединят към тях, да се настанят и живеят сред тях за известно време. Частичната покана, с която мъжът се обръщаше към тях, издаваше тяхната несигурност, но поне вече не ги заплашваха с копия.

— Тогава в името на Мут поне споделете с нас вечерята и сутрешната ни храна.

Очевидно водачът можеше да си позволи да бъде гостоприемен в известни граници, но Джондалар усети, че домакинът би искал да им предложи и нещо повече.

— В името на Великата Майка Земя с радост ще разделим храната ви тази вечер, след като разположим лагера си — съгласи се Джондалар, — но сутринта трябва да тръгнем рано.

— Закъде бързате толкова?

Типичната за Мамутоите прямота продължаваше да предизвиква изненада у него дори след всичкото време, което бе прекарал сред тях, особено когато се проявяваше от непознат. Хората от народа на Джондалар биха съзрели известна неучтивост във въпроса на водача; не че биха го възприели като твърде недискретен — само като знак за липса на зрялост, за неразбиране на по-изтънчената и обиграна реч, с която си служат възрастните.

Но Джондалар беше узнал, че искреността и прямотата бяха пристойни качества за Мамутоите, а липсата на откритост будеше подозрения, макар че нравите им не бяха така безрезервно открити, както изглеждаше на пръв поглед.

Имаше изтънченост. Въпросът беше в това как човек дава израз на прямотата си, как се възприема тя и какво остава неизречено. Но за Мамутоите откровеното любопитство на водача на този бивак беше съвсем естествено.

— Аз си отивам у дома — отвърна Джондалар — и водя тази жена със себе си.

— Какво толкова ще стане, ако се забавите ден-два?

— Моят дом е далеч на запад. Заминах преди… — запресмята наум — четири години и ще ни трябва още една година, докато се

приберем, ако имаме късмет. По пътя ни има някои опасни за пресичане места — реки и заледени местности, и не бих искал да стигнем до тях в неподходящ сезон.

— На запад ли каза? Струва ми се, че пътувате на юг.

— Да. Запътили сме се към Беранско море и Великата Майка Река. Ще следваме нейното русло срещу течението.

— И братовчед ми беше на запад да търгува преди няколко години. Каза, че някои от тамошните хора живеели край река, която също наричали Великата Майка — рече мъжът. — Според него това е същата река. Те поеха на запад оттук. Зависи докъде искате да стигнете нагоре по течението, но има един път на юг от Големия лед и на север от планините, който води на запад. Можете значително да скъсите Пътешествието си, ако тръгнете по него.

— Талут ми разказа за северния път, но, изглежда, никой не е сигурен, че става въпрос за същата река. Ако е друга, може да загубим повече време, докато открием истинската. Аз дойдох по южния път и го познавам. Освен това имам роднини сред Речните хора. Стопанката на брат ми беше от народа Шарамудои и аз съм живял с тях. Ще ми се да ги навестя още веднъж. Едва ли някога ще ги видя отново.

— Ние търгуваме с Речните хора. Май наистина говореха за някакви чужденци, които преди година-две са живели заедно с една от групите, към която се била присъединила и една жена от Мамутоите. Сега се сещам, че ставаше въпрос за двама братя. Традицията на бракосъчетаване е различна при Шарамудоите, но си спомням, че жената и партньорът й се канеха да свържат съдбата си с друга двойка — нещо като осиновяване предполагам. Бяха поканили всички роднини Мамутои, които искаха да присъствуват. Неколцина отидоха и един-двама вече се върнаха.

— Това беше брат ми Тонолан, рече Джондалар, доволен, че разказът потвърждава неговата история, макар че все още не можеше да произнася името на брат си, без да изпитва болка. — Бракосъчетанието беше между него и Джетамио, а тяхна противостояща двойка станаха Маркено и Толи. Именно Толи започна да ме учи на езика на Мамутоите.

— Толи ми е далечна братовчедка, а ти си брат на един от партньорите й? — Мъжът се обърна към сестра си. — Тюри, този човек ни е роднина. Мисля, че трябва да ги посрещнем както подобава.

— И без да дочака отговор, той изрече: — Аз съм Рутан, водач на Соколовия бивак. В името на Мут, Великата Майка, вие сте добре дошли.

Жената нямаше избор. Тя не би поставила брат си в неудобно положение, отказвайки да приветствува чужденците заедно с него, въпреки че й минаха през ума няколко внимателно подбрани думи, които искаше да му каже насаме.

— Аз съм Тюри, водачка на Соколовия бивак. В името на Майката, ти си добре дошъл тук. През лятото се наричаме Бивакът на перестата трева.

Това не беше най-сърдечното приветствие, с което някога го бяха удостоявали. Джондалар долови определена резервираност и очертаване на граница. Тя го приветствуваше с „добре дошъл“ „тук“, конкретно на това място, но то бе техен временен дом. Той знаеше, че „Бивак на перестата трева“ се нарича всяко място за лагеруване по време на летен лов. Мамутоите водеха заседнал начин на живот през зимата и тази група, подобно на останалите, населяваше постоянен лагер или съставляваше общност, обитаваща едно-две големи или няколко по-малки полуподземни жилища, които наричаха Соколовия бивак. Тя не беше го приветствувала с „добре дошъл“ там.

— Аз съм Джондалар от Зеландониите, приветствувам ви в името на Великата Земя Майка, която ние наричаме Дони.

— Ние действително разполагаме със свободни места за спане в шатрата на мамута — продължи Тюри, — само че не знам как ще стане с… животните.

— Ако нямате нищо против — отвърна Джондалар, едва ли не само от учтивост, — ще ни бъде по-лесно да разположим наш собствен лагер наблизо, отколкото да отседнем във вашия бивак. Благодарни сме ви за гостоприемството, но конете трябва да попасат, а те познават нашата шатра и ще се върнат при нея. Възможно е да са неспокойни във вашия бивак.

— Разбира се — съгласи се с облекчение Тюри.

И тя не би била спокойна в тяхно присъствие.

Айла разбираше, че също трябва да вземе участие в размяната на приветствия. Вълчо се беше поуспокоил и тя внимателно го пусна. „Не мога през цялото време да седя тук и да държа Вълчо“ — помисли си

Айла. Когато се изправи, той започна да подскача нагоре към нея, но тя му направи знак да стои долу.

Без да протяга ръце за поздрав или да прави опит да се приближи до нея, Рутан я приветствува с „добре дошла“ в неговия бивак. Тя отвърна на поздрава му по същия начин.

— Аз съм Айла от Мамутоите — изрече тя, а сетне добави: — от Мамутското огнище. Приветствувам те в името на Мут.

Тюри прибави своето приветствие, като предпазливо го ограничи в рамките само на сегашното им местопребиваване, както бе сторила с Джондалар. Айла й отговори официално. Щеше й се домакините да са по-дружелюбни, но не можеше да ги вини. Идеята, че има животни, които по собствено желание пътуват с хора, действително можеше да събуди страх. Не всеки би приел странното нововъведение така лесно, както Талут, осъзна тя и отново изпита мъка от раздялата си с хората от Лъвския бивак, които обичаше.

Обърна се към Джондалар:

— Вълчо вече се поуспокои. Мисля, че ще ме слуша, но трябва да имам нещо, с което да го удържам, докато е в близост до този бивак, а и за по-късно — да мога да го възпирам, в случай че срещнем други хора — рече тя на езика на Зеландониите, тъй като не можеше да се отпусне и да говори свободно в този бивак на Мамутои, макар да й се искаше. — Може би нещо като този повод от вече, който направи за Рейсър, Джондалар. На дъното на един от пътническите ми кошове има дълго вече и каиши. Ще трябва да го приуча да не ръмжи така срещу непознати хора, и да стои там, където му кажа.

Вълчо вероятно бе разбрал, че вдигането на копия е застрашителен жест. Тя едва ли би могла да го вини, загдето се бе хвърлил да защити хората и конете, образуващи странната му глутница. От тази гледна точка поведението му беше съвсем разбираемо. Обаче не можеше да възприема всички хора, на които щяха да се натъкнат по време на Пътешествието си като непознати вълци. Тя трябваше да го накара да промени държанието си, да бъде по-сдържан при среща с непознати хора. Докато в главата й се въртяха такива мисли, тя се питаше дали има други хора, които разбират, че е възможно вълк да откликва на желанията на жена и кон да позволява на човек да го язди.

— Остани при него. Аз ще донеса въжето — предложи Джондалар.

Без да пуска повода на Рейсър, макар че жребецът се бе успокоил, той затърси въжето в пътническите кошове, които Уини носеше. Враждебността на Бивака беше понамаляла, хората не изглеждаха по-предпазливи, отколкото при среща с други непознати. Наблюдаваха ги така, сякаш страхът им беше отстъпил място на любопитството.

Уини също се беше умирила. Говорейки й ласкаво, Джондалар я чешеше и милваше, докато тършуваше из пътническите кошове. Беше привързан към силната кобила и макар че буйният нрав на Рейсър му се нравеше, той се възхищаваше на тихото търпение на Уини. Тя действуваше успокоително на жребеца. Мъжът завърза повода му за каиша, който придържаше пътническите кошове на гърба на майка му. На Джондалар често му се искаше да може да управлява Рейсър така, както Айла насочваше Уини — без оглавник или повод. И яздейки коня, той бе започнал да открива удивителната чувствителност на неговата кожа, беше си изработил добра стойка и беше започнал да го управлява с притискане и поза.

Айла мина от другата страна на кобилата заедно с Вълчо. Докато й подаваше въжето, Джондалар й каза тихо:

— Не е нужно да отсядаме тук, Айла. Все още е рано. Можем да намерим друго място, край тази или друга река.

— Мисля, че е добре Вълчо да започне да свиква с хора, особено с непознати, и макар че не са твърде дружелюбни, нямам нищо против да ги посетим. Те са Мамутои, Джондалар, от моя народ. Може би това ще са последните Мамутои, които някога ще видя. Питам се дали са се запътили към Лятната среща? По тях можем да пратим вест на Лъвския бивак.

Двамата разположиха лагера си недалеч от Бивака на перестата трева, нагоре по течението на големия приток. Разтовариха конете и ги пуснаха да пасат. Айла изпита известна тревога, докато наблюдаваше как те изчезват в навяваната от вятъра прашна мъгла, отдалечавайки се от лагера им.

Жената и мъжът бяха пътували по десния бряг, но малко встрани от голяма река. Макар че, общо взето, реката течеше на юг, тя лъкатушеше през ширналата се равнина, като се виеше и обръщаше,

прорязвайки дълбок жлеб. Придържайки се към степите, разположени над речната долина, пътниците можеха да се движат по-напряко, но така биха били изложени на неумолимия вятър и на слънцето и дъжда.

— Това ли е реката, за която говореше Талут? — попита Айла, докато разгъваше спалните си кожи.

Мъжът се пресегна към един от двата пътнически коша и измъкна от него доста дълго и плоско парче от мамутски бивник с издълбани по него знаци. Вдигна поглед към онази част от мрачното небе, от която струеше непоносимо ярка, но разсеяна светлина, а сетне се взря в замъгления пейзаж. Беше късен следобед — това можеше да прецени, но почти нищо повече.

— Няма как да разберем, Айла — отвърна Джондалар и върна картата на предишното й място. — Не виждам никакви отличителни знаци, пък и свикнал съм да меря разстоянието със собствените си крачки. Рейсър се движи с различна скорост.

— Наистина ли ще ти е нужна цяла година, за да стигнеш при своите? — попита жената.

— Трудно е да се определи със сигурност. Зависи на какво ще се натъкнем по пътя, колко трудности ще възникнат, колко често ще спираме. Ако имаме късмет, ще стигнем земята на Зеландониите догодина по това време. Още не сме излезли на Беранско море, където свършва Великата Майка Река, а ще трябва да изминем целия път покрай руслото й до ледника, където са изворите й, и да продължим отвъд него — обясни Джондалар.

В очите му — необичайно наситено синьо — се таеше тревога, а прорязаното от бръчка чело допълваше познатия й израз на загриженост.

— Ще се наложи да пресечем няколко големи реки, Айла, но най-много ме притеснява ледникът. Трябва да го прекосим, когато ледът е твърд, което значи да сме там преди настъпването на пролетта, а то никога не може да се предвиди. По тези места духа силен южен вятър, който може да надвие и най-лютия студ и за един ден да предизвика топене. Тогава горният слой от сняг и лед се размеква и се рони като гнило дърво. Зейват широки процепи, а снежните мостове над тях се сриват в пропастта; от разтопения лед рукват потоци, даже цели реки, които понякога пропадат в дълбоки ями. Тогава е много опасно, а това може да се случи съвсем внезапно. Сега е лято, но макар

да ни се струва, че зимата е далеч, дотогава трябва да изминем много повече път, отколкото вероятно предполагаш.

Жената кимна. Нямаше смисъл дори да мислят за това, колко дълго ще продължи Пътешествието или какво ще се случи, когато пристигнат. По-добре да мислят ден за ден и да правят планове само за един-два дни напред. Нямаше смисъл да се притеснява, гадаейки какви са близките на Джондалар и дали ще я приемат като своя, както я бяха приели Мамутоите.

— Как ми се иска този вятър да спре — сподели тя.

— И на мен ми омръзна да ям пясък — призна Джондалар. — Защо да не идем на гости на съседите и да се опитаме да хапнем нещо по-вкусно.

Когато отново се запътиха към Бивака на перестата трева, взеха и Вълчо, но Айла го държеше близо до себе си. Приближиха една група, скупчена край огън, на който се печеше нанизан на шиш бут. Разговорът потръгна трудно, но не след дълго любопитството прерасна в жив интерес и боязливата сдържаност отстъпи място на оживена размяна на реплики. Шепата хора, обитаващи крайледниковата степ, рядко имаха възможност да се срещнат с непознати и вълнението от тази случайна среща щеше дълго да подхранва разговорите и да допълва разказите, които се предаваха от уста на уста в Соколовия бивак. Айла се сприятели с няколко души и особено с една млада жена, чиято дъщеричка тъкмо се бе научила да седи без чужда помощ и да се смее с глас. Бебето плени всички, но най-очарован беше Вълчо.

Младата майка беше много притеснена, когато животното избра нейното дете за обект на нежно внимание, но щом топлият език на Вълчо накара малкото момиченце да се разкикоти от удоволствие, а самият той хрисимо се въздържаше дори когато мъничето впиваше ръчички в козината му и дърпаше, всички се изненадаха.

Другите деца изгаряха от желание да го докоснат и не след дълго Вълчо се заигра с тях. Айла обясни, че той е израснал с децата от Лъвския бивак и че сигурно му липсва тяхната компания. Винаги беше проявявал особена нежност към най-малките или към слабите и, изглежда, различаваше непреднамереното твърде силно стискане на някое прохождащо човече от нарочното издърпване на опашката или ухото от някое по-голямо дете. Към първия пакостник се отнасяше с търпение и му прощаваше, а втория възнаграждаваше с

предупредително ръмжене или с леко ухапване, което не оставяше рана, но показваше, че това не е изключено.

Джондалар спомена, че са поели на път скоро, от мястото на Лятната среща, а Рутан им каза, че и те са щели да присъствуват, но са се забавили, защото се налагало да поправят землянката си. Разпита Джондалар за пътешествията му и за Рейсър пред множество слушатели. Сякаш по-неохотно задаваха въпроси на Айла, а и тя не бе особено словоохотлива и макар на жрицата-мамут да й се искаше да я дръпне настрана, за да обсъдят насаме някои забулени в тайнственост теми, тя предпочете да не се отделя от Бивака. Дори водачката изглеждаше по-спокойна и дружелюбна, когато гостите поеха към собствения си лагер и Айла я помоли да предаде специални поздрави на Лъвския бивак, когато стигнат до мястото на Лятната среща.

Тази нощ Айла дълго лежа будна, потънала в размисъл. Радваше се, че не се бе поддала на естествено възникналото колебание и бе посетила недружелюбния бивак. След като преодоляха страха си от странното и неизвестното, неговите обитатели проявиха интерес и желание да научат нещо ново. Срещата бе поучителна и за нея — разбра, че необичайните им спътници вероятно щяха да плашат всеки срещнат. Нямаше представа какво ги очаква, но несъмнено това Пътешествие щеше да е изпълнено с много повече предизвикателства, отколкото бе предполагала.

2

Джондалар искаше да тръгнат рано на следващата сутрин, но Айла пожела отново да посети новите си познати от Бивака на перестата трева, преди да поемат на път, и докато Джондалар губеше търпение, тя се сбогува с тях, без да бърза. Когато най-сетне тръгнаха, наближаваше пладне.

Откритата затревена степ с ниски заоблени хълмове и необозрими далнини, през която пътуваха откакто напуснаха Лятната среща, започна да се издига. Бързото течение на извиращия от високо речен приток предизвикваше по-силно вълнение от това на лъкатушещото централно русло и той прорязваше дълбок жлеб със стръмни брегове през бруленатa от вятъра льосова почва. Макар че желанието на Джондалар беше да се движат на юг, бяха принудени да пътуват на запад, а сетне да завият на северозапад, докато търсеха удобно място да преминат на отсрещния бряг.

Колкото повече се отклоняваха от маршрута си, толкова по-раздразнителен и нетърпелив ставаше Джондалар. Бе започнал да се съмнява в правотата на решението си да следват по-дългия южен път, а не северозападния, за който бяха чували, и то неведнъж, и на който реката сякаш бе решила да ги изведе. Вярно, че не го познаваше, но ако наистина бе по-пряк, може би трябваше да поемат по него. Помисли си, че би го сторил, ако знаеше със сигурност, че преди настъпването на пролетта ще достигнат западните части на ледниковото било и изворите на Великата Майка Река.

Това би означавало да се откаже от последната си възможност да се види с Шарамудоите, но толкова ли беше важно това? Трябваше да признае, че наистина му се иска да ги види. Дори очакваше срещата с нетърпение. Джондалар не беше сигурен дали решението му да тръгнат на запад действително бе продиктувано от желанието му да преведе Айла по познатия му, а следователно и по-безопасен път до дома, или от желанието му да се види със своите роднини. Мисълта за последиците от един неправилен избор не му даваше мира.

Айла прекъсна самовглъбението му.

— Джондалар, мисля, че тук можем да прекосим реката — предложи тя. — Струва ми се, че лесно ще се изкачим по отсрещния бряг.

Бяха стигнали до един завой на реката и спряха, за да проучат положението. Сменяйки посоката си, вихреният и бърз поток се бе врязал дълбоко в брега откъм външната страна на извивката, където стояха те, образувайки висок, стръмен склон. Но отсрещният бряг, откъм вътрешната страна на завоя, беше полегат и тесен, покрит със сбита сиво-кафява почва и обрамчен с шубрак.

— Дали конете ще могат да слязат по този бряг?

— Мисля, че ще могат. Най-дълбоката част на реката трябва да е от тази страна, там, където се врязва в брега. Трудно е да се каже колко е дълбоко и дали конете ще трябва да плуват. Може би ще е по-добре и ние да слезем и да преплуваме — предложи Айла, но като забеляза недоволното изражение на Джондалар, добави: — Но ако не е прекалено дълбоко, можем да прекосим яздейки. Ще ми бъде неприятно, ако дрехите ми се намокрят, но пък и не ми се ще да плувам без тях.

Насочиха конете към стръмния склон. Копитата им се подхлъзнаха и те се свлякоха надолу по разпрашената почва на брега. Цопнаха във водата, бързото течение ги подхвана и ги повлече надолу. Беше по-дълбоко, отколкото Айла си беше представяла. След моментна уплаха, конете свикнаха с новата среда и заплуваха срещу течението към отсрещния бряг. Когато се заизкачваха по полегатия склон откъм вътрешната страна на извивката, тя се огледа за Вълчо. Обърна се и видя, че той е все още на високия бряг. Скимтеше, виеше и се мяташе напред-назад.

— Страх го е да скочи във водата — каза Джондалар.

— Насам, Вълчо! Хайде — подвикна му Айла. — Можеш да плуваш.

Но вълчето скимтеше жално и подвиваше опашка между краката си.

— Какво му става? Не пресича река за пръв път — обади се мъжът, раздразнен от поредното забавяне.

Беше се надявал този ден да изминат по-дълъг път, но сякаш всичко беше против тях.

Закъсняха с тръгването, сетне трябваше да свърнат на северозапад — посока, която не му се щеше да следва, а сега и Вълчо не искаше да премине реката. Освен това знаеше, че трябва да спрат и да проверят дали не се е намокрил багажът в кошовете, въпреки че те бяха плътно увити и по същество непромокаеми. Раздразнението на Джондалар се подхранваше и от факта, че самият той беше вир-вода, а и денят преваляше. Вече усещаше хладния повей на вятъра и разбираше, че трябва да се преоблекат и да изсушат дрехите си. Летните дни бяха топли, но в стенещите нощни ветрове продължаваше да се долавя студеният дъх на ледника. Въздействието на масивния глетчер, притиснал северните земи с планини от лед, се усещаше във всяко кътче на планетата, но най-силно — в разположените в близост студени степи.

Ако денят не беше напреднал толкова, можеха да продължат, без да свалят мокрите си дрехи — вятърът и слънцето щяха да ги изсушат, докато яздят. Изкушаваше се да поеме на запад, само и само да изминат някакво разстояние… да тръгнат отново.

— Реката е по-буйна от онези, с които е свикнал, и той не може да навлезе в нея постепенно. Трябва да скочи във водата, а не го е правил никога — обясни Айла.

— Какво смяташ да правиш?

— Щом не мога да го накарам да скочи, ще трябва да отида да го взема — отвърна тя.

— Айла, сигурен съм, че ако продължим да яздим, той ще се гмурне в реката и ще те последва. Ако изобщо възнамеряваме да изминем някакво разстояние днес, трябва да тръгваме.

Смразяващият поглед и смаяното и гневно изражение, появило се на лицето й, го накараха да съжали за думите си.

— Ти би ли искал да те зарежат, защото те е страх? Бои се да скочи в реката, защото досега не е правил подобно нещо. Какво друго очакваш?

— Исках само да кажа… че той е просто вълк, Айла. Вълците непрекъснато преминават реки. Трябва му само причина, за да скочи във водата. Ако не ни настигне, ще се върнем за него. Нямах предвид, че трябва да го оставим тук.

— Няма защо да се тревожиш, че ще трябва да се връщаш за него. Аз ще го пренеса още сега — отсече Айла, като му обърна гръб и

пришпори Уини към водата.

Младият вълк продължаваше да скимти, да души разровената от конските копита земя и да следи с поглед хората и конете отвъд водното препятствие. Когато кобилата навлезе в буйните води, Айла отново го повика. Почти бяха стигнали средата на реката, когато Уини започна да губи почва под краката си. Изцвили уплашено, търсейки нещо твърдо, на което да стъпи.

— Вълчо! Ела тук, Вълчо! Това е само вода. Хайде, Вълчо! Скачай! — викаше жената, опитвайки се да примами стъписаното животно във вихрещите се води.

Смъкна се от гърба на Уини, решила да преплува останалото разстояние до стръмния бряг. Най-сетне Вълчо събра кураж и скочи. Цамбурна във водата и заплува към нея.

— Ето това е! Браво, Вълчо!

Уини обръщаше посоката, продължавайки да търси опора под краката си, а Айла, прегърнала вълка, се опитваше да стигне до кобилата. Джондалар беше вече там — потопен до гърди във водата. Той успокои кобилата, а после понечи да помогне и на Айла. Така всички заедно стигнаха до другия бряг.

— Ще трябва да побързаме, ако искаме днес да отхвърлим от пътя — рече Айла с все още искрящи от гняв очи и тръгна да се качва на кобилата.

— Не — задържа я Джондалар. — Никъде няма да вървим, докато не свалиш тези мокри дрехи. Мисля, че трябва да разтрием конете, за да изсъхнат, а може би и вълка. Стига за днес. Можем да пренощуваме тук. За да дойда дотук, ми бяха нужни четири години. Не ме е грижа дали ще минат още четири години, докато се върна, стига да те заведа дотам жива и здрава, Айла. Тя вдигна поглед към него. Тревогата и любовта, които съзря в яркосините му очи, прокудиха и последните остатъци от гнева й. Устреми се към него, а когато той наклони глава към нея, тя изпита същото невероятно удивление, обзело я при първото докосване на устните им, когато той й бе показал какво е целувка, както и неописуема радост, породена от мисълта, че наистина пътува с него, че заедно приближават неговия дом. Не би могла да изрази любовта си към него, бликнала с нова сила след дългата зима, когато си мислеше, че той не я обича и ще замине без нея.

Когато тя повторно влезе в реката, той се бе изплашил за нея и сега я държеше в прегръдките си и я притискаше към себе си. Обичаше я с чувство по-силно от онова, на което смяташе, че е способен. Преди да срещне Айла, не знаеше, че може да изпитва такава силна обич. Веднъж едва не я загуби. Тогава беше сигурен, че тя ще остане при тъмнокожия мъж със закачливия поглед, и сега не можеше да понесе мисълта, че може отново да я загуби.

Съпроводен от два коня и вълк в свят, който не бе и подозирал, че те могат да бъдат опитомени, един мъж стоеше сам с жената, която обичаше, сред безкрайната студена степ, гъмжаща от разнообразни животински видове, но с малко хора, и си мислеше за Пътешествието, при което щяха да прекосят цял континент. Въпреки това имаше моменти, когато самата мисъл, че може да я сполети някаква беда, пораждаше у него такъв страх, че дъхът му секваше. В такива мигове му се искаше да я задържи в прегръдките си завинаги.

Джондалар усети топлината на тялото й, тръпнещите й устни, притиснати към неговите, и желанието му се пробуди. Но то можеше да почака. Тя бе измръзнала и мокра; имаше нужда от сухи дрехи и огън. Брегът на тази река беше не по-лошо място за лагеруване от който и да било друг терен, а това, че беше още рано за спиране, беше донякъде добре дошло — така щяха да имат време да изсушат дрехите си, а на следващия ден можеха да потеглят рано.

— Вълчо! Веднага го пусни! — извика Айла и се спусна към младото животно, за да му отнеме обвития в кожа пакет.

Когато се опита да го издърпа, той впи още по-силно зъби в него, заклати игриво глава и заръмжа. Тя пусна пакета и сложи край на играта.

— Остави го долу! — заповяда му строго.

Замахна с ръка, сякаш се канеше да го удари по носа, после рязко спря. Разбрал сигнала и командата, той подви опашка, дотича гузно при нея и пусна пакета в краката й, скимтейки.

За втори път го хващам, да се давичка с тези неща — обясни Айла, докато вдигаше пакета и събираше няколко други вещи, които Вълчо беше дъвкал. — Знае, че не бива да го прави, но, изглежда, не може да устои на изкушението на кожените предмети.

Джондалар дойде да й помогне.

— Не знам какво да кажа. Оставя ги, щом му заповядаш, но ако не си там, не можеш да му заповядаш, а и не можеш да го наблюдаваш през цялото време… Какво е това? Не си спомням да съм го виждал преди — попита той, разглеждайки озадачено един вързоп, обвит в мека кожа и завързан здраво.

Жената се изчерви леко и бързо взе вързопа от него.

— Това е едно нещо, което взех със себе си… нещо… от Лъвския бивак — отвърна тя и го постави на дъното на един от кошовете за багаж.

Действията й озадачиха Джондалар. И двамата бяха свели до минимум личните си принадлежности и онова, което им беше нужно за из път, взимайки съвсем малко неща, които не бяха от първа необходимост. Пакетът не беше голям, но не беше и малък. Мястото, което той заемаше, вероятно би й стигнало за още един кат дрехи. Какво ли беше взела със себе си?

— Вълчо! Престани!

Джондалар се загледа след Айла, която отново се втурна след младия вълк, и не можа да сдържи усмивката си. Не беше сигурен, че е точно така, но му се струваше, че Вълчо нарочно се държи не така, както трябва, за да подразни Айла и да я накара да го подгони, за да си поиграят. Беше намерил единия от чифт нейни пантофи — меки, подобни на мокасини обувки, които тя понякога обуваше, докато лагеруваха, за да й отпочиват краката, особено ако почвата беше замръзнала или влажна и студена и тя искаше да проветри по-тежките ботуши, които обикновено носеше.

— Не знам какво да правя с него! — възкликна Айла гневно, докато се приближаваше до мъжа.

Тя държеше обекта на последната лудория, вперила суров поглед в злодея. Вълчо се тътреше подире й привидно разкаян и жално скимтеше в отговор на нейното неодобрение; но сред нещастните звуци, които издаваше, се долавяше палава нотка. Знаеше, че тя го обича и че щом я умилостиви, ще може отново да се увърта около нея и да квичи радостно, готов за нови игри.

Макар че на ръст бе колкото възрастно животно, Вълчо си бе още почти кутре. Беше роден през зимата, по никое време, от самотна вълчица, чийто мъжкар беше загинал. Козината му беше обагрена в обичайния сиво-бежов цвят — резултат от ивиците бяло, червено,

кафяво и черно, с които беше оцветен всеки косъм от външния пласт и които образуваха неопределена шарка, позволяваща на вълците да се сливат с естествения пейзаж на необятната пустош от храсталаци, трева, земна маса, камънак и сняг — но майка му беше черна.

Необикновената й окраска беше пробудила първичното у останалите женски от глутницата, които я бяха дразнили безпощадно, а накрая я бяха прогонили. В продължение на един сезон тя се скиташе сама и усвояваше умението да оцелява в пространството между територите на отделните глутници, докато накрая намери дърт самец — един стар мъжкар, който беше напуснал глутницата си, защото вече нямаше сили да я следва. В началото им беше провървяло. Тя бе по-силният ловец, но той бе по-опитен; дори бяха започнали да определят и бранят своя собствена малка територия. Дали благодарение на по-силната храна, която двамата заедно успяваха да си осигурят, или поради общуването и близостта с дружелюбния мъжкар и собствената й генетическа предразположеност, но тя се разгони в необичаен сезон. По-възрастният й партньор, който бе без конкуренция, имаше както желание, така и възможност да откликне.

Печално бе, че сковените му стари кости не можаха да устоят на поредната сурова зима в крайледниковата степ. Не живя дълго след началото на студения сезон. Неговата загуба бе жестока за черната женска, която трябваше да роди малките си сама, при това през зимата. Природата не е особено толерантна към по-слабите животни и сезонните цикли оказват своето въздействие. Едно черно животно, ловуващо сред жълтеникавокафяви треви на фона на сиво-кафява земя и носен от вятъра сняг твърде лесно се забелязва от предпазливите, малобройни през зимата жертви. Останала без партньор и лишена от присъствието на дружелюбни лели, чичовци, братовчеди и по-възрастни братя и сестри, които да изхранват и да се грижат за майката-кърмачка и за новородените й малки, черната вълчица отслабна, а кутретата започнаха да умират едно подир друго, докато накрая остана едно-единствено.

Айла познаваше вълците. Беше ги наблюдавала и беше изучавала поведението им още по времето, когато бе започнала да ловува, но нямаше как да знае, че черната вълчица, която се опита да открадне белката, убита от нея с прашка, е гладуваща кърмачка; през този сезон не се раждаха малки. Когато се опита да си върне животното, чиято

кожа й беше нужна, а вълчицата я нападна — нещо нетипично — жената я уби при самозащита. След това забеляза в какво състояние беше животното и осъзна, че вероятно е била самка. Чувствувайки странно родство с вълчицата, която със сигурност бе прокудена от глутницата си, тя реши да открие останалите без майка малки, лишени от близки, които да ги отгледат. Тръгна по следата на вълчицата, намери леговището, пропълзя вътре и откри последното вълче — кърмаче с полуотворени очи. Взе го със себе си и го занесе в Лъвския бивак.

Всички се изненадаха, когато Айла им показа мъничкото вълче, но тя бе пристигнала при тях с коне, които й се подчиняваха. Хората от бивака бяха свикнали с тях и с жената, която бе особено привързана към животните, и бяха любопитни да видят как ще се държи вълчето и какво ще направи тя с него. Мнозина възприемаха като чудо това, че тя можа да го отгледа и да го обучи. Джондалар все още се учудваше на интелигентността на животното — интелигентност, която силно наподобяваше човешката.

— Струва ми се, че той си играе с теб, Айла — отбеляза мъжът.

Тя обърна поглед към Вълчо и не можа да сдържи усмивката си, която го накара да вдигне глава и да заудря очаквателно с опашка.

— Май си прав, но това няма да ми помогне да го отуча да дъвче всичко, което му попадне — отвърна тя, взирайки се в разпарцаливения пантоф. — Защо ли не му го оставя? И без това вече го е съсипал, а и може би известно време няма да проявява такъв жив интерес към останалите ни вещи.

Тя му го хвърли, а той скочи и го улови във въздуха. Джондалар бе почти сигурен, че го видя да оголва зъби по вълчи.

— По-добре да стегнем багажа — рече той, като си спомни, че предния ден не бяха се придвижили много.

Айла се огледа, като пазеше очите си от яркото слънце на изток, току-що започнало възходящия си път по небето. Когато забеляза Уини и Рейсър в тучната ливада отвъд гъсто обраслия с дървета заоблен участък, край който реката правеше завой, тя изсвири по отчетливо призивен начин. Сигналът бе подобен на изсвирването, предназначено за Вълчо, но не беше същият. Тъмножълтата кобила вдигна глава, изцвили, а сетне се впусна в галоп право към жената. Жребецът я последва.

Събраха нещата за лагеруване, натовариха багажа на конете и бяха почти готови да тръгнат, когато Джондалар реши да пренареди прътите от палатката, като ги сложи в един кош, а в друг натъкми копията си за уравновесяване на тежестта. Докато го чакаше, Айла се облегна на Уини. Позата бе удобна и позната и за двете и бе израз на близостта им още от времето, когато младата кобилка бе единствената й дружка в богатата, но усамотена долина.

Айла бе убила майката и на Уини. По това време вече бе ловувала години наред, но само с прашката си. Беше се научила да използува лесно скриващото се ловно оръжие, а благовидната причина за това, че нарушаваше табуто на Клана беше, че ходи на лов главно за хищници, които си съперничеха с хората по отношение на храната и понякога им крадяха месото. Но конят беше първото голямо животно, което беше убила заради месото, и тогава за пръв път бе използувала копие за тази цел.

В Клана това би се броило за първия й ловен трофей, ако беше момче и ако ловуваше с копие; но тъй като беше момиче, ако си служеше с копие, не биха я оставили жива. Но тя трябваше да убие коня, за да оцелее, макар да бе чиста случайност, че в изкопаната от нея яма бе попаднала кобила, чието жребче не беше още отбито. Когато за пръв път забеляза кобилката, тя я съжали, защото знаеше, че ще загине без майка, но дори не й мина през ум да я отгледа сама. А и нямаше как да я осени подобна мисъл; никой не бе правил подобно нещо преди.

Но когато изплашеното конче беше нападнато от хиени, тя си спомни хиената, която се бе опитала да отвлече бебето на Ога. Айла мразеше хиените, може би заради мъките, които трябваше да изтърпи, когато уби хищника, нападнал момченцето, и така разкри тайната си. Хиените не бяха по-лоши от останалите хищници и лешояди, сътворени от природата, но за Айла те се бяха превърнали в олицетворение на всичко жестоко, злостно и грешно. Реакцията й в този момент беше също така спонтанна, както и първия път, и бързите камъни, хвърлени с прашка, постигнаха същия ефект. Уби единия от нападателите, разгони останалите и спаси безпомощното животно, но този път вместо с терзание бе възнаградена с дружка, която разсейваше самотата й, и с радост от необичайната връзка, която се породи помежду им.

Айла обичаше вълчето така, както би обичала будно и очарователно дете, но чувствата й към кобилата бяха по-различни. Уини бе споделила с нея времето на изолация; двете бяха постигнали възможно най-голямата близост, която би могла да се породи между две толкова различни същества. Познаваха се, разбираха се и си вярваха. За Айла сламеножълтата кобилка беше не само животно, което й помага с присъствието си, или домашен любимец, или дори обично детенце. В продължение на няколко години Уини бе нейна единствена спътница и приятелка.

Но когато Айла за пръв път се качи на гърба й и се понесе вихрено напред, тя действуваше импулсивно, дори неразумно. Желанието й да изпита отново вълнението от ездата я накара да я повтори. В началото не полагаше усилия да управлява кобилата, но двете се бяха сближили до такава слепен, че с всяка следваща езда се разбираха все по-добре.

Докато чакаше Джондалар да привърши приготовленията си, Айла наблюдаваше как Вълчо се играе с пантофа й, като го гризе и дъвче, и се чудеше как да го отучи от разрушителния му навик. Погледът й неволно попадна върху растителността, покарала върху крайречния бряг, където бяха лагерували. Заграден от три страни от реката, която правеше остър завой на това място и чийто противоположен бряг беше висок, по-ниският участък земя от тяхната страна биваше наводняван всяка година, поради което се отличаваше с плодородна глинеста почва, върху която виреeха разнообразни храсти, билки, дори малки дръвчета, отвъд които се шириле тучно пасище. Тя винаги забелязваше растенията около себе си. Беше й станало втора природа да се вглежда във всеки стрък, мислено да го сортира и да тълкува свойствата му с придобита вещина, която бе станала почти инстинктивна.

Забеляза храст с мечи боровинки — нисък, вечнозелен пирен с малки, тъмнозелени листа, наподобяващи кожа, и множество дребни и кръгли цветове в бяло и розово, които обещаваха богата реколта от червени зърнести плодове. Макар да бяха кисели и твърде стипчиви, когато се сготвеха с други продукти, те бяха приятни на вкус. Нещо повече — Айла знаеше, че сокът на тези боровинки помага за облекчаване на парещата болка, която можеше да се получи понякога

при уриниране, особено когато течността беше възрозова и примесена с кръв.

Наблизо растеше хрян с малки бели цветчета на стъбълца, отрупали клонки с тесни листенца; до растението, направо от земята се издигаха други дълги, островърхи и лъскави тъмнозелени листа. Айла знаеше, че коренът му е дебел и доста дълъг, с остър мирис и силно лютив вкус. В много малки количества придаваше приятен вкус на месните блюда, но тя бе много по-заинтригувана от медицинските му свойства като стимулатор на стомашната активност и отделителната дейност и от приложението му при компреси на възпалени и подути стави. Подвоуми се дали да не извади няколко корена и да ги вземе със себе си, но после реши, че не бива да се бавят повече.

Но когато зърна антилопската острица, без колебание посегна към пръчката за копаене. Коренът на това растение бе една от съставките на специалния й сутрешен чай, който пиеше по време на ежемесечното си кървене. В останалото време приготвяше чая си от други растения, най-често от златна нишка, която растеше по другите растения и често ги убиваше. Преди много време Иза й бе разказала за чудодейните растения, които даваха сила на духа на нейния тотем, за да победи духа на всеки мъжки тотем, така че в утробата й да не се зароди бебе. Иза винаги я бе предупреждавала да не казва на никого, особено на мъж.

Айла не беше сигурна дали появата на бебетата е свързана с духовете. Мислеше си, че това по-скоро се дължи на самия мъж, но каквато и да беше причината, тайнствените растения даваха резултат. Откакто пиеше специалните чайове, в тялото й не се бе зараждал нов живот, независимо от това, дали наблизо имаше мъж или не. Не че би имала нещо против, ако се бяха установили на едно място. Но Джондалар й беше обяснил съвсем ясно, че поради предстоящото им дълго Пътешествие би било рисковано тя да забременее.

Когато изтръгна корена на антилопската острица и го отупа от пръстта, Айла забеляза сърцевидните листа и издължените жълти тръбовидни цветове на змийския корен, който се даваше против помятане. С известна тъга си спомни как Иза бе ходила да й търси същото това растение.

Когато се изправи и отиде да постави току-що изровените корени в специална кошница, прикрепена малко под ръба на единия от

кошовете за багаж, забеляза, че докато пасе, Уини подбира само върховете на дивия овес. Айла си помисли, че и тя обича семената му, особено когато са сготвени, а умът й продължи механично да изброява лечебните му свойства, като добави информацията, че цветовете и стеблата подпомагат храносмилането.

Тя видя изпражненията на кобилата, около които бръмчаха мухи. Помисли си, че понякога насекомите са ужасни, и реши да потърси растения, прогонващи насекомите. Кой знае през какви местности щеше да им се наложи да преминат.

Докато разглеждаше околната растителност, забеляза бодлив храст, за който знаеше, че е разновидност на пелина с горчив вкус и силна миризма на камфор. Помисли си, че не е прогонващо насекомите растение, но може да се използува в други случаи. Наблизо се забелязваха различни видове див здравец с назъбени листа и червеникаворозови цветове с по пет венчелистчета, от които се образуваха плодовете, наподобяващи човки на жерави. Изсушените и стрити на прах листа спомагаха за спиране на кръвотечение и ускоряваха заздравяването на рани; със сварения от него чай се лекуваха възпаления на устната кухина и обриви; корените пък помагаха при разстройство и други стомашни проблеми. На вкус беше горчив и остър, но действието му беше достатъчно благотворно, за да се използува при деца и възрастни хора.

Когато отново обърна поглед към Джондалар, Айла пак забеляза Вълчо, който продължаваше да дъвче обувката й. Изведнъж вниманието й отново се насочи към последните растения, които беше забелязала. Защо погледът й се беше спрял на тях? Нещо във връзка с тях сякаш беше от особено значение. Тя бързо посегна към пръчката си за копаене и започна да разравя пръстта около горчивия пелин със силна миризма на камфор, а после и около острия, стипчив, но сравнително безвреден здравец.

Джондалар, яхнал жребеца и готов да потегли, се обърна към нея:

— Айла, защо събираш растения? Трябва да тръгваме. Наистина ли ти трябват точно сега?

— Да, ей сега ще свърша — отвърна тя и посегна към корените на дългия, гъст хрян с изгарящо лют вкус. — Мисля, че измислих начин да го отучим да дъвче вещите ни — каза Айла и посочи младото

зверче, което игриво ръфаше остатъците от кожения й пантоф. — Ще направя „смес за прогонване на Вълчо“.

Поеха на югоизток от мястото, където бяха лагерували, за да се върнат при реката, която бяха следвали. През нощта вятърът бе утихнал и през чистия, прозрачен въздух се виждаше небето чак до далечния, затъмнен преди хоризонт. Докато яздеха, навсякъде край тях, от единия край на земята до другия, от изток до запад и от север до юг се простираше разлюляна, вълниста, постоянно движеща се трева — обширна, всеобхватна степ. Оскъдният брой дървета, които растяха край реките и потоците, само подчертаваха преобладаващия тип растителност. Но тревистите равнини бяха по-обширни, отколкото те предполагаха.

На север се простираха масивни ледени плоскостите дебелина две, три до пет мили, които задушаваха земната повърхност, разчупваха каменистата покривка на континента и с неимоверната си тежест причиняваха слягане на най-дълбоките земни слоеве. На юг от леда се бяха ширнали степите — студени и сухи тревисти местности по протежението на целия континент, простиращи се от разположения на запад океан до източното море. Всички земи, граничещи с ледовете, бяха равни и покрити с трева. Докъдето стигаше погледът — от закътаните долини до брулените от вятъра хълмове — се виждаше трева. Преобладаващият през ледената епоха тревист пейзаж се разнообразяваше единствено от планините, реките, езерата и моретата, които осигуряваха достатъчно влага за дървесата.

Айла и Джондалар усетиха как равната досега земя започна да се накланя и снишава към по-голямата река, макар че все още бяха на известно разстояние от водата. Не след дълго се озоваха сред висока трева. Изпънала тяло, Айла се опитваше да разбере какво има отвъд високата почти два метра и половина растителност, но не виждаше почти нищо друго, освен главата и раменете на Джондалар сред перестите върхове и люлеещите се стъбла на дребни златисти цветчета с червеникав оттенък, увенчаващи тънки синьо-зелени дръжки. От време на време зърваше тъмнокафявия му кон, но разпознаваше Рейсър само защото знаеше, че той е там. Радваше се на изгодното положение, в което се намираха благодарение на височината на конете. Съзнаваше, че ако вървяха пеша, сега щеше да им се струва, че пътуват

през гъста гора от високи зелени треви, люшкащи се под напора на вятъра.

Високата трева не представляваше бариера и лесно се разтваряше пред ездачите, но погледът им не проникваше далеч отвъд най-близките стебла, а когато отминеха, тревата отново се затваряше и след тях не оставаше почти никаква следа. Хоризонтът им беше стеснен и обхващаше само непосредствено заобикалящата ги среда, сякаш се движеха заедно с пространството, в което се намираха. Ако за ориентир им служеха само огненото светило, което следваше познатия си път през ясната дълбока синева над тях, и навеждащите се стебла, показващи посоката на преобладаващия вятър, щеше да им бъде по-трудно да следват правилния път и много лесно можеха да се разделят.

Докато яздеше, Айла долавяше свирене то на вятъра и силното жужене на комарите, прелитащи бързо край ушите й. Сред гъстата растителност беше горещо и задушно. Макар да виждаше люлеещата се висока трева, тя почти не усещаше полъха на вятъра. Бръмченето на мухи и миризмата на пресен животински тор й подсказаха, че Рейсър скоро е изхвърлил изпражнения. Дори ако младият жребец не се движеше само на няколко крачки пред нея, тя би разбрала, че той е минал оттам. Познаваше миризмата му така добре, както тази на кобилата, която сама яздеше, и своята собствена миризма. От всички страни се долавяше дъх на земя, на зеленина, на напъпили и цъфнали растения. Айла не делеше уханията на добри и лоши; служеше си с носа така, както с очите и ушите си — лесно разграничаваше уханията и това й помагаше да изучи и анализира осезаемия свят.

След известно време еднаквият пейзаж, поредицата от дълги зелени стъбла, ритмичната походка на коня и горещото слънце, застанало едва ли не точно над нея, я доведоха до състояние на летаргия — хем беше будна, хем се унасяше. Повтарящата се гледка на дългите, тънки и свързани тревни стебла се сляха в размито петно, което тя вече не забелязваше. Вместо това започна да различава всякакви други растения. Освен тревата там имаше и разнообразна друга растителност и както обикновено, този факт се запечата в съзнанието й без, тя съзнателно да мисли за него. Просто това беше начинът, по който възприемаше заобикалящата я среда.

Ето там, помисли си Айла, където растенията са смачкани — навярно от някое търкалящо се животно — се вижда сладка трева, така

я наричаше Нези. Подобна бе на щира, близо до пещерата на Клана. Би трябвало да набера малко, разсъждаваше тя, но не понечи да го стори. Онова растение с жълтите цветове и увитите около стеблото листа е диво зеле. И от него става хубава вечеря. Подмина и него. А онези синьо-лилави цветове с малките листа са фий, а той има много шушулки. Интересно дали са готови? Сигурно не са. Там, напред, едрото бяло цвете — леко закръглено и розово по средата — това е див морков. Струва ми се, че Рейсър гази листата му. Трябва да извадя копачката си, но ей там има още. Изглежда, има доста от него. Мога да почакам, пък и толкова е горещо. Тя се опита да смачка две мухи, които бръмчаха около мократа й от пот коса. Известно време не съм виждала Вълчо. Къде ли е отишъл?

Обърна се и потърси с поглед вълка. Видя, че върви непосредствено след кобилата и души земята. После спря, вдигна глава, за да улови друга миризма, и изчезна сред тревите вляво от нея. Айла видя голямо, синьо водно конче с крила на точки, което, обезпокоено от преминаването на вълка през гъстия рояк от насекоми, закръжи над напуснатото от него място, сякаш го маркираше. Малко след това се дочу грачене и плясък на криле, сетне внезапно се появи огромна дропла, която започна да набира височина. Жената посегна към прашката си, увита около главата й през челото. Беше й много удобно да я държи там; защото при нужда можеше бързо да я свали, а и държеше косата й отметната назад.

Но огромната дропла, тежаща над десет килограма — най-тежката птица в степта — летеше бързо въпреки размерите си и излезе извън обсега й, преди Айла да успее да извади камък от торбичката си. Тя се загледа в отлитащата пъстра птица, чиито бели крила завършваха с тъмни връхчета и която набираше скорост с опъната напред глава и изопнати назад крака. Ако знаеше какво е надушил Вълчо, от дроплата щеше да стане чудесна гозба и за трима им, а и доста щеше да остане за другия ден.

— Жалко, че не бяхме по-бързи — каза Джондалар.

Айла забеляза, че той прибира обратно копиемета си заедно с една лека стрела в коша с багаж. Тя кимна и отново уви коженaта прашка около главата си.

— Де да можех да хвърлям пръчка като Бреки. Тогава всичко става толкова по-бързо! По време на лова за мамути, когато спряхме

край блатото, където гнездяха всички онези птици, ми се струваше невероятно, че тя може да си служи с нея така бързо. А и с едно хвърляне улучваше повече от една птица.

— Добра беше. Но сигурно и тя се е упражнявала с пръчката толкова, колкото и ти с прашката. Според мен такова умение не се придобива за един сезон.

— Но ако тази трева не беше толкова висока, може би щях да видя какво преследва Вълчо и навреме да извадя прашката и камъните. Помислих си, че сигурно е полевка.

— Трябва да си отваряме очите, защото той може да подплаши и друг дивеч — отбеляза Джондалар.

— Аз си отварям очите, но просто нищо не виждам! — отвърна Айла.

Тя вдигна поглед към небето, за да провери къде се намира слънцето, а после се протегна, опитвайки се да надзърне над тревата.

— Но ти си прав. Няма да ни навреди, ако помислим как да се сдобием с прясно месо за довечера. Забелязах най-различни растения, които стават за ядене. Канех се да спра и да понабера малко, но, изглежда, че ги има навсякъде; затова по-добре да го направя по-късно, за да са пресни, иначе ще увехнат от силното слънце. Все още имаме малко от печеното бизонско месо, което взехме от Бивака на перестата трева, но то ще стигне само за още едно ядене, пък и няма защо да хабим сушеното месо по това време на годината, когато наоколо има много прясна храна. Колко време остава до следващото спиране?

— Мисля, че не сме далеч от реката — захладя, а и такава висока трева обикновено расте в крайречни низини. Щом се покаже водата, можем да започнем да търсим място за лагеруване по поречието — обясни Джондалар и отново пое напред.

Буйната, висока трева се простираше чак на реката, макар че в близост до влажния бряг сред нея растяха и дървета. Спряха, за да напоят конете, а и самите те слязоха да утолят жаждата си с помощта на малка, плътно изплетена кошница, която използуваха и като черпак, и като чаша. Скоро и Вълчо изскочи от тревата, налочи се шумно, а сетне се плъосна на земята, вперил поглед в Айла и дишащ тежко с изплезен език.

Тя се усмихна.

— И на Вълчо му е горещо. Мисля, че е ходил да изследва околността. Ще ми се да знам какво е открил. Той вижда много по-добре от нас в тази висока трева.

— А на мен ми се иска да излезем от нея, преди да е станало време за лагеруване. Свикнал съм да виждам по-надалеч, а така се чувствувам като в затворено пространство. Не знам какво има навън, а обичам да съм наясно какво ме заобикаля — рече Джондалар и посегна към коня си. Държейки се за гърба на Рейсър, точно под твърдата му, стърчаща грива, мъжът отскочи енергично, прехвърли крак и подпирайки се на ръце, с лекота яхна якия жребец. Насочи коня към твърдата почва встрани от калния бряг, а после — покрай реката.

Великата степ съвсем не беше еднообразна тревна площ с грациозно полюшващи се стебла. Високата трева растеше в отделни, много влажни местности, където имаше и голямо разнообразие от други растения. Сред морето на високата над два метра трева, достигаща на места и до пет метра, се забелязваха високи, закръглени растения със синкави стебла, перести, треви и туфи власатка; сред пъстрите ливади растяха всевъзможни цветя и широколисти билки: богородички и подбел; жълти лековити растения от семейство многоцветни и големите бели рога на татула; фъстъци и диви моркови, ряпа и зеле; хрян, синап и ситен лук; перуника, крем и лютиче; френско грозде и ягоди; малини и къпини.

В полусухите райони със слаби валежи растеше ниска трева, не по-висока от 45 сантиметра. Впила здраво корени в почвата, подобно на по-ниските растения край нея, тя буйно пускаше филизи, особено по време на суша. Делеше земята с шубраци, най-вече с пелин и градински чай.

Между тези две крайности се намираха средните по височина треви, запълващи нишите, които бяха твърде студени за ниската трева и твърде сухи за високата. И тези ливади с умерена влажност можеха да бъдат пъстроцветни, с множество цъфтящи растения, размесени сред тревистата земна покривка от див овес, класица, ечемик и най-вече по склоновете и високите места — треви със синкави стебла. Тревите с дебели като връв стебла растяха в по-влажни местности, а иглостеблените треви виреeха на по-хладни места с бедна, камениста почва. Имаше и много острици — цветната дръжка на острицата беше плътна и прикрепена там, където от тревното стебло се разклоняваха

листата — както и пушица, най-вече в тундрата и в по-влажните райони. Блатата изобилствуваха с високи тръстики, хвощ и папур.

Край реката бе по-хладно и когато денят превали и настъпи вечерта, Айла се почувствува раздвоена. Хем й се искаше да пришпори кобилата, за да стигне до края на задушаващата я висока трева, хем й се щеше да спре и да набере от зеленчуците, които бе видяла по пътя, за да приготви вечеря. В обзелото я напрежение започна да се оформя известен ритъм; да, ще спре, не, няма да спре, звучеше в главата й.

Не след дълго ритъмът изпразни от съдържание думите и едно безшумно пулсиране, което сякаш трябваше да бъде придружено от силен звук, я изпълни със страх. Тревожеше я това чувство за плътен и силен звук, който тя не можеше да чуе добре. Неприятното усещане се подсилваше и от високата трева, която я обгръщаше отвсякъде и през която можеше да вижда, но не достатъчно надалеч. Беше свикнала пред погледа й да се разкриват далечни разстояния, просторни гледки, най-малкото изгледи, ширещи се отвъд пелената от непосредствено заобикалящи я тревни стебла. С всяка следваща крачка чувството се изостряше, сякаш източникът на безшумния звук се приближаваше или те вървяха към него.

Айла забеляза, че на няколко места почвата изглежда прясно разровена, и сбърчи нос, опитвайки се да разпознае силната, остра мускусна миризма, която долавяше. Тогава от гърлото на Вълчо се изтръгна тихо ръмжене.

— Джондалар! — извика тя и видя, че той е спрял и с вдигната ръка й дава сигнал да спре.

Пред тях определено имаше нещо. Изведнъж силен, тръбен рев разцепи въздуха.

3

Вълчо! Стой тук! — заповяда Айла на младия звяр, който се прокрадваше напред.

Тя се смъкна от гърба на Уини и последва Джондалар, който също беше слязъл от коня и предпазливо вървеше през оредяващата трева по посока на пронизителните писъци и силното ръмжене. Тя стигна до него и той спря. Разгърнаха последните високи стебла, за да надникнат. Айла коленичи, за да задържи Вълчо, докато гледа, и очите й се заковаха в сцената на празното място.

Там се трупаше възбудено стадо мамути — празното място във високата трева се беше образувало от опасаното от тях; на един голям мамут му трябват над триста килограма дневно, а едно цяло стадо беше в състояние бързо да оголи значителен район. В него имаше животни от всякакви възрасти и с всякакви размери, включително и няколко, които едва ли бяха на повече от няколко седмици. Това означаваше, че в основата си това стадо се състоеше от женски животни в родствена връзка: майки, дъщери, лели и техните деца — една голяма фамилия, предвождана от мъдра и предпазлива водачка, която се откроияваше сред останалите с едрия си ръст.

На пръв поглед мамутите изглеждаха червеникавокафяви, но когато човек се вгледаше по-внимателно в тях, различаваше множество нюанси на основния им цвят. Някои бяха по-червеникави, други — по-кафяви, при трети се забелязваше тенденция към жълто или златисто, а имаше няколко, които от разстояние изглеждаха почти черни. Дебелите им двуслойни козини ги покриваха изцяло, от широките им торсове и изключително малките уши до късите им опашки, завършващи с тъмни кичури, и късите им крака с широки копита. За нюансите в оцветяването им допринасяха двуслойните козини.

Макар че бяха сменили повечето от долния слой топла, гъста и удивително мека като коприна козина в началото на лятото, вече беше започнала да израства козината за следващата година, която беше по-светла от мъхнатия, макар и по-груб външен слой, предпазващ от

вятъра, като му придаваше дълбочина и петнисти оттенъци. По-тъмните външни косми с различни дължини, някои достигащи до метър, висяха по хълбоците им като женска пола и бяха доста гъсти по коремите и гушите им — провисналите места на кожата им по врата и гръдния кош — и им служеха за добра изолация, когато лежаха на замръзналата земя.

Айла беше очарована от два млади близнака с разкошна червеникавозлатиста козина, изпъстрена с остри черни външни косми. Те надничаха иззад яките крака и дългите поли с цвят на охра на майка им, която се извисяваше пред тях. Тъмнокафявата козина на водачката беше изпъстрена със сиви оттенъци. Успя да забележи и белите птици, които бяха постоянни спътнички на мамутите. Големите животни ги търпяха или не им обръщаха внимание, независимо дали те бяха кацнали на рунтавите им темета или пъргаво избягваха масивните им копита, докато пируваха с буболечките, разтревожени от тежките им стъпки.

Вълчо с неспокойно скимтене изразяваше силното си желание да проучи по-отблизо интересните животни, но Айла не го пусна, докато Джондалар извади от коша на Уини въжето, с което го връзваха. Прошарената водачка ги изгледа продължително — те забелязаха, че единият от дългите й бивни беше счупен — и после насочи вниманието си към по-важна дейност.

Само съвсем малките мъжкарчета се задържаха при женските животни, но след като станеха на дванадесет години, пубертетната възраст, те обикновено напускаха стадото, в което се бяха родили, но в това имаше няколко млади ергени, а даже и неколцина по-възрастни. Те бяха привлечени от една женска с козина в цвят на тъмен кестен. Тя беше разгонена и това бе причината за врявата, която Айла и Джондалар бяха чули. Една женска, която е в кулминацията на разгонването си, периода, в който женските са способни да заченат, привличаше всички мъжкари, понякога даже повече, отколкото това й харесваше.

Кестенявата женска току-що се беше присъединила отново към семейството си, след като беше изпреварила трима млади мъжкари по на двадесетина години, които я бяха преследвали. Те временно се бяха отказали от преследването и стояха настрана от почиващата група животни, докато женската търсеше успокоение от лудориите си сред

възбудените женски. Едно двугодишно малко се втурна към обекта на вниманието на мъжкарите, тя го приветствува с нежно докосване с хобота си и то намери една от цицките между предните й крака и започна да бозае, докато женската проточи глава към туфа трева. Мъжкарите я бяха преследвали и разигравали цял ден и тя почти не беше имала възможност да нахрани малкото си, нито дори самата тя да яде и пие. Но и сега не й беше писано да има възможност да го стори.

Един средно голям мъжкар дойде при групата и започна да побутва с хобота си между задните им крака доста ниско под опашките им, като душеше и проучваше доколко са готови. Тъй като мамутите продължават да растат до края на живота си, неговият ръст показваше, че е по-възрастен от тримата, които досега бяха преследвали обкръжената женска. Вероятно беше на около тридесет години. Като наближи женската с кестенявата козина, тя се отдалечи с бързи стъпки. Той моментално заряза другите и тръгна след нея. Айла изхълца изненадано, когато той извади огромния си полов орган, който започна да набъбва и да добива формата на дълга буква S.

Младият мъж до нея чу внезапното секване на дъха й и я погледна. Тя се обърна към него и погледите им, пълни с удивление и възхищение, се кръстосаха. Макар че и двамата бяха ходили на лов за мамути, никой от тях не беше наблюдавал огромните животни така отблизо, нито ги бяха виждали да се съвкупяват. Джондалар усети тръпка в слабините си, докато наблюдаваше Айла. Тя беше възбудена, почервеняла, устата й беше полуотворена, дишаше на пресекулки, а в широко отворените й очи проблясваха искри на любопитство. Завладени от впечатляващата сцена, а която двете едри животни се канеха да почетат Великата Майка Земя, както Тя изискваше от всички Нейни рожби, те бързо се отдръпнаха назад.

Но женската препусна далеч пред по-едрия мамут, докато отново се присъедини към семейството си, макар че това почти не променяше нещата. След малко отново започнаха да я преследват. Един мъжкар я настигна и успя да й се качи, но тя се съпротивляваше и се отскубна от него, макар че той беше разкрачил задните й крака. От време на време малкото й се опитваше да я следва и тя успя още няколко пъти да се измъкне от преследвачите си, преди то окончателно да реши да остане при другите женски. Джондалар се зачуди защо тя така упорито се

стреми да избягва мъжкарите, които проявяваха интерес към нея. Нима Майката не очаква да бъде почетена и от женски мамути?

Сякаш достигнали до общо решение да спрат и да пасат, за известно време настъпи тишина, в която мамутите бавно се придвижваха през високата трева и ритмично откъсваха стрък подир стрък. В този миг на спокойствие след юркането на мъжкарите кестенявата женска беше свела глава и имаше много кротък вид, докато се опитваше да пасе.

Мамутите прекарваха по-голямата част и от деня, и от нощта в прехранване. Те ядяха дори ивици кора, която съдираха с бивните си. Мамутите се нуждаеха от огромни количества от влакнестата храна, за да поддържат живота си. В ежедневните неколкостотин килограма груба храна, която преминаваше през телата им за дванадесет часа, влизаше и малко, макар и необходимо допълнение от сочни, широколистни, по-хранителни растения, а понякога и деликатесни листа на върба, бреза или елша, които са много по-хранителни от грубата висока трева и острица, но в големи количества са отровни за мамутите.

Когато огромните животни се поотдалечиха, Айла върза въжето-повод на младия вълк, който може би проявяваше повече любопитство и от тях двамата. Той не спираше да се опитва да се приближи до тях, но тя не искаше да смути или раздразни стадото. Айла беше почувствувала, че водачката им беше позволила да останат, но само ако се държаха на разстояние. Водейки конете, които проявяваха известно безпокойство и възбуда, те заобиколиха през високата трева и последваха стадото. Макар че доста време го наблюдаваха, още не им се искаше да си тръгнат. Около мамутите витаеше усещането, че предстои да се случи нещо. Може би това беше просто привилегията, почти поканата да наблюдават съвкупяването.

Докато следваха бавно стадото, и двамата изучаваха отблизо огромните животни, но всеки от своя собствена гледна точка. Айла беше станала ловец от малка и често беше наблюдавала животните, но плячката й обикновено беше доста по-малка. Обикновено отделни хора не ходеха на лов за мамути; това се правеше от големи, организирани групи с добра координация между членовете им. На нея в действителност беше й се случвало да е близо до мамути и по-рано, когато беше ходила на лов за тях с Мамутоите. Но по време на лов

остава много малко време за наблюдение и изучаване и тя не знаеше кога пак би имала възможността да огледа така добре както женските, така и мъжките.

Макар че имаше представа за отличителните им форми, сега тя имаше възможност да ги огледа по-добре. Главата на мамута беше едра, имаше големи синусни кухини. Те бяха подчертани от буца тлъстина и кичури корави тъмни косми. Точно под главата имаше дълбоко хлътване на основата на късия врат и втора буца тлъстина високо над плешките. Оттам нататък гърбът се спускаше стръмно към малкия таз и хълбоците. Тя знаеше, че сланината от втората буца беше по-различна от осемсантиметровия слой мазнина, който беше под кожата, дебела около три сантиметра. Тя беше по-крехка и по-вкусна.

Мамутите имаха крака, които бяха сравнително по-къси за размерите им, което донякъде улесняваше достигането до тревата, с която се хранеха. Главата на мамута беше високо над земята, освен това беше прекомерно голяма и тежка заради огромните бивни и се крепеше на дълъг врат, така че да може да достига до храна и вода по същия начин както конете или елените. Еволюцията на хобота беше решила проблема за вкарването на храна и вода в устата.

С извитата си зурла-хобот мамутът можеше да изтръгне дърво или да грабне тежка буца лед и да я разтроши на по-усвоими парчета за вода през зимата, както и да избере и откъсне единично листо. Тя също беше пригодена да скубе трева. На края си имаше две предпазни средства. Придатък, подобен на пръст на горната си страна, който зурлата-хобот лесно управляваше, и един по-широк, сплескан, много гъвкав елемент на долната страна, почти като ръка, но без кости и отделни пръсти.

Джондалар беше удивен от сръчността и силата на хобота, докато гледаше как един мамут увива долния мускулест издатък около туфа висока трева, после я държи здраво, докато горният издатък набира още растящи наблизо стъбла в хватката, докато се образува добър сноп. Стягайки здраво с горния издатък като притискащ палец, хоботът изскубна всичката трева заедно с корените от земята. След като изтръска част от пръстта, мамутът я напъха в устата си и докато я дъвчеше, посегна за нова.

Опустошението, което едно стадо оставяше зад себе си през дългото му мигриране през степите, беше значително, или поне така

изглеждаше. Но това беше от полза за степта и останалите животни. Отстраняването на високата трева с дървесни стъбла и малките дървета разчистваше място за по-богати форми на растения и израстването на нова трева, които бяха от основно значение за някои от другите обитатели на степта.

Айла изведнъж потрепери и странно усещане я прониза до костите. Видя, че мамутите спряха да пасат. Няколко от тях вдигнаха глави и ги обърнаха на юг, мъхнатите им уши щръкнаха, като поклащаха главите си напред и назад. Джондалар забеляза промяна в тъмночервеникавата женска, която беше преследвана от всички мъжкари. Увереният й вид изчезна — вместо него тя като че ли очакваше нещо да се случи. Изведнъж тя изрева дълбоко и вибриращо. Айла го усети как отекна в главата й и я полазиха тръпки, когато от югозапад долетя отговор като нисък грохот на далечна гръмотевица.

— Джондалар, погледни нататък!

Той погледна натам, където тя беше посочила. Сред облаци от прах, като че ли вдигнати от вихрушка, към тях препускаше огромен червеникавокафяв мамут с фантастични огромни, извити нагоре бивни. Само високата му глава и плешки се виждаха над високата трева. В основата си на горната челюст бивните му бяха огромни. Разтваряха се настрани в извивката си надолу, после се извиваха нагоре и спираловидно навътре, като постепенно изтъняваха в очукани върхове. Ако не ги счупеше някъде, биха образували голяма окръжност при пресичането на заострените върхове отпред.

Покритите с дебело руно слонове от Ледниковия период бяха сравнително неголеми, рядко надхвърляха три и половина метра при плешките, но бивните им израстваха неимоверно, което беше най-забележителната гледка от всички видове слонове. Когато един мъжки мамут достигнеше седемдесет години, огромните извити прътове слонова кост можеха да достигнат пет метра дължина и единично тегло до тридесет килограма.

Много преди пристигането на червеникавокафявия мамут ги лъхна силна, остра, мускусна миризма, която хвърли женските в дива възбуда. Когато той достигна празното място, те се втурнаха към него, облъхвайки го с миризмата си чрез мощни изхвърляния на урина, пищейки, тръбейки и изревавайки приветствията си. Заобиколиха го и се притискаха в него, като се опитваха да го докоснат с хоботите си.

Той ги привличаше, а също и очароваше. Мъжкарите обаче се оттеглиха в края на стадото.

Когато той приближи достатъчно близо, така че Айла и Джондалар можеха да го огледат добре, те се слисаха. Той беше вирнал високо сводестата си глава, показвайки гордо и възможно най-добре спиралите си от слонова кост. Надхвърляйки далеч дължината и диаметъра на по-малките и по-прави бивници на женските, пред неговите дори на мъжкарите изглеждаха хилави. Малките му рунтави развети уши, тъмната, твърда, щръкнала качулка, светлата му червеникавокафява козина и дългите кичури, развети от вятъра, го правеха да изглежда по-едър. Извисявайки се повече от половин метър над най-големите мамути и два пъти по-тежък от женските, той несъмнено беше най-гигантският представител на тези животни, който някога бяха виждали и двамата. Преживял трудни времена и надхвърлил четиридесет и пет години, той беше в разцвета на силите си и изглеждаше великолепно.

Не само големината му караше другите мъжкари да се отдръпнат назад. Айла забеляза, че слепоочията му бяха силно изпъкнали и по средата между очите и ушите му гъстата червеникавокафява козина беше набраздена от черни ивици мускусна мазна течност, която постоянно се стичаше. От устата му течаха лиги и от време на време изхвърляше зловонна урина, която цапаше със зеленикава пяна козината на краката му и торбичката на половия му орган. Тя се запита дали не е болен.

Но изпъкналите слепоочни жлези и други признаци не бяха болест. Сред мамутите не само женските се разгонваха.

Всяка година напълно съзрелите мъжкари изпадаха в период на похот, на повишена сексуална готовност, наричана мъстх. Макар че мъжкият мамут достигаше зрялост на около дванадесет години, той не изпадаше в мъстх, докато не наближеше тридесетте и тогава това му се случваше за около една седмица. Но към края на четиридесетте си години и в разцвета на зрелостта си, ако беше в отлично състояние, можеше да изпадне в мъстх три-четири месеца всяка година. Независимо че всеки мъжкар може да се съвкупява с разгонена женска, те постигаха много по-голям успех, когато изпадаха в мъстх.

Големият червеникавокафяв мамут не само превъзхождаше останалите, но беше разгонен и пристигнал по зова на женската, за да

се съвкупява с нея.

Мъжките мамути разбират кога женските са готови да заченат по миризмата им като всички останали четириноги животни. Но мамутите кръстосваха огромни територии и си бяха изработили и допълнителен начин за комуникация, когато бяха готови за съвкупяване. Когато една женска е разгонена или мъжкарят е в мъстх, височината на гласовете им се понижава. Но както високите, така и ниските боботещи звуци, които те тогава издаваха, се носеха на много километри по обширните равнини.

Джондалар и Айла чуваха ниското боботене на разгонената женска, но мъжкарят в мъстх издаваше такива тихи звуци, че те едва ги долавяха. Дори при обикновени обстоятелства мамутите често общуваха помежду си чрез ниско боботене и повиквания, които повечето хора не възприемаха. Но зовът на мамут в мъстх в действителност представлява изключително силни ниски ревове — тези на разгонената женска са още по-силни. Макар че много малко хора могат да усетят звуковите вибрации на ниските тонове, повечето елементи на звуците са с толкова ниска височина, че са извън диапазона на човешкия слух.

Кестенявата женска устояваше на натиска на групата млади животни, които бяха привлечени от нейните предизвикателни аромати и плътното боботене на ниския тон на призивите й, което другите мамути чуваха на голямо разстояние, за разлика от хората. Но тя желаеше някой по-възрастен, властен мъжкар, който да стане бащата на нейната рожба. Искаше да бъде такъв, чиято възраст вече е доказала инстинкта му за оцеляване и е достатъчно потентен, за да стане баща — с други думи, някой, който е в мъстх. Тя не го мислеше точно така, но тялото й го чувствуваше.

Сега, когато той вече беше тук, тя беше готова. С развяващи се ресни на висящата й козина при всяка стъпка кестенявата женска се втурна към огромния мамут с плътно тръбене, размахвайки малките си рунтави уши. Плисна урината си, протегна хобота си към дългия му S-образен полов орган и помириса и опита урината му. С гръмотевичен рев тя се завъртя и се натисна в него със задните си части, вдигнала високо глава.

Огромният мамут положи хобота си на гърба й, като я милваше и успокояваше, огромният му полов орган почти докосваше земята.

После се отдръпна и й се качи, поставяйки двата си предни крака на гърба й. Беше почти два пъти по-голям от нея, но поемаше по-голямата част от тежестта си на задните си крака. Намери отпуснатия й отвор със закривения край на синусоидния си, изключително подвижен орган, надигна се и го напъха дълбоко в нея. Отвори уста и изрева.

Ниското боботене, което Джондалар чу, звучеше приглушено и отдалечено, но въпреки това изпита пулсиращо усещане. Айла чу рева малко по-силно, но се разтресе от силната вибрация, която я преряза. Кестенявата женска и червеникавокафявият мъжкар останаха в тази поза дълго време. Дългите червеникави кичури на козината му потрепваха по цялото му тяло от силата на напрягането, макар че се движеше леко. След това той слезе от нея, бликайки, докато се отдръпваше. Тя се премести напред и нададе нисък и продължителен тръбен звук, от който по гърба на Айла преминаха силни тръпки и кожата й настръхна.

Цялото стадо се втурна към тъмночервената женска, тръбейки и боботейки, докосвайки устата и мокрия й отвор с хоботите си, изхвърляйки изпражнения и урина в пристъп на възбуда. Червеникавокафявият мъжкар като че ли беше безразличен към радостната врява и почиваше с отпусната глава. Най-сетне животните се успокоиха и започнаха да се разпръскват, за да пасат. До нея остана само малкото й. Кестенявата женска отново изрева ниско, после потри глава в червеникавокафявия хълбок.

Никой от другите мъжкари не се приближи до женските, докато там беше големият мамут, макар че кестенявата продължаваше да представлява изкушение. Освен че мъстхът очароваше неустоимо женските, той придаваше една властност на мъжките, като ги правеше агресивни дори към по-едрите екземпляри сред тях, освен ако те не бяха в същото възбудено състояние. Останалите мъжки мамути се отдръпваха, знаейки, че червеникавокафявият лесно може да се раздразни. Само друг, изпаднал в мъстх, би се опитал да се изправи пред него, и то само ако беше близък до неговите размери. И тогава, ако и двамата бяха привлечени от една и съща женска и бяха близо един до друг, те неизбежно щяха да се бият, което щеше да доведе до сериозни наранявания, а дори и смърт.

Като че ли знаеха последствията, те много упорито се отбягваха, предотвратявайки боевете. Ниските ревове и следите от смърдяща

урина на мъжкар в мъстх вършеха повече работа, отколкото да показват на женските къде се намират. Само три-четири други мамута бяха едновременно в мъстх, докато траеше шест-седем месечният период на разгонването на женските, но беше малко вероятно някой от мъжкарите да предизвика червено-кафявия мамут, който си беше избрал разгонената женска. Той беше властелинът сред останалите, независимо дали е в мъстх или не, и те знаеха това.

Докато продължаваха да гледат, Айла забеляза, че дори когато тъмночервената женска и по-светлият мъжкар започнаха да се хранят, те продължаваха да се придържат близо един до друг. В един момент женската се отклони на няколко метра, за да похапне едни особено крехки треви. Един млад мамут, едва излязъл от пубертета, се опита да се промъкне до нея, но тя изтича обратно при компаньона си, а той замахна към младия мамут, надавайки ръмжащ рев. Острият, отблъскващ мирис и характерният нисък рев направиха впечатление на младия мъжкар. Той бързо се отдалечи, сведе глава и застана на безопасно разстояние. Докато се придържаше към мамута в мъстх, кестенявата женска можеше да почива и да се храни, без да бъде преследвана.

Жената и мъжът някак си не можеха да се наканят веднага да тръгнат, макар да знаеха, че всичко е свършило. Те се чувствуваха омагьосани и почетени, че им е била оказана честта да наблюдават съвкупяването на мамутите. Нещо повече, те се бяха почувствували част от една трогателна и важна церемония. На Айла също й се искаше да изтича и да докосне животните, да изрази благодарността си, да сподели радостта им.

Преди да тръгнат, тя забеляза, че тук има много от хранителните растения, които беше срещала по пътя, и реши да събере известно количество, като използува пръчката си за копаене на корени и един специален нож, доста дебел, но здрав, за рязане на стъбла и листа. Джондалар коленичи до нея, за да й помага, макар че трябваше да я пита, за да му посочва какво точно иска.

Неговата готовност не преставаше да я изненадва. Докато живееха в Лъвския бивак, тя беше научила обичаите и начините на работа на Мамутоите, които бяха различни от тези на Клана. Но дори там тя често работеше с Диджи и Нези или много хора работеха заедно, и тя беше забравила за неговата готовност да върши работа,

която мъжете от Клана биха сметнали за присъща на жените. И въпреки това още от първите дни в нейната долина Джондалар никога не беше се колебал да прави всичко, което върши и тя, и се изненадваше, че тя не очаква от него да вземе участие в работата, която трябваше да се свърши.

Когато най-сетне потеглиха, те яздиха известно време мълчаливо. Айла продължаваше да мисли за мамутите — просто не можеше да ги пропъди от съзнанието си. Мислеше също, и за Мамутоите, които й бяха дали дом и родина, когато те й липсваха. Те се наричаха Ловци на мамути, макар че ходеха на лов и за много други животни, и отреждаха на рунтавите животни особено почетно място дори когато ги преследваха. Ловът на мамути, освен че им осигуряваше толкова много неща, необходими за тяхното съществуване — месо, мазнина, кожи, вълна — имаше и дълбок духовен смисъл за тях.

Сега тя се чувствуваше още повече принадлежаща към Мамутоите, макар че ги напускаше. Усещаше, че неслучайно са попаднали на стадото. Беше сигурна, че за това има причина, и се чудеше дали Мут, Земята-майка, или може би нейният тотем не се опитва да й каже нещо. Напоследък често се хващаше, че мисли за духа на Големия пещерен лъв, който беше тотемът, даден й от Креб, питайки се дали той все още я пазеше, макар че тя вече не беше от Клана, и какво би било мястото на един тотем от Клана в новия й живот с Джондалар.

Високата трева най-сетне оредя и те се приближиха към реката, търсейки място за бивак. Джондалар хвърли поглед към слънцето, което се спускаше на запад, и реши, че е твърде късно за лов тази вечер. Не съжаляваше, че са се забавили, докато гледаха мамутите, но се беше надявал чрез лов да се сдобие с месо не само за вечерята им, но и за следващите няколко дни. Не искаше да използват сушената храна за пътуването, която носеха, освен в случай на крайна необходимост. Значи ще трябва да ходят на лов сутринта.

Долината с разкошната си крайречна низина се беше променила, а с нея и растителността. Заедно с извисяването на бреговете на бързата река се беше променил и характерът на тревата и за успокоение на Джондалар тя беше станала по-ниска. Сега тя едва достигаше коремите на конете. Той предпочиташе да може да вижда

накъде вървят. Там, където земята се изравняваше близо до върха на билото, околността започна да му изглежда позната. Не че по-рано бяха минавали точно през тази местност, тя просто приличаше на района около Лъвския бивак с високите брегове и ерозирани оврази, водещи към реката.

Изкачиха едно малко възвишение и Джондалар установи, че пътят на реката се отклонява леко наляво, на изток. Беше време да изоставят тази артерия с течност, поддържаща живота, която се виеше бавно на юг с постепенно изместване на запад. Спря се, за да направи справка с картата, която Талут беше изгравирал за него на плочка от слонова кост. Когато вдигна очи, видя, че Айла беше слязла от коня и стоеше на ръба на брега, гледайки оттатък реката. Нещо в позата й го накара да помисли, че е разтревожена и нещастна.

Преметна крак, слезе от коня и застана до нея на брега. Видя онова нещо отвъд реката, което я беше накарало да се приближи до брега. Сгушена на склона на една тераса на половината височина на отсрещната страна имаше голяма, дълга могила с туфи трева по стените. Изглеждаше част от самия бряг, но сводестият вход, закрит със завеса от неощавена мамутска кожа, разкриваше истинската й природа. Беше землянка, като тези, които в Лъвския бивак се наричаха домове, където те бяха живели предишната зима.

Докато гледаше втренчено познатото съоръжение, Айла си спомни вътрешната обстановка на землянката в Лъвския бивак. Просторното подземно жилище беше солидно и изградено така, че да съществува много години. Подът беше изсечен във фината льосова почва на речния бряг и беше под нивото на земната повърхност. Стените и заобленият покрив от чимове, покрити с речна глина, се крепяха здраво на съоръжение от повече от един тон големи мамутски кости, преплетени и скрепени на тавана с еленови рога, а между костите и чимовете имаше дебел слой трева и тръстика. Покрай стените бяха наредени пейки от пръст, които бяха топли легла, а в замръзналата земя бяха изкопани ями за складиране на провизии. Входът се образуваше от два големи извити мамутски бивника с основи, забити в земята, и събрани един в друг върхове. Това изобщо не беше временно съоръжение, а постоянна обител под общ покрив, достатъчно обширна, за да приюти няколко големи фамилии. Тя беше

сигурна, че обитателите на това жилище ще се върнат при всички случаи, също както това правеше Лъвският бивак всяка зима.

— Сигурно са на Лятната среща — каза Айла. — Интересно на кой ли Бивак е този дом?

— Може би е на Бивака на перестата трева — предположи Джондалар.

— Възможно е — каза тя и се загледа мълчаливо оттатък бурната река. — Изглежда празен — добави след известно време. — Хич не ми мина през ума, когато тръгнахме, че никога вече няма да видя Лъвския бивак. Спомням си, че когато избирах какво да взема със себе си на Срещата, оставих няколко неща. Да знаех, че няма да се върна, щях да ги взема със себе си.

— Айла, ти съжаляваш ли, че замина? — загрижеността му се прояви както винаги в разтревожените бръчки по челото му. — Аз ти бях казал, че бих останал и бих приел да стана Мамутои, ако пожелаеш. Знам, че ти намери свой дом при тях и беше щастлива. Още не е късно. Все още можем да поемем по обратния път.

— Не, просто ми е тъжно, че заминахме, но не съжалявам. Искам да съм с теб. Това беше единственото ми желание от самото начало. Но знам, че ти искаш да се върнеш в родината си, Джондалар. Ти искаш това още откакто те срещнах за първи път. Може и да свикнеш да живееш тук, но никога няма да бъдеш щастлив. Винаги ще ти липсва твоят народ, фамилията ти, тези, сред които си бил роден. Това за мен не е чак толкова важно. Никога няма да разбера в кой народ съм била родена. Моят народ беше Кланът.

Айла потъна в мислите си и Джондалар видя как лицето й се озари от нежна усмивка.

— Иза щеше да се радва много за мен, ако можеше да узнае, че заминавам с теб. Тя щеше да те хареса. Много преди да напусна, ми беше казала, че не съм от Клана, макар че аз не мога да си спомня нищо друго, освен това, че съм живяла с тях. Иза беше моята майка, единствената, която съм познавала, но тя искаше да напусна Клана. Тя се боеше за мен. Преди да умре ми каза: „Намери своя народ, намери своя другар в живота.“ Не мъж от Клана, мъж като мен — някой, когото да обичам и който да милее за мен. Аз прекарах толкова дълго време сама в долината, че не предполагах, че ще си намеря някого. И тогава се появи ти. Иза беше права. Колкото и да ми беше трудно да

замина, трябваше да намеря своя народ. Да не беше Дърк, почти щях да съм благодарна на Брод, че ме принуди да сторя това. Ако не бях напуснала Клана, никога нямаше да намеря мъж, който да ме обича, или някого, за когото толкова да милея.

— Айла, ние с теб малко се различаваме един от друг. Аз също не мислех, че някога ще намеря жена, която да обичам, макар че познавах много жени сред Зеландониите и срещнахме още много по време на нашето Пътешествие. Тонолан лесно се сприятеляваше с хората, дори с непознати и това ме улесняваше. — Той за миг притвори очи, припомняйки си с болка миналото, и през лицето му премина сянка на дълбока тъга. Болката все още беше силна. Айла я виждаше винаги, когато той говореше за брат си.

Тя огледа Джондалар, неговото високо, мускулесто тяло, дългата му права руса коса, привързана на тила му, финитe му пропорционални черти. След като го беше наблюдавала на Лятната среща, тя доста се съмняваше, че се е нуждаел от помощта на брат си, за да се сприятелява с хората, особено с жените, и й беше ясно защо е така. Не само физиката и красивото му лице, а именно очите му, изненадващо искрящи и изразителни, които като че ли разкриваха самата вътрешна дълбочина на този много затворен мъж, му придаваха магнетизъм и присъствие, което беше така завладяващо, че почти никой не можеше да устои на чара му.

Ето начинът, по който я гледаше сега — очите му се изпълваха с топлина и желание. Тя усещаше как тялото й реагира просто на докосването на неговия поглед. Спомни си за кестенявия женски мамут, очакващ приближаването на големия червеникавокафяв мъжкар, нетърпението й, но това предусещане носеше и удоволствие.

Тя обичаше да го гледа, очите й жадно го поглъщаха. Въпреки че нямаше с кого да го сравни, още от първия миг, когато го видя, реши, че е много красив.

Оттогава беше разбрала, че другите жени също обичаха да го гледат, смятаха го за изключително привлекателен, а той се смущаваше, когато му го кажеха. Красотата му беше донесла колкото болка, толкова и радост. Това обаче бе дар от Майката, а не резултат от негови усилия.

Но Великата Земя Майка не беше се задоволила само с външния му вид. Беше го надарила с богата интелигентност, която го правеше

чувствителен, както и с природна сръчност. Подтикнат от обучението на мъжа, с който майка му се беше свързала, когато се бе родил, а той беше признат за един от най-добрите в своята професия, Джондалар беше станал изкусен каменоделец и беше усъвършенствувал занаята си по време на Пътешествието, научавайки нови техники от други майстори на камъка.

Но за Айла той беше красавец, не просто защото беше изключително привлекателен според разбиранията на неговия народ, а защото беше първият човек, приличащ на нея, когото беше видяла. Той беше мъж от Другите, а не от Клана. Когато дойде за пръв път в долината, тя внимателно изучаваше лицето му, даже явно, дори когато той спеше. Беше такава радост да види лице с изражение, което да напомня нейното, след толкова много години обкръжение на лица с тежки вежди и полегати чела или с големи остри носове на изпъкнали лица без очертани брадички.

Подобно на нейното, челото на Джондалар беше право и гладко, без гъсти вежди. Носът и зъбите му бяха сравнително малки и имаше костна издатина под устата си, брадичка, същата както при нея. След като го беше видяла, тя проумя защо в Клана считаха, че има плоско лице и изпъкнало чело. Беше видяла отражението си в неподвижна вода и повярва на това, което й бяха казали. Джондалар се извисяваше над нея така, както тя над тях. Макар че вече не един мъж й беше казвал, че е хубава, докато го срещна, тя се мислеше за грозна.

Но понеже той беше мъж, поради което имаше по-груби и изсечени черти, за Айла неговата прилика с Клана беше по-голяма отколкото нейната. Те бяха народът, с който тя беше израснала, те бяха нейният еталон и за разлика от останалите тя ги възприемаше като доста красиви хора. И тъй като Джондалар приличаше на хората от Клана, за нея той беше красив мъж.

Челото на Джондалар се разглади и той се усмихна.

— Радвам се, че смяташ, че тя би ме одобрила. Ех, да бях познавал тази твоя Иза — каза той, — останалите от твоя Клан. Но първо трябваше да се запозная с теб, иначе никога нямаше да разбера, че те са хора и че мога да се запозная с тях. От това, което разправяш за Клана, оставам с впечатлението, че са добри хора. Бих искал някога да се запозная с тях.

— Много народи са добри. Кланът ме приюти след земетресението, когато бях малка. След като Брод ме прокуди от Клана, нямах никого другиго. Аз бях Айла от Ничий народ, докато не ме прие Лъвският бивак, направи ме една от тях, Айла от Мамутоите.

— Мамутоите и Зеландониите не са много различни. Мисля, че ще ти се понрави моят народ, а и те ще те харесат.

— Невинаги си бил толкова сигурен в това — каза Айла. — Спомням си, когато се опасяваше, че те може да не ме приемат, защото съм израснала в Клана и заради Дърк.

Джондалар усети, че се изчервява от смущение.

— Те биха нарекли сина ми изчадие, дете, родено от смесени духове, полуживотно — ти самият го нарече така веднъж. И понеже аз съм го родила, биха помислили още по-лошо за мен.

— Айла, преди да напуснем Лятната среща, ти ме накара да обещая да ти казвам истината и да не укривам нищо от теб. Вярно е, че в началото се тревожех. Исках да дойдеш с мен, но да не разправяш на хората за себе си. Исках да скриеш детството си, да лъжеш за него, макар че мразя лъжите — а и ти никога не се научи да лъжеш. Боях се, че няма да те приемат. Знам какво е и не исках да бъдеш наскърбена по такъв начин. Но се боях и за себе си. Боя се, че ще отхвърлят и мен за това, че съм те довел, и не исках да се подлагам отново на такова нещо. И въпреки това не можех да се примиря с мисълта да живея без теб. Не знаех какво да правя.

Айла си спомни много ярко собственото си объркване и отчаяние от агонията на неговата неспособност да вземе решение. Колкото беше щастлива с Мамутоите, толкова се чувствуваше и нещастна заради Джондалар.

— Сега вече знам, макар че едва не те загубих, преди да го разбера — продължи Джондалар. — Никой не е по-важен за мен от теб, Айла. Искам да бъдеш такава, каквато си, да говориш и правиш това, което мислиш, че е необходимо, защото именно това обожавам при теб и сега вярвам, че мнозинството от народа ще те приеме добре. Виждал съм това и преди. Научих нещо важно от Лъвския бивак и Мамутоите. Не всички хора мислят еднакво и мненията им могат да се променят. Има хора, които ще застанат на твоя страна, понякога това са най-малко тези, които очакваш, и има хора, които са изпълнени с

достатъчно съчувствие, за да обикнат и отгледат едно дете, което другите наричат изчадие.

— Не ми се понрави как се отнесоха с Ридаг на Лятната среща — каза Айла. — Някои от тях дори не пожелаха да му се устрои подходящо погребение.

Джондалар усети гнева в гласа й, но долови и мъка в него.

— И на мен не ми се понрави. Има хора, които не могат да се променят. Те не искат да си отворят очите и да видят това, което е очевидно. Трябва им много време. Не мога да ти обещая, че Зеландониите ще те приемат, Айла, но ако не те приемат, ще намерим някое друго място. Да, искам да се върна. Искам да се завърна при моя народ, да видя семейството си, приятелите си. Искам да разкажа на мама за Тонолан и да помоля Зеландони да потърси духа му, ако той още не си е намерил пътя в отвъдния свят. Надявам се, че ще си намерим място сред Зеландониите. Но и да не стане, това вече не е важно за мен. Ето, това е другото нещо, което научих. Затова ти казах, че бих останал тук с теб, ако ти пожелаеш това. Истината ти казвам.

Той я беше хванал с двете си ръце за раменете и я гледаше право в очите с отчаяна решимост, искайки да се увери, че тя го е разбрала. Тя видя неговата убеденост, любовта му и сега се замисли дали е трябвало да заминават.

— Ако твоят народ не ни иска, къде ще отидем?

Той й се усмихна.

— Ще намерим друго място, ако се наложи, но не мисля, че ще трябва да го правим. Казах ти, че Зеландониите не са много различни от Мамутоите. Те ще те обикнат също така, както и аз те обичам. Това даже вече не ме тревожи. Не мога да разбера защо изобщо ме е тревожело.

Айла му се усмихна, доволна от неговата сигурност, че народът му ще я приеме. Искаше й се само да споделя неговата увереност. Може би е забравил, или изобщо не е разбрал какво силно и дълготрайно впечатление й беше направила първоначалната му реакция, когато беше разбрал за сина й и нейния произход. Той беше подскочил настрана и я бе изгледал с такова отвращение, което тя никога нямаше да забрави. Просто като че ли беше някаква мръсна, воняща хиена.

Когато се отправиха отново на път, Айла продължи да мисли какво я очаква в края на Пътешествието. Вярно е, хората се променят. Джондалар се беше променил напълно. Тя знаеше, че у него не е останало нищо от онази погнуса, но какво да мисли за хората, от които беше научил на нея? Такава внезапна, силна непосредствена реакция трябва да е била възпитавана у него от народа му, докато е растял сред него. А защо те да реагират по-различно от него? Колкото и да й се искаше да бъде с Джондалар, колкото и да се радваше, че той иска да я заведе в родината си, тя вече не очакваше с такова нетърпение срещата със Зеландониите.

4

Придържаха се близо до реката по пътя си. Джондалар беше почти сигурен, че реката прави завой на изток. Ако водният път променяше посоката си, тук те би трябвало да го изоставят заедно със сигурността да се следва една точно определена посока и да тръгнат напреко през равнината, а той искаше да е сигурен, че точно това е мястото.

Имаше няколко места, където можеха да спрат за през нощта, но поглеждайки често картата, Джондалар търсеше мястото за бивак, което му беше посочил Талут. То беше използувано редовно и той се надяваше, че е някъде наблизо, но на картата бяха отбелязани само общите посоки и знаци и тя, меко казано, не беше точна. Мястото за бивак беше набързо надраскано на плочката от слонова кост по време на обясненията, които беше получил, за да му напомня за тях, и не беше точно обозначение на маршрута им.

Когато брегът продължи да се издига и разстила, те се придържаха към високата част на терена заради широкия изглед, който се откриваше от него, макар че се отдалечаваха от реката. Долу, близко до реката, едно езеро се превръщаше в тресавище. Беше се образувало като странично ухо на реката, която лъкатушеше наляво и надясно, както се получаваше при всяка течаща вода, когато преминава през открита местност. Ухото се затваряше и се пълнеше с вода, като образуваше малко езеро, което се откъсваме от реката, когато тя променяше посоката си. Поради прекъсването на притока на вода то беше започнало да пресъхва. След време зеленото блато щеше да се превърне в тучна ливада.

Джондалар понечи да вземе едно копие, когато от горичката изскочи лос и навлезе във водата, но животното беше извън обсега дори на копиехвъргача му, а и щеше да е трудно да го измъкнат от тресавището. Айла наблюдаваше как спокойното животно с огромните рога навлиза в блатото. То вдигаше високо дългите си крака, шляпаше с широките си копита, които го предпазваха да не затъне в тинестото

дъно, докато водата достигна хълбоците му. После потопи главата си и я издигна над водата, с уста, пълна с водна леща и водорасли. Водните птици, сгушени в тръстиката, не му обърнаха никакво внимание.

Извън блатото сухи склонове с оврази и изсечени брегове осигуряваха скрити кътчета за такива растения като сладка трева, коприва и туфи мъхнати бурени с листа като миши уши и малки бели цветчета. Айла развърза прашката си и приготви няколко обли камъка. Подобно място имаше в далечния край на нейната долина, където тя често беше наблюдавала и ловувала огромните земни степни къртици. С една-две от тях ставаше добра манджа.

Тяхната любима среда беше насеченият терен, водещ към открити поляни. Богатството от семена от близките ливади, скрити на сигурни места под земята, докато къртиците спяха зимен сън, им служеха за прехрана през пролетта, когато се размножаваха, така че с появяването на новите растения те раждаха своите малки. Богатите на белтъчини запаси бяха от основно значение за израстването на малките, преди да е дошла зимата. Обаче къртиците не обичаха да се появяват, когато преминаваха хора, а Вълчо, изглежда, не беше способен или не желаеше да ги изкарва от дупките им.

С напредването им на юг огромната гранитна платформа под широката равнина, която се простираше далеч на изток, се снижаваше и се превръщаше в редуващи се хълмове. Някога, преди много епохи, територията, през която преминаваха, се е състояла от планини, които отдавна се бяха разрушили. Основите им бяха солиден скален щит, който беше устоял. Върху древния масив се беше образувала нова скала, но седиментният пласт все още биваше пробиван от зъбери на първоначалните планини.

През периода, в който мамутите пасяха из степта, тревите и билките, подобно на животните в тази древна земя, не само обилно избуяваха, но поразяваха с многообразието си и неочакваните съчетания. За разлика от по-късните степи тези не бяха подредени по широки пояси с определени ограничени видове растителност според температурата и климата. Вместо това те представляваха сложна мозайка от богато разнообразие на растения, в което влизаха много разновидности трева, билки и храсти.

Добре напоявана долинка, високопланинска ливада, било или малък овраг, всички предразполагаха към богата растителност. На

южен склон можеше да се приютят растения, типични за топлия климат, които бяха изненадващо различни от пригодилата се към студа растителност на северния склон на същия хълм.

Почвата на набразденото плато, което пресичаха, беше бедна и тревната покривка рядка и ниска. Вятърът беше издълбал по-дълбоки оврази, а пътят на реката се беше превърнал в сухи пясъчни дюни.

Пеещите полевки и безопашатите зайци, които през по-късните епохи се срещаха само във високопланински райони, събираха храна за зимата. Тъй като не изпадаха в зимен сън, те изграждаха тунели и гнезда под снежните преспи, които се образуваха в процепите и празнините на подветрените страни на скалите, и се изхранваха със складираната там храна. Вълчо проследи дребните гризачи и ги подгони, но Айла не си направи труд да изважда прашката. Те бяха твърде малки, за да послужат за храна на хората, освен ако бъдат убити в голямо количество.

Арктическите билки, които виреeха добре в по-влажната северна земя на блата и тресавища, се радваха на допълнителната влага от топящите се преспи през пролетта и израстваха в необичайно съчетание с малките твърди алпийски храсти на оголени скали и обрулени от вятъра върхове. Арктическият бял очеболец беше намерил подслон от вятъра в същите тези дупки и ниши, предпочитани от безопашатите зайци, докато по откритите повърхности възглавнички от мъх с пурпурни или розови цветчета образуваха плетеници от разлистени стъбла под ударите на студените сухи ветрове. До тях планински омайничета се бяха вкопчили в скалистите зъбери и хълмове на тази обрулена падина също както по планинските склонове. Ниските им, вечнозелени клончета с дребни листа и единични жълти цветове се бяха пръснали на гъсти туфи.

Айла усети финия аромат на розовата мухоловка, която току-що беше разцъфнала. Това й даде да разбере, че става късно, и тя хвърли поглед към слънцето, което се снижаваше на запад, за да се увери в това, което обонянието й установи.

Лепкавите цветове се отваряха през нощта, за да станат рай за насекомите — нощни пеперуди и мухи, които в замяна на това разнасяха цветния им прашец. Те имаха малка стойност като храна или лекарства, но приятният аромат на цветовете я радваше и на нея й мина през ума да понабере от тях. Но вече се свечеряваше и тя не

искаше да спира. Скоро трябваше да направят бивак, помисли си тя, особено ако иска да приготви яденето, преди да се е стъмнило.

Тя видя синьо моравите същински съсънки, изправени и красиви. Всяко цвете се извисяваше от разстлани листа, покрити с фини косъмчета, и без да иска се замисли за лечебните му свойства — изсушеното растение помагаше срещу главоболие и родилни спазми, но тя се радваше на красотата му не по-малко отколкото на полезността му. Когато пред погледа й попаднаха алпийски богородички с дълги тънки венчелистчета в жълто и виолетово, показващи се от розетки копринени листа, покрити с мъх, тя изпита желание да набере от тях и от други цветя просто така, за да им се радва. Но къде ще ги сложи?

Джондалар вече се чудеше дали не са подминали отбелязаната площадка за бивак, или дали не са по-далеч от нея, отколкото предполагаше. С неохота стигаше до заключението, че скоро ще трябва да направят бивак, а площадката ще я търсят утре. С това и необходимостта да ловуват сигурно ще загубят още един ден, а той не мислеше, че могат да си позволят да загубят толкова много дни. Беше потънал в мислите си, все още се тревожеше дали са взели правилното решение, като са продължили на юг, представяше си какво може да им докара това на главите и не обръщаше внимание на врявата на един хълм вдясно от тях. Беше забелязал само, че вероятно глутница хиени бяха докопали плячка.

Независимо че често ядяха мърша и когато бяха гладни се задоволяваха с най-разложените трупове, големите хиени със силните си челюсти, трошащи кости, бяха и опитни ловци. Бяха убили едногодишно бизонче. Липсата му на опит с хищниците му беше струвало живота. Наблизо се навъртаха още няколко бизони, явно в безопасност, след като един беше принесен в жертва, и миризмата на кръв ги караше да мучат неспокойно.

За разлика от мамутите и степните коне, които не бяха особено големи представители на родовете си, бизоните бяха гиганти. Този, който беше наблизо, достигаше повече от два метра, имаше широк гръден кош и плещи, макар че хълбоците му, бяха почти грациозни. Копитата му бяха малки, пригодени да бягат много бързо по твърда суха земя и той избягваше тресавище, където можеше да затъне. Голямата му глава беше защитена от масивни дълги черни рога, които

достигаха почти два метра широчина и се извиваха навън, след това нагоре. Тъмнокафявата му козина беше плътна и тежка, особено на гърдите и плещите. Бизоните имаха навика да се изправят лице с лице срещу мразовитите ветрове и бяха по-добре защитени отпред, където козината им падаше на ресни, дълги почти осемдесет сантиметра, но дори и късите им опашки бяха покрити с козина.

Макар че са тревопасни, отделните видове не ядат една и съща храна. Те имат различни храносмилателни системи или различни навици. Наситените с целулоза стъбла, с които се прехранват конете и мамутите, не са достатъчни за бизоните и другите преживни. Те се нуждаят от дълги стръкове трева и листа, които са по-богати на протеини, а бизоните предпочитат късата, по-хранителна трева на сухите райони. Те навлизат в степните областите със средно висока и висока трева, когато търсят свежа, което става през пролетта, когато тя избуява заедно с билките, а това е периодът, когато растат костите и рогата им. Дългата, влажна зелена пролет на предледниковата степ дава на бизоните, както и на няколко други животни, дълъг годишен период за растеж, в резултат на който те достигат внушителните си пропорции.

Джондалар беше потънал в мрачни мисли и му трябваха няколко мига, докато оцени възможностите, които му даваше сцената на хълма. Айла посегна да вземе копиехвъргача и късо копие с намерението да убие бизон, но после реши да предприеме нещо по-различно.

— Хей! Хей! Махайте се! Хайде, изчезвайте, мръсни животни! Да ви няма! — викаше тя, препускайки с Уини към тях и изстрелвайки камъни с прашката си. Вълчо беше плътно до нея с много доволен вид и виеше по отстъпващата глутница.

Няколко болезнени изквичавания показаха, че камъните на Айла са стигнали целта си, макар че тя контролираше силата на оръжието си и се целеше там, където нямаше опасност за живота на хиените. Да беше поискала, камъните й можеха да бъдат смъртоносни — щеше да убие хиена за първи път, но нямаше такова намерение.

— Айла, какво правиш? — попита Джондалар, препускайки към нея, докато тя се връщаше при бизона, който хиените бяха разкъсали.

— Прогонвам тези мръсни, гадни хиени — отговори тя, макар че това беше очевидно.

— Но защо?

— Защото имаха намерението да си поделят с нас този бизон — отговори тя.

— Аз току-що се канех да нападна един от онези, които са наблизо — каза Джондалар.

— Не ни трябва цял бизон, освен ако не възнамеряваме да изсушим месото, а този е млад и месото му е крехко. Другите наоколо са предимно стари животни с жилаво месо — каза тя и се смъкна от Уини, за да прогони Вълчо от проснатото животно.

Джондалар разгледа по-внимателно гигантските бизони, които също се бяха отдръпнали от подвикванията на Айла, а после проснатото младо животно.

— Права си. Това е мъжко стадо и малкото, изглежда, че скоро е напуснало майчиното си стадо и се е присъединило към мъжкото. Тепърва е имало още какво да усвоява.

— Скоро са го нападнали — заяви Айла, след като го проучи. — Разкъсали са само врата, корема и малко от хълбока. Можем да вземем каквото ни трябва и да им оставим останалото. Така няма да си губим времето в преследване на някой от другите бизони. Те бягат бързо и могат да се измъкнат. Стори ми се, че видях едно място надолу по реката, което може да е било бивак. Ако е този, който търсим, ще има достатъчно време да приготвя нещо вкусно от всичката храна, която сме събрали, и това месо.

Тя вече разрязваше кожата от стомаха нагоре към хълбока, преди още Джондалар да беше осъзнал думите й. Всичко беше станало много бързо, но изведнъж тревогите му, че ще загубят още един ден в лов и търсене на бивака, изчезнаха.

— Айла, ти си чудесна! — каза той, усмихвайки се, докато слизаше от младия жребец. Измъкна остър кремъчен нож, набит в дръжка от бивник, от твърда кания от необработена кожа, прикрепена към колана му, и се зае да й помага в изрязването на частите, които им трябваха. — Ето, точно това обожавам у теб. Винаги си пълна с изненади, които се превръщат в добри идеи. Я да изрежем и езика. Е, жалко, че са докопали черния дроб, ама какво да се прави, в края на краищата това си е тяхна плячка.

— Не ме интересува дали е тяхна — каза тя, — стига да е прясна. Достатъчно са ме грабили и нямам нищо против да си го върна на тези досадни животни. Мразя хиените!

— Така ли? Никога не съм те чул да говориш така за други животни, дори за лакомците, а те налитат на мърша и са по-злобни и миришат още по-лошо.

Глутницата хиени се прокрадваше към бизона, с който смяташе да си устрои пиршество, като изразяваше със зъбене и виене яда си. Айла отново им метна няколко камъка, за да ги прогони. Една от хиените изви, после няколко други се изкискаха така, че кожата й настръхна. Докато хиените се опитваха отново да проверят възможностите на прашката на Айла, тя и Джондалар вече бяха взели това, което им трябваше.

Тръгнаха с конете надолу по един овраг към реката. Напред яздеше жената. Хиените незабавно се върнаха при изоставения труп и започнаха отново да го разкъсват.

Знаците, които тя беше видяла, не бяха самият бивак, а маркировка, показваща пътя. В купчините камъни бяха скрити дажби суха храна в случай на неотложна нужда, няколко сечива, дъска с дупка и пръчка за запалване на огън и суха трева и една доста втвърдена козина, от която бяха изпадали ивици козина. Тя все още можеше да бъде някаква защита срещу студа, но трябваше да бъде подменена. Към върха на пирамидата здраво беше затиснат с камъни счупен бивник, чийто връх сочеше към голям валун, наполовина потопен в средата на реката. На него беше изрисувана с червена боя хоризонтална диамантена форма с двойно изрисуван V-образен ъгъл в десния край, образуващ фигура сочеща надолу по течението.

След като оставиха всичко точно така, както го намериха те тръгнаха по течението на реката, докато откриха втора пирамида от камъни с малък бивник, сочещ навътре към земята към малка поляна, заобиколена от брези и елши примесени с няколко борчета. От там видяха трета каменна пирамида и когато стигнаха при нея, откриха малък извор, бистра искряща вода. Вътре в тази пирамида също бяха оставени хранителни дажби и сечива и голямо кожено покривало, също кораво, но от него можеше да се направи палатка или навес. Зад пирамидата, до кръг от камъни, които ограждаха черно плитко огнище, имаше купчина съчки и дървени отломъци, събрани от реката, докато тя ги е влачила.

— Добре е човек да знае за това място — каза Джондалар. — Радвам се, че няма да се налага да използваме припасите си, но ако

живеех в този район и трябваше да ги използваме, щеше да ми е спокойно, като знам за това тук.

— Да, това е много добре — каза Айла, радвайки се на предвидливостта на онези, които бяха устроили бивака.

Те бързо свалиха кошниците и юздите от конете, навиха каишите и дебелите въжета, които ги крепяха, и пуснаха животните да пасат и да почиват. Усмихнаха се, като видяха как Рейсър моментално се търкулна по гръб на тревата, като че ли нещо го сърби и не може да се стърпи да не се почеше.

— И на мен ми е горещо и ме сърби — каза Айла, като развърза каишките от горната страна на обувките си, събу ги и ги хвърли настрана. Разхлаби колана си, на който бяха закачени кания за нож и кесийки, свали една огърлица от мъниста от слонова кост, на която беше закачена украсена торбичка, свали туниката и покривалата на краката си и се втурна към водата, а Вълчо подскачаше зад нея.

— Идваш ли?

— По-късно — отговори Джондалар. — Предпочитам да изчакам, докато се оправя с дървата, за да не замъкна прах и кора в леглото със себе си.

Айла скоро се върна, облече туниката и покривалата, които носеше вечер, но си сложи колана и огърлицата. Джондалар беше разопаковал багажа и тя се присъедини към него, за да направят бивака. Вече си бяха изработили модел на съвместна работа, в който постигаха пълен синхрон без излишни умувания. Вдигнаха шатрата, като разстлаха овално покривало на земята, забиха тънки дървени колчета, които трябваше да крепят платнище от няколко сшити кожи. Коничната шатра имаше заоблени страни и отвор в горния край, през който да излиза димът, ако трябваше да палят огън вътре, макар че рядко го правеха.

Отвътре беше пришито допълнително платнище, с което да затварят дупката за дима, ако поискат.

Към дъното на шатрата имаше завързани въжета, за да я държат за колчетата в земята. При силен вятър подът на шатрата можеше да се завързва за покривалото с допълнителни въжета, входното покривало също здраво се завързваше. Носеха със себе си втори покрив, за да правят по-добре изолирана двустенна шатра, макар че това рядко им се налагаше засега.

Разстлаха спалните си козини, като ги разположиха по дължината на овала, което оставяше точно толкова място, колкото им беше необходимо да наместят покрай стените пътническите кошници и други принадлежности и Вълчо да се свие в краката им, ако времето беше лошо. Отначало ползваха две отделни завивки, но бързо успяха да ги съчетаят в една, за да спят заедно. Щом шатрата стана готова, Джондалар отиде да събере дърва, които да остави вместо тези, които щяха да изгорят, а Айла се зае да приготвя яденето.

Макар че знаеше как да запали огън с приспособлението за запалване в пирамидата, като върти между дланите си пръчката, опряна в дъсчицата, за да се получи искра, Айла знаеше и друг начин за палене на огън. Докато живееше сама в своята долина, тя беше направила едно откритие. Случайно беше взела парче железен пирит от камъните, разхвърлени покрай потока, и го беше използувала като чук, когато си правеше нови сечива от кремък. Ударът на железния пирит по кремъка беше произвел продължителна искра, която обгори крака й, но тя, която често беше палила огън, веднага разбра ползата от това.

Отначало трябваше да направи няколко опита, но отдавна вече беше овладяла най-добрия начин за използване на железния пирит. Сега вече можеше да запали огън по-бързо, от когото и да е с пръчка и дъсчица. Когато Джондалар видя това за първи път, той просто не можеше да повярва на очите си. Това истинско чудо допринесе за приемането й в Лъвския бивак, когато Талут поиска от него да я осинови Хората от Лъвския бивак помислиха, че е използвала магия.

Айла също мислеше, че е станала магия, но вярваше, че тя е в железния пирит, а не в нея. Преди да напуснат за последен път долината, тя и Джондалар събраха колкото можаха 70 сиво-жълтеникавите метализирани камъни, защото не знаеха дали ще ги намерят другаде. Дадоха една част на Лъвския бивак, а друга на Мамутоите, но им останаха много. Джондалар искаше да ги раздели със своя народ. Способността да палиш огън бързо може да е изключително полезна за много цели.

В пръстена от камъни младата жена натрупа малка купчинка много сухи парчета от кора и мъх за прахан, а до нея направи друга купчинка съчки и трески за подпалки. Наблизо имаше суха шума от струпаните дърва. Като клекна много близо до праханта, Айла хвана

парче железен пирит под ъгъл, за който знаеше, че ще даде най-добър резултат, после удари магическия жълтеникав камък по средата, където се беше образувал жлеб от честа употреба, с парче кремък. От камъка изскочи ярка, продължителна искра и се лепна за праханта, която започна да пуши. Тя бързо я обгърна с ръка и започна леко да духа. Грейна червено въгленче, от което изскачаха искри като слънчева светлина. Едно второ подухване роди малък пламък. Тя прибави клонки и трески и когато пламъкът потръгна, сложи един сух клон.

Когато Джондалар се върна, Айла вече беше поставила в огъня да се нагорещяват няколко заоблени камъка, събрани от сухо дере край реката, на пламъците се печеше хубаво парче бизонско месо и външният му слой сланина цвърчеше. Беше измила корени на хвощ и ги режеше заедно с друг бял, наситен със скорбяла корен с тъмнокафява кожа, който тя наричаше земна ядка. Приготвяше ги да ги сложи в плътно изплетена водонепромокаема кошница, наполовина пълна с вода, където ги очакваше богатият на мазнина бизонски език. До нея имаше малка купчинка диви моркови. Високият мъж постави дървата на земята.

— Ммм, че хубаво мирише! — каза той. — Какво приготвяш?

— Пека бизонското месо, но то ще е повече за пътуването. Лесно е за ядене по пътя. За вечеря и за закуска приготвям супа от езика и зеленчуци и малкото парче, което ни остана от Лагера на Перестата трева.

Тя измъкна горещия камък от огъня с една пръчка и избърса пепелта с разлистено клонче. След това взе втора пръчка и като използваше двете като маша, повдигна камъка и го пусна във водата с езика. Той зацвърча и започна да изпуска пара, докато отдаваше топлината си на водата. Тя бързо пусна още няколко камъка в кошницата-гърне, прибави няколко листа, които беше нарязала, и я захлупи с капак.

— А какво слагаш в супата?

Айла се усмихна. Той винаги искаше да знае подробностите в нейното готвене, дори билките, които използваше, когато правеше чай. Това беше още една от характерните му черти, която я удивяваше, защото нямаше мъж в Клана, който да проявява такъв интерес, дори и да е любопитен, към това, което знаят жените.

— Освен тези корени ще прибавя зеленото на хвоща, грудките, листата и цветчетата на онзи зелен лук, резенчета обелени стъбла на паламида, грахчета от шушулките млечен фий, а току-що поставих малко листа от градински чай и мащерка за аромат. Освен това може би ще сложа малко подбел, защото той придава особен киселичък вкус. Ако се приближим към Беранско море, може да успеем да се сдобием със сол. Винаги я имахме, когато живеехме с Клана — подметна тя. — Мисля да счукам малко от хряна, който намерих тази сутрин, за печеното. Научих се на това на Лятната среща. Той е лютив и се слага по малко, но придава на месото пикантен вкус. Сигурно ще ти хареса.

— А тези листа за какво са? — попита той, посочвайки една връзка, която тя беше набрала, но не спомена. Той искаше да знае какво използуваше тя, когато приготвя храната. Харесваше готвенето й, но то беше необичайно. Ястията й имаха някои вкусове и аромати, които съвсем не бяха като вкусовете и ароматите, с който беше израснал.

— Това е сладка трева, с която ще увия печеното, когато го извадя от огъня. Когато изстине в нея, става вкусно. — Тя помълча замислено. — Може да поръся печеното с малко дървесна пепел — и тя придава малко солен вкус. После може да поставя малко от печеното в супата за цвят и вкус. За утре сутринта ще бъде добре да сваря малко от зърната, които донесохме. Ще остане и от езика, но ще го увия в листа и ще го поставя в съда за съхраняване на месо за по-нататък. В него има достатъчно място, нищо че там е суровото месо, включително това, което е за Вълчо. Докато нощите са студени, то ще се запази доста време.

— Приготвила си много вкусни неща. Просто нямам търпение да ги опитам — каза Джондалар, усмихвайки се с очакване и още нещо, както си помисли Айла. — Между другото, имаш ли свободна кошница, която мога да използувам?

— Да, но за какво?

— Ще ти кажа, като се върна — отговори той, усмихвайки се на тайната си.

Айла обърна печеното, после махна камъните и прибави други горещи към супата. Докато се приготвяше храната, тя отдели билките за „прогонване на Вълчо“ от онези, които бяха за нея. Счука част от хряна за яденето, а останалият започна да стрива заедно с други груби

остри билки със силна миризма, които беше събрала тази сутрин, като се опитваше да получи най-гадната комбинация, която можеше да си представи. Мислеше, че хрянът ще има най-силен ефект, но и силният аромат на пелина можеше да свърши работа.

В мислите й постоянно се въртеше едно от растенията, които беше отделила. „Радвам се, че го намерих — каза си тя. — Нямам достатъчно от билките, които ми трябват за сутрешния чай до края на Пътешествието. Ще трябва да потърся още по пътя, за да съм сигурна, че няма да забременея, особено като съм толкова често с Джондалар.“ Тя се усмихна при тази мисъл.

„Сигурна съм, че така се зачеват бебетата, независимо какво говорят хората за духове. Мисля, че за това мъжете искат да пъхат органа си в това място, откъдето излизат бебетата, и затова и жените искат това. И затова Майката е направила това Своя Дар на Удоволствията. Дарът на живота също е от Нея и Тя иска на нейните деца да им е приятно, когато правят нов живот, още повече че раждането не е лесно. Жените може да не поискат да раждат, ако Майката не им е създала Дара на Удоволствията. Бебетата са чудесни, но жената не го знае, докато не роди.“ Айла не споделяше с никого своите мисли за зачеването на живота, докато научаваше за Мут, Великата Земя Майка, от Мамут, стария учител на Лъвския бивак.

Но Брод не беше удоволствие за мен — спомни си тя. — Беше ми противно, когато ме насили, но сега съм сигурна, че Дърк е бил заченат по този начин. Никой не вярваше, че някога ще родя. Мислеха, че тотемът ми на Пещерен лъв е твърде силен, за да бъде преодолян от тотема на мъжки ух. Всички бяха изненадани. Но това стана едва след като Брод започна да ме насилва и аз видях в лицето на бебето ми неговите черти. Само той е бил този, който е накарал Дърк да се развие вътре в мен. Моят тотем знаеше колко много искам да си имам дете — може би и Майката е знаела. Може би това е бил единственият начин. Мамут казваше, че знаем, че Удоволствията са Дар от Майката, защото те са много мощни. Много е трудно да им се съпротивляваш. Той казваше, че за мъжете това даже е още по-трудно, отколкото за жените.

Ето как стана с онзи тъмночервен женски мамут. Всички мъжкари я искаха, но тя не ги желаеше. Искаше да дочака своя голям мъжкар. Затова ли Брод не ме оставяше? Макар и да ме е мразил, Дарът на Удоволствията от Майката е бил по-силен от омразата му?

Може и да е така, но не мисля, че го е направил само заради Удоволствията. Могъл е да ги получи от собствената си другарка или от която и да е жена, която пожелае. Мисля, че е знаел колко ненавиждам това и това е увеличило още Удоволствията му. Брод може да е заченал бебе в мен — или може би Пещерният лъв е позволил да бъде победен, защото е знаел колко силно съм искала да имам бебе — но Брод можеше да ми даде само своя орган. Той не можеше да ми даде Дара на Удоволствията от Майката. Само Джондалар може това.

В Нейния Дар сигурна има нещо повече, освен Удоволствията. Ако Тя е искала само да даде на Своите деца Дара на Удоволствията, защо би го сложила в това място, откъдето се раждат децата? Едно място на Удоволствията би могло да бъде, където и да е. Моите не са там, където са тези на Джондалар. Неговите Удоволствия идват, когато той е вътре в мен, но моето е в онова друго място. Когато той ми прави Удоволствие там, всичко е прекрасно, вътре в мен и навсякъде. Тогава искам да го чувствувам вътре в мен. Не бих искала да имам вътре място на Удоволствие. Когато съм много чувствителна, Джондалар трябва да е много нежен, иначе може да ме заболи, а раждането не е никак нежно. Ако мястото на Удоволствие на жената е вътре в нея, то тогава раждането ще стане още по-трудно, а то и без това е достатъчно трудно.

„Как така Джондалар винаги знае какво точно да направи? Той знаеше как да ми прави Удоволствия, преди аз да знам какво са те. Мисля, че и онзи голям мамут е знаел как да прави Удоволствия на хубавичката червеникава женска. Струва ми се, че тя издаде онзи силен нисък звук, защото той я е накарал да ги почувствува и затова цялата й фамилия толкова се радваше за нея.“

Мислите на Айла й причиниха гъделичкания и затопляне. Тя хвърли поглед към дръвчетата, където Джондалар се беше скрил, чудейки се кога ли ще се върне.

„Но едно бебе не се зачева всеки път, когато се започнат Удоволствия. Може би наистина са необходими и духовете. Дали са тотемните духове на мъжете от Клана или същността на мъжкия дух, който Майката взима и дава на жената, всичко си започва от момента, в който мъжът вкара своя орган и остави вътре семето си. Ето така Тя дава дете на жената, не с духове, а с Нейния Дар за Удоволствие. Но Тя

е тази, която решава кое мъжко семе ще зачене нов живот и кога той ще започне.

Но ако Майката е решила, защо тогава лекарството на Иза предпазва жената от забременяване? Може би то не пропуска семето на мъжа или неговият дух да се смеси с женския. Иза не знаеше как действува то, но то, изглежда, наистина е ефикасно повечето пъти.

Би ми се искало да се зачене бебе, когато Джондалар споделя Удоволствия с мен. Много ми се иска да имам бебе и то такова, което да е част от него. От неговото семе или от неговия дух. Но той е прав. Трябва да изчакаме. Толкова ми беше трудно да родя Дърк. Ако я нямаше Иза, какво ли щях да правя? Би ми се искало около мен да има хора, които да знаят как да ми помогнат.

Ще продължавам да пия чая на Иза всяка сутрин и нищо няма да казвам. Тя беше права. И не бива да разправям много-много, че бебетата се зачеват от мъжкия орган. Джондалар толкова се разтревожи, когато му споменах за това, та реши, че трябва да спрем да споделяме Удоволствия. Ако поне още не мога да имам бебе, то искам да Поделям Удоволствия с него.

Както го правеха онези мамути. Това ли правеше големият мамут? Правеше бебе на тъмночервената женска. Толкова беше чудесно да споделяш Удоволствия със стадото. Много се радвам, че останахме да гледаме. Чудех се защо тя все бяга от останалите мъжкари, но тя не се е интересувала от тях. Искала е да избере своя партньор, а не да се пусне на някой, който просто я желае. Чакала е този голям светлокафяв мамут и щом той се появи, е разбрала, че това е нейният партньор. Достатъчно го беше чакала. Знам какво е чувствувала.“

Вълчо изскочи на полянката, захапал гордо един стар кокал, за да й го покаже. Пусна го в краката й и я загледа очаквателно.

— Уффф! Ама че смрад! Къде го намери, бе, Вълчо? Сигурно някъде, където е бил погребан някой. Знам, че обожаваш разваленото. Май сега е моментът да видим дали ти харесва нещо лютиво и силно — каза тя и взе кокала. Намаза част от сместа, която беше приготвила, по трофея на Вълчо. После хвърли кокала в средата на полянката.

Младият звяр се хвърли за него, но изпитателно го помириса, преди да го захапе. Все още ухаеше на чудесното развалено, което той обожаваше, но не беше сигурен за другата странна миризма. Най-сетне

го захапа. Но много бързо го пусна и започна да сумти, киха и тресе глава. Айла не можа да се сдържи да не прихне от реакциите му. Вълчо помириса кокала още веднъж и изсумтя с много разочарован вид, после хукна към потока.

— Май не ти хареса, а, Вълчо? Добре! Не бива да ти харесва — каза тя, усещайки как смехът напира в нея, докато го гледаше. Водата не му помогна кой знае колко. Вдигна лапа и потри с нея муцуната си, като че ли искаше да се отърве от лошия вкус. Продължаваше да сумти и да киха, когато разтресе глава и хукна към горичката.

Джондалар пресече пътеката и като стигна полянката, видя Айла, която се смееше толкова силно, че на очите й се бяха появили сълзи.

— Какво толкова смешно има? — попита той.

— Само да беше го видял — каза тя, все още кикотейки се. — Бедният Вълчо толкова се гордееше с изгнилия стар кокал, който беше намерил. Не разбра какво стана с него и се опита да премахне лошия вкус от устата си. Джондалар, ако мислиш, че можеш да понесеш миризмата на хрян и камфор, да знаеш, че съм намерила начин Вълчо да не бърника в нещата ни. — Тя протегна към него дървената паница, която беше използувала, за да смеси съставките. — Ето. За отблъскване на Вълчо!

— Радвам се, че действува — каза Джондалар. И той се усмихваше, но пламъчето в очите му не се дължеше на Вълчо. Айла най-сетне забеляза, че ръцете му бяха скрита зад гърба му.

— Какво криеш зад гърба си? — попита тя, внезапно обзета от любопитство.

— Ами, случи се така, че като търсех дърва, попаднах на нещо. Ако обещаеш да си послушна, може и да ти дам от него.

— Какво е то?

Той извади пред себе си пълната кошница.

— Големи, сочни, червени малини!

Очите на Айла светнаха.

— О, обожавам малини.

— Мислиш, че не знам ли? А какво ще получа в замяна? — попита той със закачливо пламъче в очите.

Айла го изгледа отдолу нагоре и тръгна към него усмихната, очите й грееха, изпълнени с любов към него.

— Мисля, че току-що го получих — каза той и въздъхна.

— О, Майко, ти си красива, когато се смееш. Винаги си красива, но особено когато се смееш.

Гледаше я очарован. Дългата й, гъста, тъмноруса коса, проблясваща там, къде слънцето я докосваше, беше прихваната назад с каишка, за да не й пречи. Но изпод каишката изскачаха отделни кичури и вълни, които обрамчваха загорилото й лице — един беше паднал на очите й. Искаше му се да протегне ръка и да го отметне настрани.

Тя беше висока, добре подхождаше на неговите стои осемдесет сантиметра, здравите й, гъвкави мускули, издаващи истинска физическа сила, се откроява на дългите й ръце и крака. Беше една от най-силните жени, които беше срещал — малко мъже имаха нейната физическа сила. Народът, който беше я отгледал, беше надарен със значително по-голяма телесна сила, отколкото високите, но по-слаби хора, сред които се беше родила, и макар че на Айла не се гледаше като особено силна в Клана, тя беше развила много физическата си сила, за да не отстъпва на останалите. Годините на дирене, проследяване и завардване като ловец бяха придали на тялото й гъвкавост и движенията й излъчваха необикновена грация.

Кожената туника без ръкави, която тя носеше, препасана с колан, й стоеше добре, но не скриваше стегнатите й, пълни гърди, нито женствените й хълбоци, които се извиваха в добре заоблени и стегнати задни части. Връзките в долния край на покривалата на краката й бяха развързани и тя беше боса. На шията й висеше малка, изкусно избродирана кожена кесийка, украсена с пера от жерав по долния ръб, които показваха издутините на загадъчните предмети в нея.

На колана й висеше кания на нож, направена от корава необработена кожа на животно, която беше почистена и изстъргана, но необработена по някакъв друг начин, така че беше изсъхнала до втвърдяване във формата, която се беше получила, макар че ако се накиснеше добре във вода, можеше отново да омекне. Беше затъкнала прашката си в дясната страна на колана, до една кесия, в която имаше няколко камъка. Отляво висеше някакъв доста странен, подобен на торбичка предмет. Макар стара и износена, беше очевидно, че е била направена от цяла външна кожа с краката, опашката и главата. Гърлото е било прерязано и през него са били извадени вътрешностите, после е било прекарано въженце през процепите и стегнато. Сплеснатата глава

е станала капак. Това беше нейната лечителска чанта, тази, която беше донесла със себе си от Клана, същата, която й беше дала Иза.

Лицето й не беше като на жена от Зеландониите, мислеше си Джондалар, чужденката веднага се познаваше, но красотата й беше неоспорима. Големите й очи бяха сиво-сини — цветът на красив кремък, помисли си той — широко поставени, очертани с мигли, малко по-тъмни от косата й; веждите й бяха по-светли, нещо средно между двата цвята. Лицето й имаше формата на сърце, доста широко с високи скули, добре очертана челюст и тясна брадичка. Носът й беше прав и фино очертан, а пълните й устни, извиващи се в ъглите, се усмихваха. Усмивката й показваше зъбите й, озаряваше очите й.

Макар че усмивките и смехът й веднъж я бяха докарали до положението да я считат различна от другите и трябваше да ги сдържа, Джондалар обожаваше да я гледа, като се смее, а нейната радост от неговия смях, шеги и закачливост магически преобразяваха и без това приятните черти на лицето й — тя ставаше още по-красива. Той изведнъж се прехласна от вида й и любовта си към нея и безмълвно благодари още веднъж на Майката за това, че отново му върна Айла.

— Кажи ми какво искаш да ти дам за малините? — попита Айла. — Само ми кажи и е твое.

— Искам теб, Айла — каза той, като гласът му внезапно потрепери. — Остави кошницата и веднага я прегърна и страстно я целуна. — Обичам те. Не искам никога да те изгубя — каза той с дрезгав шепот и отново я целуна.

Усети топлина и му отвърна със същото силно чувство.

— И аз те обичам — каза тя, — и те желая, но може ли първо да извадя месото от огъня? Не искам да загори, докато сме… заети.

Джондалар за миг я изгледа, като че ли не беше разбрал думите й, после се отпусна, гушна я и отстъпи назад, усмихвайки се неловко.

— Не исках да бъда толкова нападателен. Толкова много те обичам, че понякога ми е трудно да се сдържа. Може да почакаме за по-късно.

Тя вече не беше сигурна, че иска да спре. Стана й малко неприятно за думите й, които бяха прекъснали момента.

— Не е речено, че трябва да вадя месото от огъня.

Джондалар се засмя.

— Айла, ти си невероятна жена — каза той, клатейки усмихнато глава. — Ти винаги си готова за мен, всякога когато те пожелая. И винаги си била. Не просто ей така, искаш или не, а веднага, готова да прекъснеш всичко, ако аз искам това.

— Но и аз те желая, винаги когато и ти мен.

— Нямаш представа колко необикновено е това. Повечето жени се нуждаят от известно убеждаване, а ако са заети с нещо, не желаят да го прекъсват.

— Жените, с които израснах, винаги бяха готови, винаги когато някой мъж им дадеше знак. Ти ми даде знак, целуна ме и ми показа, че ме желаеш.

— Може би ще съжалявам, че го казах, но нали знаеш, можеш да ми откажеш. — Челото му се набърчи от усилието да й обясни. — Надявам се, не смяташ, че си длъжна винаги да си готова, когато аз искам. Ти вече не живееш с Клана.

— Ти не разбираш — каза Айла, клатейки глава, опитвайки се да го накара да проумее. — Не смятам, че съм длъжна да съм готова. Когато ти ми подадеш знак, аз съм готова. Може би наистина, защото жените от Клана винаги така са се държали. Може би защото ти си този, който ме научи колко е прекрасно да се споделят Удоволствията. Може би защото аз толкова много те обичам, но когато ти ми дадеш знак, аз не мисля за това, чувствувам го вътре в себе си. Твоят знак, твоята целувка ми говорят, че ме желаеш, карат ме и аз да те желая.

Той отново се усмихна от успокоение и удоволствие.

— И ти ме караш да те желая. Само като те погледна.

Наведе глава към нея, а тя се протегна към него и се сля с тялото му, когато той я притисна до себе си.

Бе доволен, че все така силно я желае. Някои жени му бяха омръзвали още след първото изживяване, но с Айла всеки път беше като ново. Усещаше стегнатото й силно тяло, притиснато към своето, и ръцете й, обгърнали врата му. Премести ръцете си напред и обгърна с тях гърдите й, като се наведе, за да целуне извивката на шията й.

Айла свали ръцете си от врата му, започна да развързва колана си и го пусна на земята заедно с всички неща, окачени по него. Джондалар бръкна под туниката й, вдигна я и напипа заоблените гърди с твърдите вирнати зърна. Повдигна още нагоре туниката, оголвайки тъмнорозовите петна около вирнатите и чувствителни зърна. Ръцете

му се напълниха с топлата тежест на гърдите й, докосна зърното с език, после го налапа и засмука.

Горещи пламъци препуснаха и стигнаха до мястото дълбоко вътре в нея, а от устните й излезе стон. Просто не можеше да повярва колко готова беше за него. Като тъмночервения женски мамут тя усети, че сякаш го е чакала цял ден и вече не издържа. За миг си представи големия червеникавокафяв мамут с дългия извит орган. Джондалар я пусна и тя хвана яката на туниката и я издърпа през главата си с едно плавно движение.

Дъхът му спря, като я видя. Погали гладката кожа и хвана двете пълни гърди. Заигра с едното зърно, като го стискаше и разтриваше, докато смучеше и хапеше леко другото. Айла усети приятни приливи на възбуда, затвори очи и им се отдаде. Когато той спря омайващите милувки, тя продължи да стои със затворени очи и усети целувката му. Отвори устата си, за да проникне в нея опипващият търсещ език. Когато го прегърна през врата, усети грапавините на коженета му туника по все още възбудените си зърна.

Той прокара ръцете си по гладката кожа на гърба й и усети как се раздвижиха твърдите й мускули. Незабавната й реакция разпали още повече желанието му и твърдата му, изправена мъжественост напъна дрехите му.

— О! — изпъшка той. — Как те искам.

— И аз.

— Само да смъкна тези дрехи — каза той.

Развърза колана си и измъкна туниката през главата си. Айла видя напъващата изпъкналост, помилва я и започна да развързва връвта на покривалата на краката му, а той нейните. Свалиха ги и се притиснаха един в друг с дълга страстна целувка. Джондалар бързо огледа полянката, търсейки място, но Айла застана на ръце и колене, извърна глава и го погледна със закачлива усмивка.

— Е, козината ти е жълтеникава, а не светлокафява, но аз съм те избрала — каза тя.

Той се усмихна и се отпусна зад нея.

— И твоят цвят не е наситеночервен, а на зряло сено, но в него има нещо, което е като червено цвете с много венчелистчета. И аз нямам влакнест хобот, с който да те докосна. Но ще използувам нещо друго — каза той.

Той леко я избута напред, разтвори задните й части, за да разкрие влажния отвор на женствеността й, после се наведе, за да вкуси топлата соленост. Напипа с език твърдата пъпка, заровена в гънките й. Тя изхълца и се раздвижи, за да му помогне. Той се потопи дълбоко в мамещия отвор. Обожаваше вкуса й.

Айла не изпитваше нищо друго, освен горещи импулси, които я прерязваха. Беше с изострени сетива и навсякъде, където той я докоснеше или целунеше, през нея преминаваха пламъци на желание, които достигаха до най-съкровеното място в нея. Когато дишането й се ускори и започна да стене, но Джондалар се поизправи зад нея, приближи се и напипа мамещия отвор с изгарящата си от желание набъбнала мъжественост. Щом започна да прониква в нея, тя се заклати назад, натискайки се в него, докато го пое целия. Той извика от невероятното топло посрещане и като обгърна с ръка ханша й, напипа изпъкналостта на удоволствието й и я помилва, докато тя се натискаше. Усещането му почти достигна връхната си точка. Той се отдръпна назад още веднъж и усещайки нейната готовност, започна да я милва по-бързо и по-силно, докато проникна докрай в нея. Тя извика и неговият глас се присъедини към нейния.

Айла лежеше просната по лице на тревата под приятната тежест на Джондалар и усещаше дъха му на лявата страна на гърба си. Отвори очи и без да има никакво желание да помръдне, се загледа в една мравка, която обикаляше по земята около едно стръкче. Усети, че мъжът се размърда и претърколи настрана, като остави ръката си под кръста й.

— Джондалар, ти си невероятен мъж, — каза Айла.

— Дали не съм чувал тези думи преди? Струва ми се, че аз ти ги казах същите — каза той.

— Но те важат за теб. Как ме познаваш толкова добре? Аз самата чезна вътре в себе си само като чувствувам какво ми правиш.

— Помислих, че си готова.

— Вярно е. Винаги е чудесно, но този път просто не знам какво стана. Може би мамутите. Цял ден мисля за онази хубава червена женска и нейния великолепен мъжкар — и за теб.

— Ами може би ще трябва пак да си поиграем на мамути — каза той с широка усмивка, като легна по гръб.

Айла седна.

— Добре, но аз веднага отивам да се потопя в реката, преди да се е стъмнило. — Тя се наведе, целуна го и усети собствения си вкус по него. — Най-напред ще проверя какво става с яденето.

Тя изтича при огнището, отново обърна печеното бизонско, извади готварските камъни и прибави още два от догарящия огън, докато са горещи, хвърли малко дърва в пламъците и хукна към реката. Скочи в студената вода, но това не й направи впечатление. Беше свикнала. Джондалар скоро се присъедини към нея, носейки голяма мека кожа. Остави я на земята и влезе по-внимателно във водата. Най-сетне пое дълбоко дъх и се гмурна в нея. Изскочи над повърхността и отметна косата от очите си.

— Брей, че студ!

— Тя се приближи зад него и с дяволита усмивка го изпръска с вода. Той й отговори и се разрази шумна водна битка. С последен удар по водата Айла изскочи от реката, грабна меката кожа и започна да се бърше. Подаде я на Джондалар, когато той изскочи от водата, понесе се към бивака и бързо се облече. Докато Джондалар се връщаше от реката, тя вече разливаше супата в паниците.

5

Лятното слънце бавно потъваше зад възвишенията на запад и хвърляше последните си отблясъци през клоните на дърветата. Айла се усмихна на Джондалар, пресегна се към купичката си, взе последната узряла малина и я лапна. После стана да почисти и да подготви всичко за заминаването им на сутринта.

Даде на Вълчо остатъците от вечерята им и сложи в топлата супа счукани сушени зърна — див ечемик, жито и семена от сладка трева, които Нези й беше дала на тръгване. Прибра печеното бизонско месо и език, останали от яденето им в торбата от необработена кожа, където обикновено държаха храната. Сгъна огромния плик от твърда кожа, върза го със здрави въжета и го окачи в средата на триножник от дълги пръти, за да го предпазва от нощните зверове.

Заострените пръти бяха издялани от цели дървета — високи, тънки и прави. Бяха им обелили кората и клоните и Айла ги носеше в специални калъфи, които стърчаха от двете кошници за багаж на Уини, а Джондалар носеше по-късите пръти за шатрата. Понякога използуваха дългите пръти, за да си правят шейна-носилка, която можеше да се тегли от конете и да превозва тежки и обемисти товари. Те носеха със себе си тези дълги дървени колове, защото в степта рядко се срещаха дървета, подходящи за тази цел. Дори и покрай реките в повечето случаи имаше само заплетени храсталаци.

Мракът се сгъсти, Джондалар прибави още дърва в огъня, взе плочката от слонова кост с изрязаната върху нея карта и отново започна да я изучава на светлината на огъня. Когато Айла приключи и седна до него, той изглеждаше разсеян и имаше оня угрижен вид, който често бе забелязвала през последните няколко дни. Тя постоя загледана известно време в него, после сложи няколко камъка в огъня, за да стопли вода за обичайния вечерен чай. Но вместо ароматните и безвредни треви, тя извади няколко пакетчета от лечебната торба от видрова кожа. Нещо успокоително вероятно щеше да помогне — може би хризантема партения или корен от аквилегия в чай от лазаркиня,

мислеше тя, макар че би предпочела да знае какво го мъчи. Искаше й се да го попита, но не бе сигурна дали трябва. Най-сетне се реши.

— Джондалар, помниш ли как миналата зима ти не беше уверен в моите чувства, а и аз не знаех какво изпитваш ти към мен? — попита Айла.

Той така дълбоко бе потънал в мислите си, че минаха няколко мига, докато схване въпроса й.

— Разбира се, че си спомням. Ти не се съмняваш в моята любов, нали? И аз не се съмнявам в твоите чувства към мен.

— Не, нямам никакви съмнения в това отношение, но неразбирателството може да се появи по много причини, а не само за това, дали се обичаме. И не бих искала онова, което стана миналата зима, да се случи отново. Струва ми се, че няма да понеса още неприятности само защото сме си мълчали. Преди да напуснем Летния Събор, ми обеща, че ако нещо те притеснява, ще го споделиш с мен. Джондалар, виждам, че нещо те мъчи, и искам да ми кажеш какво е то.

— Нищо, Айла. Няма защо да се тревожиш.

— Но все пак е нещо, за което се безпокоиш? Ако нещо те тормози, не смяташ ли, че и аз трябва да знам какво е? — попита тя.

От един кош, изработен от ракита, в който държаха различни съдове и прибори, Айла извади две малки купички за чай, изплетени като ситна цедка от нацепени тръстикови стъбла. Поспря за момент, помисли, след това подбра за Джондалар изсушените листа от хризантема партения и лазаркиня и ги смеси с лайката, а за себе си сложи само лайка и напълни купичките.

— Ако засяга теб, тогава значи засяга и мен. Нали пътуваме заедно?

— Е, да, но именно аз взех решението и не искам да те разстройвам без нужда — каза Джондалар и стана да вземе меха за вода, който висеше на един прът до входа на шатрата, на няколко крачки от огнището. Наля малко течност в един малък съд за готвене и сложи горещите камъни.

— Не знам дали е необходимо или не, но ти вече ме притесняваш. Защо не ми кажеш причината? — Тя постави купичките за чай в дървените им чашки, наля гореща вода в тях и ги остави настрана, за да се запари чаят.

Джондалар вдигна гравирания бивник от мамут и го огледа. Искаше му се той да му подскаже какво го чака и дали взема правилно решение. Когато бяха само той и брат му, нямаше голямо значение. Те бяха предприели Пътуване — едно приключение, и каквото и да се случеше, то беше част от него. Тогава той не беше сигурен дали някога ще се върнат; дори не беше сигурен дали действително искаше да се върнат. Жената, която му бе забранено да обича, беше избрала път, който водеше още по-далеч, а онази, с която очакваха да се събере… не беше жената, която желаеше. А сега това пътуване беше нещо друго. Този път беше с жена, която обичаше повече от самия живот. Той не само искаше да се върне в дома си, но желаеше да заведе там и нея, и то благополучно. Колкото повече мислеше за опасностите, с които можеха да се сблъскат, толкова по-големи опасности се явяваха във въображението му. Но тези смътни тревоги бяха нещо, което трудно можеше да се обясни.

— Просто се безпокоя колко ли време ще ни отнеме това Пътуване. Трябва да стигнем оня ледник преди края на зимата — рече той.

— Това вече си ми го казвал — отвърна Айла. — Но защо? Какво ще стане, ако не стигнем до тогава?

— Ледът започва да се топи през пролетта и става твърде опасно да се опитваме да го прекосим.

— Е, щом е толкова опасно, тогава няма да се опитваме. Но какво ще правим, ако не преминем през него? — Въпросът й го накара да се замисли за други възможности, които беше избягвал до този момент. — Може ли да се мине по някакъв друг път?

— Не съм сигурен. Ледът, който трябва да пресечем, е само едно малко ледниково плато, разположено на възвишение, северно от Великите планини. На север от него има земя, но никой не ходи натам. Ще ни отведе още по-далеч от нашата посока, пък и освен това е студено. Казват, че там северните ледове са по-близко и се спускат на юг. Земята между Високите планини на юг и Великия лед на север е най-студената. Там никога не става топло, дори и през лятото — обясни Джондалар.

— А не е ли студено на оня ледник, дето искаш да прекосим?

— Разбира се, на ледника също е студено, но пътят е по-кратък и от другата страна има само няколко дни до Пещерата на Даланар. —

Джондалар остави картата, за да поеме чашата горещ чай, която Айла му подаде, и се загледа за момент в димящата течност. — Смятам, че можем да опитаме да тръгнем по северния маршрут покрай Високия ледник, ако е необходимо, но не бих искал. Това е земя на плоскоглавците все пак — опита се да обясни той.

— Искаш да кажеш, че хората от Клана живеят на север от ледника? — попита Айла и почувства странно усещане едновременно от страх и вълнение, докато изваждаше цедката с чая от чашата си.

— Извинявай. Сигурно трябва да ги наричам хората от Клана, но те не са същите като онези, които си познавала. Живеят много далеч оттук, дори не можеш да си представиш колко далече. Те изобщо не са същите.

— Напротив, Джондалар — каза тя и отпи глътка от горещата ароматна течност, — възможно е ежедневната им реч и навиците им да са различни, но всички хора от Клана имат едни и същи спомени — поне по-старите спомени. Дори на Събора на Клана всички знаеха древния език на знаците, с които се обръщат към духовния свят, и те си говореха на този език.

— Но те не ни искат в тяхната територия — каза Джондалар, — вече ни дадоха да разберем това, когато двамата с Тонолан бяхме от другата страна на реката.

— Сигурна съм, че е така. Хората от Клана не обичат да са близо до Другите. Значи — върна се Айла на първоначалния въпрос, — ако не можем да преминем през ледника, когато стигнем там, и ако не можем да го заобиколим, тогава какво ще правим? Не може ли да почакаме, докато ледникът отново стане безопасен за прекосяване?

— Да, предполагам, че ще се наложи, но може да мине почти цяла година до следващата зима.

Но ще успеем, ако изчакаме една година! Има ли място, където бихме могли да останем?

— Ами, да, има едни хора — Лозадунаите винаги са били дружелюбен народ. Но аз искам да се прибера у дома, Айла — каза той с такава мъка в гласа, че тя веднага разбра колко важно бе това за него. — Искам да се установим на едно място.

— И аз желая същото, Джондалар, и мисля, че ще трябва да направим всичко, което е по силите ни, за да се опитаме да стигнем там, докато прекосяването на ледника е все още безопасно. Но ако

стане твърде късно, това не означава, че няма да стигнем до твоя дом, а само че ще чакаме по-дълго. И все пак ще сме заедно.

— Вярно е — отвърна Джондалар примирено, но тъжно, — мисля, че няма да е чак толкова лошо, ако закъснеем, но не ми се ще да чакам цяла година. — После смръщеното му лице се оживи. — А може би ще стигнем навреме, ако тръгнем по другия път. Все още не е късно.

— Има ли друг път?

— Да, Талут ми каза, че можем да минем откъм северната страна на планината, до която ще стигнем. А Рутан от Бивака на перестата трева рече, че пътят е на северозапад оттук. Мислех си, че трябваше да тръгнем по този път, но се надявах да срещна Шарамудоите още веднъж. Ако не ги видя сега, страхувам се, че никога няма да се видим, а те живеят някъде на южната страна на планината, покрай Великата Река Майка — обясни Джондалар.

Айла кимна и си помисли: „Сега всичко ми е ясно.“

— Шарамудоите са народът, сред който си живял известно време. Брат ти е взел жена от този народ, така ли е?

— Да, те са ми като семейство.

— Тогава, разбира се, ще трябва да вървим на юг, за да можеш да ги посетиш още веднъж за последен път. Те са хора, които обичаш. Ако това означава, че може да не достигнем ледника навреме, тогава ще чакаме следващия сезон, за да го прекосим. Дори ако се наложи да чакаме още една година, докато се доберем до твоя дом, не смяташ ли, че това си струва, щом като отново ще видиш другото си семейство? Може би едната причина, поради която искаш да се прибереш, е да разкажеш на майка си за брат си. Но не смяташ ли, че и Шарамудоите ще искат да знаят какво му се е случило? Те са били и негово семейство.

Джондалар се намръщи, но после лицето му просветна.

— Права си Айла. Те ще искат да знаят за Тонолан. Толкова се безпокоях дали съм взел правилно решение, просто не бях го обмислил достатъчно — усмихна се той облекчено.

Джондалар гледаше как пламъците танцуват върху почернелите съчки, как подскачат и лудуват в краткотрайната си радост и отблъскват нахлулия мрак. Той отпиваше от чая и продължаваше да

мисли за дългото Пътуване, което им предстоеше, но вече не се чувстваше толкова притеснен. След това погледна към Айла.

— Добре, че се сети да обсъдим този въпрос. Аз май не съм свикнал да има някой край мен, с когото да си говоря за… всичко. И мисля, че ще успеем да стигнем навреме, иначе едва ли щях да реша да тръгнем по този път. Пътуването ще трае по-дълго, но поне познавам маршрута. А северният път ми е непознат.

— Мисля, че си взел правилно решение, Джондалар. Ако можех, ако над мен не тегнеше смъртно проклятие, щях да посетя Клана на Брун — рече Айла, а после добави толкова тихо, че той едва я чу. — О, да можех, само да можех, щях да отида да видя Дърк за последен път — от отчаяните, безнадеждни нотки в гласа й, той разбра, че чак сега тя бе почувствувала загубата така остро.

— Искаш ли да се опиташ да го намериш, Айла?

— Да, разбира се, че искам, но не мога. Това само ще причини нещастия на всички. Аз бях прокълната. Ако ме видят, ще си помислят, че съм някакъв зъл демон. За тях аз съм мъртва, каквото и да направя или кажа, нищо не може да ги убеди, че съм жива. — Погледът на Айла сякаш се бе зареял някъде надалеч, но всъщност бе обърнат навътре към представите й, към един спомен. — Освен това Дърк вече не е бебето, което оставих. Той скоро ще стане мъж, макар че за жена от Клана, аз достигнах своята зряла възраст доста късно. Той е мой син и също може да изостане от другите момчета. Но Ура скоро ще дойде да живее в Клана на Брун, не, не, сега това е Кланът на Брод — намръщи се Айла. — Това е лятото на Събора на Клановете, така че Ура ще напусне нейния Клан и ще отиде да живее при Брун и Ебра, и когато пораснат достатъчно, тя ще стане стопанка на Дърк. — Айла замълча и после добави: — Иска ми се да съм там да я посрещна, но само ще я уплаша и сигурно ще я накарам да си мисли, че Дърк е нещастен, щом като духът на неговата странна майка не стои в отвъдния свят, на който принадлежи.

— Сигурна ли си Айла? Сериозно говоря, ще отделим малко време да ги потърсим, ако искаш — каза Джондалар.

— Дори и да исках да го открия — отвърна Айла, — не знам къде да го търся. Не знам къде е новата им пещера, нито пък къде е Съборът на Клана. Не ми е писано да видя Дърк. Той вече не ми е син.

Дадох го на Уба. Сега той е син на Уба. — Вдигна поглед към Джондалар. Той забеляза, че в очите й напираха сълзи.

— Когато Ридаг умря, разбрах, че вече никога няма да видя Дърк. Погребах Ридаг в плаща, в който носех Дърк, онзи, който взех със себе си, когато напуснах Клана, и в същото време в сърцето си аз погребах и Дърк. Знам, че никога вече няма да го видя. За него съм мъртва и ще е най-добре, ако и той е мъртъв за мен.

Сълзите мокреха бузите й, макар че тя сякаш не ги забелязваше и не чувствуваше как се стичат по лицето й.

— Знаеш ли, аз наистина имам късмет, само си помисли за Нези. Ридаг й беше като син, тя го отгледа, въпреки че не го беше родила, и знаеше, че ще го загуби. Тя дори знаеше, че колкото и дълго да живее, той никога няма да води нормален живот. Другите майки, които изгубват синовете си, могат само да си ги представят в един друг свят, където живеят с духове, а аз мога да си представя Дърк само тук, винаги здрав и читав, винаги щастлив. Мога да си мисля как живее с Ура и имат деца и собствен дом… дори и ако никога не ги видя. — Тя изхълца и мъката й се отприщи.

Джондалар я прегърна и притисна към себе си. Той също се натъжаваше, когато мислеше за Ридаг. Никой нищо не можеше да направи, макар всички да знаеха, че Айла беше опитала. Той беше слабо дете. Нези казваше, че винаги е бил такъв. Но Айла му бе дала нещо, което никой друг не можеше. След като тя пристигна и започна да учи и него, и останалите от Лъвския бивак да говорят с езика на знаците като хората от Клана, той беше по-щастлив от всякога. През целия си кратък живот той за пръв път можеше да общува с хората, които обича. Можеше да изрази своите нужди и желания и да каже на хората как се чувства, и особено на Нези, която се бе грижила за него, откакто майка му бе умряла при раждането. Най-после можеше да й каже, че я обича.

Това беше изненада и за членовете на Лъвския бивак, но щом като осъзнаха, че той не е само едно доста разумно животно, лишено от способността да говори, а просто е човек от друг вид, тогава те започнаха да разбират, че е умен, и да го възприемат като личност. Не по-малка беше и изненадата на Джондалар, въпреки че тя се бе опитала да му обясни, когато той започна да я учи да говори отново с думи. Той бе научил знаците наравно с другите и бе започнал да

оценява тънкия хумор и дълбочината на мислите на малкото момче от древната раса.

В своя изблик на скръб Айла се разтърсваше от тежки ридания, а Джондалар притискаше любимата жена към себе си. Той разбираше, че тя бе сдържала мъката си след смъртта на детето, което наполовина принадлежеше на Клана и което Нези бе осиновила. То й напомняше за собствения й син и Джондалар съзнаваше, че тя скърби и за него.

Но имаше нещо повече от Ридаг и Дърк. Айла тъгуваше за всичките си загуби: за онези от преди много време, любимите същества от Клана, както и за Загубата на самия Клан. Кланът на Брун беше нейното семейство, Иза и Креб я бяха отгледали, бяха се грижили за нея и макар да бе различна, имаше моменти, в които се смяташе за част от Клана. Тя бе избрала да замине с Джондалар, защото го обичаше и искаше да бъде с него, и все пак от разговорите им бе разбрала колко далече живее той; беше необходима цяла година, а може би дори две години, за да се стигне дотам. Чак сега Айла напълно осъзна какво означаваше всичко това — тя никога нямаше да се върне.

Не само се отказваше от новия си живот при Мамутоите, които я бяха приели сред тях, но сега дори се отказваше и от най-слабата надежда отново да срещне хората от своя Клан или сина, който бе оставила при тях. Твърде дълго бе живяла със старата си мъка и сега тя се беше поуталожила. Но Ридаг беше умрял малко преди да напуснат Летния Събор. Смъртта му бе съвсем скорошна, мъката — още съвсем жива. Тази болка й бе припомнила болката от предишните загуби и мисълта за разстоянието, което вече щеше да ги разделя, я накара да разбере, че надеждата да върне тази част от своето минало, също ще трябва да умре.

Айла вече бе изгубила спомена за ранния си живот; нямаше никаква представа коя беше истинската й майка или кой беше нейният народ — народът, сред който се беше родила. Ако не се смятат някои смътни спомени — те бяха по-скоро чувства, отколкото нещо друго — тя не можеше да си припомни нищо от времето преди земетресението, нито пък хората от периода преди Клана. Но Кланът я беше прогонил; Брод бе произнесъл смъртното проклятие над нея. За тях тя беше мъртва и сега напълно осъзна, че е изгубила тази част от живота си още когато я пропъдиха. От онзи момент нататък тя вече никога няма

да знае откъде е, никога няма да срещне приятел от детството си, няма да познава никого — дори и Джондалар, който бе готов да я приеме такава каквато е.

Айла се бе примирила със загубата на своето минало. Остана й само една малка частичка в съзнанието и сърцето и тя продължаваше да скърби и се чудеше какво ли я чакаше в края на това Пътуване. Каквото и да бе то, какъвто и да бе неговият народ, тя нямаше да има нищо друго; само спомените си… и бъдещето.

На поляната сред дърветата цареше пълен мрак. Не се различаваше никакъв силует или по-тъмна сянка на околния фон, ако не се смятаха бледата червенина на тлеещите въглени в огнището и божественият блясък на звездите. Само лек ветрец проникваше в закътаната поляна и затова бяха преместили кожените си завивки извън шатрата. Айла лежеше будна под осеяното със звезди небе, взираше се в плетеница от съзвездия и слушаше звуците на нощта: шумоленето на вятъра в клоните, тихия ромон на реката, свиренето на щурците, рязкото квакане на жабите. Дочу шумно цопване и плясък, после далечен зловещ писък на кукумявка, мощен рев на лъв и гръмко мучене на мамут.

Малко преди това Вълчо бе чул виенето на други вълци и избяга разтреперан от възбуда. Не след дълго до слуха й отново достигна вълча песен и по-наблизо — ответен вой. Тя зачака животното да се завърне. После се поуспокои, като чу запъхтяното му дишане. „Сигурно е тичал“ — помисли си тя и усети, че то се сгушва в краката й.

Тъкмо бе задрямала и изведнъж се събуди. Лежеше неподвижно — напрегната и нащрек. Опитваше се да установи какво я бе разбудило. Отначало усети сподавено, почти беззвучно ръмжене и слабо потрепване на завивките откъм топлата купчинка в краката си. После долови неясно сумтене. При тях в бивака имаше нещо.

— Джондалар? — прошепна тя.

— Мисля, че месото е подмамило някое животно. Може да е мечка, но по-вероятно е да е някой лакомец или хиена — отвърна Джондалар едва чуто.

— Не искам нещо да отнесе месото ни. Какво ще правим?

— Засега нищо. Каквото и да е, то може да не успее да го достигне. Нека изчакаме.

Но Вълчо много добре знаеше какво е онова, което души наоколо, и нямаше никакво намерение да чака. Където и да си направеха бивак, той решаваше, че това е негова територия и се нагърбваше със задачата да го защитава. Айла усети, че той тръгна и само миг по-късно чу заплашителното му ръмжене. Ревът, които дойде в отговор, звучеше съвсем различно и като че ли идваше от по-високо. Тя седна в постелята си и се пресегна за прашката, но Джондалар вече беше скочил на крака и бе положил дългото острие на копието си върху копиехвъргача в готовност.

— Мечка е — каза той. — Струва ми се, че се е изправила на задните си крака, но не виждам нищичко.

Някъде между огнището и коловете, на които бе окачено месото, дойде звук от тътрене на крака, нещо шаваше. После чуха предупредителното ръмжене на животните насреща. Изведнъж от другата страна Уини изцвили, а след нея Рейсър още по-силно изрази безпокойствието си. В тъмнината се понесоха още звуци от движение. После Айла чу особеното възбудено гърлено ръмжене, което бе знак, че Вълчо се готви да атакува.

— Вълчо! — Тя се опита да предотврати опасната среща.

Изведнъж над яростното ръмжене проехтя плътно ниско мучене и след това — вик на болка. В същия миг множество ярки искри се разхвърчаха около неясните очертания на някаква огромна фигура, паднала в огнището. Айла чу свистенето на някакъв предмет, профучал във въздуха край нея. Едно силно „туп“, последвано от вой и после нещо бързо се отдалечи с трясък между дърветата. Тя подсвирна на Вълчо да се върне — не искаше той да последва животното.

Когато младият вълк дойде при нея, тя коленичи и го прегърна с облекчение. Джондалар отново стъкми огъня. На светлината на пламъка Айла забеляза следа от кръв, оставена от избягалия звяр.

— Сигурен бях, че копието ми е улучило тая мечка — рече Джондалар, — но не можах да видя къде я удари. Най-добре ще е да я проследя утре сутринта. Ранената мечка става опасна, а не знаем кой след нас може да използува това място за бивак.

Жената отиде да разгледа следите.

— Мисля, че ще изгуби доста кръв. Едва ли ще стигне много надалече — каза тя. — Притеснявах се за Вълчо. Това беше голямо животно. Можеше да го нарани.

— Не знам дали Вълчо трябваше да нападна така. Можеше да накара мечката да тръгне след някой друг, но все пак беше смело от негова страна и се радвам, че е готов да те защити. Мисля си какво ли би направил, ако някой някога се опита да ти навреди — рече Джондалар.

— Не знам. Но ми се струва, че Уини и Рейсър доста се разтревожиха от мечката и затова ще отида да видя как са.

Джондалар също искаше да ги нагледа. Установиха, че конете се бяха приближили до огъня. Уини отдавна бе научила, че накладеният от хората огън означава сигурност, а Рейсър се учеше от собствения си опит и от своята майка. След успокоителните думи и близостта на хората, на които имаха доверие, те, изглежда, се поотпуснаха, но Айла все още се чувствуваше разтревожена и знаеше, че трудно ще заспи отново. Реши да си направи успокояващ чай и отиде в шатрата да вземе лечебната торба от видрова кожа.

Докато камъните за готвене се сгорещяваха, тя поглади косъма на вече протритата си чанта и си спомни кога Иза й я беше дала. Припомни си живота в Клана и особено последния ден. Защо ли му трябваше на Креб да се връща отново в пещерата? Сега можеше още да е жив, макар че вече остаряваше и силите му го напускаха. Но той не беше слаб по време на онази последна церемония предишната вечер, когато направи Гуув новия Мог-ър. Той отново беше силен; той беше Мог-ърът също както преди. Гуув никога няма да бъде толкова могъщ като Креб.

Джондалар забеляза замисленото лице и усети настроението й. Предположи, че все още мисли за мъртвото дете и за сина, когото никога вече нямаше да види, и просто не знаеше какво да каже. — Искаше му се да помогне, но без да се натрапва. Те седяха близо до огъня и пиеха чая си. Айла случайно погледна към небето и дъхът й секна.

— Виж, Джондалар. Небето. Червено е като огън, но е някъде високо и много далече. Какво е това?

— Леден огън; — отвърна той. — Когато е толкова червено, го наричаме така или понякога му казваме Огньовете на Севера.

Известно време те наблюдаваха яркото сияние — светлините от север се извиваха и обгръщаха небето като ефирни завеси, развявани от космичен вятър.

— Има бели ивици — каза Айла — и се движи като струйки пушек или сякаш бяла варовита вода плиска вълните си в него. Има и други цветове.

— Звезден пушек — каза Джондалар. Така го наричат някои хора. Или Звездни облаци, когато е бяло. Има различни имена. Което и да използваш, повечето хора разбират за какво става дума.

— Чудно, защо преди не съм виждала тази светлина в небето? — рече тя със страхопочитание.

— Може би си живяла доста на юг. Затова го наричат още Огньовете на Севера. И аз също не съм го виждал много често, пък и не е било толкова ярко и червено, но хората, които са пътували на север, твърдят, че колкото по на север отиваш, толкова повече се вижда.

— Но на север може да се върви само до ледената стена.

— Ако пътуваш по вода, можеш да минеш и отвъд леда. На запад от родното ми място, на няколко дни път в зависимост от сезона земята свършва накрая на Великите Води. Те са много солени и никога не замръзват, макар че понякога се срещат големи ледени късове. Говори се, че хора са пътували и отвъд ледената стена с лодки, когато ходели на лов за водни животни — обясни Джондалар.

— Имаш предвид лодки като онези кръглите, във формата на купа, с които Мамутои преминават реките?

— Да, предполагам такива, но по-големи и по-здрави. Никога не съм ги виждал и май не вярвах на тия истории, докато не срещнах Шарамудоите и не видях лодките, които те правят. Покрай Майката Река растат много дървета, огромни дървета има покрай техния Бивак. Те правят лодки от тях. Почакай само да ги срещнем. Няма да повярваш, Айла. Те не само прекосяват реката, дори пътуват по нея с тия лодки, и нагоре, и надолу по течението.

Забеляза въодушевлението му. Той наистина гореше от нетърпение да ги види отново, след като вече бе взел решението си. Но тя не смяташе да се среща с другия народ на Джондалар. Странната светлина в небето я плашеше. Не знаеше точно защо. Въпреки че беше доста обезпокояваща, все пак не я изпълваше с такъв страх, както движението на земните пластове. Тя се ужасяваше от всяко движение на земята, особено от трусовете, не само защото разтърсването на

онова, което би трябвало да е твърда, земя е страшно само по себе си, а защото то винаги бе знак за драстични, коренни промени в живота й.

Земетресение я бе откъснало от собствения й народ и й бе донесло едно напълно чуждо за нея детство. И пак земетресение бе довело до отлъчването й от Клана или най-малкото, бе дало повод на Брод за това. Дори изригването на вулкана, далеч на югоизток, което ги бе обсипало с пепел, сякаш бе предвещавало раздялата й с Мамутоите, макар че тогава тя направи избора и никой не я бе принуждавал. Но знаците от небето бяха непонятни за нея и дори не разбираше дали това наистина са някакви знаци.

— Сигурно Креб би помислил, че едно такова небе е поличба за нещо — каза Айла. — Той бе най-могъщият Мог-ър на всички Кланове и едно такова явление би го накарало да мисли, докато разбере значението му. Смятам, че Мамут би го приел за някакво знамение. Какво мислиш, Джондалар? Дали е знак за нещо? Може би нещо… недобро?

— Не… не знам, Айла. — Джондалар не смееше да й каже за поверието сред неговите люде, че когато северната светлина е червена, обикновено това се смята за някакво предупреждение, но невинаги. Понякога то просто предсказва важно събитие. — Аз не съм Човек, който служи на Майката. Може и да е знамение за нещо добро.

— Но този Леден огън е явен признак на нещо, нали?

— Да, обикновено е така. Или поне така мислят повечето хора.

Айла смеси малко пелин и корени от аквилегия с лайката и си приготви силен успокояващ чай, но въпреки това беше напрегната след появата на мечката в бивака им и странното сияние в небето. Независимо от приспивателното питие чувстваше, че сънят й бяга. Обръщаше се неспокойно — първо на една страна, после по гръб, след това на другата страна и даже по корем. Беше сигурна, че притеснява и Джондалар с това. А когато най-сетне се унесе, сънят й бе неспокоен, нарушаван от ярки видения.

Яростен рев разтърси тишината и наблюдаващите хора отскочиха уплашено назад. Огромната пещерна мечка бутна вратата на клетката и тя с трясък се стовари на земята. Побеснялата мечка беше на свобода! Брод беше върху гърба й, други двама мъже я държаха за козината. Внезапно единият от тях се оказа здраво стиснат в лапите на чудовищния звяр, но мъчителният

му вик пресекна — мечката го притисна силно и прекърши гръбнака му. Мог-ърите вдигнаха тялото и тържествено го внесоха в една пещера. Креб куцукаше най-отпред, наметнал плащ от мечешка кожа.

Наблюдаваше някаква бяла течност, която се плискаше в пукната дървена купа. Течността стана кървавочервена, сгъсти се и се появиха искрящи бели ивици, които бавно се движеха на леки вълни из нея. Сърцето й се сви тревожно — беше направила нещо лошо. В купата не трябваше да е останала никаква течност. Тя я вдигна към устните си и я пресуши.

Тогава започна да вижда нещата от друг ъгъл. Бялата светлина вече беше в нея и Айла сякаш започна да нараства и да гледа някъде високо отгоре към звезди, чертаещи огнена пътека. Звездите се превърнаха в малки мъждукащи светлини, които водеха през дълга безкрайна пещера. После една червена светлина в края се уголеми, изпълни полезрението й и тя, обзета от чувството, че припада и й прилошава, видя Мог-ърите да седят в кръг, полускрити от сталактитни стълбове.

Вцепенена от страх, тя потъваше все по-дълбоко в черна бездна. Сиянието още беше в нея. Изведнъж Креб се оказа там — помагаше й, подкрепяше я, разсейваше страховете й.

Той я поведе на някакво странно пътуване към тяхното общо начало, през солени води и болезнени глътки въздух, буци пръст и високи дървета. После отново бяха на земята, вървяха изправени на два крака, изминаваха огромни разстояния, движеха се на запад към огромното солено море. Стигнаха до стръмна стена срещу река и равно поле с дълбока вдлъбнатина под огромна надвиснала скала. Това беше пещерата на един негов древен предшественик. Но когато наближиха пещерата, Креб започна да чезне и да я изоставя.

Картината стана мъглява, образът на Креб избледняваше все по-бързо, вече почти изчезваше. Обзе я паника.

— Креб! Не си отивай! — извика тя. Огледа се наоколо. Търсеше го отчаяно. Тогава го видя на върха на скалата над пещерата на неговия праотец, край една огромна канара — дълъг, леко сплескан каменен стълб, малко наклонен над ръба, сякаш замръзнал тъкмо преди да падне. Тя отново извика, но той беше изчезнал в скалата. Айла беше отчаяна — нямаше го Креб и тя беше сама, разкъсвана от мъка. Щеше

й се да има някаква малка частица от него за спомен, нещо, което да докосва, да държи. Но бе останала само смазващата мъка. Изведнъж тя вече тичаше — тичаше с всички сили, трябваше да се махне от там, трябваше да избяга.

— Айла! Айла! Събуди се! — разтърсваше я Джондалар.

— Джондалар — рече тя и седна. После все още обхванатa от отчаяние се вкопчи в него и заплака. — Той си отиде… О, Джондалар.

— Няма нищо — прегърна я той. — Сигурно е било някакъв ужасен сън. Ти викаше и плачеше. Дали ще се успокоиш, ако ми разкажеш?

— Беше Креб. Сънувах Креб и онзи път при Събора на Клана, когато влязох в пещерата и се случиха ония странни неща. Дълго след това той ми беше много сърдит. После тъкмо когато най-сетне пак се събрахме, той умря, преди да успея да поговоря с него. Каза ми, че Дърк е син на Клана. Така и не можах да разбера какво искаше да каже. Толкова много неща ми се ще да бяхме обсъдили. За толкова неща бих искала да го попитам сега. Някои хора мислеха за него като за могъщия Мог-ър, а липсващото око и ръка му придаваха грозен и още по-страшен вид. Но те не го познаваха. Креб беше мъдър и добър. Той разбираше света на духовете, но разбираше също така и хората. В моя сън исках да говоря с него и ми се стори, че и той искаше да говори с мен.

— Възможно е. Никога не съм можел да тълкувам сънищата — рече Джондалар. — Сега по-добре ли си?

— Добре съм — отговори Айла, — но ми се иска да знам повече за сънищата.

— Смятам, че не е редно да ходиш сам да търсиш онази мечка — каза Айла след закуската. — Нали точно ти казваше, че ранените мечки са опасни.

— Ще внимавам.

— Ако тръгна с теб, двамата ще бъдем нащрек, а оставането в бивака едва ли ще е по-безопасно. Мечката може да дойде, докато те няма.

— Така е. Добре, идвай тогава.

Тръгнаха през гората по дирята на мечката. Вълчо реши да я проследи и се втурнаха право напред през храсталака. Бяха изминали по-малко от километър, когато чуха някаква суматоха — ръмжене и

рев. Избързаха напред и видяха Вълчо, с настръхнала козина и подвита опашка, а в гърлото му напираше глухо ръмжене. Той бе застанал на разстояние от една малка глутница вълци, които бдяха над тъмнокафявия труп на мечката.

— Поне няма да се притесняваме, че наблизо се навърта опасна ранена мечка — каза Айла и подготви копието и прашката си.

— Е, да, има просто една глутница опасни вълци. — Джондалар също стоеше готов да метне копието си. — Искаш ли мечешко месо?

— Не, имаме си достатъчно. Нямаме къде да съхраним повече. По-добре да оставим тази мечка на тях.

— Не ме интересува месото, но не бих се отказал от ноктите и големите зъби — рече той.

— Защо не си ги вземеш. Те ти се полагат по право. Ти уби мечката. Мога да прогоня вълците с прашката си, докато ги вземеш.

Джондалар знаеше, че не би предприел такова нещо, ако беше сам. Да се прогонят вълци от месо, което те смятат за свое, изглеждаше доста опасно начинание, но си спомни какво бе направила Айла предишния ден, когато изгони хиените.

— Давай — подкани я той и извади острия си нож.

Когато тя започна да мята камъни, за да пропъди глутницата, Вълчо много се въодушеви и застана на стража край трупа, докато Джондалар бързо отрязваше ноктите. Малко по-трудно беше да откърти зъбите от челюстите, но скоро успя да се сдобие с трофеите си. Айла наблюдаваше Вълчо и се усмихваше. Веднага след като неговата „глутница“ изгони дивата глутница, цялото му държане и стойка се промениха. Сега беше изправил глава, изпънал опашка назад, в позата на вълк, който ги превъзхожда, а ръмженето му стана по-агресивно. Водачът на глутницата го наблюдаваше съсредоточено и изглеждаше готов да го предизвика.

След като отново оставиха мечешкия труп на глутницата, водачът отметна глава назад и нададе дълбок и мощен вой. Вълчо също вдигна глава и му отвърна, но неговият глас не притежаваше такава дълбочина. Той беше по-млад, дори не беше израсъл напълно и това се познаваше по воя му.

— Хайде, Вълчо. Този е по-голям от тебе, да не говорим, че е по-стар и по-умен. Само за миг ще те повали по гръб — каза Айла, но

Вълчо отново зави, този път не предизвикателно, а защото се намираше сред същества от собствения си вид.

Останалите зверове от глутницата се присъединиха и Джондалар се оказа сред хор от лай и вой. Изведнъж на Айла просто й се прииска да се присъедини към тях — тя вдигна глава и започна да вие. Джондалар настръхна, тръпки го полазиха. За неговия слух това беше една съвършена имитация на вълците. Дори Вълчо наклони глава към нея, а сетне нададе един продължителен вой, който звучеше още по-уверено. Другите му отговориха по същия начин и скоро гората отново се изпълни с прекрасна вълнуваща вълча песен.

Когато се върнаха в бивака, Джондалар почисти ноктите и кучешките зъби, а Айла натовари Уини. Айла бе приключила, Джондалар все още събираше багажа си и не бе напълно готов за заминаване. Тя се бе облегнала на кобилата, разсеяно я чешеше, успокоена от присъствието й, когато забеляза, че Вълчо пак беше намерил някакъв стар прогнил кокал. Този път той стоеше в най-отдалечения край на поляната, игриво ръмжеше над вонящата си плячка, не сваляше очи от Айла, но не правеше никакъв опит да й го донесе.

— Вълчо! Ела тук, Вълчо! — извика тя. Той пусна кокала и отиде при нея. — Мисля, че е време да започна да те уча на нещо ново.

Искаше да го научи да стои на едно място, когато му заповяда, дори и ако тя се отдалечи оттам. Според нея това беше важна команда, която той трябваше да знае, но се страхуваше, че това ще отнеме много време. Като съдеше по начина, по който ги приемаха други хора до този момент, и по реакцията на Вълчо, тя се страхуваше, че той може да тръгне след непознати от друга човешка „глутница“.

Преди време Айла бе обещала на Талут, че тя лично ще убие вълка, ако той причини зло на някого от Лъвския Бивак. И все още смяташе, че е нейно задължение да следи хищното животно, което бе приобщила към хората, да не навреди на някого. Но освен това се тревожеше и за неговата безопасност. Заплашителното му приближаване веднага предизвикваше отбранителна реакция и тя се страхуваше, че някой изплашен ловец може да се опита да убие непознатия вълк, който според него застрашава Бивака му, преди тя да успее да предотврати това.

Реши да започне, като го върже за някое дърво и му каже да стои там, а тя да се отдалечи. Но въжето около врата му бе твърде хлабаво и той се измъкваше от него. Следващия път го завърза по-здраво, но се безпокоеше, че може да се задуши. Както и предполагаше, той започна да скимти и да вие и се опита да я последва. Стоеше на няколко ярда от него, казваше му да не мърда от мястото си и му правеше знаци с ръка.

Когато най-сетне той седна долу, тя се върна при него и го похвали. Направиха още няколко такива опита. След това Айла видя, че Джондалар е готов, и пусна Вълчо. За този ден упражненията стигаха. Айла се помъчи да развърже възела, който Вълчо беше затегнал при дърпането си. Въжето около врата му не й хареса. Първо, трябваше да го нагласи съвсем точно — нито много стегнато, нито много хлабаво, а после установи, че е трудно да се развържат възлите. За в бъдеще трябваше да се помисли и по този въпрос.

— Мислиш ли, че ще успееш да го наумиш да не се плаши от непознатите? — попита Джондалар, след като бе наблюдавал първите явно неуспешни опити. — Нали ми казваше, че за вълците е съвсем естествено да са недоверчиви към другите? Как може да се надяваш, че ще го научиш да върши нещо против собствената му природа? — Той възседна Рейсър, докато Айла сваляше въжето. После тя се метна на гърба на Уини.

— А да не би да е в природата на тоя кон да те остави да яздиш върху гърба му? — попита тя.

— Мисля, че това са различни неща, Айла — каза Джондалар, когато подкараха един до друг конете. — Конете ядат трева, не се хранят с месо и смятам, че те по природа са склонни да избягват неприятностите. Когато видят непознати или нещо, което ги заплашва, те искат да избягат. Случва се понякога един жребец да се бие с друг или нещо, което го заплашва пряко, но Рейсър и Уини предпочитат да не се замесват в такива необичайни ситуации. А Вълчо е готов да се брани и да се бие.

— Той също би избягал, Джондалар, ако ние хукнем да бягаме. Той е готов да се брани, защото защитава нас. А, да, той е месояден и би могъл да нападне човек, но не го прави. Мисля, че не би постъпил така, освен ако реши, че някой от нас е застрашен. Животните могат да се учат също като хората. Не е в природата му да смята хората и конете за своя „глутница“. Дори и Уини научи някои неща, които не би

усвоила, ако живееше сред други коне. Нормално ли е един кон да смята един вълк за свой приятел. Тя дори се бе сприятелила с пещерен лъв. Това естествена предразположеност ли е?

— Може и да не е — рече Джондалар, — но не мога да ти опиша колко се изплаших, когато Бебчо се появи на Летния Събор, а ти яздеше Уини направо срещу него. Откъде да знаеш дали той те помни? Или пък Уини? Или че Уини ще го познае?

— Те израснаха заедно, Беби… Искам да кажа Бебчо…

Думата, която тя използуваше, означаваше „бебе“, но имаше особено звучене и интонация, различни от другите езици, които тя и Джондалар обикновено говореха — звучеше някак дрезгаво, сякаш излизаше от гърлото. Той не можеше да го възпроизведе, дори едва можеше да произнесе приблизително същия звук. Това бе една от думите, които се употребяваха сравнително рядко в Клана. Макар че Айла я бе изговаряла достатъчно често и той я разпознаваше, тя бе свикнала веднага да превежда всяка дума на Клана, която използваше, за да се разбират по-лесно. Когато Джондалар имаше предвид лъва, който Айла бе отгледала от бебе, използуваше преводната дума на измисленото от нея име, но винаги му се струваше нелепо един гигантски мъжки пещерен лъв да се нарича „Бебчо“.

— Бебчо беше… мъничко животинче, когато го намерих, беше още бебе. Дори още не се беше отбил от майка си. Беше ударен в главата от бягащ елен, мисля, и беше полумъртъв. Затова лъвицата го бе изоставила. Той и за Уини беше като бебе. Тя ми помагаше да се грижим за него — толкова бяха смешни, когато започнеха да си играят, особено когато Бебчо се промъкваше и се опитваше да хване Уини за опашката. Знам, че понякога тя дори нарочно я размахваше пред него, или пък понякога грабваха някоя кожа от двата края и всеки се опитваше да я издърпа от другия. Доста кожи се похабиха оная година, но те толкова ме разсмиваха.

Лицето на Айла доби замислен вид.

— Чак тогава наистина се научих да се смея. Хората от Клана не се смееха с глас. Те не обичаха излишен шум, а силните звуци обикновено се използуваха за предупреждение. А този израз на лицето, когато зъбите се показват и който ти харесваш? Ние наричаме усмивка, а за тях означава, че са неспокойни или се готвят за защита и отбрана, или придружен от знак с ръка изразява заплаха. За тях това не бе

признак на радост и не харесваха моя смях, когато бях малка. Затова се научих да не се усмихвам много често.

Те яздиха още малко покрай реката и стигнаха една равна широка ивица, покрита с чакъл.

— Много хора се смеят, когато са притеснени или когато срещнат непознати — допълни Джондалар. — И въпреки това те не искат да покажат, че се готвят да се отбраняват или да нападат. Според мен усмивката показва, че не се страхуваш.

Движеха се напред един зад друг. Айла се наклони на една страна, за да накара коня да заобиколи храстите, израсли покрай едно поточе, което лъкатушеше към реката. Откакто Джондалар бе измислил приспособлението за спиране на конете и направляваше с него Рейсър, Айла също започна да го употребява понякога, когато водеше Уини или за да я връзва да стои на едно място. Но при езда, тя никога не го използваше, дори и ако беше сложено на коня. Когато за пръв път се качи на гърба на кобилата, изобщо нямаше намерение да дресира животното, но между тях започна един взаимен процес на обучение, който беше постепенен, а в началото дори несъзнателен. Щом като разбра какво става, Айла наистина нарочно научи коня да върши някои неща, но тя винаги правеше това в рамките на дълбокото разбирателство, което се бе установило между тях.

— Но ако усмивката показва, че не се страхуваш, това не значи ли, че ти мислиш, че няма от какво да се страхуваш? Че се чувствуваш силен и не се плашиш от нищо? — попита Айла, когато отново подкараха конете един до друг.

— Не съм се замислял за това преди. Тонолан винаги се усмихваше и изглеждаше уверен, когато срещнеше непознати, но невинаги бе толкова уверен, колкото изглеждаше. Той се опитваше да накара хората да мислят, че не го е страх. Така че предполагам ти ще кажеш, че това е отбранителен жест — начин да кажеш: „Аз съм толкова силен, че няма защо да се страхувам от вас.“

— А да показваш силата си, не е ли начин за заплаха? Когато Вълчо показва зъбите си на непознати, не показва ли всъщност силата си? — настояваше Айла.

— Може и да имат нещо общо тези неща, но все пак разликата между усмивка и поздрав е много голяма, а Вълчо ръмжи, когато оголва зъбите си.

— Да, така е — съгласи се тя. — Усмивката те кара да се чувстваш щастлив.

— Или поне спокоен. Ако срещнеш непознат и той ти отвърне с усмивка, това обикновено значи, че си добре дошъл и разбираш в какво положение се намираш. Не всички усмивки са предназначени непременно да те направят щастлив.

— А може би чувството за спокойствие е началото на чувството за щастие — предположи Айла.

Известно време те яздиха, без да продумат; после Айла продължи:

— Според мен има нещо много сходно във всички усмивки — когато човек се чувствува неспокоен сред непознати и се усмихва за поздрав; оня жест в езика на хората от клана, когато си показват зъбите, за да изразят безпокойство или закана; а също и Вълчо, когато се зъби на непознати — той ги заплашва, защото се чувствува неспокоен и иска да се защити.

— В такъв случай, когато показва зъбите си на нас, на собствената си глутница, това означава, че се смее — предположи Джондалар. — Понякога съм убеден, че той се усмихва, и знам, че те закача. Сигурен съм, че те обича, но бедата е там, че за него е съвсем естествено да показва зъби и да плаши хората, които не познава. Щом като той те защитава, как ще го обучиш да стои там, където ти му наредиш, ако не си и ти на същото място? Как ще го научиш да не напада непознати, ако той реши, че иска?

Джондалар бе сериозно загрижен. Той не беше убеден, че е било много разумно да вземат Вълчо със себе си. Можеше да им създаде доста проблеми.

— Не забравяй, че вълците нападат, за да се сдобият с храна; така ги е създала Майката. Вълчо е ловуващо животно. Можеш да го научиш на много неща, но как ще научиш едно ловуващо животно да не бъде такова? И да не напада непознати?

— Ти беше непознат, когато пристигна в моята долина, Джондалар. Спомняш ли си онзи път, когато Бебчо дойде да ме навести и те завари там? — запита Айла. Те отново се бяха разделили и се движеха един зад друг, за да излязат от едно дере, което водеше от реката към хълмовете.

Джондалар усети, че го залива гореща вълна — не точно смущение, а спомен за силните чувства при тази среща. Никога през живота си не бе изпитвал такъв страх; беше сигурен, че ще умре.

Още малко време им отне придвижването през плитката клисура, покрай скали, които водата отмиваше по време на пролетните наводнения, покрай черностеблените храсти на артемизията, които се съживяваха от дъждовете и след тях отново се превръщаха в сухи клонки, сякаш бяха мъртви. Джондалар размишляваше за времето, когато Бебчо се бе върнал на мястото, където Айла го бе отгледала, и бе открил един непознат на широката площадка пред малката й пещера.

Всички лъвове бяха едри животни, но Бебчо беше най-големият пещерен лъв, който беше виждал — висок почти колкото Уини, но по-внушителен от нея. Джондалар все още се съвземаше след удара, нанесен му преди това от същия този лъв или негов другар, когато той и брат му безразсъдно се бяха вмъкнали в леговището им. Това беше последното нещо, което Тонолан извърши. Когато пещерният лъв изрева и се подготви за скок, Джондалар беше сигурен, че са настъпили последните мигове от живота му. В този момент Айла се оказа между тях и с вдигната ръка му правеше знак да спре. И лъвът наистина спря! Ако мъжът не беше така вцепенен, сигурно щеше да му се стори смешно, че огромният звяр се закова на място и се изви, за да не се блъсне в нея. След малко тя вече галеше гигантската котка и си играеше с нея.

— Да, спомням си — каза той, когато стигнаха хълмовете и отново яздеха един до друг. — Още не мога да разбера как го накара да спре по средата на нападението му върху мен.

— Когато Бебчо беше малко зверче, той си играеше с мен, като ме нападаше, но като започна да расте, стана твърде голям, за да играе по такъв начин с мен. Беше прекалено буен. Трябваше да го науча да спира — обясни Айла. — А сега трябва да науча Вълчо да не напада непознати и да стои там, където му кажа. Така ще го предпазя не само той да не наранява хора, а също и хората да не го наранят.

— Ако някой изобщо може да го научи, Айла, това си ти — каза Джондалар. Тя бе наложила мнението си и ако можеше да го постигне, това щеше да улесни пътуването заедно с Вълчо, но той все още се чудеше колко ли неприятности можеше да им докара вълкът. Заради

него бяха отложили преминаването на реката и освен това беше им проял със зъби нещата. Но Айла явно се бе справила и с този проблем. Не че той не обичаше животното. Напротив. Беше вълнуващо да наблюдава вълк толкова отблизо. Джондалар с изненада установяваше колко дружелюбен и предан беше Вълчо, но все пак трябваше да му се отделят време и провизии. Конете също отнемаха време, но Рейсър бе много отзивчив към него. И те действително им помагаха. Обратното пътуване щеше да бъде достатъчно трудно; затова нямаха нужда допълнително да се обременяват с едно животно, което създаваше почти толкова грижи, колкото и едно дете.

„Дете. Това може да се окаже друг проблем — мислеше си Джондалар, докато яздеше. — Само се надявам Великата Майка Земя да не дари Айла с рожба, преди да се върнем. Ако вече сме там и сме се установили, ще е съвсем друго. Тогава ще можем да помислим за деца. Разбира се, не можем да направим нищо друго, освен да се помолим на Майката. Чудя се какво ли е да си имаш малко детенце?

Ами ако Айла е права? Ами ако децата се създават от Удоволствията? Но от известно време ние сме заедно, а още няма никакви изгледи? Сигурно Дони слага бебетата в жените, но какво би станало, ако Майката реши да не дари Айла с чедо? Наистина, тя вече имаше едно, макар че то беше смесено. Щом като Дони даде едно, тя обикновено дава още. Може би това съм аз. Чудя се дали е възможно Айла да има бебе, което да произлезе от моя дух? Дали изобщо някоя жена ще може?

Аз съм споделял Удоволствия и съм удостоявал Дони с тях много пъти. Дали някоя от тях е имала бебе, заченато от мен? Как един мъж узнава това? Ранек знаеше. Той имаше толкова силен цвят на кожата и толкова необикновени черти, че човек виждаше самия него в много от децата на летния Бивак. Аз нямам такъв силен цвят на кожата и такива черти… а дали наистина нямам?

Ами оня път, когато ловците на Хадумаи ни спряха по пътя за насам? Онази стара Хадума искаше Нория да има бебе със сини очи като моите и след Първите Обреди Нория ми каза, че ще има син от моя дух, с моите сини очи. Хадума й била казала така. Чудно дали е добила такова бебе?

Тя си мислеше, че може да е бременна, когато си тръгнах. Дали е имала дете със сини очи и цвят като моя. Серенио имаше един син, но

след това не бе имала други деца, а Дарво бе вече почти мъж. Чудя се какво ли ще си помисли тя за Айла и какво ли ще си помисли Айла за нея.

А може и да не е била бременна. Сигурно Майката още не е забравила какво съм сторил и това е Нейният начин да ми каже, че не заслужавам дете край моето огнище. Но тя ми върна Айла. Зеландони винаги ми казваше, че Дони никога не би ми отказала нещо, ако я помоля, но ме предупреждаваше да внимавам какво ще искам, защото наистина ще го получа. Ето защо тя ме накара да обещая, че няма да моля Майката за нея, когато тя все още беше Золена.

Че защо човек ще се моли за нещо, ако не го иска? Така и не можах да разбера ония, които разговарят със Света на духовете. Винаги има нещо тъмно в техния език. Говореше се, че Тонолан е любимец на Дони, когато станеше дума за неговата способност да се разбира с хората. Но освен това казват да внимаваме с благоволението на Майката. Ако Тя е прекалено благосклонна, не иска да бъдеш далеч от Нея задълго. Затова ли Тонолан умря? Дали Великата Майка Земя не го прибра при себе си? И какво ли точно значи Дони да е благосклонна към някого?

Не знам дали Тя ме покровителствува или не. Но сега знам, че Золена направи верния избор, когато реши да стане Зеландони. Това беше правилно и за мен. А аз постъпих неправилно, но никога нямаше да осъществя пътуването с Тонолан, ако тя не беше станала Зеландони и никога нямаше да открия Айла. Може би Тя е благосклонна към мен, поне мъничко, но ми се иска да се възползувам от добрината на Дони към мен. Вече я помолих да ни осигури благополучно завръщане. Не мога да я моля да даде на Айла дете от моя дух, поне не сега. Но се питам дали тя изобщо ще има дете?“

6

Айла и Джондалар се отклониха от реката, покрай която вървяха досега, и макар че пътят им беше на юг, те завиха на запад и тръгнаха напряко през местността. Стигнаха до долината на друга голяма река, която течеше на изток и малко по-нататък се вливаше в предишната. Долината й беше широка, с лек наклон, обрасъл с треви, който водеше към бързия поток, препускащ по средата на равна площ, осеяна с различни по големина камъни — от огромни морени до ситен песъчлив чакъл. Тази скалиста земя, заливана от водите, беше гола. Само тук-там се забелязваше по някоя туфа трева или цъфнали билки. Пролетните поройни дъждове бяха отмили растителността напълно.

Няколко дънера — цели дървета без листа и кора, се бяха проснали върху каменистата земя, а по края надвисваха заплетени елшови храсталаци със сивкави мъхести листа. Едно малко стадо гигантски елени пасеше меките филизи на върбите, скупчени във влажната низина край водата. Пищните разклонени рога на елените сякаш смаляваха едрите им тела.

Вълчо беше много радостен и се стрелваше под и около краката на конете и особено на Рейсър. Уини, изглежда, успяваше да не обръща внимание на неговото въодушевление, но жребецът се вълнуваше по-лесно. Айла си мислеше, че младото конче би отговорило по същия начин на игривостта на Вълчо, ако му разрешаха, но тъй като Джондалар направляваше движението му, лудориите на вълка само го разсейваха. Джондалар не одобряваше това, защото се налагаше още повече да възпира коня. Раздразнението му нарастваше и той си мислеше дали да не накара Айла да задържи вълка по-далеч от Рейсър.

Изведнъж, за негово облекчение, Вълчо побягна. Беше надушил стадото и хукна да разузнае. Щом зърна дългите крака на гигантските елени, Вълчо не можа да устои — беше решил, че това са още едни високи четириноги, с които може да си поиграе. Но мъжкарят, към който се бе приближил, наведе глава, за да отблъсне нападащото

животно. Тогава Вълчо спря. Прекрасните клонести рога на мощния елен бяха дълги по три-четири метра! Огромният звяр щипеше широколистните треви пред краката си. Той усещаше месоядното, но се отнасяше с пълно безразличие към присъствието му, сякаш знаеше, че няма защо да се страхува от вълк единак.

Айла наблюдаваше и се усмихваше.

— Погледни го, Джондалар. Вълчо си помисли, че мегацеросът е още един кон, който може да закача.

Джондалар също се усмихна.

— Наистина изглежда изненадан. Тия рога са нещо повече, отколкото е очаквал.

Те бавно яздеха към водата — и без думи се разбраха, че не искат да плашат едрите животни. И двамата изпитваха някакво страхопочитание пред огромните същества, които се издигаха над тях, дори когато бяха възседнали конете. Те се приближаваха, а елените, без да се плашат, но все пак предпазливо, отстъпваха назад с величествена грациозност, като хрупкаха крехките върбови листа по пътя си.

— Те са нещо повече, отколкото предполагах и аз — каза Айла. — Никога преди не съм се доближавала толкова много.

Макар в действителност да бяха само малко по-едри от лосове, гигантските елени с великолепните си и натруфени рога, разперени встрани и нагоре върху главите им, изглеждаха неимоверно големи. Всяка година тези удивителни израстъци падаха. Новите, които се появяваха на тяхно място, достигаха още по-голяма дължина и сложност — при някои възрастни мъжкари понякога до повече от три-четири метра само за един сезон. Но дори и когато главите им бяха голи, най-големият член на стадото изглеждаше огромен в сравнение с всички други от неговия вид. Рошавата козина и мощните мускули на врата и плешките, които се бяха развили, за да крепят тежестта на грамадните рога, допринасяха още повече за застрашителния им вид. Гигантските елени обитаваха равините. Тези изумителни украшения бяха по-скоро бреме в горите и те избягваха всякакви дървета по-високи от храсти; имало е случаи, когато елени са умирали от глад, след като са били хванати в капан от собствените си удивителни рога, заплетени в клоните на някое дърво.

Когато стигнаха до реката, Айла и Джондалар спряха и огледаха водата и околността, за да определят най-подходящото място за

преминаване. Реката беше широка, а течението — бързо. На места големи назъбени камъни образуваха бързеи. Огледаха и нагоре, и надолу по течението, но реката, изглежда, бе еднаква навсякъде. Накрая решиха да я прекосят на едно място, където като че ли имаше сравнително малко скали.

И двамата слязоха от конете, привързаха страничните кошници за багаж върху техните гърбове и поставиха вътре нозебраните и топлите горни дрехи, които бяха намъкнали при утринния хлад. Джондалар свали ризата си без ръкави, а Айла смяташе да съблече всичко, та да няма после грижата да суши дрехите си. Но след като провери температурата на водата с крак, тя промени решението си. Беше свикнала със студената вода, но този бърз поток беше почти толкова леден, колкото и водата, която бе оставила предната вечер навън и на сутринта бе хванала тънка ледена корица. Дори и мокри, меката туника от еленова кожа и гамаши щяха да осигурят малко топлинка.

Конете бяха разтревожени. Отдръпваха се от мократа ивица, като подскачаха, пръхтяха, цвилеха и мятаха глави. Айла сложи на Уини оглавника и въжето, за да може да води коня през водата. После, като усети, че кобилата става неспокойна, тя я прегърна през шията и започна да говори на оня успокояващ, само техен език, който беше измислила, докато живееха сами в долината.

Тя го бе създала несъзнателно, като постепенно развиваше по-сложните знаци, заимствувани от езика на Клана. Беше прибавила и монотонните звуци, които тя и синът й бяха започнали да използуват и на които бе придала някакво значение. Този говор включваше също и конски звуци, на които бе разбрала смисъла и се бе научила да ги имитира, както и ръмжене на лъв и дори подсвиркване на някои птици.

Джондалар се обърна да слуша. Той бе свикнал с нейното говорене на конете по този начин, но нямаше никаква представа какво казва. Тя притежаваше необичайната способност да възпроизвежда животинските звуци — бе научила езика им, когато е живяла сама, преди той отново да я научи да говори с думи, и Джондалар смяташе, че тази реч има доста странно неземно звучене.

Рейсър пристъпи от крак на крак, отметна глава и изцвили тревожно. Джондалар му заговори нежно и започна да го гали и чеше. Айла ги наблюдаваше. Тя забеляза, че чувствителните ръце на мъжа

имаха почти мигновен ефект върху плашливия кон. Радваше се на близостта, установена между тях. После мислите й за миг се отклониха — представи си какво предизвиква допирът на ръцете му до нея и леко се изчерви. Този допир не я успокояваше.

Не само конете бяха нервни. Вълчо знаеше какво ще последва и не очакваше с голямо задоволство къпането в студената вода. Скимтеше и ситнеше напред-назад по брега. Накрая седна на задни крака, вдигна муцуна нагоре и изрази недоволството си с тъжен вой.

— Ела тук, Вълчо — подкани го Айла и се наведе да го прегърне. — И ти ли си малко изплашен?

— Той пак ли ще ни създава проблеми, докато минаваме през реката — намуси се Джондалар, все още сърдит на вълка, които преди малко беше досаждал на него и на Рейсър.

— Това за мен не е проблем. Той само е малко обезпокоен, също като конете. — Не разбираше защо Джондалар се дразнеше от напълно понятния страх на Вълчо, а в същото време бе така внимателен към младия жребец.

Водата бе студена, но конете бяха добри плувци. Щом като веднъж ги придумаха да влязат вътре, вече не беше трудно да достигнат до другия бряг и те самите поведоха хората. Дори Вълчо не им създаде никакви грижи. Подскачаше и скимтеше на брега, ту настъпваше към водата, ту се отдръпваше и най-накрая се хвърли в нея. Енергично заплува с вирната нагоре муцуна, като следваше натоварените с пакети и вързопи коне, а хората плуваха край тях.

Щом стигнаха на другия бряг, те спряха да се преоблекат и да изсушат животните. После продължиха по пътя си. Айла си спомни как преди бе преминавала през реки при самостоятелното си пътуване, след като напусна Клана. Сега тя бе благодарна, че имаше яки коне. Винаги е било трудно да се премине река. Когато човек пътува пеша, това означава най-малкото да се измокри. Но с конете те биха могли да прекосят множество рекички и поточета и най-многото леко да се изпръскат. А дори и големите реки представляваха далеч по-незначителни препятствия.

Продължиха на юг. Местността стана по-различна. С приближаването към западната верига възвишенията постепенно преминаваха в предпланини, прорязани от тесните долини на реки, които трябваше да прекосяват. Имаше дни, в които на Джондалар му се

струваше, че губят толкова много време да се изкачват и да слизат, че почти не напредваха. Но за сметка на това долините предлагаха тихи, закътани местенца за бивак, а реките им осигуряваха нужната вода в тези земи, които иначе бяха доста сухи.

Спряха на върха на едно възвишение, намиращо се по средата на високите хълмисти равнини, които се простираха успоредно на реките. Пред очите им се откри просторна гледка във всички посоки. Ако не се смятаха неясните сиви очертания на планините далеч на север, нищо друго не нарушаваше обширния изглед.

Макар и обветрената безплодна земя да не бе по-различна, степите, които се простираха пред двамата ездачи с безкрайното еднообразие на разлюляна трева, разстлана върху ниските заоблени хълмове, им напомняше морето с неговата безлична равномерност. Приликата отиваше още по-далеч, защото независимо от еднообразието, древните пасища, накъдрени на малки вълнички от вятъра, бяха измамно богати и разнообразни и също като морето криеха в себе си изобилие на екзотичен живот. Неземни същества, показващи разцвет на биологически ценни украшения във формата на разкошни разклонени рога, кожи, гриви и гъбици съжителствуваха във великата степ с други животни, израсли до величествени размери.

Влакнестите гиганти — мамути и носорози — с великолепието на своите гъсти двойни козини от дълги надиплени влакна върху топлите пухкави пластове отдолу и с дебелия си слой мазнини гордо размахваха огромни бивници и издължени рога на носовете. Гигантски елени, украсени с внушителни корони от грамадни длановидни рога, пасяха заедно със зубри — прекрасните диви предшественици на стадата кротък домашен добитък, но те бяха големи почти колкото едрите бизони, окичени със също такива огромни рога. Дори и дребните животни достигаха по-големи размери в резултат на плодородието на степите: имаше гризачи, хамстери и земни катерици, които бяха измежду най-едрите за своя вид.

Обширните пасища поддържаха и изобилие от други животни, много от тях със забележителни размери — коне, магарета и катъри си поделяха пространството и храната в низините; диви овце, антилопи и кози деляха по-високите местности. Антилопи сайга препускаха из равнините. Горите покрай речните долини или езерата и вировете, както и тук-там обраслите с дървета степи и тундра даваха подслон на

всякакви видове елени — от светлокафяви петнисти и изящни сърни до лосове, червени елени и северни елени, наричани северни лосове, марали и карибони, когато те мигрираха към други територии. Диви и земеровни зайци, мишки и полевки, мармоти, земни катерици и леминги изобилствуваха по тези места; кластави и обикновени жаби, змии и гущери се срещаха навсякъде. Птици от всякакъв вид и големина — от огромни жерави до мънички тъкачи, прибавяха своите гласове и окраски към пейзажа. Дори и насекомите си имаха своето място в този свят.

Месоядните подбираха и дебнеха жертвите си измежду огромните стада тревопасни, както и между животните, които се хранеха с клонки и семена. Хищниците, които по-лесно се приспособяваха към различната околна среда и можеха да живеят там, където е плячката им, също достигаха неимоверна големина поради изобилието и качеството на хранителните им запаси. Гигантски пещерни лъвове, почти два пъти по-големи от техните южни потомци, преследваха и младите, и старите дори от най-едрите тревопасни, въпреки че един влакнест мамут в разцвета на силите си едва ли имаше от какво да се страхува. Огромните котки обикновено избираха плячката си измежду големите бизони, зубри и елени, а глутниците хиени, вълци и чакали подбираха дивеч със средни размери. Те споделяха обилната плячка с рисовете, леопардите и дребните диви котки.

Чудовищни пещерни мечки, които се хранеха предимно с растителност и само понякога ловуваха, бяха два пъти по-тежки от по-малките кафяви и черни мечки, които също предпочитаха да ядат всичко — дори понякога и трева, макар че белите мечки от ледените брегове се препитаваха с месо от морето. Зли лакомци и степни порове вземаха своите жертви измежду по-малките животинки — огромният брой и разнообразието на гризачи, както и пъргавите самури, невестулки, видри, белки, норки и сибирски белки, които се превръщаха в хермелини на снега. Някои лисици също ставаха бели или добиваха наситеносив, почти син цвят, за да се сливат със зимния пейзаж и да ловуват незабелязано. Светлокафяви и златисти орли, ястреби, соколи, гарвани и бухали улавяха неподозиращи или злощастни птички в полет, а лешоядите и черната каня разчистваха останките от другите върху земята.

Многообразието и размерите на животните, които живееха в тези древни степи, и техните допълнения от прекомерно увеличени израстъци можеха да съществуват единствено в среда с изключителни качества. И все пак това бе една студена, изсъхнала, безплодна земя, обградена от високи като планини ледени блокове и мрачния океан от замръзнали води. Сякаш съществуваше някакво противоречие — как тази сурова природа би могла да осигури необходимото изобилие от храна за един такъв разцвет на животинския свят. Но всъщност тя бе напълно подходяща за тях. Хладният сух климат благоприятствуваше развитието на треви и задържаше растежа на дърветата.

Дъбовете и смърчовете представляват буйна растителност, но е необходимо много време и влага, докато се развият напълно. Горите могат да хранят и закрилят множество други растения и животни, но на дърветата са необходими запаси, за да се поддържат, и те не създават благоприятни условия за живот на голям брой едри зверове. Някои животни може да се хранят с орехи и плодове, други хрупат листа или дори връхчета на клонки от дърветата, но кората и дървесината обикновено не можеха да се ядат, а веднъж унищожени, те трудно се възстановяват. Същата енергия и хранителни вещества от почвата, потребни за поникването на равно количество трева, биха изхранили много повече същества, освен това тревата постоянно се възстановява. Горите може и да са същински пример за буйна, плодовита растителност, но всъщност тревата е онази, която поражда необикновения изобилен животински свят и именно пасищата го изхранват и поддържат.

Кой знае защо, Айла се чувствуваше неловко. Не беше нещо определено — просто някакво странно чувство на напрежение. Преди да тръгнат надолу по високия хълм, те бяха наблюдавали как над планините на запад се събират буреносни облаци; бяха видели проблясването на разпръснати светкавици и бяха чули далечен гръм. Небето над тях обаче беше ясно и яркосиньо, слънцето все още бе високо, макар и превалило зенита си. Нямаше изгледи да завали наблизо, но тя не обичаше гръмотевиците. Дълбокият боботещ тътен винаги й напомняше земетресения.

„Може би просто моят лунарен месец ще започне след ден-два — мислеше си Айла, като се опитваше да се отърси от това чувство. — Най-добре ще е да подготвя кожените си презрамки и муфлонската

вълна, която Нези ми даде, та да са ми под ръка. Тя ми каза, че това са най-хубавите превръзки при пътуване, и излезе права. Кръвта веднага се изпира със студена вода.“

Айла не бе виждала преди това диви магарета и както бе потънала в мисли, не им обръщаше никакво внимание, докато слизаха надолу по склона. Тя взе животните в далечината за коне. Но започна да забелязва разликата, когато се приближиха. Те бяха малко по-дребни, ушите им — по-дълги, а опашките им не представляваха буйни кичури косми. Бяха по-къси и приличаха на тънка пръчка обрасла със същата козина както по телата им. Накрая завършваха с един по-тъмен пискюл. И едните, и другите животни имаха щръкнали гриви, но магарешките бяха по-неравни. Козината на животните от малкото стадо беше светлочервеникава — кафява на гърба и отстрани и много по-светла по корема, и дори по краката и муцуните, но имаха една тъмна ивица по гръбнака и още една напреко по плешките, както и няколко по-тъмни пръстена по краката.

Айла ги сравняваше с обичайната окраска на конете. Козината на нейния кон бе малко по-светла от обикновената, с наситен жълто златист нюанс, но все пак повечето степни коне имаха същия неутрален сиво-кафяв цвят и, общо взето, приличаха на Уини. Тъмнокафявото на Рейсър бе необичайно за неговата порода. Твърдата гъста грива на кобилата беше тъмносива и същият цвят се разпростираше надолу през средата на гърба й към дългата свободно висяща опашка. Отдолу краката й също бяха тъмни, почти черни, а по-нагоре бяха опасани от едва забележими ивици. Цветът на червено-кафявия жребец беше твърде тъмен, за да изпъква черната линия по гръбнака, но черната му грива, опашка и краката бяха като на всички останали.

За всеки човек, запознат с външния вид на конете, животните насреща изглеждаха различно и все пак те приличаха на коне. Айла забеляза, че дори Уини при вида на другите същества прояви по-голям интерес от обикновено, а и стадото бе спряло да пасе и ги гледаше. Вълчо също бе заинтригуван и бе заел дебнеща поза, готов да се втурне след тях, но Айла му даде знак да не мърда. Тя искаше да ги разгледа. Едно от магаретата изведнъж издаде звук и Айла откри нова разлика. Това не бе цвилене или пръхтене, а по-скоро някакъв остър пронизващ рев.

Рейсър отметна глава и изцвили в отговор, а после предпазливо протегна врат напред, за да подуши една голяма купчина изпражнения. Айла усети миризмата им. Отблизо, когато се изравни с Джондалар и Рейсър, те изглеждаха като конски. Уини също изцвили и подуши купчинката. След като вдъхна малко по-дълго тази миризма, Айла усети нещо по-различно в нея — може би се дължеше на различните предпочитания към храната.

— Това коне ли са? — попита тя.

— Не точно коне. Приличат на тях, така както си приличат лосовете и северните елени или северните елени и гигантските елени. Тези се наричат диви магарета — хемиони — обясни Джондалар.

— Интересно защо не съм виждала досега.

— Не знам, но на тях явно им харесва тази страна — каза Джондалар и посочи с глава скалистите хълмове и оскъдната растителност на безплодните, полупустинни високи равнини, през които яздеха. Хемионите не бяха кръстоска между коне и магарета, макар да изглеждаха точно така — по-скоро бяха уникален жизнеспособен вид с някои характерни черти и на двете животни и бяха много издръжливи. Те можеха да се прехранват дори с по-груба храна от тази на конете, включително кора на дървета, листа и корени.

Когато се приближиха до стадата, Айла забеляза две млади магарета и не можа да сдържи усмивката си. Те й напомняха за Уини, когато беше по-малка. В този момент вълкът нададе вой, за да привлече вниманието й.

— Добре, Вълчо. Ако искаш да гониш тия… хемиони — тя изрече необичайната за нея дума бавно, като се опитваше да свикне със звученето й, — бягай тогава.

Жената бе доволна от напредъка, който бе постигнала в неговото обучение, но той все още не обичаше да стои дълго на едно място. Вълчо бе изпълнен с въодушевлението и любопитството на малко кутре. Започна да вие и се втурна след стадото. Магаретата се стреснаха и хукнаха с равномерно темпо, при което младият им преследвач скоро изостана. После той настигна Айла и Джондалар чак когато те наближиха една широка долина.

Долините на реките, които влачеха наноси от бавно ерозиращите планини, на места отново пресичаха пътя им, но тук земята вече постепенно се спускаше към басейна на делтата на Великата Река

Майка и Беранско море. Колкото по на юг отиваха, толкова повече навлизаха в пояса, където беше лято и топлите ветрове, причинени от преминаващите над морето атмосферни депресии, спомагаха още повече за покачването на температурите и климатичните аномалии.

Двамата пътници вече не носеха връхните си дрехи, дори и след събуждане. Айла смяташе, че хладният въздух на ранните утрини е най-хубавото време от деня. Но късно следобед ставаше горещо, по-горещо от обикновено, мислеше си тя, и си мечтаеше за някой хубав студен поток, където да се изкъпе. Поглеждаше мъжа, който яздеше на няколко крачки пред нея. Той беше гол до кръста и бос, носеше само едно парче около бедрата. Дългата му руса коса, събрана с една каишка на тила, бе просветляла на места от слънцето, а мокрите от потта кичури изглеждаха по-тъмни.

Понякога тя зърваше гладко избръснатото му лице и се радваше, че може да види силната му челюст и добре оформената брадичка, макар че все още й се струваше странно един зрял мъж да няма брада. Веднъж той й бе обяснил, че му харесва да си оставя брада само през зимата, за да му топли лицето, но през лятото винаги беше без брада, защото така му било по-хладно. За да се бръсне всяка сутрин, той използуваше специално острие от наточен кремък, което сам бе издялал, и го сменяше от време на време.

Айла също се бе разсъблякла. Тя носеше къса дреха, подобна на парчето на Джондалар. И двете представляваха лента от мека кожа, поставена между краката, която се придържаше с въже за кръста. Свободният край, който бе отзад на неговата препаска, беше напъхан вътре, а предният бе оставен да виси като капак. Нейната препаска също се крепеше около кръста с въженце, но започваше с едно по-дълго парче, двата края бяха навън и се събираха отстрани, а после се спускаха като престилка отзад и отпред. Така се получаваше къса пола, разтворена от двете страни. Докато седяха върху тази мека пореста кожа, продължителното яздене върху гърбовете на запотените коне беше по-удобно, а и еленовата кожа, метната върху животните, също ги улесняваше.

От високия хълм Джондалар беше определил местонахождението им. Беше доволен, че са напреднали, и се чувствуваше по-спокоен за Пътуването. Айла забеляза, че се бе отпуснал. Отчасти това се дължеше на факта, че той все по-умело

водеше младия си жребец. И преди беше яздил често, но пътуването на кон му осигуряваше непрекъснат контакт и така той все по-добре разбираше характера на Рейсър, предпочитанията и навиците му, а и конят можеше да научи неговите. Мускулите на Джондалар бяха свикнали да се приспособяват към движенията на животното. Седенето върху коня вече беше по-удобно и за него, и за жребеца.

Но Айла мислеше, че спокойната и плавна езда на Джондалар издава нещо повече от по-голямо удобство. Сега той не беше напрегнат, което показваше, че грижите са му намалели. Не виждаше лицето му, но предполагаше, че тревожният му израз е изчезнал вече и може би е настроен да се смее. Харесваше го засмян и развеселен. Наблюдаваше мърдането на мускулите под загорялата кожа, докато се поклащаше в такт с хода на коня и тогава я обливаше някаква топлина, за която съвсем не бе виновна горещината… Усмихваше се на себе си. Обичаше да го наблюдава.

На запад в далечината все още се виждаха синкавите планини, покрити с бляскавата белота, пронизала тъмните надвиснали облаци. Рядко виждаха заснежените върхове и Джондалар изпитваше радост, когато ги зърнеха. Най-често те бяха забулени в мъгла, която като мека бяла кожа обгръщаше искрящите им тайни и се разтваряше съвсем леко, за да разкрие примамливата гледка и да ги направят още по-желани.

На Джондалар също му беше топло и му се искаше да са по-близо до снежните върхове или поне да наближат жилищата на Шарамундоите. Но когато забеляза отблясъците на вода долу в долината и погледна към небето, за да определи положението на слънцето, той реши, че макар да бе твърде рано, биха могли да спрат и да си направят бивак. Движеха се с добро темпо и пътуваха по-бързо, отколкото бе планирал, пък и не знаеше след колко ли време щяха да стигнат до следващия водоизточник.

По склона растеше буйна трева, предимно перести треви, власатка и билки, примесени с най-различни бързо прецъфтяващи едногодишни растения. Тучните льосови подпочвени слоеве, покрити с черна плодородна глина, която поради разлагането на растенията бе богата на хумус, даваше възможност тук да растат дори дървета. С изключение на случайно срещащите се нискостеблени борове, които едва стигнаха подпочвените води, дърветата бяха рядкост в степите по

тези места. Заедно с тях надолу по склона се спускаше една рехава смесена гора от брези, лиственици и ели, чийто иглички окапваха през зимата, а още по-ниско растяха елши и върби. В подножието, където земята се изравняваше с бълбукащия поток, Айла с учудване забеляза няколко ниски дъба, бука и липи, израснали на откритите места. Не бе виждала много широколистни дървета, откакто напусна пещерата на Клана на Брун на влажния южен край на полуострова, който се врязваше в Беранско море.

Рекичката лъкатушеше и криволичеше покрай шубраци през равната долина. Една от извивките й минаваше точно покрай няколко тънки високи върби, които бяха продължение на обраслия с дървета склон от другата страна. Обикновено те обичаха да прекосяват реките, преди да си направят бивак, за да не се намокрят още при тръгването на следващата сутрин, и сега решиха да пренощуват край върбите. Тръгнаха надолу по течението да търсят брод и откриха едно широко, каменисто, лесно проходимо място. После се върнаха при върбите по другия бряг.

Докато издигаха шатрата си, Джондалар усети, че се е загледал в Айла. Наблюдаваше загорилото й тяло и си мислеше колко е щастлив. Тя бе не само красива — нейната сила, гъвкавата й грациозна фигура, уверените й движения — всичко това му харесваше. Но тя беше и много добър спътник и еднакво допринасяше за тяхното благополучие. Той се чувствуваше отговорен за нейната безопасност и искаше да я пази от всяко зло, но в същото време присъствието й го успокояваше и знаеше, че може да разчита на нея. Пътуването с Айла някак си приличаше на пътуването с брат му. И към Тонолан бе изпитвал същите чувства — беше му като закрила. Беше му в кръвта да се грижи за хората, които обича.

Но само в известно отношение. Когато жената вдигна ръце, за да изтърси постелята, той забеляза, че кожата под закръглените й гърди беше по-светла и му се прииска да сравни този цвят с цвета на почернелите от слънцето ръце. Не съзнаваше, че я зяпа, и се усети чак когато тя спря работата си и се обърна към него. Като срещна погледа му, устните й бавно се разтегнаха в усмивка.

Изведнъж му се дощя не само да сравни цвета на кожата, а да направи нещо по-различно. Беше му приятно, като знаеше, че ако поиска да сподели Удоволствията с нея в този момент, тя щеше да се

отзове с готовност. Това също му действуваше успокоително. Но не беше нужно да се възползува от всяка възможност. Чувството бе силно, но не и желанието, а понякога изчакването правеше всичко по-приятно. Можеше да си мисли за него и да се радва на предчувствията. Джондалар й отговори с усмивка.

След като построиха бивака, Айла реши да разучи долината. Беше необичайно да открият такава гъсто залесена земя насред степта и тя бе любопитна да узнае какво има наоколо. От години не бе виждала такава растителност.

Джондалар също искаше да проучи всичко. След случката с мечката при предишния им бивак, сега той искаше да провери дали в околността няма стъпки или други следи от зверове. Айла взе прашката си и една кошница, а Джондалар — копиехвъргача и няколко копия и двамата се отправиха към върбалака. Оставиха конете да пасат, но Вълчо пожела да ги придружи. И за него горите бяха тайнствено място, изпълнено с всякакви прекрасни миризми.

По-нататък от водата върбите отстъпваха място на елши, а после следваха брези и лиственици, както и по някой доста голям бор. Като разбра, че това са кедри, Айла нетърпеливо откъсна няколко шишарки заради техните едри и вкусни ядки. Но по-необичайни й се струваха широколистните дървета, поникнали тук-там. На едно място в долината, близо до подножието на склона, имаше истинска букова горичка.

Тя внимателно ги разгледа и ги сравни със спомените си за подобни дървета, израсли край пещерата, в която живееше като дете. Кората им беше сива и гладка, а листата — закръглени, меки и бели отдолу. Те се стесняваха и заостряха отпред, а по края бяха леко назъбени, с остри връхчета. Малките кафяви жълъди, обвити в мъхнатите си черупки, още не бяха узрели, но нападалите по земята плодове от предишния сезон показваха изобилна родитба. Тя си спомни, че буковите жълъди се чупят трудно. Дърветата не бяха чак толкова големи като ония, които помнеше, но все пак бяха внушителни. Тогава забеляза необикновените растения, поникнали под дърветата, и коленичи да ги разгледа по-отблизо.

— Да не мислиш да ги береш? — попита Джондалар. — Те изглеждат мъртви. По тях няма никакви листа.

— Не са мъртви. Просто са такива. Вземи, пипни да видиш колко са свежи — подкани го Айла и отчупи връхчето на гладкото стебло. То бе високо до глезена, без никакви листа, само крехки клонки стърчаха по цялата му дължина. Растението беше съвсем червено, без никаква зеленина по него — дори и цветните пъпки имаха блед червеникавокафяв цвят.

— Те израстват от корените на други растения — обясни тя, — също като онези, които Иза поставяше на очите ми, когато плачех, само че те бяха бели и малко лъскави. Някои хора се страхуваха от тях, защото смятаха, че цветът им прилича на кожата на мъртвец. Дори бяха наречени с някакво име… — тя се замисли за момент — нещо като „растението на мъртвите“ или „растението на смъртта“.

Тя се загледа в пространството, а спомените отново нахлуха в главата й.

— Иза си мислеше, че очите ми са слаби, защото се насълзяваха. — Айла се усмихна. — Взимаше едно свежо бяло „растение на смъртта“ и изстисквай сокът от стъблото му направо в очите ми. Ако бяха възпалени от много плач, те винаги се оправяха. — Помълча известно време, после леко поклати глава. — Не съм сигурна, че тези са полезни за очите. Иза ги използуваше при дребни наранявания и за някои тумори.

— Как се казват?

— Мисля, че името им трябва да е… как наричате това дърво, Джондалар?

— Не знам точно. Струва ми се, че такива не растат близо до моя дом, но названието им на езика на Шарамудоите е „бук“.

— Тогава според мен те трябва да се казват „букови капки“ — отвърна тя, стана и изтърси ръцете си от праха.

Изведнъж Вълчо замръзна на място и насочи муцуната си към гъстата гора. Джондалар забеляза дебнещата поза, спомни си как вълкът беше надушил мечката и се пресегна да вземе едно копие. После го постави върху жлеба на копиехвъргача, който представляваше оформено парче дърво, дълго на половината на копието, и се държеше в хоризонтално положение с дясната ръка. Джондалар намести вдлъбнатината от дебелия край на копието в издълбания прорез отзад на хвъргача. После мушна пръстите си в двете примки отпред на метателното оръжие, които достигаха малко

преди средата на копието, за да го прикрепят неподвижно. Всичко това той извърши бързо, с плавни движения и застана леко приклекнал, готов за стрелба. Айла бе събрала камъни и приготвила прашката, но съжаляваше, че и тя не бе взела със себе си копиехвъргача.

Вълчо се придвижваше през редките храсталаци. Изведнъж се втурна към едно дърво. Нещо притича между буковите жълъди, после някакво малко животинче се втурна по гладкия ствол. Изправен на задни крака, сякаш се готвеше да се изкатери, Вълчо залая по пухкавото същество.

Внезапно боричкане в клоните на дървото привлече вниманието им. Те съзряха разкошния черно-кафяв кожух и издължените гъвкави форми на белка, която преследваше една катерица. Катерицата цвърчеше силно и си мислеше, че е успяла да избяга нагоре по дървото. Вълчо не беше единственият, който смяташе, че тя заслужава внимание. Но подобното на невестулка животно, дълго близо половин метър, с пухкава опашка, която добавяше още почти толкова към размерите му, имаше повече шансове да успее. Белката се катереше по високите клони и бе също толкова пъргава и подвижна като жертвата си.

— Тая катерица май е обезумяла от страх.

— Може и да успее да избяга.

— Едва ли. Не бих заложила и пукнат камък на това.

Катерицата пищеше неистово. Крясъкът на една разтревожена сойка допълни суматохата. После синигер издаде присъствието си с пронизително пиукане. Вълчо не можа да се въздържи. Трябваше да се присъедини. Изпъна глава назад и нададе продължителен вой. Малката катеричка се изкачи на края на един клон, и тогава за изненада на двамата човеци тя скочи във въздуха. Опъна крака, разпери широки ципи от кожа отстрани на тялото, които свързваха предните и задните крака, и се извиси във въздуха.

Като видя как катерицата лети покрай клони и дървета, дъхът на Айла спря. Рунтавата опашка й служеше за кормило. Като променяше положението на краката и опашката, се променяше натискът върху ципата и катерицата можеше да преминава покрай препятствия в своя полет. С дълга плавна извивка тя се спусна надолу. Беше се насочила към едно дърво и когато го наближи, повдигна тялото и опашката си, после кацна върху ствола му и бързо се закатери нагоре. Когато стигна

до горните клони, рошавото зверче се обърна и се спусна отново надолу, с главата напред, като разперваше задните си лапички и забиваше нокти в кората, за да се задържа. Огледа се и изчезна в една малка дупка. Решителният скок и полетът я бяха спасили, но такива удивителни прояви невинаги завършваха с успех.

Вълчо все още стоеше до дървото, изправен на задните си крака и търсеше катерицата, която толкова лесно му бе избягала. След това стъпи на земята, започна да души из храсталака и се втурна да преследва нещо друго.

— Джондалар! Не знаех, че катериците могат да летят — усмихна се Айла учудено.

— Май трябваше да се обзаложа. Но и аз не бях виждал това преди, само бях чувал, че има летящи катерици. Тогава не вярвах. Хората все говореха, че са ги виждали да летят нощем, но аз мислех, че е бил някой прилеп, който те по грешка са взели за катерица. А това там със сигурност не беше прилеп. — Той се усмихна кисело. — Сега и аз ще съм един от ония, на които никой не вярва, като разправя, че е виждал летяща катерица.

— Все пак се радвам, че беше само катерица — рече Айла и внезапно почувствува хлад. Погледна нагоре и видя, че слънцето бе закрито от облаци. Усети, че я полазват тръпки, макар и да не беше много студено. — Не можах да разбера след какво хукна Вълчо този път.

Джондалар се почувства малко глупаво, че е реагирал така рязко на една мнима заплаха, и леко отпусна оръжието си.

— Помислих, че може да е някоя мечка — оправда се той. — Особено в тая гъста гора.

— Някои дървета винаги никнат покрай реките, но не бях виждала като тези, откакто напуснах Клана. Не е ли странно, че растат точно тук?

— Да, необичайно е. Това място ми напомня за земите на Шарамудои, но те са на юг от тук, дори на юг от планините, които се виждат на запад, и е близо до Донау — Великата Река Майка.

Изведнъж Айла се закова на място. Смушка Джондалар и без да продума, посочи нещо. Отначало той не видя какво бе привлякло вниманието й. После забеляза леко движение на червеникава козина и тройното разклонение на рога на сърна. Суматохата и миризмата на

вълк бяха накарали плашливата сърничка да замръзне на място. Тя бе стояла неподвижно, скрита в храстите, и бе чакала да разбере дали хищникът я заплашва по някакъв начин. Едва след като четириногият ловец си бе отишъл, тя предпазливо бе започнала да се оттегля. Копието и оръжието на Джондалар бяха все още в дясната му ръка. Той бавно го вдигна, прицели се и метна копието към шията на животното. Опасността, от която сърната се страхуваше, дойде от неочаквана за нея посока. Изстреляно с всичка сила, копието попадна право в целта. Дори и ударена, сърната се опита да отскочи, но направи няколко несигурни крачки и се строполи на земята.

Полетът на катерицата и неудачният лов на белката скоро бяха забравени. Джондалар и Айла се озоваха до сърната. Тя обърна главата й, а той коленичи до гърчещото се животно. После бързо преряза гърлото му с острия си нож, остави кръвта да изтече и се изправи.

— Сърничко, когато твоят дух се върне при Великата Майка Земя, благодари й, че ни е дарила с твоето тяло, за да можем да се нахраним — изрече Джондалар тихо.

Застанала до него, Айла само кимна. След това се подготви да му помогне да одерат и нарежат месото за вечеря.

7

Не обичам да изхвърлям кожата на сърните. Толкова мека става, като се обработи — отбеляза Айла, докато прибираше и последното парче месо в торбата. — А видя ли козината на оная белка?

— Нямаме време сега да обработваме кожи, пък и не можем да носим повече багаж — отвърна Джондалар. Той издигаше триножника от колчета, на който окачваха торбата с месото.

— Знам, но все пак не ми се иска да я оставя.

Закачиха торбата. Айла погледна към огнището и се замисли за яденето, което току-що беше сложила да готви, макар че там не се виждаше нищо. То се печеше в нещо като фурна в земята. Тя представляваше дупка, облицована със сгорещени камъни, в която бе поставила сърнешкото месо заедно с най-различни подправки, гъби, млади листенца от папрат и корени от хвощ. Всичко това бе обвито в листа от подбел. След това отгоре бе прибавила още сгорещени камъни и един слой пръст. Трябваше да се пече така известно време и затова тя беше доволна, че бяха спрели достатъчно рано и имаха късмет да намерят прясно месо почти веднага, за да могат да го сготвят така. Това беше един от любимите им начини за приготвяне на храна, тъй като тя ставаше крехка и ароматна.

— Топло ми е. Времето е тежко и влажно. Ще отида да се поразхладя — каза тя. — Дори ще си измия косата. Видях, че покрай реката расте сапунен корен. Ще дойдеш ли да поплуваме?

— Да, ще дойда. Дори може да си измия косата, ако успееш да намериш достатъчно корени и за мен. — Джондалар присви засмяно сините си очи и вдигна тънък кичур мазна руса коса, паднал върху челото му.

Тръгнаха един до друг по широкия пясъчен бряг на реката. Вълчо подскачаше след тях, мотаеше се из храстите и разучаваше новите миризми. После хукна напред и изчезна зад един завой.

Джондалар забеляза следите от конски копита и вълчи лапи, които бяха оставили преди това.

— Какво ли би си помислил някой за една такава диря? — ухили се той.

— А ти какво би си помислил? — попита Айла.

— Ако следите на Вълчо бяха по-ясни, щях да предположа, че някой вълк е преследвал два коня, но на места е очевидно, че конските отпечатъци са върху вълчите, следователно не може да е вървял зад тях. Движел се е заедно с тях. Това би объркало всеки преследвач.

— Но дори и отпечатъците от Вълчо да бяха ясни, пак бих се учудила защо един вълк ще преследва точно тези два коня. Следите показват, че са здрави и силни. Освен това виж колко дълбоко са се врязали копитата. Човек би помислил, че са носили някакъв товар.

— Това също би объркало всеки.

— О, ето ги — посочи Айла, като видя високите пълзящи растения със светлорозови цветчета и копиевидни листа, които бе забелязала преди малко. С пръчката за копаене тя бързо разрови няколко коренчета и ги измъкна.

На връщане потърси твърд плосък камък или парче дърво и още един закръглен камък, за да смачка корените и да получи сапунин. Той се разтваряше във водата и се превръщаше в лека почистваща пяна. При един завой нагоре по течението не много далеч от бивака им малката рекичка бе изкопала дълбок до кръста вир. Водата бе хладна и освежаваща и след като се изкъпаха, те разучиха каменистата река, като плуваха или газеха срещу течението, докато най-накрая пътят им не бе пресечен от пенест водопад и бързеите, образувани там, където полегатите брегове се стесняваха и ставаха по-стръмни.

Този пейзаж напомняше на Айла за ручея в нейната долина с буйния пенлив водопад, който препречваше пътя му нагоре, макар че всичко останало й навяваше мисли за планинските склонове около пещерата, където бе израсла. И там имаше водопад — по-спокоен, покрит с мъх, който я водеше към една малка пещера. Тя я беше обявила за своя собственост и неведнъж бе намирала подслон в нея.

Те се оставиха на течението да ги върне обратно. По целия път се пръскаха с вода и се смееха. Айла харесваше смеха на Джондалар. Той често се усмихваше, но рядко се смееше с глас. Предпочиташе да се държи сериозно. И всеки път смехът му — толкова силен, сърдечен и жизнерадостен — я удивляваше.

Беше все още топло, когато излязоха от водата и се изсушиха. Тъмният облак, който Айла бе видяла преди, се беше разнесъл от небето над тях, но слънцето вече клонеше към черната мрачна грамада, чезнеща на запад, а мудното й движение се подчертаваше от струящата изпод нея светлина. Щом като огнената топка се спуснеше зад навъсените облаци и кацнеше над западния хребет, щеше бързо да захладнее. Айла потърси с очи конете и ги видя в една открита ливада на склона, недалеч от бивака — ако им подсвирнеше, щяха да я чуят. Вълчо не се виждаше никъде. Тя предположи, че още разузнава местността.

Извади гребена от слонова кост с дълги зъби и четка от твърда мамутова четина, която Диги й бе дала. После донесе постелята от шатрата и я разстла на земята, седна и започна да реше косата си. Джондалар седна до нея и също започна да се реше с един тризъб гребен, като се мъчеше и едва оправяше заплетените кичури.

— Дай да ти помогна, Джондалар — предложи тя, изправи се на колене зад него и разреса възлите. Косата му беше дълга, права, руса — малко по-светла от нейната. Айла се възхищаваше от цвета й — когато беше малка, нейната коса беше почти бяла, но сега бе потъмняла и със златистите си оттенъци приличаше на козината на Уини.

Докато тя се занимаваше с косата му, Джондалар притвори очи, но усещаше топлината на присъствието й зад гърба си, когато голата й кожа от време на време докосваше неговата. И след като тя приключи, той вече чувстваше топлина, която съвсем не се дължеше само на слънцето.

— Сега е мой ред да разреша косата ти — каза той и се изправи зад нея. — За миг тя понечи да откаже. Не беше нужно да прави това само защото тя му бе помогнала, но когато той вдигна гъстата й коса и я разпиля между пръстите си, сякаш я галеше, Айла се съгласи.

Косата й беше леко чуплива и лесно се заплиташе, но Джондалар пипаше много внимателно и оправяше всеки възел със съвсем леко дърпане. После продължи да я реше, докато стана гладка и почти суха. Айла притвори очи — изпитваше някаква особена трепетна наслада. Когато бе малко момиченце, Иза бе разресвала косата й, внимателно бе издърпвала разбърканите кичури с дългата, гладка и заострена

пръчица. Но никой мъж не бе правил това до този момент и сега тя изпитваше силното чувство, че е обичана.

Джондалар усети, че това се харесва на Айла. Тъмнозлатистият цвят му напомняше сухи треви, макар на места да имаше просветлели от слънцето, почти бели кичури. Беше красива, гъста и мека. Допирът до нея бе толкова чувствена наслада, че събуждаше у него желание за още. Когато свърши, той остави четката, после вдигна все още влажните коси и се наведе да целуне раменете и шията й.

Айла остана с притворени очи, тръпнеща от топлината на дъха му и меките устни, които едва докосваха кожата й. Джондалар нежно захапа шията й, а ръцете му се плъзнаха от раменете към едрите й гърди, после ги обгърна с длани и усети приятната им тежест и твърдите изпъкнали зърна.

Целуна шията й отпред. Айла повдигна глава и леко се извърна. Тогава почувствува твърдото му възбудено копие, опряно в гърба й. Завъртя се и го взе в ръце — харесваше й допира до нежната му кожа. Тя постави ръцете си плътно една до друга и започна да ги движи нагоре-надолу, а Джондалар усети как у него се надига желанието, но когато топлата й влажна уста го обгърна, това чувство нарасна безмерно.

Той въздъхна шумно и се отдаде на блаженството. После премрежи очи, за да гледа, и протегна ръка към красивата мека коса, изпълнила скута му. Когато тя го пое още по-навътре, за миг той си помисли, че няма да може да се въздържи и ще свърши веднага. Страшно му се искаше да изчака, желаеше да изпита върховната наслада, когато я дарява с Удоволствието. Харесваше му да прави това и бе щастлив, че умее да й доставя радост. Може би беше готов да се откаже от собственото си Удоволствие заради нейното Удоволствие… може би.

Айла не усети как се озова по гръб върху постелята, а Джондалар изтегнат до нея я целуваше. Разтвори устни само колкото езикът му да проникне вътре, и обви ръце около Джондалар. Обичаше да чувствува устните му здраво притиснати към нейните, а езикът му внимателно да я изучава.

Той се отдръпна от нея и я погледна.

— Айла, можеш ли да си представиш колко те обичам?

Тя знаеше, че това е истина. Разбираше го по погледа му, по тези искрящи, живи, невероятни, сини очи, които я милваха с поглед и дори от разстояние я караха да тръпне. Те изразяваха чувствата, които той толкова силно се опитваше да владее.

— Знам колко много аз те обичам — промълви Айла.

— Все още не мога да повярвам, че ти си тук с мен, а не си в Летния Събор, и Ранек е твой стопанин. — Като си помисли, че едва не я изгуби заради очарователния, тъмнокож резбар на слонова кост, той изведнъж я притисна силно към себе си, обладан от страстна любов.

Айла също го прегърна, доволна, че дългата зима на тяхното неразбирателство беше свършила. Искрено бе обичала Ранек — той бе добър човек и щеше да бъде добър стопанин, но не беше като Джондалар, а любовта й към високия мъж, взел я в обятията си, не можеше да се опише с думи.

Сега топлината на тялото й до неговото разсея силния страх, че ще я изгуби, и го замени с пламенно желание да я притежава. Започна да целува шията, раменете, гърдите й, сякаш не можеше да й се насити.

После спря и дълбоко пое дъх. Искаше това да продължи и да използува цялото си умение, за да й даде колкото може повече от себе си — а той наистина беше способен в това отношение. Беше го учила много опитна жена, силно влюбена в него. Бе искал тя да е доволна и затова учеше с готовност. Бе достигнал до такава вещина, че хората от неговия народ често се шегуваха, като говореха, че е специалист в две неща; второто бе да прави отлични сечива от кремък.

Джондалар я погледна. Наблюдаваше я как диша, възхищаваше се на налетите й женски форми и бе щастлив заради самия факт, че тя съществува. Сянката му падна върху нея и закри топлината на слънцето. Айла отвори очи и погледна нагоре. Блестящото огнено кълбо зад него огряваше русата му коса и ограждаше засенченото му лице със златист ореол, желаеше го, беше готова да му се отдаде, но когато той се усмихна и се наведе да целуне корема й, отново притвори очи и се предаде — знаеше какво иска той; познаваше Удоволствията, които щеше да я накара да изпита.

Джондалар хвана гърдите й, после ръката му бавно премина от извивката на талията и пищната закръгленост на ханша надолу към бедрото. Айла потръпна от допира. Той прокара ръка отново нагоре от

вътрешната страна на бедрото и докосна необикновено нежната плът и меките къдри върху нейния хълм. После погали корема, наведе се и целуна пъпа, преди отново да се протегне към гърдите й и да целуне двете зърна. Ръцете му бяха като приятен огън, топли и прекрасни, и я караха да гори от възбуда. Той я погали отново, а кожата й запазваше спомена за всяко местенце, докоснато от него.

Джондалар я целуна по устните, бавно и внимателно замилва очите, бузите, брадичката й. Тя усети дъха му в ухото си. Езикът му откри вдлъбнатината на шията и продължи надолу между гърдите. Взе ги в две ръце и ги приближи една до друга — наслаждаваше се на пълнотата им, на леко соления й вкус, на усещането от допира до кожата й и възбудата му нарастваше. Езикът му погъделичка първо едното зърно после другото. Засмука го и тя почувствува, че в нея се надига огромна пулсираща вълна. Езикът го опипваше, притискаше го, дърпаше го, хапеше го леко. После се премести на другото.

Айла се притисна към него, потъна в усещанията на тялото си и насочи цялото си внимание към центъра на Насладата дълбоко в нея. Горещият език отново откри пъпа й, обиколи го и се спусна надолу към меката къдравина върху хълма, после за миг към топлата цепка и твърдия връх на Удоволствието. Тя се притисна към него и извика.

Джондалар се настани между краката й и я разтвори с ръце, за да погледа топлото й розово цветче от листа и гънки. Потопи се дълбоко, за да вкуси от нея. Познаваше този вкус и го харесваше. После не можа да се въздържи повече и изцяло се отдаде на внимателното й изучаване. Езикът му откриваше познатите места, навлизаше в дълбокия кладенец и после отново се връщаше към малкия твърд връх. Играеше отгоре, смучеше го, хапеше го, а Айла отново и отново викаше, дъхът й се ускоряваше, възбудата й нарастваше. Джондалар разбра, че скоро ще свърши, и макар че вече едва се сдържаше, забави движенията и се отдръпна, като се надяваше да удължи играта, но тя се протегна към него, изгаряща от нетърпение. Когато блаженството наближи, страстта й нарасна още повече, тя се напрегна в очакване и застена от удоволствие.

Изведнъж се разтърси от мощните талази на облекчението, нададе конвулсивен вик и екстазът я връхлетя. Избухна в спазми и с тях дойде неописуемото желание да почувствува неговата

мъжественост в утробата си. Протегна се към него и се опита да го придърпа към себе си.

Джондалар усети влагата, избликнала от нея, и разбра, че го желае, повдигна се и хвана нетърпеливото си копие, за да го насочи към дълбокия изгарящ от копнежа кладенец. Айла почувствува, че влиза, и когато той се потопи в нея, се надигна да го приеме. Горещите й гънки го прегърнаха и притиснаха и той проникна дълбоко, без страх, че неговите размери са по-големи, отколкото тя може да поеме. Това беше част от нейната прелест — напълно му подхождаше.

Джондалар излизаше, изпитвайки изключително блаженство от това движение, и после в пълна забрава отново навлизаше дълбоко, а тя се повдигаше и плътно прилепваше към него. Той почти достигна своя връх, но силата му леко отслабна и тогава пак излезе, след това се втурна напред отново, и отново, и отново, и с всеки тласък възбудата му нарастваше. Пулсираща от усещанията, събудени от тези тласъци, тя се чувствуваше цялата изпълнена от него — той се отдръпваше и после отново я изпълваше и тя вече не усещаше нищо друго.

Чуваше единствено учестеното дишане и на двамата, после виковете им се сляха. Джондалар извика името й, тя се надигна да го посрещне и в един преливащ изблик двамата изпитаха облекчение. По своя блясък и плам то можеше да се сравни единствено с огненото слънце, което хвърляше последните си ярки лъчи над долината и се спускаше зад тъмните провлачени облаци с искрящи златисти очертания.

След още няколко тласъка той се отпусна върху закръглените й форми. Айла винаги обичаше този момент с него, когато чувствуваше цялата му тежест върху себе си. Това беше приятен натиск и близост, които я стопляха, докато си почиваха.

Изведнъж един топъл език близна лицето й и някаква хладна муцуна започна да ги души.

— Махни се, Вълчо — заповяда Айла и отблъсна животното. — Хайде, махай се оттук.

— Вълчо, махай се! — рязко извика Джондалар и бутна студената влажна муцуна, но настроението вече беше развалено. Когато се отмести от Айла и се изтърколи на една страна, изпита леко раздразнение, но не се разгневи — чувствуваше се твърде добре, за да може наистина да се разсърди. Изправи се на лакът и погледна

животното. То се беше отдръпнало на няколко крачки, наблюдаваше ги с изплезен език и дишаше тежко. Джондалар се усмихна на любимата жена — можеше да се закълне, че Вълчо им се хили.

— Ти го учеше да стои. А мислиш ли, че ще можеш да го научиш да си отива, когато му наредиш?

— Смятам да опитам.

— Доста работа създава един вълк — отбеляза Джондалар.

— Е, да, нужни са малко усилия, особено след като той е толкова млад. И конете се нуждаят от грижи, но си заслужава. Харесва ми да имам коне. Те са като някакви необикновени приятели.

Поне, мислеше си Джондалар, конете се отплащаха по някакъв начин. Уини и Рейсър носеха и тях, и багажа им; благодарение на тях Пътуването им може би нямаше да трае дълго. А Вълчо май не им помагаше кой знае колко, освен дето от време на време подплашваше някое животно. Все пак мъжът реши да не споделя мислите си.

Когато слънцето се скри зад навъсените облаци, носещи се плавно в небето, и ги обагри в синьо-червено и мораво сияние, сякаш натъртени от удряне и блъскане, в гористата долина скоро захладня. Айла стана и се потопи отново в реката. Джондалар я последва. На времето, когато Айла все още израстваше, Иза — знахарката на Клана, я бе научила как да изпълнява пречистващите женски ритуали. Тогава Иза се съмняваше, че нейната странна, дори според нея грозна осиновена дъщеря някога ще има нужда от тях. Въпреки всичко тя се чувствуваше задължена да й обясни и между другото й бе показала как да се погрижи за себе си, след като е била с мъж. Тя подчертаваше, че винаги, когато е възможно, прочистването с вода е от особена важност за женския Тотем на Духа. Измиването с вода, колкото и студена да бе тя, беше ритуал, който Айла никога не забравяше.

Двамата се изсушиха и се облякоха, прибраха в шатрата спалните кожи и разпалиха огъня. Айла махна пръстта и камъните от фурната в земята и извади яденето с дървените щипци. По-късно, докато Джондалар пренареждаше багажа, тя направи необходимото за заминаване на другия ден. Подготви закуска от храната, останала след вечеря, която изяждаха студена с горещ билков чай. После постави готварските камъни да се загреят, за да кипне вода; Айла често правеше чай с най-различни съставки в зависимост от вкуса и нуждите им.

Когато последните лъчи на залязващото слънце обагриха небето, конете се върнаха при тях. Обикновено те се хранеха до късно вечер, тъй като през деня пътуваха твърде дълго и имаха нужда от големи количества прясна степна трева, за да издържат. Но тревата на ливадата беше изключително хранителна и свежа, а конете обичаха да стоят край огъня през нощта.

Докато чакаше камъните да се нагреят, Айла съзерцаваше долината на светлината на последните отблясъци преди здрачаване и прибавяше към наблюденията си знанията, придобити през нощта: стръмно спускащите се склонове, които рязко преминаваха в широкото плоско дъно с малката лъкатушеща рекичка по средата. Долината беше богата, напомняше й за детството в Клана, но въпреки това не й харесваше. Имаше нещо, което я правеше неспокойна и това чувство се изостри с настъпването на мрака. Изпитваше и някаква пълнота и слаба болка в кръста. Отдаваше тази напрегнатост на леките неразположения, които понякога се явяваха малко преди лунния й период. Искаше й се да се поразходи, защото движението обикновено помагаше, но вече беше много тъмно.

Слушаше вятъра, който стенеше в разлюлените клони на върбите, очертани на фона на сребристи облаци. Грейналата луна, оградена от ясен ореол, ту се скриваше, ту отново ярко осветяваше спокойното небе. Айла реши, че малко чай от кора на върба може да потисне неразположението й и бързо стана да отреже, накърши и малко гъвкави върбови клонки.

Когато вечерният им чай бе готов и Джондалар се присъедини към нея, нощният въздух вече бе станал влажен и студен, достатъчно студен, за да облекат връхни дрехи. Седяха близо до огъня и пиеха чая с удоволствие. Цяла вечер Вълчо се бе навъртал покрай Айла, и следваше всяка нейна стъпка и сега, изглежда, бе доволен, че може да се свие до краката й и край топлината на пламъците. За днес проучването на околността беше достатъчно. Жената взе дългите тънички върбови пръчки и започна да плете.

— Какво правиш? — попита Джондалар.

— Покривало за глава, да се предпазваме от слънцето. По пладне става много горещо — обясни тя, замълча за миг и после добави: — Смятам, че ще ти е от полза.

— За мен ли го правиш? — усмихна се той. — Как позна, че си мечтаех точно за такова нещо днес?

— Всяка жена от Клана се научава да предугажда нуждите на своя стопанин — засмя се Айла. — А ти си мой стопанин, нали?

Джондалар й отвърна с усмивка:

— Без съмнение, скъпа моя. Нали си жена от Клана. И ще съобщим на всички Зеландонии на Брачната церемония при първия Летен Събор, на който ще отидем. Но как можеш да предугаждаш нуждите? И защо жените от Клана трябва да се учат на това?

— Не е трудно. Просто трябва да мислиш за някого. Днес беше горещо и ми дойде наум да направя покривало за глава за себе си и така се сетих, че сигурно и на теб ти е топло — обясни тя и взе още една върбова пръчица, за да я вплете в широката конусовидна шапка, която вече бе започнала да се оформя.

— Мъжете от Клана не обичат да искат нищо, особено когато се отнася до техните собствени удобства. Смята се, че да мислят за удобствата, не е признак на мъжественост. Затова жената сама трябва да се досеща от какво се нуждае един мъж. Той я закриля от беди; а това е нейният начин да го закриля — като му осигурява подходящи дрехи и добра храна. Тя не иска да му се случи нищо лошо. Иначе кой после ще пази нея и децата й?

— Ти това ли правиш сега? Пазиш ме, та и аз да те пазя? — ухили се той. — И твоите деца? — На светлината на огъня сините му очи изглеждаха тъмновиолетови и искряха от щастие.

— Е, не е точно така — смотолеви Айла и сведе поглед към ръцете си. — Мисля, че всъщност това е начинът, по който жената от Клана казва на своя стопанин колко много го обича, независимо дали има деца или не.

Айла следеше чевръстите движения на ръцете си, но на Джондалар му се струваше, че тя можеше да върши тази работа и без да гледа. Можеше да изработи тази шапка дори и на тъмно. Тя взе още една дълга клонка и го погледна право в очите.

— Все пак искам да имам още едно дете, преди да остарея.

— До тогава има доста време — рече Джондалар и хвърли едно дърво в огъня. — Още си млада.

— Не, започвам да остарявам. Вече съм на… — тя притвори очи, за да се съсредоточи, притисна пръсти към крака си и започна да си

казва цифрите, на които той я бе научил, за да се увери, че е намерила правилната дума за броя на своите години — … осемнадесет години.

— Толкова стара! — засмя се Джондалар. — А пък аз съм живял двадесет и две. Всъщност аз съм стар.

— Ако прекараме една година в пътуване, когато стигнем до твоя дом, ще съм на деветнадесет. В Клана щях да съм прекадено възрастна, за да раждам деца.

— Много жени от Зеландонии имат деца на тези години. Може би не първо, но второ и трето дете. Здрава и силна си. Не смятам, че си много стара, за да раждаш. Но ще ти кажа нещо — понякога очите ти изглеждат много мъдри, сякаш си живяла няколко живота през своите осемнадесет години.

Бе необичайно Джондалар да каже подобно нещо — тя прекъсна работата си и го погледна. Чувството, което събуждаше у него, бе така силно, че чак го плашеше. Бе толкова красива на светлината на огъня и я обичаше толкова много, че не знаеше какво би правил, ако нещо се случеше с нея. Захласнат от любов, той отмести поглед. И после, за да разведри обстановката, се опита да заговори за нещо по-весело.

— Би трябвало аз да се тревожа за възрастта си. Готов съм да се обзаложа, че ще бъда най-старият мъж в Брачните церемонии — засмя се той. — Двадесет и три години са много за човек, който се задомява за първи път. Повечето мъже на моята възраст имат по няколко деца край огнищата си.

Погледна я и Айла отново забеляза онзи израз на непреодолима любов и страх в очите му.

— Айла, и аз искам да имаш дете, но не и докато пътуваме. Не и преди да пристигнем благополучно. Още не.

— Не, още не — повтори тя.

След това продължи да работи мълчаливо, замислена за детето, оставено при Уба, и за Ридаг, който в много отношения й беше като син. Бе загубила и двамата. Дори Бебчо, който по някакъв необясним начин чувствуваше като своя рожба — или поне той беше първото мъжко животно, което бе намерила и обичала — дори и той я бе напуснал. Никога вече нямаше да го види. Погледна Вълчо и изведнъж изпита страх, че може да загуби и него. „Не разбирам — мислеше тя, — защо моят тотем ми отнема всичките рожби? Може би нямам късмет със синовете?“

— Джондалар, у твоя народ съществуват ли някакви специални предпочитания, когато искат деца? За жените от Клана винаги се предполага, че искат синове.

— Не, не. Всъщност струва ми се, че мъжете искат жената да ги дари със синове, но жените май предпочитат да имат първо дъщери.

— А ти какви искаш да имаш? Някой ден?

Джондалар се обърна и я загледа изпитателно на светлината на огъня. Вероятно нещо я тормозеше.

— Айла, за мен това няма значение. Каквото ти поискаш или с каквото те дари Майката.

Сега беше неин ред да го погледне внимателно. Искаше да е сигурна, че той наистина мисли така.

— Тогава струва ми се, бих си пожелала дъщеря. Не ми се ще да губя повече деца.

Джондалар не можа да разбере какво иска да му каже и не знаеше как да реагира.

— И аз също не искам да загубиш други деца.

Седяха смълчани, а Айла плетеше слънчобраните. Внезапно той попита:

— Айла, ами ако ти си права? Ами ако децата не се дават от Дони? Ами ако се зачеват, когато се споделя Удоволствието? Може в този момент в теб да се заражда бебе и ти дори да не знаеш за това.

— Не, Джондалар. Мисля, че не е така. Мисля, че наближава лунарният ми период, а това означава, че никакво бебе не е заченато.

Айла обикновено не обичаше да споделя такива лични неща с мъже, но Джондалар винаги беше около нея в такива моменти и я утешаваше, а не като мъжете от Клана. Всяка жена от Клана трябваше особено много да внимава да не поглежда нито един мъж, когато се намира в периода на своето женско проклятие. А сега, когато бяха на път, дори и да искаше, Айла не можеше да се усамоти или да избягва Джондалар. Чувствуваше, че трябва да го успокои. За момент се подвоуми дали да не му каже за тайното лекарство на Иза, което взимаше, за да се предпази от оплодителните сили, но не можеше да му го каже. Айла, също като Иза, не можеше да лъже, но тъй като въпросът не беше поставен пряко, би могла да се въздържи и просто да не споменава за лекарството. Ако сама не заговореше за това, едва ли един мъж би се сетил да пита дали тя прави нещо, за да се предпази от

бременност. Повечето хора дори не биха повярвали, че съществува подобна могъща магия.

— Сигурна ли си? — попита той.

— Да, сигурна съм — отвърна Айла. — Не съм бременна. В мен не расте никакво бебе.

Чак тогава Джондалар се успокои.

Тя почти завършваше слънчевите шапки, когато усети дъждовни капчици. Побърза да приключи работата си. Внесоха всичко в шатрата и оставиха само торбата с месото, провиснала на колчетата. Дори мокрият Вълчо изглеждаше щастлив, че може да се сгуши краката й. Жената остави отворен входния капак на шатрата, за да може вълкът да влиза и излиза, но закриха димоотвода, когато заваля по-силно. Отначало се свиха един до друг, после се обърнаха — и двамата не можеха да заспят.

Айла беше неспокойна, всичко я болеше, но се стараеше да не се мята и върти прекалено много, за да не пречи на Джондалар. Вслуша се в барабаненето на дъжда върху шатрата, но и това не я приспа като друг път и не след дълго, вече й се щеше да съмне, за да стане и излезе.

След всичките си тревоги и след като Айла го бе уверила, че не е благословена от Дони, Джондалар потъна отново в размисли. Този път се питаше дали пък имаше нещо, което да не е наред. Лежеше и се чудеше дали неговият дух — или каквато там „същност“ вземаше Дони от него — е достатъчно силен и дали Майката му е простила младежките неблагоразумия и ще позволи да има деца.

Може би причината беше у нея. Тя каза, че иска дете. Но ако след всичкото време, прекарано заедно, не е забременяла, възможно бе тя да не може да има деца. Серенио не успя да си роди други… освен ако не очакваше, когато той замина… Заслушан в дъжда, Джондалар се взираше в мрака на шатрата и се чудеше дали някоя от жените, които е познавал, бе родила и дали някои от бебетата са имали неговите сини очи.

Айла се катереше… катереше се по една стръмна каменна стена, също като стръмната пътека към нейната пещера в долината, но много по-дълга, а тя трябваше да бърза. Погледна надолу към реката и водовъртежа при завоя, но това не беше река.

Беше водопад, който се спускаше в широка струя от издадени скали, обрасли с дебел зелен мъх.

Погледна нагоре. Креб беше там! Махаше й и й правеше знак да побърза. Обърна се и също се заизкачва, като тежко се подпираше на тоягата си. Водеше я нагоре по стръмна, но проходима пътека покрай водопада към малка пещера в скалата, притаена зад лескови храсти. Над пещерата, на върха на една скала имаше огромен сплескан каменен къс, наклонен над ръба, готов да падне всеки момент.

Внезапно тя се оказа навътре в пещерата и вървеше през дълъг тесен проход. Появи се светлина! Една факла с примамливия си пламък, после още една, и после — ужасен тътен на земетресение. Чу се вой на вълк. Тя почувствува замайване, световъртеж и после дочу гласа на Креб. „Излизай! — заповяда той. — Бързо! Излизай веднага!“

Тя стресната скочи, отметна кожените си завивки и се втурна към изхода на шатрата.

— Айла! Какво има! — извика Джондалар и я сграбчи.

Изведнъж през кожите на шатрата проблесна ярка светкавица и очерта бляскави петна около шевовете на капака на димоотвода и процепа при входа, оставен отворен заради Вълчо. Почти мигновено последва силен трясък. Айла изпищя, а Вълчо зави отвън пред шатрата.

— Айла, Айла. Няма нищо — нареждаше Джондалар и я прегръщаше. — Това са само светкавици и гръмотевици.

— Трябва да се махаме оттук! Той каза да побързаме. Излизай веднага — извика тя, докато навличаше дрехите си.

— Кой е казал? Не можем да излезем навън. Тъмно е и вали.

— Креб. В моя сън. Пак сънувах оня сън с Креб. Той заповяда така. Хайде, Джондалар! Трябва да побързаме.

— Айла, успокой се. Това е било само сън. А може би е заради бурята. Вслушай се. Сякаш навън има водопад. Ти не искаш да излезеш в тоя дъжд. Да почакаме до сутринта.

— Джондалар! Аз трябва да тръгвам. Креб ми каза така и освен това не мога да понасям това място. Моля те, Джондалар! Побързай! — Сълзи се стичаха по лицето й, но тя не ги забелязваше и бързо тъпчеше разни неща в кошниците за багаж.

Джондалар се съгласи. Беше очевидно, че тя няма да чака до сутринта, а той едва ли щеше да заспи отново. Пресегна се за дрехите

си, докато Айла отвързваше покривалото на входа. Дъждът се изсипа вътре, сякаш някой го бе излял от мех. Тя излезе и изсвири високо и продължително. Последва още един вълчи вой. Жената почака малко и свирна отново, после започна да измъква колчетата на шатрата.

Чу тропота на конските копита и като видя животните, заплака от радост, но солта на сълзите й се разми в изсипващия се порой. Пресегна се към Уини — приятелката, която й се бе притекла на помощ, и прегърна яката шия на прогизналата от дъжда кобила. Усети, че подплашеното животно трепери. То размахваше опашка и подскачаше в кръг; в същото време въртеше глава и мърдаше ушите си и се опитваше да разбере откъде идва безпокойството й. Уплахата на коня помогна на Айла да овладее собствения си ужас. Уини имаше нужда от нея. Тя й заговори с нежен глас, започна да я гали и успокоява. После усети, че и Рейсър се е облегнал на тях, още по-уплашен от майка си.

Айла се опита да го укроти, но жребецът скоро се отдръпна и заподскача ситно. Остави животните и забърза към шатрата да вземе хамутите и кошниците. Джондалар беше навил кожените постели и ги бе сложил в своя багаж, преди да чуе тропота на копитата. После бе приготвил хамутите и юздата на Рейсър.

— Конете са много уплашени, Джондалар — каза тя, като влезе в шатрата. — Струва ми се, че Рейсър всеки момент ще побегне. Уини донякъде го успокоява, но той я изнервя още повече.

Джондалар взе юздата и излезе. Дъждът се изливаше като из ведро, вятърът го шибаше — едва не го събори на земята. Толкова силно валеше, направо имаше чувството, че е застанал под водопад. Положението беше по-лошо, отколкото предполагаше. Не след дълго шатрата щеше да се наводни, а подът и завивките им да се намокрят. Джондалар беше доволен, задето Айла настоя да станат и да се махнат оттук. Проблесна нова светкавица и той я видя, че се мъчи да върже кошниците върху Уини. Червеникавокафявият жребец беше до тях.

— Рейсър! Рейсър, ела тук. Хайде, Рейсър — повика го той. Силен грохот разцепи въздуха, сякаш самото небе се разкъсваше на парчета. Младият жребец се изправи на задните си крака и изцвили, после заподскача и започна да се върти в кръг. Облещи се и обели очи, ноздрите му горяха; размахваше бясно опашка; мърдаше уши във всички посоки и се опитваше да се съсредоточи върху източника на

страха си, но той бе необясним и навсякъде около него, а това бе ужасяващо.

Джондалар се пресегна към коня. Искаше да обгърне шията му, да му поговори, да го умири. Между тях се бе изградила здрава връзка и доверие и познатите ръце и глас му действуваха успокоително. Мъжът успя да му постави оглавника, после взе ремъците на хамута и се молеше следващите раздиращи светкавици и гръмотевици да се забавят малко.

Айла отиде да вземе последните вещи от шатрата. Вълкът беше зад нея. Когато се беше върнала от конусовидния кожен заслон, не го беше забелязала. Вълчо нададе вой, затича към върбовата горичка, после се върна обратно и отново започна да вие към Айла.

— Заминаваме, Вълчо — успокои го тя и се обърна към Джондалар. — Празна е! Бързо!

Втурна се към Уини и изтърси нещата, които носеше, в една от кошниците. Беше му предала своята тревога и Джондалар се страхуваше, че Рейсър няма да стои мирно много дълго. С прибирането на шатрата се справи бързо. Изтръгна подпорите през дупката на димоотвода, като разкъса капака, после ги прибра в една от кошниците, събра на вързоп тежките прогизнали кожи и ги натъпка отгоре.

Подплашеният кон завъртя очи и отстъпи назад, когато Джондалар се хвана за гривата му, за да се качи. Макар че подскочи малко неумело, все пак успя да го възседне, но Рейсър се изправи на задните си крака и без малко да го хвърли на земята. Мъжът обгърна с две ръце шията на жребеца и успя да се задържи.

Докато се качваше на гърба на Уини, Айла дочу вълчи вой и някакъв особен далечен грохот. Обърна се и видя Джондалар, хванат здраво за изправения жребец. Щом Рейсър стъпи обратно на земята, тя се наведе напред и смушка Уини. Кобилата се спусна в бърз галоп, сякаш нямаше търпение да се махне, също като Айла. Вълчо се носеше пред тях направо през храстите, а Рейсър и Джондалар плътно ги следваха. Заплашителният тътен се усили.

Уини полетя през гората по равното дъно на долината, като заобикаляше дървета и прескачаше препятствия. Айла я остави сама да си намери пътя. Вкопчи се здраво в шията й и наведе ниско глава. В тъмнината и дъжда тя не виждаше нищо, но усещаше, че се насочват

към склона, който водеше нагоре към степите. Изведнъж проблесна нова светкавица и за миг долината се озари. Бяха стигнали до буковата гора и склонът не бе далеч. Погледна назад към Джондалар и ахна.

Дърветата зад него се движеха! Преди светлината да угасне, тя видя, че няколко бора се наклониха едва-едва, после стана тъмно. Ослуша се да чуе шум от сгромолясването им и чак тогава осъзна, че тътенът се бе усилил и звукът от падането им бе заглушен от страхотно боботене. Дори трясъкът на гръмотевицата сякаш се стопи в ечащия бумтеж.

Вече бяха на склона. По промяната в хода на Уини тя позна, че се изкачват, но все още не виждаше нищо. Трябваше да се довери единствено на инстинкта на животното. Усети, че то се подхлъзна, после отново стъпи здраво на крака. След това излязоха от гората и се озоваха на открито. Дори през дъжда Айла успя да види облаците, които се влачеха по небето. Сигурно бяха на оная поляна върху склона, където конете бяха пасли, мислеше си тя. Рейсър и Джондалар се изравниха с тях. Той също се бе прегърбил над врата на коня. Беше твърде тъмно, за да види нещо повече от силуета им — две черни сенки една върху друга.

Уини намали ход. Айла чуваше тежкото й дишане. Горичката от другата страна на ливадата беше по-рехава и Уини вече не препускаше безумно покрай дърветата. Айла се поизправи, но все още стискаше кобилата за врата. Рейсър бе избързал малко по-напред, но скоро забави крачка и Уини го настигна. Дъждът стихваше. Дърветата отстъпваха на храсти, треви и накрая склонът премина в равнина, а пред тях се откриха степите, обгърнати от мрак, който слабо се смекчаваше от облаците, осветени през дъждовната завеса от невидимата луна.

Спряха и Айла слезе от коня, за да остави Уини да си почине. Джондалар отиде при нея. Застанали един до друг, те се взираха в тъмнината под тях. Проблесна светкавица, но по-надалеч и гърмът се чу по-късно като ниско ръмжене. Стояха като замаяни, вторачени в черната бездна на долината, и макар да не виждаха нищо, се досещаха, че там става нещо страшно. Разбираха, че бяха избегнали на косъм едно ужасно бедствие, но все още не можеха да осъзнаят размерите му.

Айла усети, че кожата на главата й настръхва, и чу леко изпукване. Сбърчи нос от острата миризма на озон — тя беше особена,

като на изгоряло, но не от огън, нито нещо друго така земно. Изведнъж се сети, че това сигурно е миризмата на струящия в небето огън. Отвори очи, учудена и изплашена, и обзета от паника, се вкопчи в Джондалар. Един висок бор долу на склона, скрит от режещите ветрове зад гола скала, който се извисяваше над степта, гореше с тайнствена синя светлина.

Джондалар я прегърна, уж да я защити, но и самият той изпитваше същите чувства, същите страхове и знаеше, че тези свръхестествени огньове са извън неговата власт. Можеше единствено да притисне Айла към себе си. Точно в този миг една назъбена мълния изпращя и се изви над пламналите облаци, разпиля се като мрежа от огнени стрели, спусна се надолу с ослепителен блясък, прониза високия бор и огря долината и степта като в ясен ден. Жената трепна при рязкото пукане — толкова силно, че чак ушите й писнаха, и се сви, когато бумтящият грохот прокънтя в небето. В мига на заревото те видяха разрушението, от което едва бяха успели да се измъкнат.

Зелената долина беше опустошена. Цялото равно дъно се бе превърнало в мрачен водовъртеж. На отсрещния склон една лавина от кал бе натрупала камара от камъни и паднали дървета, препречили буйните води, които бяха изровили ивица червеникава пръст.

Причината за това яростно нахлуване на пороя бяха ред съвсем обикновени обстоятелства. Всичко бе започнало в планините на запад с атмосферни смущения над вътрешното море; топъл, натежал от влага въздух се бе завъртял нагоре, бе се сгъстил и образувал бухлати облаци с бели, брулени от вятъра върхове, които бяха надвиснали неподвижно над скалистите хълмове. В топлия въздух бе нахлула студена вълна и сблъсъкът на тези явления бе предизвикал гръмотевична буря с необикновена сила.

Дъждът се бе излял над падини и долини, от които рукваха реки; бе се разпръснал върху скали; нахлул в потоци, които бяха прелели почти мигновено. Разбушувалата се вода бе набрала скорост и подпомагана от непрекъснатия порой, вилнееше надолу по стръмните хълмове, избликваше нагоре, когато срещнеше препятствие, блъскаше се в други потоци и всичко се сливаше във водна стена с побесняла, унищожителна мощ.

Когато пороят достигна зелената долина, той изригна над водопада с нечуван грохот и я погълна напълно, но тучната, злачна

падина криеше изненади за разпенените води. По време на цялата ера земните движения, обхванали обширни площи, бяха повдигали цели пластове и издигнали нивото на малкото вътрешно море на юг. Така се бе открило пространство за едно по-голямо море още по на юг. През последните десетилетия промените в земната кора бяха затворили долината и оформили плитък басейн, който себе изпълнил от реката и се бе образувало малко езерце зад естествен бент. Но преди няколко години се бе отприщило изворче. Малкият водоем се бе пресушил, но бе останала достатъчно живителна влага за съществуването на гориста долина насред сухите степи.

Още една кална лавина наново бе препречила извора по-надолу по реката. Тя бе спряла буйните води на наводнението в долината и предизвикала обратно течение. Джондалар си мислеше, че гледката пред него е сигурно от някакъв кошмар. Не можеше да повярва на очите си. Цялата долина представляваше една дива, развълнувана, бушуваща каша от кал и камъни, която се плискаше напред-назад, а из нея се блъскаха храсти и цели дървета, изтръгнати от корените им и нацепени от жестоките удари.

Жива душа не би оцеляла там и Джондалар потрепери, като си помисли какво щеше да стане, ако Айла не беше се събудила и не бе настояла да тръгнат. А освен това се съмняваше, че щяха да се спасят, ако не бяха на коне. Той се огледа — и двата коня стояха с наведени глави и изглеждаха ужасно изморени. Вълчо беше до Айла и като видя, че Джондалар гледа към него, вдигна глава право нагоре и започна да вие. Тогава мъжът смътно си спомни, че някакъв вълчи вой бе нарушил съня му точно преди Айла да се събуди.

Нова светкавица се появи в небето и той усети как Айла се разтрепери в ръцете му при звука от гърма. Още не бяха избегнали опасността. Бяха мокри и премръзнали, всичко бе прогизнало и както бяха насред открито поле в такава гръмотевична буря, той нямаше никаква представа къде биха могли да намерят подслон.

8

Високият бор, поразен от светкавицата, бе обхванат от пламъци, но горещата смола, която подхранваше пожара, трябваше да се бори с проливния дъжд, затова пращящият огън хвърляше слаба светлина. Все пак тя бе достатъчна, за да очертае в общи линии контурите на пейзажа наоколо. В това голо поле нямаше почти никакъв заслон, освен малкото ниски храсти, израсли покрай един наводнен канал, който през по-голямата част на годината бе пресъхнал.

Айла се взираше в мрака към долината, сякаш омагьосана от гледката. Докато седеше там, дъждът отново се усили, заливаше ги и мокреше вече просмуканите от вода дрехи. Накрая потопът победи съпротивляващия се огън на дървото.

— Хайде, Айла — подкани я Джондалар, — трябва да намерим подслон и да се скрием от този дъжд. Замръзнала си. И на двамата ни е студено и сме мокри.

Тя остана вторачена още за миг, после потрепери.

— Ние бяхме там долу — погледна го тя. — Джондалар, щяхме да умрем, ако бурята ни бе сварила там.

— Но успяхме да избягаме навреме. Сега трябва да намерим къде да се скрием. Ако не открием някое местенце, където да се постоплим, няма да има никакво значение, че сме се измъкнали от долината.

Той взе поводите на Рейсър и се отправи към храстите. Айла даде знак на Уини и го последва, а Вълчо тичаше до нея. Когато стигнаха канала, забелязаха, че ниските храсти водят към по-гъсти и по-високи, почти колкото малки дръвчета, които растяха в степта още по-назад от долината, и те тръгнаха натам.

Проправяха си път през гъста растителност от иви. Земята около крехката разклонена основа на сребристозелените върби бе мокра и дъждът все още се процеждаше през тесните листа, но вече не с такава сила. Разчистиха стъбла и клони от една малка дупка в шубрака и свалиха кошниците от конете. Джондалар извади тежкия вързоп с

мократа шатра и я изтърси. Айла грабна колчетата и ги подреди около вътрешността на навеса от храсти, после му помогна да опъне върху тях кожите на шатрата, които все още бяха вързани към дъното й. Направиха я как да е, но за момента просто им трябваше заслон от дъжда.

Внесоха кошниците за багаж и останалите вещи във временното си убежище, накъсаха листа от дърветата, за да постелят влажната земя и разпънаха кожените си завивки. Вълчо влезе, разтърси се енергично и опръска навсякъде, но всичко беше така прогизнало, че вече нямаше никакво значение. Степните коне с гъстите си рошави козини предпочитаха студените сухи зими пред дъждовните летни бури, но бяха свикнали да живеят навън. Те стояха долепени един до друг край гъсталака и се оставяха дъждът да ги облива.

Вътре във влажното скривалище Айла и Джондалар, увити в тежките кожи, също се сгушиха един до друг. Бяха толкова мокри, че дори не помисляха за огън. Вълчо се сви на кълбо върху завивките им, притисна се до тях и накрая общата топлина от телата им успя да ги сгрее. Мъжът и жената позадрямаха, но не можаха да заспят. Чак призори дъждът отслабна и те потънаха в дълбок сън.

Преди да отвори очи, Айла се ослуша и се усмихна. Сред хора от птичи гласове, които я бяха събудили, тя успя да различи тънките сложни трели на тъкач. После чу мелодичното чуруликане, което непрекъснато се усилваше. Опита се да открие източника на тази вълнуваща песен. Огледа се внимателно и чак тогава видя една незабележима кафява, невзрачна чучулига, която в този момент кацаше на земята. Айла се обърна на една страна да я погледа.

Чучулигата тръгна по земята леко и бързо — големите задни нокти й помагаха да пази равновесие. После накриви качулатата си глава и се приближи. В човката си носеше гъсеница. С бързи резки стъпки тя се втурна към едно оголено място до стъблото на върбовия храст, където стояха скрити няколко пухкави пиленца. Те се оживиха и отвориха човчици — всяко искаше да получи вкусната хапка. Скоро се появи друга птица с подобна окраска, само че още по-невзрачна и почти невидима на фона на сиво-кафявата степ. Носеше някакво крилато насекомо. Докато го натъпкваше в една от отворените човки, първата птичка литна, извиси се и се изгуби от погледа й. Но

присъствието й остана. Тя бе изчезнала в спирала с невероятно великолепна песен.

Айла засвири тихо мелодичните звуци, като повтаряше тоновете с такава точност, че птицата-майка спря да рови в земята за храна и се обърна към нея. Жената подсвирна отново, щеше се й да има малко зрънца, за да й даде, така както бе правила в своята долина, когато за пръв път започна да имитира птичите гласове. След като се бе усъвършенствувала, птиците идваха при нея дори и когато не им предлагаше зрънца и й правеха компания през самотните дни. Чучулигата се приближи. Търсеше птицата, навлязла в нейната територия, но след като не откри друга чучулига, се върна обратно да храни малките си.

Интересът на Айла се засили още повече, като чу свиренето на повтарящи се фрази, завършващи с кудкудякане накрая. Яребиците бяха достатъчно големи, за да се приготви едно ядене, мислеше си тя, като се огледа да види тлъстичките птици, подобни по големина и форма на кафявите яребици. В по-ниските клони забеляза едно естествено гнездо от вейки с три яйца, а после зърна един закръглен гълъб с малка глава и човка и къси крачета. Меката, гъста перушина беше светлокафява, почти розова, а силно нашареният му гръб и крила блестяха с цветовете на дъгата.

Джондалар се обърна и Айла се завъртя да погледне мъжа, който лежеше до нея и дишаше дълбоко и равномерно в съня си. После усети, че има нужда да стане и да се облекчи. Страхуваше се, че ако помръдне, ще го събуди, а тя не обичаше да го безпокои. Но колкото повече се мъчеше да не мисли за това, толкова по-неотложна ставаше нуждата й. Може би трябва да се измъкне бавно и внимателно от влажните кожи. Джондалар изсумтя, изпухтя и отново се обърна, докато тя се измъкваше, но точно тогава протегна ръка към мястото до себе си, откри, че е празно, и се събуди.

— Айла? А, ето къде си — промърмори той.

— Спи, Джондалар. Още е рано да ставаш — отговори му Айла, докато изпълзяваше навън от подслона им в храсталака.

Беше ярко, свежо утро. Небето беше ясносиньо, без следа от облак. Вълчо го нямаше — сигурно ловува или разузнава местността — предположи Айла. Конете също се бяха отдалечили — видя ги да пасат накрая на долината. Макар че слънцето беше все още ниско, от

мократа земя се вдигаше пара и като приклекна, тя почувства влагата. Тогава забеляза червените петна от вътрешната страна на краката си. Лунният ми период, помисли си тя. Очакваше го. Ще трябва да се изкъпе и да изпере долните си дрехи, но първо трябваше да вземе вълната от муфлон.

Вадичката, по която се оттичаше водата, бе само наполовина пълен, но бистра. Айла се надвеси и изплакна ръцете си, изпи няколко шепи от хладната течност и после бързо се върна на мястото, където бяха преспали. Джондалар беше станал и се усмихна, когато тя се промъкна и взе една от своите кошници. Издърпа я на открито и започна да рови в нея. Той извади и своите две кошници и се върна за останалите неща. Искаше да види какви щети са нанесени от проливния дъжд. Точно тогава Вълчо се домъкна при тях и отиде право при Айла.

— Изглеждаш доволен от себе си — обърна се към него тя и разроши козината на врата му — толкова гъста и буйна беше, че приличаше на грива. Когато спря да го гали, той скочи върху нея и постави калните си лапи върху гърдите й, почти на нивото на раменете. Това я изненада и едва не се прекатури, но успя да запази равновесие.

— Вълчо? Я, виж колко си кален — извика тя, но той протегна врат, близна шията и лицето й, после с глухо ръмжене отвори уста и захапа челюстта й. Но независимо от големите си зъби извърши това толкова сдържано и нежно, сякаш я милваше малко пале. Зъбите му не нараниха кожата й — дори не оставиха отпечатък. Айла зарови ръцете си в козината му, отмести главата му назад и погледна преданите му вълчи очи със същата привързаност, каквато той показваше към нея. После сграбчи неговата челюст в зъбите си и му отвърна със същото ръмжене и нежно ухапване.

— Хайде, слизай Вълчо! Я виж как ме изцапа. Сега ще трябва и това да пера. — Тя изтърси широката си кожена туника без ръкави, която носеше върху късите панталонки, използвани за долна дреха.

— Ако не ви познавах така добре, направо щях да се изплаша за теб, Айла — каза Джондалар. — Станал е толкова голям и освен това е ловец. Може да убие някого.

— Не трябва да се тревожиш, когато Вълчо постъпва така. Това е начинът, по който вълците се поздравяват и изразяват любовта си.

Мисля, че и той се радва, задето се събудихме навреме и се махнахме от долината.

— Поглеждала ли си надолу?

— Още не… Вълчо, махни се оттам! — заповяда му тя, когато той започна да души между краката й. — Дошло е лунното ми време. — Погледна встрани и леко се изчерви. — Дойдох да си взема вълната и още не съм имала възможност да погледна.

Айла се изми, изпра дрехите си в малкия ручей и върза каишките, които прикрепяха вълната на място, после потърси да облече нещо друго. В това време Джондалар отиде към края на долината да пусне вода и да види какво е станало долу. Нямаше и следа от бивак или място, където би могъл да направи бивак. Естественият басейн на долината бе отчасти пълен с вода, а дънерите на дърветата и другите плаващи неща изкачаха и отново потъваха в развълнуваната вода, която продължаваше да бушува. Рекичката, която го захранваше, все още бе преградена при извора и се образуваше обратно течение, макар и да не се плискаше вече напред-назад със същата сила, както предната нощ.

Айла тихо приближи до Джондалар, който стоеше замислен и се взираше в долината. Като усети присъствието й, той вдигна поглед.

— Тази долина сигурно се стеснява надолу по течението и нещо препречва реката — каза. — Възможно е да са скали или свлачище от кал, което задържа водата вътре. Вероятно затова беше толкова зелено долу — защото и друг път се е случвало същото.

— Порой беше достатъчен да ни отнесе, ако ни беше заварил там — отбеляза тя. — Моята долина се наводняваше всяка пролет, и то доста лошо, но това тук… — не можа да намери думи да изкаже мислите си и несъзнателно довърши изречението си с жестовете от езика на Клана, които според нея предаваха по-изразително и точно ужаса и облекчението.

Джондалар разбра. Той също нямаше думи и споделяше вълненията й. Двамата стояха мълчаливи и наблюдаваха движението долу. Айла забеляза, че челото му се сбърчи загрижено и умислено. Накрая той рече:

— Ако калното свлачище, или каквото има там, се отмие много бързо, водата, която тече надолу, ще стане много опасна. Надявам се, че няма хора по тези места.

— Няма да е по-опасна, отколкото миналата нощ, нали? — запита Айла.

— Снощи валеше дъжд и хората можеха да очакват наводнение, но ако водата пробие без никаква предупредителна буря, ще изненада хората и ще ги унищожи — обясни Джондалар.

Тя поклати глава:

— Но ако хората използуват тази река, дали няма да забележат, че е спряла да тече, и да се опитат да открият причината?

Той се обърна към нея.

— Ами ние, Айла? Ние пътуваме и нямаше как да знаем, че една река е спряла да тече. Някога може да се окажем по течението на нещо подобно и няма да имаме никакъв знак за предупреждение.

Айла се обърна да погледне водата в долината и не отговори веднага.

— Прав си Джондалар — каза тя след това. — Може да ни застигне някой друг порой без предупреждение. Или гръмотевицата можеше да удари нас вместо онова дърво. Или някое земетресение може да отвори пукнатина в земята и да погълне всички, с изключение на едно малко момиченце и да го остави сам-само на света. Или пък някой може да се разболее или да се роди с някакъв дефект или недъг. Мамут казваше, че никой не може да знае кога Майката ще реши да извика някое от своите деца при себе си. Нищо няма да постигнем, ако се тревожим за такива неща. Нищо не можем да направим срещу тях. Това го решава Тя.

Джондалар слушаше все още угрижено сбърчил чело, после се отпусна и обви ръце около нея.

— Аз не се притеснявам твърде много. Тонолан казваше така. Просто започнах да си мисля какво ли щеше да се случи, ако бяхме в долината, и си спомних миналата нощ. После си помислих, че можех да те изгубя и… — Той я притисна силно към себе си. — Айла, не знам какво бих направил, ако някога те загубя — рече изведнъж разпалено, като я държеше в обятията си. — Едва ли ще ми се иска да живея след това.

Тя почувствува лека тревога при тази силна реакция.

— Надявам се да продължиш да живееш, Джондалар, и да намериш някоя друга, която да обичаш. Ако някога се случи нещо с теб, частица от мен, от моя дух ще си отиде заедно теб, защото те

обичам, но ще продължа да живея и част от твоя дух завинаги ще остане да живее в мен.

— Няма да е лесно да намеря друга, която да обичам. Никога не съм си представял, че ще те открия. Не знам дали изобщо ще искам да търся — отговори Джондалар.

Тръгнаха обратно един до друг. Айла, замислена, помълча известно време, после рече:

— Чудя се дали става точно така, когато двама души се обичат — дали те разменят частици от своя дух. Може би затова боли толкова много, когато изгубиш любимото същество. То е също, както при мъжете от Клана. Те са братя, когато ходят на лов и си разменят частици от своите духове, особено когато някой спаси живота на другия. Не е лесно да продължиш да живееш, когато част от душата ти липсва, а всеки ловец знае, че част от него ще отиде в другия свят, ако неговият брат отиде там, затова той ще го пази и закриля и ще е готов на всичко, за да спаси живота му. — Тя замълча и го погледна. — Смяташ ли, че ние с теб сме разменили частици от нашите духове, Джондалар? Ние сме ловни побратими, нали?

— И ти веднъж ми спаси живота, но ние сме нещо повече от ловни другари. — Усмихна се той при тази мисъл. — Аз те обичам. Сега разбирам защо Тонолан не искаше да живее повече след смъртта на Джетамио. Понякога си мисля, че той търсеше път към другия свят, за да намери Джетамио и бебето, което не можа да се роди.

— Но ако някога стане нещо с мен, не бих искала да ме последваш в някакъв духовен свят. Бих желала да останеш тук и да намериш някой друг — отбеляза Айла уверено. Тя не обичаше всички тия приказки за други светове. Не знаеше какво може да представлява някой друг свят след този, а дори дълбоко в сърцето си не бе убедена дали изобщо съществува такъв свят. Единствено знаеше, че за да се отиде там, човек трябваше да умре тук, на земята, а не искаше и да чуе, че Джондалар може да умре — нито преди, нито след нея.

Мислите за света на душите я наведоха на други.

— Може би така става, когато човек остарее — предположи тя. — Ако размениш части от своя дух с хората, които обичаш, после, като загубиш повечето от тях, толкова много части от духа ти отиват в другия свят, че не остава достатъчно, за да те поддържат жив на този свят. То е като някаква дупка в самия теб, която се увеличава

непрекъснато и накрая пожелаваш да отидеш в другия свят, където е по-голямата част от душата ти и всичките ти любими хора.

— Откъде знаеш толкова много? — попита Джондалар леко усмихнат. — Тя не познаваше добре света на духовете, но нейните наивни спонтанни разсъждения му изглеждаха смислени и показваха една непресторена дълбока интелигентност, макар че той нямаше как да узнае дали мислите й имат някакво основание. Ако Зеландони беше там, той можеше да попита нея, мислеше Джондалар. После изведнъж се сети, че отиваха към неговия дом и ще може да я попита, някой ден съвсем скоро.

— Аз изгубих части от моя дух, когато бях малка. Хората, при които се бях родила, ми бяха отнети от земетресение. После Иза отнесе частица, когато умря, и Креб също, и Ридаг. А дори и Дърк, макар че не е умрял, е взел частица от мен, от душата ми, която никога вече няма да видя. Твоят брат също отнесе част от теб със себе си, нали?

— Да — потвърди Джондалар, — така е. Той винаги ще ми липсва и ще ми е мъчно за него. Понякога все още си мисля, че вината беше моя и бях готов на всичко, за да го спася.

— Не смятам, че можеше да направиш нещо повече, Джондалар. Майката го поиска, именно тя решава — никой не може сам да търси пътя към отвъдния свят.

Когато се върнаха при високите върбови храсти, където бяха прекарали нощта, те започнаха да преглеждат вещите си. Почти всичко беше най-малкото влажно, а много от нещата все още съвсем мокри. Развързаха възлите, които продължаваха да крепят пода на шатрата към горната й част. Хващаха парчетата от двата края и започваха да ги извиват в обратни посоки, за да ги изцедят. Но прекалено силното извиване обтягаше шевовете. Когато решиха да издигнат шатрата, за да започне да се суши, установиха, че са изгубили някои от колчетата.

Проснаха дъното й върху храста. После провериха връхните си дрехи. Те също бяха доста мокри. Нещата, които са били в кошницата и през нощта, бяха в по-добро състояние. Доста от тях бяха влажни, но сигурно скоро щяха да изсъхнат, ако имаше някое топло и сухо място, за да ги проветрят. През деня за това щеше да е подходяща голата степ, но тогава те трябваше да пътуват, а през нощта земята можеше да

стане пак влажна и студена. Никак не им се искаше да спят в мокра шатра.

— Струва ми се, че е време за горещ чай — рече Айла нерешително. Времето за чай дори беше минало. Тя запали огън, сложи в него камъни да се загреят и се замисли за закуската. Чак тогава се сети, че я няма храната, останала предишния ден от вечерята.

— О, Джондалар, няма нищо за ядене тази сутрин — завайка се тя. — То остана там, в долината. Бях оставила житото в здравия съд за готвене край горещите въглени на огнището. Отнесено е от наводнението заедно с кошницата. Имам и други, разбира се, но тази беше хубава. Добре, че поне лечебната торба е тук — успокои се тя, когато я откри. — И видровата кожа все още не пропуска вода, макар че е толкова стара. Всичко в нея е сухо. Поне ще мога да направя чай, имам някои вкусни билки. Ще донеса вода — продължи тя и се огледа. — Но къде е купичката, в която правя чай? И нея ли съм изгубила? Мисля, че я внесох в шатрата, когато започна да вали. Сигурно е паднала по пътя, докато бързахме да избягаме.

— Забравихме и още нещо, което надали ще те зарадва много.

— Какво? — погледна разтревожено Айла.

— Твоята кожена торба и дългите колчета.

Тя стисна очи и поклати глава ужасено.

— О, не! Беше много подходяща за съхраняване на месо. И беше пълна със сърнешко. Пък и колчетата. Бяха съвсем точни на дължина. Трудно ще намерим такива. По-добре да видя дали не сме изгубили още нещо и да проверя дали хранителните ни запаси са се запазили.

Пресегна се към кошницата, в която държеше малкото си лични вещи, дрехите и нещата, които не използуваше всеки ден. Макар че всички кошници бяха мокри и провиснали, допълнителните колчета и въжета на дъното бяха запазили съдържанието на кошницата сравнително сухо и неповредено; резервният пакет с храна за из път под тях стоеше все още добре увит и сух. Реши, че сега е моментът да прегледа всичките им запаси, за да се увери, че нищо не се е развалило, и да прецени за колко време ще им стигне храната.

Извади различните видове изсушени и консервирани храни и ги подреди върху завивката им. Имаха всякакви дребни плодове — къпини, малини, боровинки, плод от бъз, червени боровинки, ягоди — поотделно или смесени, които бяха смачкани на пюре и след това

изсушени във формата на питки. Другите сладкиши бяха сготвени, после изсушени, докато станат жилави и твърди, понякога към тях бяха прибавени малки парченца ябълки — кисели и с тръпчив вкус, но с голямо съдържание на пектин. Дребни плодове, диви ябълки, круши и сливи бяха нарязани или оставени цели и станали по-сладки след изсушаването на слънце. Можеха да се ядат направо или накиснати и сготвени във вода, а често ги използуваха като подправки за супи и месо. Имаше също така и семена, и жито — някои от тях сварени и леко запечени; малко обелени и опечени лешници, както и кедровите шишарки, пълни с хранителни ядки, които тя беше събрала предишния ден в долината.

Зеленчуците бяха също сушени — стъбла, пъпки и особено корени с много скорбяла, като например хвощ, паламида, женска папрат и най-различни грудки от крем и лилии. Някои от тях бяха задушени на пара в земни фурни, преди да бъдат изсушени, и веднага нанизани, но други бяха направо изкопани, обелени и веднага нанизани на връвчици, направени от ликото на някои растения или от сухожилията от гръбнака и краката на разни животни. Гъбите също бяха нанизани и сушени на пушек, за да добият приятен аромат, а някои ядливи лишеи се задушаваха и изсушаваха на плътни хранителни питки. Провизиите им се допълваха от богат избор веяно месо и риба, а в специален резервен пакет имаше смляно сушено месо, топена мазнина и сушени плодове — всичко смесено и оформено на малки калъпчета.

Сушената храна беше трайна и не заемаше много място. Някои от нещата бяха правени преди една година — още от миналогодишната зимнина. Но количествата бяха доста ограничени. Нези ги бе събирала за тях от приятели и роднини, донесли ги на Летния Събор. Айла бе използувала запасите пестеливо, през повечето време се бяха изхранвали от природата. Беше сезонът на богатата растителност. Ако не можеха да преживеят от обилните плодове на Великата Майка Земя, когато нейните дарове бяха толкова много, те едва ли щяха да преживеят пътуване в по-бедни времена.

Айла отново прибра всичко. Нямаше никакво намерение да разчитат на сухата храна за из път, за да приготви закуска, макар че в степите нямаше много тлъсти птици. Две яребици паднаха, поразени от прашката й, и бяха опечени на шиш; няколко гълъбови яйца, които

никога нямаше да се излюпят, бяха леко разчупени и поставени направо върху огъня заедно с черупките. Към питателната храна се прибавиха и тайните провизии на един мармот — прекрасни пролетни луковици, които имаха късмет да намерят в една дупка в земята точно под постелите им. Тя бе пълна с тези сладки, богати на скорбяла зеленчуци, които малкото животинче бе събирало, когато са били най-узрели. Сготвиха ги с хранителните кедрови ядки, събрани от Айла предния ден, които отделиха от черупките, като ги поставиха в огъня и после ги начупиха с камък. Пресни зрели къпини допълваха закуската.

След като напуснаха наводнената долина, Айла и Джондалар продължиха на юг, отклониха се малко на запад и се приближиха до планинската верига. Макар и да не бяха от най-високите, върховете на планината стояха заснежени през цялата година и често бяха обгърнати от мъгла и облаци.

Намираха се в южната част на студения континент и тревистите земи бяха по-различни. Не само изобилието от треви и билки бе причина за разнообразния животински свят в студените равнини. Самите животни се бяха ориентирали към различна храна и начин на живот, бяха си поделили територията и сезоните на обитаване и всичко това допринасяше за разнообразието им. Както и в по-късни времена в огромните екваториални равнини далеч на юг — единственото място, което можеше да съперничи на изключителното богатство на степите от Ледниковата епоха, така и сега огромното количество и разновидности от животни споделяха плодородната земя в едно сложно съжителство на взаимна търпимост и подкрепа.

Някои привикваха да ядат определени растения, други — определени части от растение; някои пасяха едни и същи растения на различен етап от развитието им; едни се хранеха на места, където други животни не ходеха или отиваха по-късно, или се преселваха по различен начин. Многообразието се поддържаше, защото навиците на живот и хранене на един вид се вместваха в или около навиците на друг вид и така се допълваха взаимно.

Вълнестите мамути се нуждаеха от големи количества целулоза — жилави треви, стъбла и острици, и тъй като лесно затъваха в дълбок сняг, блата и торфени ливади, те се придържаха към твърдата, брулена от ветрове земя, близо до ледниците. Извършваха продължителни

миграции покрай ледената стена и се придвижваха на юг само през пролетта и лятото.

Степните коне също имаха потребност от обемиста храна; подобно на мамутите те бързо смилаха груби треви и стъбла, но ги подбираха повече, като предпочитаха средно високите видове. Можеха да рият снежната покривка, за да намират храна, но това изискваше повече енергия, отколкото те притежаваха и им бе трудно да се движат в преспи. Не можеха да преживяват в дълбоки снегове, затова предпочитаха твърдата земя на ветровитите равнини.

За разлика от мамутите и конете бизоните имаха нужда от листа и стръкчета трева заради по-високото съдържание на протеин и обикновено избираха ниски треви. Използваха земите с високи и средно високи треви само когато те бяха обрасли с млада растителност, обикновено през пролетта. През лятото обаче се осъществяваше едно важно, макар и непреднамерено сътрудничество. Конете прегризваха грубите стръкове. След като те преминеха и прережеха стъблата по този начин, гъсто израслата трева пускаше нови листенца. Няколко дни по-късно обикновено идваха гигантските бизони, които с радост посрещаха младите филизи.

През зимата бизоните се преместваха към южните райони с променлив климат и повече сняг, където листата на нискостеблените треви бяха по-крехки и свежи, отколкото в сухите северни равнини. Те умело разчистваха снега с муцуни, за да намерят любимата си храна, но снежните степи на юга криеха и някои опасности.

Гъстата козина на бизоните и другите животни с дълъг косъм, които през зимата мигрираха на юг, ги топлеше в сравнително сухия студ, а дори и по̀ на юг, където падаше повече сняг. Но тя можеше да е опасна, дори фатална, когато климатът станеше студен и влажен с честа смяна на замръзване и топене. Ако козините им прогизнеха от вода по време на топене, те ставаха изложени на пагубно измръзване при едно следващо заледяване, особено ако рязкото застудяване ги свареше, докато си почиват на земята. После ако дългият косъм замръзнеше бързо, те не можеха да станат. Изключително дълбокият сняг и ледената кора върху него също можеха да се окажат гибелни, както и снежните бури, пропадането през тънкия лед в езера или наводняването на речните долини.

Муфлоните и антилопите сайга също се препитаваха, като избираха растенията, приспособени към много сух климат — дребни тревички и пълзящи растения, но за разлика от бизоните сайга трудно преживяваха в неравни местности или дълбок сняг и не можеха да скачат добре. Те бяха много бързи бегачи на дълги разстояния и можеха да надбягат своите хищни преследвачи единствено по твърдата равна повърхност на ветровитите степи. Дивите овце, муфлоните, от друга страна, бяха отлични катерачи и използуваха стръмните терени, за да се спасяват, но не можеха да ровят натрупалия сняг. Затова предпочитаха обветрените високи скалисти местности.

Животните от семейство кози, сродни на муфлоните, дивите антилопи и ибексите деляха районите на разпространение според надморската височина или според различия в пейзажа. Дивите кози — антилопи и ибексите, заемаха най-високите области с най-стръмни чукари, следвани в по-ниските места от по-дребните и пъргави диви антилопи, а в най-ниското живееха муфлоните. Но всички те се срещаха и по неравните терени на най-ниските части на безводните степи, тъй като се бяха приспособили към студа, стига той да е сух.

Мускусните бикове също бяха от семейство кози, но по-едри и гъстото им двойно руно, което приличаше на козината на мамутите и влакнестите носорози, ги правеше още по-големи и подобни на говеда. Те непрекъснато хрупаха ниски храсти и острици и се бяха приспособили предимно към по-студените райони — скованите от мраз ветровити голи полета близо до ледниците. Макар че долният пласт вълна се сменяше през лятото, мускусните бикове трудно понасяха рязкото затопляне на времето.

Гигантските и северните елени се придържаха към незащитените местности и живееха на стада. Повечето други видове елени се хранеха с листата на дърветата. Самотните горски лосове бяха рядкост. Те обичаха листата на широколистните дървета през лятото, сочните бурени от вировете и водните растения от блатата и езерата, а с широките си копита и дългите си крака можеха да преодоляват мочурливите дъна. През зимата се хранеха с по-трудно смилаема трева или клонки от високи върбови дървета, които растяха по ниските места на речните долини, а правите им дълги крака лесно ги пренасяха през снега, който вятърът навяваше и натрупваше там.

Северните елени обичаха зимата, хранеха се с лишеите по безплодните почви и скали. Подушваха любимите си растения от голямо разстояние дори и през снега, а копитата им се бяха пригодили да копаят дълбок сняг, ако се наложеше. През лятото ядяха и трева, и листата на храсти.

Лосовете и северните елени предпочитаха високопланинските ливади или тревистите плата през пролетта и лятото, но живееха по-ниско от овцете и ядяха повече трева, отколкото храсти. Магаретата и хемионите обитаваха предимно сухите високи хълмове, които в по-ниските части бяха населени от бизони, макар че те се изкачваха, общо взето, по-високо от конете, които пък имаха по-широк избор на места за живеене, отколкото мамутите и носорозите.

Тези девствени равнини със своите сложни, многообразни и обрасли с трева площи даваха подслон на най-различни животни. Нито едно кътче на земята в по-късни времена не би могло поне отчасти да повтори това изобилие. Сухите области на високите планини не биха могли да се сравнят, макар да съществуваха някои прилики. Овцете, козите и антилопите, обитаващи в онези времена планините, разширяваха своите ареали, но големи стада равнинни животни не можеха да оцелеят по стръмните скалисти местности на високите планини след промените на климата в низините.

Влажните северни блата не бяха същите. Бяха твърде мокри, за да може в тях да расте много трева, а поради бедните кисели почви в растенията се развиваха токсини и така огромните количества животни не можеха да ги пасат и да унищожават тази крехка, бавнорастяща флора. Разнообразието на видове бе ограничено и предлагаше оскъдни количества хранителни вещества за множеството едри стадни животни. Храната беше недостатъчна. И само онези, които имаха големи плоски копита, като северните елени, можеха да живеят там. Исполински същества, изключително тежки, с къси дебели крака или бързи бегачи с тесни изящни копита затъваха в меката мокра земя. Те имаха нужда от твърди, сухи и стабилни терени.

По-късно тревистите равнини в районите с по-топъл и умерен климат са обособили ясно изразени пояси с по-ограничена растителност, която се е контролирала от температурата и климата. Те предлагали слабо разнообразие през лятото и твърде много сняг през зимата. Животните, свикнали да се движат по твърда земя, затъвали

също така и в снега, а за много от тях било трудно да го разравят, за да търсят храна. Елените можели да живеят в горите, където снегът бил дълбок, но само защото хрупкали листата и младите клонки, поникнали над снега; северните елени можели да рият снега, за да достигнат лишеите, с които се прехранвали през зимата. Бизоните и зубрите продължавали да съществуват, но били по-дребни и вече не достигали предишната си големина. Други животни, като например конете, станали по-малобройни, когато предпочитаната от тях среда ограничила размерите си.

Именно уникалното съчетание на всички елементи на степите от Ледниковата епоха е благоприятствувало за процъфтяването на това великолепно множество и всяка една природна сила е била от съществено значение — в това число и суровият студ, унищожителните ветрове и самият лед. А когато обширните ледници се изместили към полюсите и освободили по-ниските географски дължини, с тях са си отишли и огромните стада, а гигантските животни се смалили или напълно изчезнали от променената земя — земя, която вече не можела да ги храни.

Двамата пътуваха, а загубата на коженaта торба и колчетата тревожеше Айла. Те бяха изключително полезни и можеше да им потрябват по време на дългия път, който все още беше пред тях. Тя искаше да ги замени с нови, но това означаваше да спрат за повече от един ден, а Джондалар беше нетърпелив.

Фактът, че шатрата им е мокра, никак не радваше Джондалар, нито пък мисълта, че ще трябва да разчитат на нея за подслон. Освен това не беше правилно мокрите кожи да се сгъват и натъпкват в багажа така плътно една до друга — можеха да изгният. Трябваше да се прострат да съхнат, като в същото време може би трябваше да се обработват, независимо от опушването, на което са били подложени първоначално, за да си останат все така еластични. Сигурен беше, че това ще отнеме повече от един ден.

След обеда те наближиха дълбоката клисура на друга голяма река, която отделяше равнината от планината. От своето удобно място върху платото на откритите степи над широката долина с бързата река по средата те можеха да огледат местността от другата страна. Предпланините отвъд реката бяха набраздени от множество сухи дерета, проломи, следи от наводнения, а също и още много притоци.

Това беше главна река, която отвеждаше голяма част от отточните води на източната страна на планината към вътрешното море.

Ездачите прехвърлиха степното плато и подкараха конете надолу по склона. Гледката напомняше на Айла местността около Лъвския Бивак, макар че пейзажът отвъд реката беше различен. Но от тази страна тя видя същите дълбоко врязани дерета, издълбани в льосовите почви от дъждовете и топящите се снегове, и същата висока трева, която съхнеше и се превръщаше в неокосено сено. Долу в заливаната от водите равнина между разлистени шубраци бяха пръснати отделни борчета и лиственици, а хвощове, висока фрагмитна тръстика и папур очертаваха бреговете на реката.

Като стигнаха до нея, те спряха. Това беше една от главните реки — широка, дълбока и пълноводна след последните дъждове. Нямаха никаква представа как ще я преминат.

— Жалко, че нямаме лодка — каза Айла, като се сети за кръглите, покрити с кожи лодки, които хората от Лъвския бивак използуваха за прекосяване на реката, течаща в близост до техните жилища.

— Права си. Мисля, че ще ни трябва нещо като лодка, за да преминем отсреща, без да намокрим още веднъж всичко. Не знам защо, но доколкото си спомням, когато пътувахме с Тонолан, никога не сме имали толкова проблеми при прекосяване на реки. Просто натрупвахме багажа си върху няколко дървета и плувахме до отсрещния бряг — зачуди се Джондалар. — Но май нямахме толкова много неща, а само по един самар на гръб. Толкова можехме да носим. Сега, когато имаме коне, можем да вземем много повече, но така имаме и повече неща, за които се грижим.

Продължиха да яздят надолу по течението и да обмислят положението. Айла забеляза брезите, израсли край водата. Мястото изглеждаше толкова познато, че тя сякаш очакваше да зърне дългите полуподземни жилища от Лъвския бивак, вкопани отстрани на склона зад една речна тераса — с тревата по края, със закръгления покрив и напълно симетричните сводести входове, които толкова я бяха изненадали първия път. Но когато тя действително видя такъв свод, усети как я побиват тръпки и остана като поразена от тайнствена сила.

— Джондалар! Виж!

Той погледна нагоре по склона, накъдето сочеше тя, и видя не един, а няколко абсолютно симетрични свода, всеки от които представляваше вход към кръгла постройка с формата на купол. И двамата слязоха от конете, намериха пътечката от реката нагоре и се заизкачваха към бивака.

Айла установи с изненада, че няма търпение да се срещне с обитателите на тези домове, и чак сега осъзна колко дълго е бяха виждали и чували други хора. Но мястото беше пусто, а в земята между два извити мамутски бивни, чийто върхове се съединяваха отгоре и оформяха сводестия вход на едно от жилищата, беше забодена малка издялана от слонова кост фигурка на жена с пищни бедра и гърди.

— Сигурно са отишли някъде — каза Джондалар. — Оставили са по един дони да пази всяко от жилищата.

— Вероятно са на лов или на Летен Събор, или пък на гости — предположи Айла, разочарована, че няма никакви хора. — Много лошо. Така се надявах да срещнем някого.

Тя се обърна да си тръгне.

— Чакай, Айла. Къде отиваш?

— При реката. — Тя го погледна озадачена.

— Но тук е идеално. Можем да останем.

— Те са оставили мутои — дони, за да пазят жилищата им. Духът на Майката ги закриля. Не можем да останем тук и да безпокоим нейния дух. Това ще ни донесе лош късмет — рече тя напълно убедена, че и той знае това.

— Можем да останем, ако имаме нужда. Просто няма да взимаме нищо, което не ни трябва. Това се разбира от само себе си. Айла, необходим ни е подслон. Шатрата ни е мокра. Трябва да я оставим да изсъхне. Докато чакаме, можем да отидем на лов. Ако намерим подходящо животно, ще използуваме кожата му да си направим лодка и да преминем реката.

Неодобрението, изписано по лицето на Айла, постепенно изчезна и се смени с разбираща усмивка, след като схвана значението и осъзна какво имаше предвид той. Наистина им трябваха няколко дни почивка, за да се съвземат след преживяното и да възстановят част от загубите си.

— А можем да намерим достатъчно кожа, та да си направим нова торба за месо — отбеляза тя. — Щом като се почисти и се свали косъмът на суровата кожа, не й трябва много време, за да стане готова — не повече, отколкото да се изсуши месо. Само трябва да се изпъне и да се остави да се втвърди. — Погледна надолу към реката. — Я виж ония брезички. Мисля, че ще мога да направя хубави колчета от тях. Джондалар, прав си. Трябва да останем тук няколко дни. И ако имаме късмет в лова, можем да оставим малко сушено месо за хората, които живеят тук, та да им благодарим, задето сме използували Бивака им. В кое жилище ще се настаним?

— В Огнището на Мамут. Обикновено там отсядат гостите.

— Смяташ ли, че тук има Огнище на Мамут? Искам да кажа, мислиш ли, че това е Бивак на Мамутои? — попита Айла.

— Не знам. Това не е голям дом, в който да живеят всички, както в Лъвския Бивак — отговори Джондалар и огледа групичката от седем кръгли жилища, покрити със загладен слой втвърдена пръст и речна глина. Вместо една голяма дълга къща за много семейства, като онази, в която бяха прекарали миналата зима, тук имаше няколко по-малки жилища, скупчени заедно, но целта беше същата. Това беше селище за общност от семейства, свързани с някакви роднински връзки.

— Не прилича на Вълчия Бивак, където беше Летният Събор — каза Айла, като спря пред един от входовете. Все още се колебаеше дали да отмести тежката завеса и да влезе в дома на непознати, без да е поканена, независимо от общоприетото правило за взаимна помощ в името на оцеляването в критични моменти.

— Някои от по-младите в Летния Събор смятаха, че големите къщи са старомодни — подхвърли Джондалар. — Харесваше им да има отделно жилище само за едно или две семейства.

— Искаш да кажеш, че са предпочитали да живеят сами? Само едно жилище с едно или две семейства да представлява Зимен Бивак? — зачуди се Айла.

— Не — отвърна Джондалар, — никой не иска да живее сам цяла зима. Никога няма да видиш една самотна малка къщичка — винаги има поне пет-шест, понякога и повече. Това е идеята. Хората, с които говорих, смятаха, че е по-лесно да се построи малко жилище за едно-две нови семейства, отколкото да се тъпчат в едно голямо, докато се наложи да построят ново. Но те искаха да строят близо до семействата

си, да останат в своите Биваци, да се включват в дейностите на другите и да делят с тях храната, която всички заедно събират и трупат за зимата.

Айла отметна тежката кожена завеса от съединените бивни, които оформяха входа, наведе се и пристъпи вътре. После се отдръпна и задържа завесата вдигната, за да влезе светлина.

— Как мислиш, Айла? Прилича ли ти на жилище на Мамутои?

— Възможно е да е точно такова. Трудно е да се каже. Помниш ли Слънчевия Бивак, в който се отбихме по пътя за Летния Събор? Не беше много по-различен от бивак на Мамутои. Обичаите им може и да не са съвсем същите, но те приличаха на ловците на Мамут в много отношения. Мамут казваше, че дори и погребалната им церемония е подобна. Той смяташе, че някога са били роднини с Мамутои. И все пак забелязах, че моделите на техните украшения не са същите. — Тя се замисли за други различия. — И някои от дрехите им — като онова красиво наметало от вълна на мамути и други животни, с което беше покрито мъртвото момиче. Но дори отделните Биваци на Мамутоите са различни. Нези винаги познаваше кой човек от кой бивак е само по малките промени в стила и формата на шарките върху техните туники, дори и когато аз изобщо не виждах никаква разлика.

Основната крепяща конструкция се виждаше лесно на дневната светлина, която проникваше през входа. Къщата нямаше дървени подпори, въпреки че няколко брезови клончета бяха поставени на най-важните места. Всъщност тя беше построена от кости на мамут. Огромните яки кокали на гигантските зверове бяха най-достъпният строителен материал, който се намираше в най-големи количества из голите обезлесени степи.

Повечето мамутски кости не бяха от животни, специално убивани, с цел да се добие строителен материал. Те бяха взети от животни, умрели от естествена смърт, събирани из степта направо от там, където мамутите са паднали. Но най-често се взимаха от купчини, които придошли реки бяха натрупали при завои или препятствия, носени като плавен по реката. Постоянните зимни заслони са се строели често по речните тераси близо до такива камари, тъй като мамутските кости и бивни са тежки.

Понякога, за да се вдигне само един кокал, са били нужни няколко души и никой не е искал да го носи много далече; общото

тегло на мамутските кости, използувани за построяването на едно малко жилище е било хиляда-хиляда и петстотин килограма, че и повече. Строежът не се е извършвал само от едно семейство. Необходими са били общите усилия на всички, направлявани от човек със знания и опит, и организирани от друг, който е имал способността да убеждава хората, че трябва да си помагат.

Мястото, което те нарекоха Бивак, всъщност беше постоянно селище и хората, които го обитаваха не бяха номади, следващи преселението на дивеча, а по същество водеха заседнал живот и се препитаваха с лов и събиране на растителна храна. Бивакът може би беше изоставен за малко през летния сезон, докато жителите му ловуваха или събираха плодове, които после донасяха и съхраняваха някъде наблизо в специални ями за складиране; може би бяха отишли да навестят някое семейство или приятели от други селища и да разменят новини и предмети; но по всичко личеше, че това е един постоянен дом.

— Не мисля, че това е Мамутското Огнище, или знам ли как го наричат тук — отбеляза Джондалар и остави завесата да падне зад него. Вдигна се облак прах.

Айла закрепи женската фигурка. Ходилата й нарочно бяха само загатнати, а краката — оставени във формата на клинове, забодени в земята, за да стои като страж пред входа. После тя последва Джондалар към съседното жилище.

— Това вероятно е къщата на вожда или Мамута, а може би и двете — обясни Джондалар.

Айла кимна в знак на съгласие, като забеляза, че землянката беше малко по-голяма, а женската фигура отпред като че ли по-сложна.

— Да, мисля, че е на Мамут, ако са Мамутои или хора като тях. Дори вождът и стопанката му в Лъвския Бивак имаха огнища по-малки от огнището на Мамут, но неговото се използуваше за гости и събирания.

Застанаха при входа, вдигнаха завесата и почакаха очите им да се приспособят към сумрака вътре. Но две малки светлинки продължаваха да блестят. Вълчо изръмжа, а Айла усети някаква особена миризма, която я разтревожи.

— Не влизай Джондалар! Вълчо! Стой тук! — изкомандува тя и направи знак с ръка да не мърдат.

— Какво има Айла? — попита Джондалар.

— Не ти ли мирише на нещо? Там вътре има животно, което изпуска много силна миризма, сигурно е борсук и ако го уплашим може да пусне страхотна воня, която остава задълго. Няма да можем да използуваме това жилище, пък и хората, които живеят тук, трудно ще се избавят от нея. Може би то само ще си излезе, ако подържиш завесата. Те изравят дупки в земята и не обичат много светлината, макар че понякога ловуват денем.

Вълчо започна тихо да ръмжи. Беше очевидно, че едва се сдържа да не се спусне към привлекателното същество. Но като повечето животни от семейство невестулки борсукът можеше да отблъсне нападателя си с много силния и остър мирис, съдържащ се в аналните му жлези. Последното нещо, което Айла желаеше, бе до нея да има вълк, който да смърди на тази тежка мускусна миризма, но не беше сигурна колко време можеше да удържа Вълчо. Ако зверчето не излезете скоро, щеше да се наложи да използува по-груб начин, за да освободи къщата от него.

Борсукът не виждаше добре с малките си очички, но наблюдаваше осветения процеп с неотклонно внимание. Когато стана ясно, че няма да излезе, Айла се пресегна за прашката си, завързана около главата й, и бръкна в торбичката за камъни, провесена на кръста й. Постави един камък в широката част на прашката, прицели се към двете светещи точки и с бързо изкусно завъртане, за да набере сила, метна камъка. Чу се тупване и двете малки светлинки угаснаха.

— Май, че го уцели, Айла! — похвали я Джондалар и двамата изчакаха още малко, за да се уверят, че вътре няма никакво движение.

Като влязоха, останаха със зяпнала уста. Доста едрото животно — три стъпки от върха на муцуната до края на опашката — бе проснато на земята с кървяща рана на главата. Очевидно то беше прекарало известно време в жилището. И докато бе разучавало къде какво има, бе унищожило всичко, попаднало пред него. Цялото помещение бе обърнато наопаки! Утъпканият пръстен под бе издраскан, навсякъде бяха изровени дупки, някои от тях бяха пълни с неговите изпражнения. Плетените рогозки по пода бяха на парчета, както и множеството плетени съдове. Кожите върху повдигнатите над земята нарове бяха изгризани и изпокъсани, а пълнежът от пера, вълна или трева в дюшеците бе разпръснат из цялото помещение. Дори част

от плътно изградената стена бе подкопана — борсукът си бе направил свой отделен вход.

— Погледни само! Не бих се зарадвала, ако се прибера и заваря подобно нещо в дома си — каза Айла.

— Винаги има такава опасност, когато оставиш едно жилище празно. Майката не предпазва от другите нейни същества. Нейните деца трябва да се молят направо на Духа на Животното и сами да се оправят със зверовете в този свят — допълни Джондалар. — Сигурно ще можем да поизчистим къщата на тия хора, дори и да не успеем да поправим нанесените поражения.

— Ще отида да одера борсука и да им го оставя, та да знаят каква е причината. Сигурно ще могат да използуват поне кожата. — Айла вдигна животното за опашката, за да го изнесе навън.

На по-ярката светлина тя забеляза сивия гръб с твърда козина, по-тъмния корем и характерната муцуна на бели и мерни линии, което доказваше, че това наистина е борсук. Преряза гърлото му с остър кремъчен нож и остави кръвта да изтече. После се върна в землянката. Преди да влезе, поспря за момент и огледа останалите куполовидни жилища. Опита се да си представи как биха изглеждали, ако имаше хора, и я обзе силно съжаление, че бяха заминали. Щеше да бъде много пусто и самотно. Изведнъж изпита радост и благодарност, че Джондалар е с нея и за миг се почувства преизпълнена от любов към него.

Тя докосна амулета на врата си, напипа успокоителните предмети в украсената кожена торбичка и се замисли за своя Тотем. Вече не мислеше за своя пазител — духа на Пещерния Лъв, толкова много както преди. Той беше дух на Клана, макар Мамут да бе казал, че нейният Тотем ще бъде винаги с нея. Джондалар все споменаваше Великата Земя Майка, когато говореше за духовния свят, и сега, след като бе преминала през обучението на Мамут, тя мислеше за Майката повече, но дълбоко в сърцето си бе убедена, че именно нейният Пещерен Лъв бе довел Джондалар при нея и нещо я подтикваше да разговаря със своя тотемен дух.

Притвори очи и насочи всичките си мисли към своя Тотем. Използуваше древния свещен език на безмълвни жестове. Той се употребяваше, когато се обръщаха към духовния свят или когато

общуваха с други Кланове, чийто ежедневни думи и знаци с ръце бяха различни.

— Велик Дух на Пещерния Лъв — направи тя знак, — тази жена е благодарна, че я удостои със своето присъствие; благодарна е, че е избрана от могъщия Пещерен Лъв. Мог-ърът винаги казваше на тази жена, че е трудно да се живее с могъщ дух, но че винаги си е заслужавало. Мог-ърът беше прав. Макар изпитанията да са били трудни, даровете бяха равни на трудностите. Тази жена ти отправя върховна благодарност за знанията и проникновението, с което я дари. Тази жена ти благодари също и за мъжа, който великият тотемен дух изпрати при нея и който сега я отвежда със себе си в своя дом. Мъжът не познава Духовете на Клана и не разбира напълно, че той също е избран от Духа на Великия Пещерен Лъв, но тази жена е благодарна, че той също се оказа достоен.

Тъкмо щеше да отвори очи, но й хрумна друга мисъл.

— Велик Дух на Пещерния Лъв — продължи на ум на своя безсловесен език, — Мог-ърът каза на тази жена, че Тотемните духове винаги търсят дом, място, където да се връщат, където да останат и да бъдат добре дошли. Това пътуване ще завърши, но народът на този мъж не познава духовете на тотемите на Клана. Новият дом на тази жена няма да е същият, но мъжът почита духа — животно на всеки човек и народът на мъжа трябва да познава и почита Духа на Пещерния Лъв. Тази жена ще им каже, че Великият Дух на Пещерния Лъв ще бъде винаги добре дошъл и ще намира своето място там, където тази жена е добре дошла.

Когато отвори очи, Айла видя, че Джондалар я наблюдава.

— Изглеждаше… заета с нещо — каза той. — Не исках да те безпокоя.

— Аз… си мислех си за… моя тотем, моя Пещерен Лъв — отговори тя, — и за твоя дом. Надявам се, че… той ще бъде приет добре там.

— Духовете животни винаги се чувствуват добре близо до Дони. Великата Майка Земя е създала и родила всички тях. Легендите разказват за това — успокои я Джондалар.

— Легендите? Истории за минали времена?

— Да, може да се нарекат истории, но те се разказват по определен начин.

— Съществуват и легенди на Клана. Харесваше ми как Дорв ги разправяше. Мог-ър нарече сина ми на един от моите любими герои — Легендата за Дърк — каза Айла.

За момент Джондалар бе изненадан и прие с недоверие мисълта, че хората от Клана — плоскоглавците, може да имат легенди и разкази. Все още му беше трудно да преодолее някои вкоренени идеи, с които беше израсъл, но вече беше осъзнал, че те са много по-интелигентни, отколкото можеше да си представи; защо тогава да нямат легенди и разкази?

— Знаеш ли някои легенди за Земята Майка? — попита Айла.

— Да, мисля, че си спомням част от една. Те се разказват по специален начин, та да се запомнят по-лесно, но само определени Зеландони ги знаят целите. — Джондалар замълча, помисли, после занарежда монотонно:

И рукнаха родилните води, изпълниха реките и моретата, заляха Майката — Земя и появиха се дърветата.

От всяка капчица разляна поникнаха тревички и листя. Напъпиха зелените растения, покриха цялата земя.

Айла се усмихна.

— Прекрасно е, Джондалар! Историята се разказва с много хубаво чувство и звучи добре. Прилича на ритъма от песните на Мамутои. Много е лесно да се запомни.

— Това понякога се пее. Различните хора измислят различна мелодия, но думите остават същите. Някои могат да изпеят цялата история с всичките легенди.

— Знаеш ли още?

— Малко. Чувал съм я цялата и в общи линии знам за какво се разказва, но стиховете са дълги, трябва много да се помни. Първата част е за Дони, която е самотна и ражда слънцето Бали — „На Мама сладкото момче, с ярко грейнало лице“. После се казва как тя го изгубва и отново остава самотна. Луната е нейният любим Луми, но е създала и него. Този разказ е по-скоро легенда за жената; за лунните периоди и за това как се става жена. Има и други легенди за Нея — как ражда всички духове на животни и духовете на мъжа и жената и всички Деца на земята.

В този момент Вълчо излая. Лаеше като кутре, което иска да привлече вниманието, и като установи, че е постигнал целта си, това го

окуражи. И двамата погледнаха към него и видяха причината за възбудата му. Долу в обраслата с трева и рехави дървета равнина, край голямата река, се бе разпръснало малко стадо зубри. Дивите говеда бяха огромни, с масивни рога и рошава козина. Повечето от тях имаха червен цвят, така наситен, че изглеждаха черни. Но сред стадото имаше няколко животни с големи бели петна, предимно около муцуните и отпред — леки генетични отклонения, които се проявяваха понякога, особено при зубрите.

Почти едновременно Айла и Джондалар се спогледаха, кимнаха си разбиращо и извикаха конете. Бързо свалиха кошниците с багажа, внесоха ги в жилището грабнаха копиехвъргачите и копията, метнаха се на конете и препуснаха към реката. Като приближиха пасящото стадо, Джондалар спря, за да разучи обстановката и да реши откъде ще е най-удобно да ги нападне. Айла също спря и го последва. Тя познаваше месоядните животни, особено по-дребните. Понякога дори големи животни като рисове и мощни пещерни хиени са ставали нейна плячка; на времето дори бе живяла с лъв, а сега и с вълк, но тя не бе така добре запозната с тревопасните, които обикновено се преследваха заради месото им. Макар че, когато живееше сама, бе намирала начини да ловува, Джондалар имаше много повече опит в това отношение, защото бе израсъл с лова на такива животни.

Може би защото бе настроена за общуване с нейния Тотем и света на духовете, Айла бе в особено състояние, докато наблюдаваше стадото. Изглеждаше твърде голямо съвпадение, че стадо зубри се появи изведнъж тъкмо когато бяха решили, че Майката няма нищо против, ако останат няколко дни, за да възстановят щетите си и да отидат на лов за животни с яка кожа и много месо. Чудеше се дали фактът, че са се насочили насам, не е знак от Майката или може би от нейния тотем.

Това обаче не беше чак толкова необичайно. През цялата година, особено през по-топлите сезони, разни животни на стада или поотделно мигрираха през горите и тучните пасища в долините на големите реки. Беше съвсем естествено почти навсякъде покрай главните реки поне през няколко дни да се виждат най-различни бродещи животни, а през някои сезони ежедневно преминаваха цели процесии. Този път съвсем случайно това беше стадо диви говеда — точно каквото им трябваше.

— Айла, виждаш ли женската, хей там отсреща — попита Джондалар. — Онази с бялото по муцуната и лявата плешка?

— Да.

— В нея трябва да се целим. Тя е напълно израсла, но ако се съди по големината на рогата, не изглежда да е много стара и освен това малко се е отделила от стадото.

Ледени тръпки побиха Айла — тя разбра! Сега бе убедена, че това е знак. Джондалар бе избрал необикновеното животно! Животното с белите петна. Винаги когато се бе изправяла пред труден избор в живота си и когато след дълъг размисъл в края на краищата бе намирала път към разумно решение, Нейният Тотем бе доказвал, че то е правилно, като й бе давал някакъв знак, изпращал бе нещо необичайно. Като момиче Креб й бе обяснил тези знаци и й бе казал да ги съхранява за късмет. Повечето дребни предмети, които носеше в украсената торбичка на врата си, бяха знаци от Нейния Тотем. Внезапното появяване на стадо зубри, след като бяха решили да останат, както и изборът на Джондалар да преследват белязаното животно странно наподобяваха знаците от нейния тотем.

Решението да останат в Бивака не беше лично, но беше важно и изискваше сериозно обмисляне. Това беше постоянният зимен дом на група хора, които бяха отправили молба към Майката да го пази по време на отсъствието им. Вярно е, че необходимостта за оцеляване разрешаваше на минаващия странник да го използува, ако се наложи, но за това трябваше да има законно основание. Не беше лесно да понесеш гнева на Майката.

Земята бе гъсто населена с живи същества. По своя път те бяха срещали неизброимо многообразие от животни, но много малко хора. В един свят с толкова малко човеци имаше утеха в мисълта, че царство от невидими духове съзнава тяхното съществуване, грижи се за техните дела и може би направлява стъпките им. Дори строгият и враждебен дух, който се налага да бъде умилостивяван, е за предпочитане пред безсърдечното пренебрежение на един груб, безразличен свят, в който животът им е изцяло в техни ръце, без да има към кого да се обърнат в случай на нужда, макар и само мислено.

Айла бе стигнала до извода, че ако ловът им се окаже успешен, това ще значи, че е правилно да използуват Бивака, но ако се провалят, ще трябва да си тръгнат. Беше им даден Знак — необикновеното

животно — и за да сполучат, трябва да запазят частица от него. Ако не могат, ако не успеят, това ще значи лош късмет — знак, че Майката не желае те да останат тук и тогава ще трябва незабавно да заминат. Младата жена се зачуди какъв ли ще бъде изходът.

9

Джондалар внимателно разглеждаше разположението на стадото зубри покрай реката. Говедата се бяха разпръснали между подножието на склона и края на брега по полянки с тучна трева, изпъстрени с храсти и дървета. Петнистата женска беше сама в една малка ливада с гъста брезова горичка и елшови храсти в единия, край които я отделяха от останалите зубри. Гъсталакът продължаваше покрай полите на склона, а по-нататък в ниската и влажна земя на другия край, отстъпваха на туфи острици и тръстики с остри стъбла. Оттам се отиваше към блатисто заливче, задръстено от висока фрагмитна тръстика и хвощ.

Той се обърна към Айла и посочи блатото.

— Ти ще яздиш покрай реката и ония тръстики и хвощове. Аз ще я приближа откъм елшовите храсти. Така ще я заклещим между нас и ще я подгоним надолу.

Айла прецени ситуацията и кимна одобрително. После слезе от коня.

— Искам да завържа копиехвъргача си, преди да започнем — каза тя и привърза дългия калъф от сурова кожа с форма на тръба към ремъците, които придържаха наметката на коня, направена от мека еленова кожа. В твърдия калъф имаше няколко добре изработени изящни копия с тънки загладени върхове от кост, силно заострени и излъскани, разцепени в основата си, където се прикрепяха към дългата пръчка. Всяко копие имаше на задния край две прави пера и една резка върху дръжката.

Докато Айла завързваше калъфа, Джондалар се пресегна да вземе копие от своя калъф, преметнат на гърба с кожен ремък през гърдите му. Беше свикнал да го носи така, когато ловуваше пеша, макар че когато пътуваше преди на двата си крака и носеше самар на гърба си, тогава държеше копията в специален калъф, провесен отстрани. Той постави копието в копиехвъргача, за да е готово.

Джондалар бе изобретил копиехвъргача през лятото, когато живееше с Айла в нейната долина. Това бе една поразителна новост, вдъхновено творение на истински гении, което се бе родило от естествените му технически наклонности, интуицията, вродения му усет към физичните закони, които щяха да бъдат дефинирани и записани хиляди векове по-късно. Идеята беше много находчива, макар че самият копиехвъргач наглед бе съвсем прост.

Беше издялан от цяло дърво, дълъг около стъпка и половина, широк един-два пръста, като към предния край се стесняваше. Държеше се хоризонтално и в средата имаше жлеб, където се поставяше копието. Една проста кукичка, изрязана отзад на хвъргача, съвсем точно влизаше във вдлъбнатината върху дръжката на копието. Тя действуваше като предпазител и задържаше копието на мястото му, докато се изхвърляше. Това допринасяше за точността на ловното оръжие. А в предната част на копиехвъргача на Джондалар имаше прикрепена по една примка от мека еленова кожа от двете страни.

При използуване копието се поставяше с дебелия край към кукичката. Палецът и показалецът се промушваха през кожените примки отпред, които достигаха малко по-назад от средата на дългото копие в една подходяща равновесна точка и леко го придържаха на мястото му. Но когато копието се изхвърляше, те имаха много по-важна функция. Предницата на хвъргача се държеше здраво, докато копието се мяташе и това караше задният му край да се повдигне, при което се получаваше нещо като удължение на ръката. По-голямата дължина увеличаваше силата и действаше като лост, което от своя страна увеличаваше силата и дължината на полета на копието.

Мятането на копие с копиехвъргач приличаше на хвърлянето му с ръка; разликата беше само в крайния резултат. С помощта на това изобретение, дългата пръчка с остър връх можеше да се изтласка напред два пъти по-далеч отколкото с ръка, и то с многократно умножена сила.

Приспособлението на Джондалар използуваше механичното предимство за предаване и увеличаване на мускулната мощ, но то не беше първото устройство, при което се прилагаха тези принципи. Неговият народ имаше традиции в създаването на новости и бяха използували подобни хрумвания по друг начин. Например острото парче кремък, хванато в ръка, беше полезен режещ инструмент, но ако

се прикрепеше и дръжка към него, тя му придаваше неимоверно по-голяма сила и удобство. Наглед простата идея да се поставят дръжки на предметите — ножове, брадви, тесли и други сечива за дълбаене, рязане и пробиване; по-дълги дръжки за лопатите и греблата и дори нещо като подвижни дръжки за хвърляне на копия — увеличаваше многократно ползата от тях. Това не беше само проста идея, а важно изобретение, което правеше работата по-лесна и увеличаваше възможностите за оцеляване.

Техните предшественици продължително време бяха разработвали и подобрявали най-различни сечива и оръдия, но именно хора като Джондалар и Айла бяха едни от първите с такова богато въображение и изобретателност. Те можеха да разсъждават абстрактно. Бяха способни да раждат идеи и да планират тяхното прилагане. Започваха с обикновени предмети, направени по прогресивни принципи, които усещаха интуитивно, после вадеха заключения, които прилагаха при други обстоятелства. Постигаха нещо повече от създаване на полезни инструменти — те творяха наука. Именно от този извор на творчество, от способността им за абстрактно мислене идеше и различният им светоглед. Те умееха да възприемат света около себе си във вид на символи, можеха да извличат същността му и да я възпроизвеждат — те поставяха началото на изкуството.

Айла завърза калъфа за копия и отново яхна коня. После видя, че Джондалар е подготвил копиехвъргача, и също се приготви за стрелба. Тръгна в посоката, която той й бе показал. Дивите говеда се движеха бавно покрай реката и поспираха да пасат. Юницата, която бяха набелязали, вече не беше на същото място и не беше така отделена от останалите. Едно младо биче и още една женска бяха съвсем наблизо. Айла следваше реката и насочваше Уини с колене, бедра и движения на тялото. Когато наближи плячката отвъд зелената полянка, тя видя високият мъж да язди през пролуката между храстите. Трите зубъра бяха между тях.

Джондалар вдигна ръката, в която държеше копието, като се надяваше, че Айла ще приеме това като знак да изчака. Може би, преди да се разделят, трябваше да й обясни тактиката по-подробно, но беше трудно тя да се планира с абсолютна точност. Много зависеше от ситуацията в момента и от поведението на плячката. Другите две животни, които сега пасяха край петнистата юница, усложняваха

ситуацията, но нямаше защо да се бърза. Животните не изглеждаха уплашени от тяхното присъствие и той искаше да измисли някакъв план, преди да се втурнат към полянката.

Изведнъж зубрите вдигнаха глави и самодоволното им безразличие се превърна в страх и безпокойство. Джондалар погледна зад животните. Обзе го истински гняв. Вълчо беше дошъл и вървеше към говедата с провесен език, като успяваше да си придаде едновременно заплашителен и закачлив вид. Айла още не го беше забелязала и Джондалар едва се сдържа да не й изкрещи да го махне оттам. Но един вик щеше само да подплаши зубрите и може би да ги накара да хукнат, затова когато махна с ръка и привлече вниманието й, той посочи вълка с копието си.

Тогава Айла забеляза Вълчо, но от движенията на Джондалар не можа да разбере точно какво иска той и се опита с жестовете на Клана да го накара да й обясни. Макар че той горе-долу владееше езика на Клана, точно в този момент не възприемаше жестовете като език и не можа да разпознае знаците, които тя му правеше. Беше се съсредоточил върху мисълта как да спасява положението. Животните бяха започнали да мучат и изглеждаха готови да побегнат. Идеалните до преди малко условия за лесен лов, бързо се превръщаха в безполезни усилия.

Преди да бе станало още по-лошо, Джондалар смушка Рейсър да тръгне напред и точно в този момент червеникавата самка хукна да бяга, уплашена от приближаващия се кон и ездач към дърветата и храстите. Врещящото теле я последва. Айла изчака само колкото да види към кое животно се е насочил Джондалар, след което и тя препусна след петнистата. Вече приближаваха зубрите, които все още стояха насред ливадата, гледаха ги и мучаха тревожно, когато белязаното животно премина в тръст и се насочи право към блатото. Продължиха да го гонят, но когато настигнаха юницата, тя изведнъж се отскубна, преви се и се стрелна между двата коня към дърветата на отсрещния край на ливадата.

Айла промени тежестта на тялото си върху коня, Уини я разбра веднага и смени посоката. Кобилата беше свикнала с бързите промени. И друг път Айла бе ходила на лов с коня, макар че по-често преследваха малки животни, които тя поваляше с прашката си. Джондалар беше затруднен малко повече, дръпването на юздите не

беше толкова бърза команда, колкото смяната на тежестта на ездача, а мъжът и младият жребец нямаха толкова голям опит в съвместния лов. Все пак след известно колебание в първия миг те също се спуснаха след зубъра с белите петна.

Животното препускаше като бясно към гъсталака и горичката пред него. Ако успееше да се скрие, трудно щяха да го последват и имаше прекрасната възможност да избяга. Айла и Уини, а зад тях Джондалар и Рейсър скъсяваха разстоянието до зубрите, но те, както и всички тревопасни, разчитаха на бързината си, когато трябваше да се спасяват от нападатели — дивите говеда бяха почти толкова бързоноги колкото конете, когато се окажеха в опасно положение.

Джондалар сръчка Рейсър и той се хвърли с всички сили напред. Намести копието си, за да се опита да стреля по бягащото животно, и се изравни с Айла, но после я задмина. Един неуловим сигнал от Айла обаче накара кобилата да продължи със същия ход. Жената също държеше, копието си, готова да го запрати. Дори и в галоп, тя яздеше без никакво усилие, леко и грациозно, което се дължеше на дългата практика и предварителното й несъзнателно обучение на коня. Чувствуваше, че много от сигналите, които дава на кобилата, бяха по-скоро продължение на мисълта й, отколкото целенасочено направляване на животното. Само трябваше да си помисли как и накъде желае да тръгне, и Уини веднага се подчиняваше. Толкова добре се разбираха, че Айла дори не съзнаваше как едва доловимите движения на тялото, които придружаваха мисълта, бяха насочили чувствителното и умно животно.

Докато Айла се прицелваше с копието, Вълчо изведнъж префуча покрай бягащата самка. Тя се обърка от този по-познат за нея нападател, забави ход и свърна встрани. Вълчо скочи към нея, а тя се обърна и насочи рогата си към четириногия хищник. Вълкът отстъпи назад, после скочи отново и като се опитваше да намери някое уязвимо място, впи острите си зъби и стисна в яката си челюст меката оголена муцуна на зубъра. Едрата женска измуча, отметна глава, вдигна Вълчо над себе си и започна да го разтърсва, като се мъчеше да се отърве от причинителя на болката й. Зашеметеният звяр висеше като празен кожен мех, но продължаваше да стиска зъби.

Джондалар начаса беше забелязал промяната в хода на зубъра и бе готов да се възползува от това. Препусна в галоп към борещите се

животни с всичка сила и запрати копието си съвсем отблизо. Острият костен връх прониза издутата страна на самката и потъна дълбоко между ребрата към вътрешните органи. Айла беше точно зад него и нейното копие улучи целта само миг по-късно. То прободе животното косо от другата страна точно зад гръдния кош и проникна дълбоко. Вълчо остана да виси на муцуната на самката, докато тя не падна на земята. Неговата тежест я дърпаше надолу, тя се строполи на една страна и прекърши копието на Джондалар.

— И все пак той помогна — успя да спре зубъра, преди да стигне до дърветата — настояваше Айла, докато двамата се напъваха да преобърнат огромната си плячка, като газеха в локвата кръв под гърлото на животното — Джондалар бе направил дълбок разрез, за да изтече.

— Да, но ако не беше тръгнал да я гони точно тогава, тя сигурно нямаше да побегне, преди да я бяхме сгащили, и щяхме да я убием много по-лесно — противопостави се той. После вдигна пръчката на счупеното си копие. Мислеше си, че то щеше да е здраво, ако Вълчо не беше връхлетял и съборил зубъра върху него. Не беше лесно да се направи хубаво копие — трябваше доста да поработи.

— Не можеш да си съвсем уверен в това. Тая женска без малко да ни се изплъзне, пък и бягаше много бързо.

— Да, но тя изобщо не се плашеше от нас, докато не се появи Вълчо. Опитах се да ти кажа да го повикаш при себе си, но не исках да крещя и да пропъдя животните.

— Аз пък не разбрах какво искаш. Защо не ми каза със знаците на Клана? Попитах те, а ти не ми обърна никакво внимание — оправдаваше се Айла.

Знаците на Клана? Джондалар се замисли. Изобщо не беше се сетил, че е използувала знаците на Клана. Това би било чудесен начин за предаване на съобщение в такива случаи. Но после поклати глава.

— Съмнявам се, че това щеше да помогне. Едва ли щеше да спре, дори и да бе опитала да го повикаш.

— Възможно е да си прав, но все пак смятам, че Вълчо може да се научи да ни съдействува. Той вече ми помага, като изкарва подребния дивеч от скривалищата. Бебчо също се беше научил да ловува с мен. Добър партньор беше. Щом като един пещерен лъв може да се научи да ловува с хората, значи, че и Вълчо може — опита се да го

защити тя. В края на краищата нали бяха убили зубъра, и то благодарение на Вълчо.

Според Джондалар Айла не разсъждаваше реалистично по отношение на уменията, които един вълк може да придобие, но нямаше смисъл да спори с нея. Тя се отнасяше към животното като към дете и това само щеше да я накара още повече да се застъпи за него.

— Е, хайде, няма да е зле да изкормим тоя зубър, преди да започне да се подува. И ще трябва да го одерем и нарежем на парчета, та да го отнесем в Бивака — каза Джондалар, но веднага му дойде на ум един друг проблем. — Ами какво ще правим с тоя вълк?

— Как така „какво ще правим“? — попита Айла.

— Ако нарежем зубъра на парчета и занесем част от месото горе в Бивака, той ще може да яде от това, което ще остане тук — обясняваше Джондалар, а раздразнението му растеше, — и като се върнем да вземем още, той ще може да докопа месото, което сме пренесли там. Значи един от нас трябва да стои тук да пази, а другият да стои там. Тогава как ще пренесем другото месо горе? Ще трябва да си направим шатра тук, за да изсушим месото на място, вместо да използуваме жилищата. И всичко това само заради Вълчо.

Джондалар се беше разгневил от трудностите, които си въобразяваше, че вълкът им създава, затова не разсъждаваше съвсем ясно.

Но той разсърди и Айла. Възможно бе Вълчо да яде от месото, ако тя не е там, но нямаше да го докосне, докато бе с него. Просто трябваше да го вземе със себе си. Той не представляваше чак такава пречка. Защо Джондалар се бе заял с него? Тя отвори уста да му отговори, но изведнъж промени решението си и подсвирна на Уини. Плавно възседна коня и после се обърна към Джондалар.

— Не бери грижа за тая работа. Аз ще отнеса зубъра в Бивака — заяви тя, извика Вълчо и се отдалечи.

Изкачи енергично височинката до землянките, скочи от коня и се втурна вътре. След малко се появи с каменна брадва с къса дръжка, която Джондалар бе направил за нея. После отново скочи на коня и подкара Уини към брезовата горичка.

Той я наблюдаваше как язди нагоре, после пак надолу, видя я да влиза между дърветата и се чудеше какво ли е намислила. Бе започнал

да разрязва корема, за да извади червата и стомаха на зубъра. Смесени чувства го обзеха, докато работеше. Наистина вярваше, че има основание за своите опасения относно младия вълк, но съжаляваше, че ги е изказал пред Айла. Знаеше какво изпитва тя към животното. Неговите оплаквания нямаше да променят нищо, пък и трябваше да признае — в обучението на Вълчо тя бе постигнала доста повече, отколкото му се струваше, че е възможно.

Като чу, че тя сече дърво, веднага се досети какво бе решила да прави. Той също се отправи към горичката. Завари я да излива гнева си върху една висока права бреза в средата на рехавата горичка, като ожесточено блъскаше с брадвата по ствола й.

Вълчо не е толкова лош, колкото Джондалар казва, мислеше си тя. Той май наистина уплаши онези зубри, но после им помогна много. Айла спря за миг да почине и се намръщи. Ами ако не бяха успели да я убият — нямаше ли това да значи, че не са добре дошли? Че духът на Майката не желае те да останат в Бивака? Ако Вълчо бе провалил лова, тя нямаше сега да мисли как да пренесе тази юница, защото щяха да си тръгват. Но ако е било предопределено да останат, тогава той не би могъл да провали лова им, нали? — Отново започна да сече. Всичко ставаше прекалено сложно. Бяха убили белязаното животно, макар и с намесата на Вълчо — и с неговата помощ, разбира се. Следователно беше правилно да използват жилищата. Може би те всъщност са били специално изпратени на това място — разсъждаваше тя.

Изведнъж се появи Джондалар. Опита се да вземе брадвата от ръцете й.

— Върви да потърсиш друго дърво, дай на мен да довърша това — рече той.

Айла вече не беше толкова ядосана, но му отказа:

— Нали ти казах, че ще пренеса зубъра в Бивака. Мога да се оправя и без теб.

— Знам, че можеш, така както можа да ме пренесеш до твоята пещера в долината. Но ако работим и двамата, ще се сдобиеш с колчета много по-бързо — отвърна й Джондалар и след малко добави: — Е, да, трябва да призная, че си права. Вълчо наистина помогна.

Айла замръзна с ръка във въздуха, преди да нанесе следващия удар, и вдигна очи към него. Лицето му издаваше сериозна загриженост, но изразителните му сини очи показваха смесени

чувства. Тя не разбираше опасенията му относно Вълчо, но в погледа му прочете силна любов към нея. Изведнъж почувствува огромната притегателна сила на тези очи, усети мъжкото му обаяние при тази близост, чара, който той може би не съзнаваше напълно, че притежава, и полека-лека съпротивата й я напусна.

— Но ти също си прав — призна тя с известно разкаяние, — той наистина ги накара да хукнат, преди да се бяхме приготвили, и можеше да провали целия лов.

Намръщената физиономия на Джондалар се смени с усмивка на облекчение.

— Значи и двамата сме прави — заключи той.

Айла отвърна на усмивката му и в следващия миг се намериха в обятията си, а устните му се долепиха до нейните. Стояха вкопчени един в друг, доволни, че спорът им е приключил, и с тази физическа близост искаха да унищожат отчуждението, което се бе появило между тях.

След като така пламенно бяха изразили радостта си, те останаха прегърнати още малко и Айла рече:

— Все пак мисля, че Вълчо може да се научи да помага в лова. Само ще трябва да му покажем какво да прави.

— Не знам. Сигурно ще може. Пък и след като ще пътува с нас, смятам, че трябва да го обучиш колкото може повече. Ако не на друго, то поне да не се бърка, когато ловуваме.

— Но и ти трябва да помагаш, за да се подчинява и на двама ни.

— Съмнявам се, че ще ми обърне внимание — продължи Джондалар, но като видя, че тя се готви да възрази, додаде: — Е, ако много настояваш, ще опитам. — Той взе каменната брадва от ръцете й и заговори за другата идея, която тя му беше дала.

— Ти спомена нещо за използуване на знаците на Клана, когато не искаме да викаме. Това може да се окаже полезно.

Айла се усмихна и тръгна да търси друго дърво с подходяща форма и големина.

Джондалар разгледа дървото, с което тя се бе мъчила досега, за да види още колко ще трябва да го сече. Трудно беше да се пререже дърво с каменна брадва. Острието, направено от трошлив камък, бе доста дебело, за да не се чупи много лесно от силата на удара, така че то не се врязваше достатъчно дълбоко, а само дялкаше и нащърбяваше

ствола. Дървото изглеждаше по-скоро сякаш някой го бе гризал, а не рязал. Айла се вслуша в ритмичния звук от кремъка върху дървото, докато внимателно разглеждаше горичката. Намери едно подходящо дърво, беляза го с резка върху кората и продължи да търси друго.

Когато отсякоха необходимите им дървета, те ги замъкнаха до полянката и окършиха клоните с ножовете и брадвата, после ги подредиха на земята. Айла ги премери на око, отбеляза нужната дължина и ги отрязаха, за да станат еднакви. Докато Джондалар вадеше вътрешностите на зубъра, тя отиде до жилището за въжета и едно приспособление, което бе направила от завързани и преплетени кожени ремъци и каишки. Донесе и една от скъсаните рогозки, после повика Уини и й надяна специалния хамут.

Като използува само двете колчета — третото беше необходимо за триножника, на който закачаше храната, за да я държи далеч от зверовете — тя прикрепи по-тесния им край към хамута на коня и ги кръстоса зад гърба му. По-тежките краища се влачеха по земята от двете страни на кобилата. С въжетата завързаха рогозката към раздалечените колчета на шейната-носилка близо до земята и прикрепиха допълнителни въжета, с които да привържат зубъра.

Когато погледна огромното животно, Айла се зачуди дали пък тежестта му няма да се окаже твърде голяма дори за яките степни коне. И двамата с Джондалар трябваше доста да напрегнат сили, докато качат зубъра върху приспособлението. Рогозката не беше много стабилна опора, но като вързаха животното направо върху прътите, то не се влачеше по земята. След тези усилия Айла още повече се притесни, че товарът ще се окаже твърде голям за Уини, и едва не промени решението си. Джондалар вече беше изкормил животното и извадил стомаха и другите вътрешности; може би трябваше да го одерат на самото място и да го нарежат на парчета с по-приемливо тегло. Вече нямаше нужда да доказва, че може и сама да прекара плячката до Бивака, но щом като я бяха натоварили, Айла реши да остави Уини да опита.

Наистина се изненада, когато конят помъкна тежкия товар по неравния терен, но учудването на Джондалар беше двойно по-голямо. Зубърът бе по-обемист и по-тежък от Уини и бяха нужни немалко усилия, но товарът се оказа по силите на кобилата, тъй като самарът опираше само в две точки, а по-голямата част от теглото падаше върху

колчетата, които опираха о земята. Изкачването на склона беше по-трудно, но здравият степен кон успя да преодолее и тази трудност. Шейната-носилка се оказа най-ефикасното средство за превозване на товари по неравна повърхност.

Това приспособление бе изобретено от Айла благодарение на нуждата, подходящия момент и вътрешния импулс. Докато живееше сама, тя често бе изправяна пред необходимостта да премества разни твърде тежки за нея неща — като например цяло животно — и й се налагаше да ги разрязва на по-малки парчета. А после пък трябваше да мисли как да опази оставената част от диви зверове. Животът й бе предоставил уникалната възможност да отгледа кобила и да използува конската сила в някои случаи. Но най-голямото й предимство бе умът, способен да открива нови възможности и да измисля съответни средства.

Щом като се доближиха до землянката, Айла и Джондалар развързаха зубъра и след множество похвални думи и благодарствени прегръдки поведоха обратно коня, за да приберат вътрешностите на животното, защото те също вършеха работа. Като стигнаха до сечището, Джондалар вдигна счупеното си копие. Предният край на пръчката се бе прекършил, а върха още не бяха извадили от трупа, но задната дълга и права част беше цяла. Може би щеше да намери за какво да го ползува, помисли той и го взе със себе си.

Като се върнаха в Бивака, свалиха хамута на Уини. Вълчо започна да души карантията — много обичаше черва. Айла се поколеба за момент. Ако имаше нужда, би могла да ги използува за няколко неща — от съд за съхраняване на мазнини до материал за подплатяване — но не бе възможно да носят повече багаж, отколкото вече имаха.

Сякаш само защото имаха коне да мъкнат багажа, нуждите им все се увеличаваха. Спомняше си, че когато напусна Клана и пътуваше пеша, носеше всичко необходимо само в една кошница на гръб. Вярно, че сега шатрата им беше много по-удобна от ниската кожена колиба, която използуваше преди, а освен това имаха резервни дрехи и дрехи за зимата, които не обличаха, и повече храна и съдове, и… — в никакъв случай не биха могли да носят всичко това в една кошница, разбира се.

Тя хвърли на Вълчо ненужните в момента черва и двамата с Джондалар се заловиха да разрязват дивото говеждо месо. Направиха разрези на няколко важни места и започнаха да издърпват кожата — това бе много по-ефикасен начин за смъкване на кожата, отколкото дрането с нож. Със съвсем малко усилия се отделяше ципата между кожата и мускулите и когато свършиха, единствено двете дупки от върховете на копията нарушаваха целостта на кожата. Навиха я, за да не изсъхне много бързо, и заделиха главата. Езикът и мозъкът бяха хранителни и крехки и смятаха да изядат тези деликатеси още същата вечер. Черепът с големите рога обаче решиха да оставят за Бивака. За някои може би той притежаваше особено значение, ако ли не — по него имаше множество полезни части.

После Айла занесе стомаха и мехура до малкия поток край Бивака, за да ги измие, а Джондалар отиде до реката да намери храсти и тънки жилави пръчки, които да огъне и от тях да направи кръгла рамка за малка лодка. Потърсиха също сухи съчки и плавен — за да предпазят месото от зверове и насекоми, трябваше през цялата нощ да поддържат няколко огъня навън, както и един огън вътре в землянката да ги топли.

Работиха почти до тъмно. Първо разделиха животното на едри късове, после нарязаха месото на тънки филийки и го поставиха върху импровизирани стойки от клони, но имаше още работа. Внесоха стойките в къщата за през нощта. Шатрата им беше мокра, но я сгънаха и също я прибраха вътре. Щяха да я разпънат и да изнесат месото навън чак на другия ден, за да се доизсушат на вятъра и слънцето.

На сутринта довършиха рязането на месото и Джондалар започна да строи лодката. Като използуваше сгорещени камъни, той огъна дърветата за рамката. Айла бе много заинтригувана и го попита откъде е научил всичко това.

— Моят брат Тонолан. Той беше майстор на копия — обясни Джондалар, докато натискаше края на едно малко право дърво, което бе оформил като дъга, а тя го завързваше към друга извита част с връвчица, направена от сухожилията на зубъра.

— Но какво общо има правенето на копия с правенето на лодки?

— Тонолан умееше да изработи съвсем права и гладка пръчка за копие. Но за да се научиш как да изправиш едно криво дърво, първо

трябва да знаеш как да изкривиш дървото, а той можеше да прави и това също толкова добре. Беше по-голям майстор от мен в тая работа. Имаше истински усет към нея. Може да се каже, че занаятът му не бе само да прави копия, а да оформя дървото. Той изработваше най-хубавите снегоходки, а това значи да вземеш едно дърво и да го извиеш така, че да стане съвсем кръгло. Може би затова се чувствуваше така добре сред Шарамудоите. Те бяха отлични майстори дърводелци. Използуваха гореща вода и пара, за да огъват своите канута до желаната от тях форма.

— Какво е това кану?

— Това е лодка, издълбана от един дънер. Предната част е оформена като тънък ръб, задният край — също и тя се плъзга по водата така лесно и гладко, сякаш я разрязва с остър нож. Много красиви лодки са. Тази нашата е тромава в сравнение с тях, но тук наблизо няма достатъчно големи дървета. Ще видиш кану, когато стигнем при Шарамудои.

— Още колко остава, докато стигнем там?

— Далече е. Отвъд онези планини — обясни той, като гледаше през лятната мараня към високите неясни очертания на върховете на запад.

— О — въздъхна Айла разочаровано, — надявах се да е по-близо. Хубаво е да срещнем хора. Искаше ми се и тук в Бивака да бяхме заварили някого. Може да се върнат, преди да тръгнем.

Джондалар долови тъга в гласа й.

— Самотна ли се чувствуваш без други хора? Толкова време си прекарала сам-самичка в твоята долина, мислех, че вече си свикнала.

— А може би именно затова. Била съм предостатъчно сама. Известно време това не ми пречи, дори понякога ми харесва, но толкова дълго не сме виждали никакви хора… Просто реших, че ще е приятно да си поговорим с някого. — Тя вдигна поглед към него. — Толкова съм щастлива, че си при мен Джондалар. Щях да съм много самотна без теб.

— И аз съм щастлив, Айла. Не мога да ти опиша колко се радвам, че дойде с мен и че не се наложи да пътувам сам. Аз също горя от нетърпение да срещнем хора. Когато стигнем до Великата Река Майка, там би трябвало да има някакви люде. Досега пътувахме през

полета и гори, а хората обикновено се заселват покрай прясна вода — реки, езера, а не насред голото поле.

Айла кимна и хвана края на друга тънка пръчица, която се бе сгорещила върху топлите камъни и пара, а Джондалар внимателно я огъна в кръг, после тя му помогна да я привържат към останалите. Като погледна рамката, прецени, че ще отиде цялата кожа на зубъра, за да я покрият. Щяха да останат не повече от няколко парченца, съвсем недостатъчни, за да направи нова кожена торба за месо на мястото на онази, която изгубиха в наводнението. Но лодката им беше необходима, за да прекосят реката. Значи трябваше да се измисли нещо друго. Може би кошница щеше да свърши същата работа, ако е гъсто изплетена, плоска, дълга и с капак отгоре. Наоколо бе пълно с хвощ, тръстика, върби — идеален материал за кошници, но дали тя щеше да е подходяща да държат месото в нея?

Неприятното беше, че когато се носи прясно месо, то продължава да пуска кръв и колкото и плътно да е изплетена, една кошница може да започне да пропуска през дупчиците. Ето защо дебелата и здрава необработена кожа беше най-удобният материал за такъв съд — тя също попиваше кръвта, но много бавно; не пропускаше и след като бъде използувана известно време, можеше да се изпере и изсуши. Нуждаеше се от нещо, което да върши същата работа. Трябваше да помисли по този въпрос.

Мисълта за нова торба не я напусна и когато рамката беше готова и я оставиха да изсъхне, докато сухожилията се втвърдят. Айла се отправи към реката да събере материал за кошници. Джондалар я придружи, но само до брезовите дръвчета. Тъй като се бе заел с дърводелска работа, той реши да възстанови счупените и изгубените копия, като направи няколко нови.

Уимез му бе дал малко хубав кремък, преди да заминат, оформен съвсем грубо, така че от него лесно да се издялат нови върхове. Бе му показал как се правят копия с костен връх, преди да тръгнат за Летния Събор. Те бяха типичното оръжие за неговия народ, но се бе научил как се правят и копия с кремъчен връх, използувани от Мамутоите. И тъй като беше голям майстор в обработването на кремък, за него беше по-лесно и бързо да направи от тях, отколкото да оформя и изглажда кости.

След пладне Айла се зае да плете специална кошница за месо. Когато живееше в долината, тя бе прекарала множество дълги зимни нощи в плетене на кошници и рогозки, за да разсее самотата, и беше станала много бърза и изкусна плетачка. Можеше да изработи кошница почти без да гледа, така че новият съд за месо беше готов преди здрач. Бе обмислила добре формата и размера, материалите и гъстотата на плетката. Кошницата беше хубава, но тя не бе съвсем доволна.

Излезе навън по тъмно, за да смени вълнената си превръзка и да я изпере в малкото поточе. После я постави край огъня да се изсуши, но така, че Джондалар да не я вижда. После, като се стараеше да не го поглежда, си легна в спалните кожи до него. Жените от Клана бяха научени да избягват мъжете, когато кървят, доколкото това е възможно, и никога да не ги гледат право в очите. Мъжете от Клана ужасно се изнервяха, ако са край жените в такива моменти. Чудеше се как може Джондалар да няма такива скрупули в това отношение, но тя самата все още се чувствуваше неудобно и полагаше големи усилия да оправя тоалета си съвсем дискретно.

Джондалар винаги се отнасяше с голямо внимание през лунните й периоди, защото усещаше безпокойството й. Но щом като си легнаха, той се наведе и я целуна. Тя му отвърна сърдечно, макар че държеше очите си затворени. После той отново се обърна по гръб. Двамата лежаха един до друг, загледани в отблясъците на огъня, играещи по тавана и стените. Разговаряха, но тя през цялото време внимаваше да не го погледне.

— Иска ми се да замажа с нещо тази кожа, след като я окача на рамката — каза той. — Ако варя дълго време във вода копитата, остатъците от кожата и малко кокали, ще се получи много гъсто и лепкаво тесто, което се втвърдява, като изсъхне. Имаме ли някакъв съд, в който мога да го приготвя?

— Сигурна съм, че ще намерим нещо. Дълго ли трябва да се вари?

— Да, трябва хубавичко да се сгъсти.

— Тогава ще е най-добре да го сложиш направо върху огъня, като супа… може би парче кожа. Ще трябва да го наглеждаме и да добавяме вода, няма да изгори, докато е мокро… чакай. Какво ще кажеш за търбуха на зубъра? Налях го с вода, за да не изсъхне, но от него може да излезе много хубав готварски съд — предложи Айла.

— Не съм съгласен — отвърна Джондалар. — Няма защо да прибавяме вода, нали искаме да се сгъсти.

— Тогава, предполагам, най-подходяща ще бъде една непропускаща кошница и сгорещени камъни. Ще я направя още сутринта.

Айла лежеше умълчана, но сънят не я хващаше — все си мислеше, че има и по-добър начин да се свари такава смес. Просто в момента не й идваше на ум. Беше почти задрямала, когато изведнъж й хрумна нещо.

— Джондалар! Сетих се!

Той също заспиваше, но се сепна и отвори очи.

— Ъхъ! Какво има?

— Нищо лошо. Просто си спомних как Нези топеше мазнина и смятам, че това ще е най-добрият начин да приготвиш гъстата смес. Изкопаваш плитка дупка в земята във формата на купа и я постилаш с парче кожа — трябва да е останало някое достатъчно голямо. Натрошаваш малко кости и ги разпръскваш по дъното. После слагаш вътре водата и копитата и каквото друго искаш. Можеш да ги вариш много дълго, като пускаме горещи камъни, а кокалите няма да позволяват на камъните да се допират до кожата и няма да я изгорят.

— Добре, Айла. Точно така ще направим — промърмори сънено Джондалар, обърна се на другата страна и скоро захърка.

Но в главата на Айла все още се въртеше нещо и не й даваше мира. Беше решила да остави стомаха на зубъра на хората от Бивака да го използват като мех за вода, но той трябваше постоянно да е мокър, иначе щеше да се втвърди и после да не си възвърне предишното гъвкаво, водонепропускливо състояние. Дори и да го оставеше пълен с вода, тя можеше случайно да изтече отнякъде или да се изпари — кой знае кога щяха да се върнат тези хора.

Изведнъж я осени идея. Едва не извика отново, но успя навреме да сподави радостния възглас — Джондалар спеше и не искаше пак да го събужда. Щеше да остави стомаха да изсъхне и да го използува за подплатяване на новия съд за месо, но още докато е мокър, ще го оформи, така че да прилепне плътно към кошницата. В тъмното помещение сънят я унесе. Заспа доволна, че е измислила начин да се сдобие отново с тази толкова необходима вещ.

През следващите няколко дни докато месото съхнеше и двамата работеха усилено. Довършиха лодката и я покриха с пласт от лепилото, което Джондалар приготви, като свари копитата, кокалите и късчетата кожа. Докато и тя съхнеше, Айла правеше кошници — за месото, което щяха да оставят като подарък на хората от Бивака; за готвене, за да подмени изгубените съдове; за събиране на разни неща. Някои от тях смяташе да остави там. През деня събираше растителна храна и лечебни билки и ги сушеше, за да ги вземат със себе си.

Един ден Джондалар я придружи, за да потърси нещо, от което да направи гребла за лодката. Малко след като тръгнаха, той със задоволство откри черепа на един гигантски елен, умрял преди огромните му рога да са паднали, така че Джондалар се сдоби с два еднакви по големина рога. Беше още рано и той остана с Айла до обед. Покрай нея се учеше да разпознава някои храни и тогава разбра колко много знаеше тя. Имаше невероятно богати познания за растенията и помнеше кое за какво се използува. Когато се върнаха в бивака, Джондалар подряза върховете на широките рога и ги прикрепи към яки, къси колчета. Така направи едни напълно пригодни за гребане лопатки.

На другия ден намисли да изпробва приспособлението си за оформяне на дърво, което беше направил заради рамката на лодката. С него щеше да изправи пръчки за нови копия. Оформянето и изглаждането им му отне следващите един-два дни, макар и да си служеше със специалните инструменти, които носеше увити в една кожа и вързани с връвчици. Но докато работеше, всеки път щом преминеше покрай землянката, където бе захвърлил старото прекършено копие, го обземаше прилив на раздразнение. Колко жалко, че нямаше начин да спаси тази права пръчка и да направи от нея едно по-късо копие. Всяко от копията, които правеше сега и влагаше толкова много труд, можеше да се счупи също толкова лесно.

Когато се увери, че копията летят съвсем правилно, той взе един друг инструмент — тесен кремъчен резец с връх във форма на длето, закрепен за дръжка от еленов рог — и започна да изрязва дълбоки жлебове в по-дебелия край на пръчките. После от предварително подготвените парчета-кремък издяла нови остриета, прикрепи ги към дръжките на копията с гъстото лепило, което беше сварил за замазване на лодката, и ги върза с връвчици от сухожилия. Жилавите сухожилия

се свиваха, след като изсъхнат, и правеха много здрава и стабилна свръзка. Накрая забоде по две дълги пера от многобройните орли, соколи и черна каня, които живееха наоколо и се хранеха със земни катерици и други дребни гризачи. Беше ги събрал покрай реката.

С Айла си бяха направили мишена от един дебел дюшек, натъпкан с трева, който борсукът бе разкъсал и вече не ставаше за нищо. Бяха го позакърпили с кожички от зубъра. Тази мишена поглъщаше силата на удара, без копието да се повреди. И двамата се упражняваха по малко всеки ден. Айла просто поддържаше формата си, но Джондалар експериментираше с различни дължини на копията и размери на върховете им, за да види кое е най-ефикасно при стрелба с копиехвъргача.

Когато новите копия бяха готови и изсъхнали, те ги занесоха при мишената да ги изпробват с копиехвъргача и всеки си избра по няколко. Макар и двамата да боравеха много изкусно с ловното оръжие, някои от пробните изхвърляния неизбежно отиваха встрани от целта, без да улучат меката мишена, но обикновено падаха невредими на земята. Обаче Джондалар метна едно от новите копия много силно, не уцели и удари един голям мамутски кокал, използуван като пейка. То се огъна и отскочи назад. Чу се изпращяване и Джондалар се сепна. Разбра, че дървената дръжка се е пречупила в една слаба точка на около стъпка от върха.

Приближи се да го разгледа и забеляза, че крехкият кремъчен връх също се е разбил — голямо парче се бе откъртило от единия му край. Сега върхът беше крив и не можеше да се поправи. Ужасно се ядоса на себе си, задето бе похабил копието — толкова време и усилия беше вложил, докато го направи, а не можа да го използува за нищо полезно. Във внезапен пристъп на гняв той прекърши негодното копие о коляното си и го захвърли.

Но като вдигна поглед, видя, че Айла го наблюдава. Обърна се, изчервен от срам заради този изблик на ярост, после се наведе и вдигна строшените парчета с намерението да се отърве от тях незабелязано. Като погледна отново нагоре, видя, че Айла се готвеше да метне още едно копие, сякаш нищо не се е случило. Той отиде до землянката и хвърли парчетата при копието, счупено по време на лова. После се загледа в тях и се почувствува глупаво. Нелепо беше да се ядосва толкова много заради някакво си копие.

И все пак се иска доста работа, за да се направи ново, мислеше той и гледаше дългата пръчка с откършен край и оная част от другото копие със счупения кремъчен връх все още прикрепен към нея, които лежаха една до друга на земята пред него. Жалко, че двете не можеха да се съединят и да се получи едно цяло.

Но докато стоеше така загледан в тях, той започна да се чуди дали пък наистина не би могъл да ги свърже, отново вдигна двете парчета и внимателно разгледа краищата им. Намести ги едно в друго и за момент двата разтрошени края останаха съединени, после пак се разпаднаха. Погледът му се спря на издълбания жлеб в по-дебелата част на пръчката, където влизаше кукичката на копиехвъргача, а после отново се отмести върху откършения край.

„Ако издялкам по-дълбока дупка отсам — мислеше той — и подостря пръчката с нащърбения връх, а после ги долепя, дали ще се задържат?“ Изпълнен с ентусиазъм, Джондалар отиде в къщата и извади връзката с инструменти. Седна на земята и разгъна кожата с най-различни кремъчни сечива. После взе длетото, разгледа счупената пръчка, извади кремъчния нож от канията в колана си и започна да изрязва треските, докато хубаво го заглади.

Айла бе приключила с упражненията по стрелба и бе прибрала копиехвъргача и копията в калъфа, който бе приспособила да носи на гръб, преметнат през едното рамо, така както правеше Джондалар. Тя се връщаше към жилището с някакви растения в ръце. Той се завтече към нея, ухилен до уши.

— Виж, Айла — извика й, като държеше копието. Парчето със счупения връх беше прикрепено в горния край на счупената пръчка. — Поправих го. Сега ще проверя дали е годно!

Тя го последва при мишената. Наблюдаваше го как поставя копието в хвъргача, издърпва го, прицелва се и после го изстрелва с всичка сила. То улучи мишената и отскочи. А когато Джондалар отиде да провери, установи, че предната част се бе забила здраво в целта. От удара дългата задна част се бе отделила и отскочила назад, но беше невредима. Двойното сглобяемо копие можеше да се използува.

— Айла! Разбираш ли какво значи това? — Джондалар направо крещеше от радост.

— Не съвсем — отвърна тя.

— Гледай — върхът попадна в целта и после се отдели от пръчката, без да се счупи. Това значи, че следващия път ще трябва да направя само един нов връх и да го прикача към една къса пръчка като тази. Не се налага да правя цяла дълга пръчка за копие. Мога да направя два такива върха… всъщност няколко… и само две-три дълги пръчки. Ще можем да носим много повече къси пръчки с върхове, отколкото цели дълги копия, а ако загубим някое, ще можем да го възстановим много по-лесно. Вземи, пробвай и ти — предложи й той и извади върха от мишената.

Айла го разгледа внимателно.

— Не съм голям майстор на дългите прави пръчки за копия, пък и върховете, които правя, не са чак толкова хубави като твоите — рече тя, — но смятам, че дори и аз бих могла да изработя едно такова. — Айла бе също толкова развълнувана, колкото и Джондалар.

В деня, определен за заминаване, те провериха всичко, което бяха поправили след щетите, нанесени от борсука, поставиха кожата му на видно място, за да разберат обитателите каква е причината за поразиите, и извадиха приготвените за тях дарове. Кошницата със сушеното месо провесиха на една греда от мамутски кокал, за да не може да я достигне някое хищно животно. Айла подреди още няколко кошници и окачи връзки сушени лечебни треви, както и някои ядливи растения, особено такива, които най-често се използуваха от Мамутоите. Джондалар остави на собственика на жилището едно изключително добре изработено копие.

После набучиха полуизсъхналия череп на зубъра с големите рога на един кол пред землянката, за да я предпазят от зверове. Рогата и другите костни образувания по него можеха да се използуват за нещо, пък и това беше начин да се обясни на хората какво е месото в кошницата.

Младият вълк и конете като че ли усетиха наближаващата промяна. Вълчо подскачаше възбудено около тях, конете също бяха неспокойни. В този момент името на Рейсър наистина му подхождаше[1] — той се стрелваше стремително напред и пак бързо се връщаше, а Уини стоеше близо до Бивака, гледаше за Айла и изцвилваше леко, когато я видеше.

Преди да си легнат, опаковаха всичко, с изключение на завивките си и закуската. Прибраха и шатрата, макар че не беше много лесно да я сгънат и напъхат в коша за багаж. Кожите бяха опушени предварително, за да останат достатъчно гъвкави дори и ако напълно се намокрят, но въпреки това се бяха втвърдили. Шатрата щеше да омекне при по-продължителна употреба.

През последната нощ в удобната къща Айла съзерцаваше мъждукащите светлинки на гаснещия огън, които играеха по стените на стабилното жилище и усещаше как чувствата трепкаха и играеха в съзнанието й подобно на огъня — ту светли, ту по-мрачни. Нямаше търпение да тръгнат отново, но й бе мъчно, че напуска едно такова място, което през краткия им престой бе започнала да възприема като дом — само дето нямаше други хора. През последните няколко дни се улавяше, че поглежда към върха на хълма с надеждата да зърне обитателите на Бивака да се връщат, преди те да са го напуснали.

Все още искаше те да се завърнат неочаквано, но вече не се надяваше много, а чакаше с нетърпение деня, в който ще стигнат до Великата Река Майка. Имаше вероятност да срещнат хора някъде по течението й. Обичаше Джондалар, но се чувствуваше самотна без други хора — жени, деца и по-възрастни, липсваха й смехът и разговорите и съвместният живот с други от нейния вид. Но не искаше да мисли за твърде далечното бъдеще — за утрешния ден или следващия населен Бивак. Не искаше да мисли за народа на Джондалар или колко още трябва да пътуват до неговия дом, нито пък й се мислеше за това как ще прекосят тази широка и бърза река само с една малка кръгла лодка.

Джондалар също лежеше буден, загрижен за Пътуването им, нетърпелив да тръгнат отново, макар наистина да смяташе, че престоят им тук бе много полезен. Шатрата им бе суха, бяха попълнили запасите си от месо и възстановили изгубените и повредени при наводнението вещи, а освен това се радваше, че е измислил сглобяемото копие. Доволен бе, че имат кръгла лодка, но се притесняваше как дори и с нея ще преминат отвъд. Реката беше голяма, широка и бърза. Сигурно не бяха много далеч от морето и затова нямаше изгледи да се стесни. Всичко можеше да се случи. Щеше да е щастлив, когато стигнат до другия бряг.

[1] Racer (англ.) — бегач, състезател. — Б.пр. ↑

10

През нощта Айла често се будеше и вече бе отворила очи, когато първите лъчи на зората се процедиха през димоотвода и изпратиха едва доловимите си светли пръсти в тъмните кътчета на стаята, за да разпръснат мрака и да изведат неясните форми от прикритието на сенките. Когато нощта се оттегли и отстъпи мястото си на бледото зарево на утрото, тя беше съвсем будна.

Измъкна се безшумно от топлото място край Джондалар и излезе навън. Сутрешният хлад обгърна голата й кожа и мразовитият полъх откъм обширните пластове лед на север я накара да настръхне. Погледна отвъд мъгливата речна долина и на фона на сияйното небе видя смътните очертания на брега отсреща. Ех, да бяха вече там!

Груба топла козина докосна леко крака й и тя разсеяно потупа вълка, който изскочи някъде до нея. Той подуши въздуха и като долови нещо интересно, се втурна надолу по склона. Айла се огледа за конете и различи жълтеникавата козина на кобилата. Тя пасеше в една ливада близо до водата. Тъмнокафявият кон не се виждаше, но тя беше сигурна, че е наблизо.

Айла тръгна трепереща през росната трева към поточето. Усети изгрева на слънцето на изток, като гледаше как западното небе прелива от сребристосиво към пастелносиньо с разпръснати розови облачета, отразили блясъка на утринното слънце, скрито зад гребеца на хълма.

Изкушаваше се да се изкачи и да погледне изгряващото слънце, но я спря възхитителното зарево откъм другата страна. Прорязаните от дерета склонове отвъд реката все още бяха обгърнати от сивкав мрак, но планините на запад се къпеха в ярката светлина на новия ден и се открояваха, сякаш бяха гравирани до най-малката подробност върху небето — да протегнеш ръка, ще ги пипнеш. А ниската верига на юг се увенчаваше с пищния венец на искрящите ледени върхове. Айла съзерцаваше с удивление бавно менящите се цветове, запленена от великолепието на обратната страна на изгрева.

Докато стигне малкия бистър поток, който препускаше и подскачаше по склона, сутрешният хлад вече се беше стопил. Остави меха за вода, който бе взела от жилището, и провери вълнената си превръзка. Зарадва се, като видя, че лунарният й период вече приключва. Развърза каишките си, свали амулета и пристъпи в едно плитко вирче да се измие. Като свърши, тя напълни меха от пенестото водопадче, което се изливаше шумно в падината на вирчето, после излезе. Сложи си амулета, взе изпраната вълна и ремъците и забърза към Бивака.

Джондалар тъкмо връзваше една от каишките на спалните им кожи, когато тя влезе в землянката. Той вдигна поглед и се усмихна. Като забеляза, че вече не носи ремъците, усмивката му стана похотлива.

— Май не трябваше да избързвам с прибирането на постелята — рече той.

Айла се изчерви — беше се досетил, че лунарният й период е минал. Тогава го погледна право в очите, а те искряха закачливо, изпълнени с любов и нарастващо желание. Тя също се усмихна.

— Винаги можеш да ги разгънеш отново.

— Провалиха ми се плановете да тръгнем рано — рече Джондалар и дръпна единия край на каишката, за да развърже възела на навитите спални кожи. Постла ги и се изправи, а тя пристъпи към него.

След закуска набързо опаковаха останалия багаж. Взеха всичките си вещи, лодката и заедно със своите спътници — животните, се спуснаха към реката. Не беше никак лесно да се реши къде да я прекосят. Загледаха необятното водно пространство пред себе си, толкова широко, че трудно можеха да различат подробности на отвъдния бряг. Бързото течение, образуваше невидими водовъртежи и само леки вълнички къдреха повърхността. Но по-скоро шумът на реката, отколкото видът й, показваше нейната истинска същност. Тя демонстрираше своята мощ с приглушен, клокочещ тътен.

Докато майстореше кръглия плавателен съд, Джондалар често се сещаше за реката и мислеше как ще го използуват, за да я преминат. Дотогава не бе правил купообразна лодка и само няколко пъти се бе возил в такава. Когато живееше при Шарамудоите, се бе научил много изкусно да управлява гладките издълбани канута, но веднъж при

Мамутоите се бе опитал да кара обла лодка, подобна на купа, и установи, че е доста тромава. Тя се задържаше много добре на повърхността, не се преобръщаше, но се управляваше трудно.

Двата народа не само имаха различни материали под ръка за строене на плавателните си съдове, но освен това използуваха лодките за различни цели. Мамутоите се занимаваха предимно с лов в откритите степи; риболовът беше за тях само една случайна, допълнителна дейност. Изработваха лодките си само за превозване на самите тях и вещите им през водни басейни — малки притоци или реки, които се спускаха надолу през целия континент от ледниците на север до вътрешните морета на юг.

Рамудоите, Речните Люде, които бяха част от Шарамудоите, ловяха риба във Великата Река Майка — макар че те дори и това наричаха ловуване, особено когато преследваха дългите тридесет стъпки есетри. А другата половина от народа — Шарамудоите — гонеха диви антилопи и други животни по високите чукари и планини, надвиснали над реката, както и около дома си, в границите на една голяма клисура. Рамудоите живееха край реката през топлите сезони и се възползуваха докрай от всичко, което природата им предоставяше, включително и големите зимни дъбове покрай бреговете, от които дълбаеха своите красиви и маневрени лодки.

— Ами, смятам, че ще е най-добре да сложим всичко вътре — каза Джондалар и вдигна една от своите кошници за багаж. Остави я и взе другата. — Няма да е зле да поставя по-тежките на дъното, а в тази са моите сечива и кремъкът.

Айла кимна. Тя също бе мислила как да прекосят реката, така че багажът им да остане невредим. Беше се опитала да предвиди някои от възможните неприятности, като си спомняше пътуванията с лодките на Лъвския Бивак.

— Трябва да оставим място за нас в две срещуположни страни, за да уравновесяваме лодката. Вълчо ще седне до мен.

Джондалар се чудеше как ли ще се държи вълкът в нестабилната плаваща купа, но се въздържаше да говори по този въпрос. Айла забеляза, че се мръщи, но също си замълча.

— Всеки трябва да има по едно гребло — каза Джондалар и й го подаде.

— С този багаж се надявам да се сместим някак — допълни Айла и постави шатрата в лодката, като смяташе да я използува за сядане.

Успяха да натъпчат всичко, с изключение на колчетата.

— Ще се наложи да ги зарежем. Няма място за тях — ядоса се Джондалар. Тъкмо си бяха набавили нови, след като изгубиха предишните.

Айла се усмихна и извади малко въженце.

— Няма да ги оставяме. Ще плуват по водата. Само трябва да ги завържем за лодката, за да не ги отнесе течението.

На Джондалар това не му хареса много и се канеше да възрази, но следващият въпрос на Айла отвлече вниманието му.

— А какво ще правим с конете?

— Защо? Те могат да плуват, нали?

— Да, но знаеш колко неспокойни стават, особено когато правят нещо за първи път. Ами ако се изплашат от нещо във водата и решат да се върнат? Няма да се опитат да пресекат реката отново. Дори няма да знаят, че сме на другия бряг. Ще трябва да се върнем и да ги преведем. Няма ли да е по-добре първо да ги преведем отсреща?

Айла беше права. Конете сигурно щяха да станат неспокойни и наистина да се върнат обратно, мислеше Джондалар, но как щяха да ги водят, след като те ще са в лодката? — Положението се усложняваше — да управляваш лодка бе достатъчно трудно и без да се мъчиш да водиш подплашени коне на всичко отгоре. Джондалар започваше да се тревожи все повече и повече за прекосяването на реката.

— Ще им поставим оглавниците и юздите и ще ги вържем за лодката — предложи Айла.

— Не знам… Това май не е най-добрият начин. Ще трябва да помислим.

— Какво толкова има да му мислим? — отвърна тя, докато увиваше въженцето около трите колчета. После отмери едно парче и го привърза към лодката.

— Нали ти искаше да тръгнем? — добави тя и постави оглавника на Уини, прикрепи към него юздата и го върза към лодката от другия край на колчетата. — Готова съм — обърна се тя към Джондалар, застанала край лодката с поводите в ръка.

Той се поколеба, после кимна, решен да я последва.

— Добре — каза Джондалар, извади поводите на Рейсър от кошницата си и извика коня. Отначало, като се опита да му надене оглавника, младият жребец вдигна глава изцвили, но след като Джондалар му поговори и го погали по врата и муцуната, той се успокои и се съгласи. Мъжът върза въжето за лодката и се обърна към Айла.

— Да тръгваме.

Айла даде знак на Вълчо да се качи в лодката. После, без да изпускат поводите, те бутнаха лодката във водата и скочиха в нея.

Още от самото начало ги сполетя беда. Бързото течение пое лодката и я понесе, но конете не бяха готови да навлязат в широката река. Отстъпиха назад, когато лодката се отдели от брега, и я разтресоха така силно, че тя едва не се преобърна. Вълчо се запрепъва, за да запази равновесие, като разтревожено се озърташе. Но товарът беше толкова тежък, че скоро лодката се оправи, макар да плаваше доста ниско във водата. Колчетата се бяха раздалечили отпред, следвайки силното течение.

Мощната река тласкаше лодката навътре и теглеше конете, а Айла и Джондалар нетърпеливо ги подканваха и накрая упорстващите животни бяха убедени да влязат във водата. Първо Уини плахо потопи копито и опипа дъното, Рейсър я последва и накрая, усетили непрекъснатото дърпане, скочиха вътре. Брегът се спускаше рязко надолу и скоро те вече плуваха. Айла и Джондалар нямаха друг избор, освен да се оставят на течението да ги влачи, докато цялата тази необичайна комбинация от три дълги пръта, следвани от кръгла тежко натоварена лодка с мъж, жена и един много стреснат вълк в нея, завършваща с два коня отзад, най-сетне успя да се стабилизира на повърхността.

После пуснаха поводите, всеки грабна по едно весло и се опитаха да насочат лодката напреко на течението. Айла беше седнала с лице към отсрещния бряг. Тя нямаше никаква представа как се гребе. Докато успее да схване, трябваше да опита няколко пъти, като Джондалар постоянно я напътствуваше и накрая двамата заедно успяха да подкарат лодката. Но дори и тогава тя се движеше бавно с дългите пръчки отпред и двата коня зад нея, облещили очи от страх, докато течението ги влачеше противно на волята им.

И накрая започнаха едва-едва да се придвижват напреко на реката, макар че бързеят ги отнасяше надолу с по-голяма скорост. Но по-нататък обширната река, която в своя път към морето бушуваше по плавния наклон, правеше рязък завой на изток. Обратното течение образуваше водовъртеж при една подводна пясъчна ивица, издадена напред откъм близкия бряг, и улови прътите, които се носеха пред лодката.

Дългите брезови пръчки, които бяха привързани само с въженцата, се преобърнаха и удариха кожата на лодката точно до Джондалар. Чу се силен тъп звук и той се уплаши, че може да се е пробила. Всички се разтресоха, кръглото кожено корито се завъртя и поводите на конете се обтегнаха. Животните зацвилиха ужасени и нагълтаха вода. Отчаяно се опитваха да плуват, но неумолимото течение дърпаше лодката и ги влечеше след нея.

Но усилията им не бяха напразни. Малката лодка се блъсна назад, завъртя се, дръпна коловете и те отново се удариха в нея. Водовъртежът подмяташе претоварения плавателен съд, той се друсаше, блъскаше и подскачаше, а водата се плискаше вътре и прибавяше още повече към теглото му. Имаше опасност да потъне.

Изплашеният вълк, застанал с подвита опашка, трепереше върху сгънатата шатра до Айла. А тя самата като обезумяла се мъчеше да уравновеси лодката с греблото, което не знаеше как да използува, докато Джондалар крещеше наставления, които тя не знаеше как да изпълни. Цвиленето на конете привлече вниманието й към тях и като видя колко са подплашени, разбра, че трябва да пререже въжетата и да ги освободи. Хвърли греблото на дъното на лодката и извади ножа от канията си на кръста. Знаеше, че Рейсър по-лесно се плаши, затова първо се зае с неговото въже и без много усилия го отряза с острия кремъчен нож.

Като го освободи, лодката се раздруса и се завъртя още по-силно. Вълчо не можа да издържи и скочи във водата. Айла го видя как плува отчаяно, бързо сряза въжето на Уини и се хвърли след него.

— Айла! — изкрещя Джондалар, но лодката отведнъж беше олекнала и започна отново да се върти, тресе и блъска в прътите. Когато вдигна очи, той видя как Айла се бори с водата и окуражава Вълчо, който плуваше към нея. Уини и Рейсър се бяха отправили към

отсрещния бряг. А течението отнасяше Джондалар с още по-голяма бързина надолу, далеч от Айла.

Тя хвърли поглед назад и за последен път зърна Джондалар и лодката, преди да се спуснат зад завоя. За миг сърцето й спря да бие от ужас, че никога вече няма да го види. Прониза я мисълта, че изобщо не трябваше да напуска лодката, но в този момент нямаше време за разсъждения. Вълкът се бореше с течението и се приближаваше към нея. Тя загреба още няколко пъти, достигна го, а той постави лапи на раменете й, облиза лицето й и от радост я потопи във водата. Тя изскочи на повърхността, хвърляйки пръски, прегърна го с едната ръка и се огледа за конете.

Кобилата плуваше към брега и се отдалечаваше от нея. Айла пое дълбоко въздух и свирна високо и продължително. Конят наостри уши и се обърна по посока на звука. Тя подсвирна още веднъж, конят смени посоката и се опита да заплува към нея, а и тя напредваше с всички сили към Уини. Айла бе добър плувец, но не бе лесно да се добере до мокрото животно, тъй като се движеше напреко на течението. А когато стигна до него, въздъхна облекчено. Скоро и вълкът ги настигна, но продължи нататък.

Айла се хвана за врата на Уини и за миг се отпусна да почине. Чак тогава усети колко студена бе водата. Забеляза въжето, прикрепено към оглавника на Уини. То се влачеше по повърхността и изведнъж и мина през ума колко опасно може да се окаже за коня, ако то се заплете в клони и наноси. Опита се да развърже възела, но той бе набъбнал, а пръстите й бяха вкочанени от студа. Пое дълбоко въздух и заплува отново с надеждата, че ще се постопли, пък и така нямаше да пречи на коня.

Когато най-сетне се добраха до брега, Айла, препъвайки се, излезе от водата изтощена и трепереща и се строполи на брега. Вълкът и конят не бяха по-добре от нея. Те разтърсиха козини и навсякъде се разхвърчаха пръски. После Вълчо се смъкна запъхтян на земята. Рунтавата козина на Уини беше тежка дори и през лятото, макар че когато през зимата израснеше долният слой косми, ставаше дори още по-дебела. Кобилата стоеше трепереща с разтворени крака, провесена глава и клепнали уши.

Но лятното слънце бе високо, денят се бе позатоплил и щом отпочина малко, Айла престана да трепери. Изправи се и потърси с

поглед Рейсър. Беше сигурна, че след като те са успели да преминат, значи и той се е справил. Изсвири първо своя сигнал за Уини, защото обикновено и той идваше винаги, когато повикаше майка му. После имитира начина, по който Джондалар го викаше, и изведнъж я прониза ужасна тревога за мъжа. Дали бе преминал реката с тази нестабилна лодчица? И ако е така, къде ли беше сега? Айла подсвирна отново с надеждата, че човекът ще я чуе и ще й отговори. Зарадва се, когато тъмнокафявият жребец се появи все още с оглавника и част от въжето на него.

— Рейсър — извика тя, — ти успя. Знаех си аз.

Уини го приветствува с радостно изцвилване, а Вълчо въодушевено се разлая — отначало като малко кученце, но постепенно този лай премина в силен вой. Рейсър им отвърна с шумно цвилене, в което Айла долови нотки на облекчение, задето е успял да намери приятелите си. Като стигна при тях, жребецът и Вълчо потъркаха муцуни, а после конят застана до майка си и долепи глава до шията й, сякаш черпеше успокоение след ужасяващото премеждие.

Айла се присъедини към тях и ги прегърна, после потупа и погали Рейсър, преди да му свали юздите. Той така бе свикнал с тях, че те изобщо не го притесняваха и не му пречеха да пасе, но Айла си помисли, че провисналото въже може да създаде неприятности, и знаеше, че той не би искал да го носи през цялото време. Тогава свали и оглавника на Уини и натъпка всичко в колана си. Чудеше се дали да съблече мокрите си дрехи, но трябваше да бърза и ги остави да изсъхнат върху нея.

— Е, намерихме Рейсър. Сега остава да потърсим Джондалар — изрече тя на глас. Вълкът я погледна с очакване и тя се обърна към него. — Хайде, Вълчо! Да намерим Джондалар! — Тя се метна на Уини и всички тръгнаха надолу по реката.

След дълго въртене, блъскане и подмятане малката покрита с кожа кръгла лодка се понесе спокойно по течението. Джондалар я направляваше. Този път трите пръта се влачеха отзад. С единственото си гребло и с немалко усилия той започна да тласка малкия плавателен съд напреко на широката река. Установи, че прътите уравновесяват лодката, спират въртенето й и че това улеснява управлението й.

През цялото време, докато се придвижваше към отсрещния бряг, той мислено се упрекваше, задето не е скочил в реката след Айла. Но

всичко стана толкова бързо. Докато се усети, тя вече не беше в лодката, а бързеят го отнасяше далеч от нея. След като се изгуби от погледа му, вече нямаше никакъв смисъл да скача във водата. Едва ли щеше да доплува обратно при нея срещу течението, а на всичкото отгоре щяха да изгубят лодката и всичко в нея.

Опита се да се успокои с мисълта, че тя е добър плувец, но загрижеността му го накара да удвои усилията си и да прекоси реката. Когато най-накрая достигна отсрещния бряг, някъде надолу по течението, далече от мястото на тръгване и почувствува, че дъното стърже каменистия бряг, вдаден в реката при един завой, той въздъхна тежко. После изскочи и издърпа на брега тежко натоварената лодка. Отпусна се на земята и се предаде на умората. Но след няколко мига тръгна обратно по реката да търси Айла.

Вървеше покрай водата и като стигна един малък приток, бързо го прецапа. Но малко по-късно пред него се изпречи друга река с по-внушителни размери и той се поколеба. Това не беше плитка вода, която можеше да се прегази, а ако се опита да я преплува толкова близо до устието, тя щеше да го отнесе към голямата река. Значи трябваше да върви нагоре по течението й, докато открие брод.

Не след дълго Айла, яхнала Уини, стигна до същата река и също провърви известно разстояние срещу течението й. Но да се премине отсреща на кон беше съвсем друго нещо и тя обърна животното към водата, преди да бе изминала нагоре толкова път, колкото Джондалар. Рейсър и Вълчо я последваха и като поплуваха съвсем малко само в средата, всички скоро стъпиха на отсрещния бряг. Айла се отправи надолу към голямата река, но като се обърна назад, видя, че Вълчо тръгва в обратната посока.

— Хайде, Вълчо! Насам! — подвикна му тя. Подсвирна нетърпеливо и даде знак на Уини да продължи. Кучето се поколеба, втурна се към нея, после пак се върна и най-накрая я последва. Когато стигнаха голямата река, тя зави по течението и подкара кобилата в галоп.

Сърцето й заби по-силно, когато в далечината върху скалистия бряг съзря някакъв кръгъл, подобен на купа предмет.

— Джондалар! Джондалар! — развика се тя и препусна с всички сили натам. Скочи от коня, преди той да бе спрял, и се спусна към

лодката. Погледна вътре, огледа брега — всичко като че ли си беше на мястото, дори и трите пръта. Само Джондалар го нямаше.

— Ето я лодката, но не мога да намеря Джондалар — изрече тя на глас. Вълчо заскимтя, сякаш искаше да й отговори. — Защо не намирам Джондалар? Къде ли е? Дали лодката е доплавала сама дотук? — продължи да се пита тя, после внезапно се сети. — Сигурно е тръгнал да ме търси. Но щом като аз вървях надолу покрай реката, а той нагоре — как тогава сме се разминали?…

— Реката! — почти викна тя. Вълчо отново заскимтя. Тя си спомни колебанието му, когато преминаваха големия поток.

— Вълчо!

Едрото четириного се втурна към нея, подскочи и постави лапи на раменете й. Тя сграбчи дебелата козина на врата му с две ръце, погледна дългата муцуна и умните очи и си спомни малкото, слабичко момченце, което толкова много приличаше на сина й. Веднъж Ридаг бе изпратил Вълчо да я потърси и той бе изминал доста дълго разстояние, докато я открие. Айла знаеше, че той може да проследи Джондалар. Само трябваше да го накара да разбере какво иска от него.

— Вълчо! Намери Джондалар! — заповяда тя. Вълкът скочи на земята и започна да души лодката, после тръгна обратно по пътя, по който бяха дошли — нагоре срещу течението.

Джондалар бе нагазил до кръста във водата и внимателно опипваше дъното пред краката си, когато му се стори, че чува тихо подсвирване на птица, което звучеше някак познато й… нетърпеливо. Той спря и притвори очи, опита се да си спомни къде го е чувал, но после поклати глава — дори не беше сигурен, че действително го е имало — и продължи нататък. Като премина на другия бряг и тръгна надолу към главната река си, мислеше все за това. Накрая безпокойството му за Айла и тревогата, дали ще я открие, надделяха, но този звук продължаваше да човърка съзнанието му.

Повърви така с мокрите си дрехи. Знаеше, че и Айла е мокра. Изведнъж през главата му мина мисълта, че може би трябваше да вземе със себе си шатрата или нещо друго за заслон. Ставаше късно и кой знае какво се бе случило с нея. Може дори да е ранена, укоряваше се той и внимателно разгледа водата, брега и околната растителност.

Изведнъж отново чу същото подсвирване. Този път много по-силно и по-близко. То беше последвано от продължително джафкане и

накрая от ясен вълчи вой и тропот на копита. Обърна се и по лицето му се разля широка радостна усмивка, като видя вълка, устремил се право към него. Рейсър крачеше отзад, а накрая за щастие се появи Айла, яхнала Уини.

Вълчо се хвърли върху мъжа, постави огромните си лапи на гърдите му и се протегна да оближе лицето му. Джондалар го сграбчи, както бе виждал да прави Айла и прегърна четириногия звяр. Айла препусна с коня и когато се доближи, скочи на земята и изтича към него, а той отмести вълка от себе си и я грабна в обятията си.

— Джондалар! Джондалар! — повтаряше тя.

— Айла! О, моя Айла! — притискаше я той към гърдите си.

Вълчо подскочи и близна лицата им, но този път никой не го отблъсна.

Широката река, която двамата ездачи и вълкът току-що бяха прекосили, се оттичаше в соленото затворено море; Мамутоите го наричаха Беранско море и то се намираше на север от огромната делта на Великата Река Майка. Колкото повече пътниците приближаваха към многобройните разклонения накрая на този воден път, виещ се в продължение на около три хиляди километра през континента, толкова по-полегат ставаше наклонът.

Айла и Джондалар бяха поразени от великолепните пасища на равнинния южен район. Изобилна свежа растителност — нещо неприсъщо за края на сезона — беше поникнала навсякъде. Тази зеленина се дължеше на силната гръмотевична буря с поройни дъждове, която се бе разразила в необичайно време и бе обхванала обширни площи. Тя бе донесла пролетно съживяване в степите не само на тревите, но и на пъстрите цветя: дребни перуники, обагрени в пурпурно и жълто, тъмночервени китни божури, петнисти розови лилии и секирчета в най-разнообразни цветове — от жълто и оранжево до червено и мораво.

Силно подсвиркване и крякане привлече вниманието на Айла към кресливите птички в черно и розово, които кръжаха, спускаха се, разделяха се и се събираха на огромни ята и извършваха едно непрестанно и безредно движение. Струпването на шумните розови скорци недалеч от тях малко обезпокои младата жена. Наистина те живееха в колонии, хранеха се на ята и спяха заедно нощем, но

въпреки това тя не помнеше някога да е виждала толкова много, скупчени едновременно на едно място.

Забеляза, че също така се събираха керкенези и други видове птици. Шумът се усилваше. Глъчката стана оглушителна, изпълнена с напрежение и очакване. И тогава Айла забеляза един-единствен тъмен облак в иначе ясното синьо небе. Той се приближаваше, сякаш духан от вятъра. Неочаквано огромното ято скорци се оживи още повече.

— Джондалар — викна тя. Мъжът беше избързал пред нея. — Виж какъв странен облак.

Той погледна и спря, когато Айла се изравни с него. Докато се взираха в небето, облакът видимо се увеличи или може би се приближи.

— Не ми прилича на дъждоносен облак — обади се той.

— И аз така смятам, но какъв би могъл да бъде? — чудеше се тя и изпита неописуемо желание да потърсят някакъв подслон. — Как мислиш, трябва ли да опънем шатрата и да го изчакаме?

— Смятам, че по-скоро трябва да продължим. Може да го изпреварим, ако побързаме — отвърна Джондалар.

Смушкаха конете и препуснаха през зеленото поле, но и птиците, и странният облак се движеха по-бързо от тях. Пронизителното бръмчене се усили и дори надви крясъците на скорците. Внезапно Айла усети, че нещо я удари по ръката.

— Какво беше това? — но още преди да изрече думите, нещо я удари отново и отново. Друго падна върху Уини и отскочи. Появиха се още. Като погледна Джондалар, тя видя още много от същите летящи и подскачащи неща. Едно от тях тупна точно пред нея и тя го затисна с ръка, преди да избяга.

После внимателно го вдигна, за да го разгледа по-отблизо. Беше насекомо, дълго почти колкото среден пръст, с дебело тяло и дълги задни крака. Приличаше на едър скакалец, но не беше сиво-зелен на цвят, та лесно да се слива с околния фон като онези, които бе виждала да подскачат из сухите треви. Това насекомо се забелязваше отдалеч с ярките си черни, жълти и оранжеви линии.

Тази промяна бе причинена от дъждовете. По време на обикновено сухия сезон те са били сиви скакалци — неплодовити и самотни същества, които можели да изтърпят други от своя вид само толкова, колкото да се съвкупяват. Но след силната буря и дъждовете

бе настъпила забележителна промяна. Поникнала бе млада крехка трева, женските се възползували от изобилната храна и започнали да снасят много повече яйца и много повече ларви оцелявали. Броят на скакалците нараснал и с тях станали удивителни промени. Младите скакалци добили нова изумителна окраска и започнали да търсят съжителство със себеподобните си. Това вече не били безобидните сиви скакалци — превърнали се в акриди.

Скоро големи групи ярко оцветени акриди започнали да се обединяват и когато се изчерпали местните хранителни запаси, те се понасяли във въздуха на големи ята. Рояци от по пет милиона били обичайно явление. Покривали площ от осемдесет квадратни километра и само за една нощ изяждали осемдесет хиляди тона растителност.

Предният край на облака започна да се спуска към свежата трева. Айла и Джондалар бяха погълнати от рояка насекоми, навсякъде около тях гъмжеше от пъстри скакалци, които се удряха и отскачаха от тях и конете им. Не беше трудно да подкарат Уини и Рейсър в галоп, по-трудно щеше да бъде да ги удържат. Те препуснаха колкото ги държаха краката, шибани от пороя от скакалци. Айла се огледа за Вълчо, но въздухът бе гъсто изпълнен с летящи, подскачащи и отскачащи насекоми. Изсвири с всичка сила, като се надяваше, че ще я чуе през невероятното жужене.

Тя едва не се блъсна в един розов скорец, който се спусна надолу и улови един скакалец почти пред носа й. Чак тогава се сети защо се бяха събрали толкова много птици. Те бяха привлечени от неимоверното количество храна, чиято ярка окраска се забелязваше лесно. Но резките контрастни цветове, които привличаха птиците, даваха възможност на скакалците да откриват останалите от своя вид, когато трябваше да прелитат към други земи. А пък многочислените ята птици не допринасяха много за намаляването на броя им, докато имаше достатъчно растителна храна да поддържа новите поколения. Едва след спирането на дъждовете, когато пасищата щяха да възвърнат нормалното си сухо състояние и когато храната щеше да стига за по-малко насекоми, тези вредители отново щяха да се превърнат в добре замаскираните сиво-зелени скакалци.

Вълкът ги откри малко след като избягаха от рояка. Когато лакомите насекоми кацнаха на земята да пренощуват, Айла и Джондалар вече бяха направили Бивак далеч от онова място. На

другата сутрин се отправиха на североизток към високия хълм над равнината, откъдето се откриваше обширна гледка и можеха да се ориентират колко път им остава до Великата Река Майка. Точно зад гребена на хълма забелязаха края на територията, която бе нападната от облака скакалци — жужащата маса, носена от силните ветрове към морето. Бяха поразени от невероятното опустошение.

Красивата пролетна природа, изпъстрена с ярки цветя и свежа трева я нямаше вече. Всичко беше изчезнало. Земята беше гола, докъдето погледът им стигаше. Ни листенце, ни стръкче трева, ни едно зелено петънце. И най-дребното растение бе погълнато от ненаситната паплач. Единствените признаци на живот бяха малко скорци, търсещи последните изостанали скакалци. Земята бе опустошена, простираше се незащитена, неприлично изложена на показ. Но тя щеше да се възстанови след това унижение, причинено й от нейните собствени творения и тяхното естествено развитие. От скрити корени, от семена, довявани от ветровете, тя отново щеше да се облече в зеленината си премяна.

Когато мъжът и жената погледнаха на другата страна, оттам се откри съвсем друга гледка — картина, от която сърцата им забиха по-силно. На изток на слънцето бе блеснала огромна водна шир — това беше Беранско море.

Докато го съзерцаваше, Айла изведнъж осъзна, че това е същото море от детството й. В южния край на полуострова, който се вдаваше на север в необятната водна шир, се намираше пещерата, където бе живяла като малка с Клана на Брун. Животът й с хората от Клана често беше труден. И въпреки това имаше много щастливи спомени от детството си. Все пак мисълта за сина, когото бе принудена да изостави, неминуемо я натъжаваше. Знаеше, че никога вече нямаше да е толкова близко до него и едва ли някога щеше да го види отново.

За него беше най-добре да живее в Клана. Уба щеше да му е майка, а старият Брун щеше да го учи да ловува с копие, с ласо и прашка, да го възпитава като човек от Клана. Така Дърк щеше да е обичан и другите да го приемат като свой, а не да го ругаят и да му се присмиват като на Ридаг. Но Айла не можеше да не мисли за него. Дали неговият Клан все още живееше на полуострова или са се преместили някъде по-близо до други Кланове на континента или във високите източни планини.

— Айла! Погледни там долу. Това е Делтата, вижда се и Донау или поне част от нея. Виждаш ли онази кафява мътна вода, хей там от другата страна на големия остров? Мисля, че това е главният северен ръкав. Ето го — това е краят на Великата Река Майка! — каза Джондалар с развълнуван глас.

Той също бе завладян от спомени, навяващи малко тъга. Когато за последен път видя тази река, той беше с брат си, а сега Тонолан бе в света на духовете. Внезапно се сети за камъка, хвърлящ слаби мътни отблясъци, който бе взел от мястото, където Айла бе погребала брат му. Тя каза, че той съдържал същността на духа на Тонолан, и Джондалар бе решил да го даде на майка си и на Зеландони, когато се върне. Беше прибран в кошницата му. Може би трябваше да го извади и да го носи със себе си, помисли той.

— О, Джондалар! Ей онова край реката, пушек ли е? Живеят ли хора край реката? — запита Айла обнадеждено.

— Възможно е да има — отвърна Джондалар.

— Да побързаме тогава. — Тя тръгна надолу по хълма, Джондалар яздеше до нея. — Кой може да е? — продължи тя. — Някой народ, който познаваш?

— Може би. Понякога Шарамудоите идват чак дотук с лодките си, за да търгуват. Ето така се срещнаха Маркено и Толи. Тя беше в един от биваците на Мамутоите. Бяха дошли за сол и раковини — той спря и се огледа. Взря се в делтата и острова отвъд тесния канал; после разгледа земята надолу по течението. — Всъщност, струва ми се, че не сме много далеч от мястото, където Бреки бе направила Върбовия Бивак… миналото лято. Наистина ли бе едва миналото лято? Тя ни доведе тук, след като нейният Бивак спаси Тонолан и мен от плаващия пясък…

Джондалар притвори очи, но мъката му не убягна от Айла.

— Това бяха последните хора, които Тонолан видя… без да броя себе си. Ние пътувахме заедно още малко след това. Все се надявах, че той ще преживее скръбта си, но той просто не пожела да живее без Джетамио. Искаше Майката да го прибере при себе си — говореше Джондалар. После сведе поглед и добави. — И тогава срещнахме Бебчо.

Той погледна Айла. Изражението му се промени. По лицето му все още се четеше мъка. Тя разпозна и онзи особен израз, който

показваше неописуемата му любов към нея, толкова силна, че той едва можеше да я понесе. Но този път имаше и нещо друго, нещо, което я изплаши.

— Така и не разбрах защо Тонолан пожела да умре… точно тогава. — Джондалар се обърна, подкара Рейсър в галоп и извика: — Хайде! Нали каза, че трябва да побързаме.

Айла даде сигнал на Уини да хукне след бягащия жребец, който се бе отправил към реката. Ездата ги ободри и разсея особеното тъжно настроение, което това място бе създало и у двамата. Вълкът, възбуден от това препускане, припкаше покрай тях и когато накрая стигнаха до водата и спряха, той вдигна глава и започна своята провлачена вълча песен. Айла и Джондалар се спогледаха и се усмихнаха. И двамата си помислиха, че това е много подходящ начин да известят пристигането си край реката, която щеше да им бъде спътница почти до края на Пътуването.

— Това тя ли е? Стигнахме ли Великата Река Майка? — попита тя с блеснали очи.

— Да. Това е — отговори той и погледна на запад нагоре срещу течението. Не му се искаше да я обезсърчава, но добре знаеше колко много път ги чакаше оттук насетне.

Трябваше да се върнат по стъпките му и да прекосят целия континент до ледниковото плато върху високите планини близо до притоците в горната част на дългата река и после да преминат отвъд, далеч на запад, почти до Великата Вода на края на земята. По своя криволичещ път, дълъг две хиляди километра, Донау — реката на Дони, Великата Майка Земя на Зеландониите — се изпълваше от водите на повече от триста притока, ледниковите води надве планински вериги се оттичаха в нея и тя влачеше товара на наносите.

Докато лъкатушеше през равнините, често се разделяше на множество ръкави. Огромният воден път пренасяше обилно натрупаната тиня и утайките, които се носеха из буйните води. Но преди да стигне края на своя път, ситните пясъчни частици се уталожваха и образуваха едно огромно ветрилообразно находище, едно необятно покрито с кал пространство с ниски островчета и брегове, заобиколени от плитки езерца и виещи се поточета, сякаш Великата Майка на реките бе толкова изтощена от дългото си

пътуване, че бе хвърлила тежкия си товар малко преди да достигне целта си и сега едва-едва се влачеше към морето.

Обширната делта пред тях — два пъти широка, отколкото дълга — започваше на много километри преди морето. Реката бе прекалено пълноводна, за да се задържи само в едно-единствено корито в тази равна низина, разположена между древния скален масив, издигащ се на изток, и полегатите заоблени хълмове на запад. Тя се разклоняваше на четири ръкава и всеки тръгваше в различна посока. Отделни разклонения се преплитаха, свързваха тези ръкави и образуваха лабиринт от криволичещи поточета, които се разливаха и създаваха многочислени езера и лагуни. Широки площи, обрасли с тръстика, ограждаха твърдата земя — като се започне от дългите песъчливи ивици суша и се стигне до просторните острови, покрити с гори и степи, населени със зубри, елени и хищниците, които ги преследваха.

— Откъде идваше онзи пушек? — попита Айла. — Сигурно наблизо има Бивак.

— Мисля, че може да е от големия остров, който видяхме по-надолу отвъд канала — отговори Джондалар и посочи някъде натам.

Айла погледна, но отначало видя само стена от високи фрагмитни тръстики. Пухкавите им морави върхове се поклащаха от лекия ветрец на повече от дванадесет стъпки над просмуканата от вода земя, в която растяха. После забеляза красивите сребристозелени листа на ивите, простиращи се зад тях. Миг по-късно зърна нещо друго, което я озадачи. Ивите бяха всъщност храсти, растящи толкова близо до водата, че тя често заливаше корените им през влажния сезон. Приличаха на върби, но никога не израстваха на височина като дървета. Възможно ли бе да греши? Дали това не бяха върби? Тя рядко правеше подобни грешки.

Тръгнаха надолу по течението и като стигнаха срещу острова и навлязоха в канала, Айла се обърна да види дали колчетата на влекачката, които се тътреха отзад заедно с лодката, завързана между тях, не се закачаха някъде; после провери дали кръстосаните им предни краища се движат свободно, докато задните плаваха зад кобилата. Когато пренареждаха багажа си и се подготвяха да задминат голямата река, първоначално бяха решили да зарежат лодката. Тя си беше изпълнила задачата да ги пренесе заедно с нещата им през реката, но тъй като бяха вложили толкова много труд, за да я направят,

им беше жал просто така да я изоставят, независимо че преминаването на реката не бе станало точно така, както го бяха предвиждали.

Айла се сети да я държат за прътите. Това означаваше, че Уини трябваше да носи хамута си и да я влачи непрекъснато, но Джондалар настоя, защото съзнаваше, че лодката много щеше да ги улесни при преминаване на други реки. Можеха да товарят всичките си вещи на нея и така да ги запазват сухи. Само не трябваше да завързват конете за лодката и да се опитват да ги направляват, а да ги оставят да плуват сами. При следващата изпречила се на пътя им река те дори установиха, че няма нужда да свалят хамута на Уини.

Течението носеше лодката и прътите. Това разтревожи Айла, особено след онзи случай, когато Уини и Рейсър се бяха изплашили, и след всичко, което им се бе случило при прекосяването на другата река. Тя реши да размести кожените ремъци на хамута по такъв начин, че да може моментално да ги прережe, щом усети, че кобилата я грози някаква опасност. Но животното успя да противодейства на силата на течението и повлече товара без особени затруднения. Айла бе оставила коня да свикне с това нововъведение. Уини се доверяваше на жената и приемаше да дърпа влекачката.

Широката купообразна лодка обаче беше много удобен съд за най-различни неща. Отначало започнаха да пренасят с нея дърва, сух тор и други материали за вечерния огън, които събираха по пътя си; понякога след преминаване през река, оставяха кошниците с багажа в лодката. Бяха се натъквали на няколко реки с различна големина, които водеха към вътрешното море, и Джондалар знаеше, че още много притоци ще пресекат пътя им в дългото пътуване покрай Великата Река Майка.

Когато нагазиха в бистрата вода на външния ръкав на делтата, жребецът се подплаши и зацвили неспокойно. След ужасното им премеждие Рейсър винаги много се вълнуваше, когато стигнеха река, но Джондалар го направляваше с голямо търпение през по-малките ручеи по пътя им и конят постепенно започна да превъзмогва този страх. Мъжът бе доволен, тъй като им предстоеше прекосяване на още много реки, докато стигнеха дома му.

Водата се движеше бавно, но бе толкова прозрачна, че виждаха рибите, плуващи между водораслите. Проправиха си път между високата тръстика и се добраха до дългия тесен остров. Вълчо скочи

пръв на сушата. Енергично се разтърси и затича нагоре по полегатия бряг от сбит мокър пясък, примесен с глина, който водеше към дългата горичка от красиви сребристозелени иви, високи като дървета.

— Знаех си — рече Айла.

— Какво си знаела? — усмихна се Джондалар на доволния й вид.

— Тези дървета са също като ония храсти, под които спахме след бурята. Мислех, че са иви, но досега не бях виждала големи като дървета. Ивите обикновено са храсти, но това може и да са върби.

Слязоха от конете и ги поведоха навътре в прохладната гора. Вървяха мълчаливо, лекият ветрец люлееше листата и сенките им изпъстряха с петна богатата, окъпана от слънце земя, покрита с трева. През рехавите дървета забелязаха в далечината стадо зубри, които кротко пасяха. Вятърът духаше откъм Айла и Джондалар и дивите говеда се отдалечиха бързо, когато усетиха мириса им. Сигурно вече са били преследвани от хора, помисли си Джондалар.

Конете също хрупкаха от зеленината наоколо, докато се движеха из приятната гориста местност, и Айла бе принудена да спре и да започне да развързва хамута на Уини.

— Защо спираш тук?

— Конете искат да пасат. Мислех, че можем да поспрем за малко.

Джондалар изглеждаше обезпокоен.

— Аз пък смятам, че трябва да отидем малко по-нататък. Сигурен съм, че на този остров има хора, и ми се ще най-напред да разбера кои са те.

Айла се усмихна.

— Правилно! Нали каза, че пушекът идва оттук. Но е толкова красиво, че забравих.

Навлизаха навътре в острова, а теренът постепенно ставаше по-висок. Тук-там между ивите започнаха да се срещат елши, тополи и бели върби, които разнообразяваха светлия сиво-зелен цвят на храстите. Малко по-нататък няколко ели и праисторически борове, които съществуваха в този район от образуването на самите планини, изпъстряха мозайката на пейзажа с още по-тъмнозелени петна. А лиственици добавяха по-светъл нюанс и всичко това се открояваше на фона на златистозелените туфи от прецъфтяващи степни треви, които се полюшваха от вятъра. Бръшлян се виеше по стволовете на дърветата, а от клоните като плътен балдахин се спускаха лиани. В

облените от слънчева светлина долчинки се простираха шубраци от мъхести дъбове и по-високи лескови храсти и с играта на своите багри оживяваха още повече природната картина.

Островът се издигаше на не повече от осем метра над водата, после се изравняваше и преминаваше в дълго поле. То представляваше една миниатюрна степ, осеяна с власатки и перести треви, които жълтееха на слънцето. Айла и Джондалар прекосиха тесния остров и се озоваха върху един много по-стръмен склон от пясъчни дюни, обрасъл с крайбрежни бурени бодлива морска зеленика и крамбе. Песъчливият склон водеше към дълбоко врязано заливче, очертано от висока тръстика с морави върхове, примесена с хвощ, папур и най-различни по-дребни водни растения. Заливът бе така гъсто осеян с разцъфнали водни лилии, че водата почти не се виждаше, а върху тях бяха накацали безброй чапли.

Отвъд залива имаше широк мътен канал — най-северния ръкав на огромната река. Близо до края на остров едно поточе с бистра вода се вливаше в главния канал и Айла с учудване забеляза как една до друга течаха две струйки, ясно разграничени по цвят — едната напълно прозрачна, а другата кафява от наносите. Но, общо взето, преобладаваше тъмната вода, тъй като главният канал размътваше чистия поток.

— Виж това, Джондалар — показа тя рязката разлика на водата.

— Ето по това познаваш, че си при Великата Река Майка. Това е ръкавът, който ще те отведе право при морето — обясни той. — Но погледни натам.

Отвъд горичката, встрани от залива, тънка струйка дим се издигаше към небето. Айла се усмихна, изпълнена с очакване, но Джондалар имаше известни опасения, когато се отправиха към пушека. Ако това беше пушек от огнище, защо още не бяха срещнали никого? Хората трябва вече да са ги забелязали. Защо не са излезли да ги посрещнат? Той скъси въжето, с което водеше Рейсър, и го потупа окуражително по врата.

Когато зърнаха очертанията на конусовидна шатра, Айла разбра, че са пристигнали в Бивак, и се замисли какви ли хора го обитават. Може дори да са Мамутои, разсъждаваше тя и даде знак на Уини да я следва плътно. После видя, че Вълчо бе заел отбранителна позиция, и

тя изсвири сигнала за повикване, на който го бе научила. Той тръгна до нея. Всички заедно навлязоха в малкия Бивак.

11

Уини вървеше точно зад Айла. Навлязоха в Бивака и се насочиха се към огнището, което все още изпускаше тънка трепкаща струйка дим. Имаше пет заслона, подредени в полукръг, а огнището, леко вкопано в земята, беше точно пред средния. Огънят гореше буйно — очевидно някой бе използувал Бивака съвсем скоро, но никой не се появи да ги поздрави. Айла се огледа, надзърна и в отворените жилища, но не видя нищо. Озадачена, тя започна да разглежда внимателно шатрите и Бивака, така че да научи нещо повече за хората и да разбере какво ги е накарало да си тръгнат.

Главната част на всяка от постройките приличаше на конусовидната шатра, каквато Мамутоите използуваха за своите летни Биваци, но имаше и съществени различия. Ловците на мамути често разширяваха площта на домовете си, като към основната част на заслона прикрепяха полукръгли странични шатри от кожи и използуваха допълнителен прът, за да ги подпират. А шатрите на този Бивак имаха допълнения от тръстика и блатни треви. Някои от тях представляваха просто наклонени покриви върху тънки колчета, други бяха напълно затворени кръгли градежи от слама и плетени рогозки, закрепени към главното жилище.

Точно до входа на най-близката от тях Айла видя купчина кафяви корени от хвощ върху рогозка от тръстика, а до нея две кошници. Едната бе гъсто изплетена и в нея имаше малко мътна вода, а другата беше наполовина пълна с лъскави, бели, току-що обелени корени. Тя се приближи и взе един — още беше мокър, сигурно беше сложен там само преди миг.

Като го остави обратно, забеляза някакъв странен предмет на земята. Беше изработен от хвощови листа и наподобяваше човек — две ръце отстрани, два крака надолу и парче мека кожа го загръщаше като туника. С въглен бяха нарисувани две чертички за очи и още една във формата на засмяна уста. Няколко китки переста трева върху главата служеше за коса.

Хората, сред които Айла бе израсла, не правеха идоли, а само някои обикновени тотемни знаци като белезите върху краката й. Когато бе малко момиченце един пещерен лъв бе забил ноктите си дълбоко в лявото й бедро и бе оставил четири прави резки по него. Кланът използуваше подобен знак за изобразяване на Тотема на Пещерния Лъв. Ето затова Креб беше толкова сигурен, че нейният Тотем е Пещерен Лъв, макар обикновено да го считаха за мъжки Тотем. Духът на Пещерния Лъв я бе избрал и белязал лично, следователно щеше да я закриля.

Другите Тотеми на Клана също се обозначаваха по подобен начин — с прости знаци, които често бяха заимствувани от движенията и жестовете на езика им. За пръв път тя видя действително реалистичен образ, когато Джондалар нахвърля в общи линии рисунка на животно върху кожата, която използуваха за мишена. Затова предметът на земята отначало я смути. После внезапно се сети нещо и проумя какво е това. Като малка никога не бе имала кукла, но бе виждала, че децата на Мамутои си играят с подобни неща, и разбра, че това е детска играчка.

Веднага й стана ясно, че до преди малко тук бе седяла жена с детето си. Сега я нямаше и трябва да е избягала много бързо, щом като е зарязала и храната, и дори играчката на момиченцето си. Защо ли бе напуснала мястото с такава бързина?

Айла се обърна и видя, че Джондалар още държеше въжето на Рейсър, приклекнал на коляно между разпръснати кремъчни отломъци и внимателно изследваше едно парченце. Той вдигна очи.

— Някой е съсипал един много хубав връх, като е нанесъл последния си удар неправилно. Трябвало е само леко да го чукне, но е ударил малко встрани, и то доста силно… сякаш майсторът е бил внезапно прекъснат. А, ето го каменният чук! Просто е бил изтърван.

Нащърбените ръбове на твърдия овален камък показваха продължителна употреба и опитният каменар трудно можеше да си представи, че някой ще изпусне и зареже едно толкова ценно и почитано сечиво.

Айла отново се огледа и видя, че на една окачалка се сушеше риба, а по земята до нея бяха изоставени цели риби. Едната бе изкормена и захвърлена. Имаше много доказателства, че работата е била прекъсната внезапно, но нямаше никаква следа от човек.

— Джондалар, тук е имало хора съвсем наскоро, но панически са избягали. Дори и огънят все още гори. Къде са всички?

— Не знам, но ти си права. Избягали са много бързо. Просто са захвърлили всичко и… са хукнали. Сякаш са били… подплашени.

— Но защо? — попита Айла и се озърна. — Не виждам нищо страшно наоколо.

Джондалар поклати глава, после забеляза, че Вълчо душеше из напуснатия Бивак — пъхаше муцуна пред входовете на шатрите и около изоставените вещи. После вниманието на мъжа беше привлечено от жълтеникавата кобила, която пасеше наблизо, влачеше шейната-носилка с кръглата лодка върху нея и изглеждаше странно безразлична и към хората, и към вълка. Джондалар се обърна към младия тъмнокафяв жребец, който го следваше с такава готовност. Животното беше натоварено с кошници, покрито с чул за яздене, и стоеше край него, завързано само с едно въже през главата.

— Сигурно точно това е проблемът — че ние не виждаме нищо страшно — продума той.

Изведнъж Вълчо спря да души, настойчиво се вторачи в горичката, после се втурна в нея.

— Вълчо! — извика Джондалар. Животното спря, погледна мъжа и размаха опашка. — Айла, по-добре го накарай да се върне, иначе ще намери хората от този Бивак и ще ги изплаши още повече.

Тя изсвири и вълкът дотича при нея. Погали врата му, но се намръщи на Джондалар.

— Да не искаш да кажеш, че ние ги плашим? И че са избягали заради нас?

— Помниш ли Бивака на Перестите Треви? И какво направиха хората, като ни видяха? Само си помисли как ли им изглеждаме, като ни срещнат за първи път, Айла. Пътуваме с два коня и един вълк. Животните обикновено не се движат заедно с хора, дори в повечето случай бягат от тях.

Даже на Мамутоите от Летния Събор им трябваше време, за да свикнат с нас, хем пристигнахме заедно с Лъвския бивак. Като се замислиш, ще видиш, че само Талут постъпи смело, когато още при първата ни среща ни покани заедно с конете в своя Бивак.

— Тогава какво да правим?

— Смятам, че ще трябва да си тръгнем. Хората от този Бивак сигурно са се скрили в гората, наблюдават ни и си мислят, че идваме от някое странно място, като Света на Духовете например. И аз щях да си помисля същото, ако видя такива хора като нас да се приближават без предупреждение.

— О, Джондалар! — проплака Айла, внезапно обзета от разочарование и самота, така както си стоеше насред празния Бивак. — Толкова ми се искаше да погостуваме на някой народ — тя отново обходи с поглед Бивака, после примирено поклати глава. — Прав си. Ако хората са избягали и не искат да ни посрещнат, най-добре ще е да си вървим. Как ми се ще да бях срещнала поне жената с детето, изоставило тук играчката си, и да бях поговорила с нея — Тя тръгна към Уини, която пасеше зад Бивака. — Не искам хората да се страхуват от мен, Джондалар. Дали ще успеем да поговорим с някого по време на това Пътуване?

— Не мога да кажа нищо за непознатите, но съм сигурен, че ще можем да поостанем при Шарамудоите. Отначало може да са малко нащрек, но те ме познават. Знаеш какви са хората — след като преодолеят първоначалния си страх, започват веднага да се интересуват от конете.

— Съжалявам, че изплашихме тия люде. Бихме могли да им оставим някакъв подарък, макар че не се показаха много гостоприемни — предложи Айла и започна да рови в кошницата. — Смятам, че ще е подходящо да оставим храна, може би малко месо.

— Да, много добра идея. Аз пък имам няколко резервни върха за копия. Ще оставя едно на мястото на онова, което майсторът на сечива е повредил. Няма по-голямо разочарование от това да развалиш един хубав инструмент малко преди да си го завършил — допълни той.

Докато бъркаше в багажа си за комплекта сечива, увити в кожа, Джондалар си спомни, че докато пътуваше с брат си, срещаха много хора. Те обикновено ги приемаха радушно и често им помагаха. Дори имаше няколко случая, в, които животът им бе спасяван от непознати. Но ако хората винаги щяха да се плашат от тях заради техните спътници — животни, какво би станало, ако някога с Айла се окажеха в беда и имаха нужда от помощ?

Напуснаха Бивака и обратно по пясъчните дюни се изкачиха на равното поле върху дългия тесен остров. Като стигнаха тревата, спряха

и погледнаха надолу към тънкия стълб дим откъм Бивака и кафявата мътна река, устремена към необятната синя шир на Беранско море. С мълчаливо съгласие те яхнаха конете и се отправиха на изток, за да видят по-добре за последен път огромното вътрешно море.

Достигнаха източния край на острова. Все още се намираха на брега на реката, но бяха толкова близо до развълнуваните води на морето, че можеха да видят вълните, които плискаха солената си пяна по пясъка. Айла обърна поглед към водата и й се стори, че вижда очертанията на полуостров. Пещерата на Клана на Брун — мястото, където беше израсла се намираше на северния край. Именно там бе родила своя син и там бе принудена да го изостави, когато я изгониха.

„Колко ли е пораснал вече? Сигурна съм, че е по-висок от всички други момчета на неговата възраст. Дали е силен? И здрав? И щастлив? И дали ме помни? Кой знае? Само да можех да го видя поне още веднъж“ — мислеше си тя и тогава осъзна, че ако наистина бе решила да го търси, това беше последният й шанс. Джондалар планираше оттук да завият на запад. Никога вече нямаше да е толкова близо до Клана и до Дърк. Защо ли пък да не тръгнат на изток? Просто да направят едно малко извънредно Пътешествие, преди да продължат. Ако заобиколят по северното крайбрежие, може да стигнат полуострова за няколко дни. Джондалар съвсем сериозно беше заявил, че ще я придружи с готовност, ако пожелае да търси Дърк.

— Виж, Айла! Не знаех, че в Беранско море има тюлени! От малък не съм виждал такива животни, когато веднъж ходих на едно дълго Пътуване с Виломар — гласът му бе изпълнен с вълнение и копнеж. — Той ни заведе двамата с Тонолан да видим Великата Вода и тогава хората, които живееха близо до края на земята, ни возиха с лодка на север. Ти виждала ли си тюлени преди?

Айла погледна към морето, но по-близо до брега, където той й сочеше. Няколко тъмни, гладки и лъскави същества, с издължени закръглени тела и светлосиви коремчета се клатушкаха тромаво по един пясъчен нанос, образувал се зад почти потънали във водата скали. Докато наблюдаваха, повечето от тюлените се гмурнаха във водата и подгониха ято риби. Главите им изскачаха от време на време. Скоро и последните от тях — най-малките и младите — се мушнаха под водата и изчезнаха така бързо, както бяха дошли.

— Само отдалече — отговори Айла, — през студения сезон. Те обичат плаващите ледове в морето. Кланът на Брун не ги ловеше. Никой не можеше да ги хване. Само един път Брун разправяше как видял няколко върху скалите край една морска пещера. Хората ги мислеха за зимни водни духове, а не за животни, но веднъж видях малките им върху леда и знаех, че водните духове нямат бебета. Но нямах представа къде отиват през лятото. Сигурно са идвали тук.

— Като се приберем у дома, ще те заведа да видиш Великата Вода, Айла. Няма да повярваш на очите си. Това тук е огромно море, много по-голямо от всички езера, които съм виждал. Казват, че било солено. Но то е нищо в сравнение с Великата Вода. Тя е като небето. Никой още не е минавал отвъд, на другата страна.

Айла долови нетърпението в гласа на Джондалар и усети копнежа му по родния дом. Знаеше, че той не би се поколебал да отиде с нея да потърсят Клана на Брун и сина й, ако тя го помолеше. Защото я обичаше. Но тя също го обичаше и бе сигурна, че това забавяне няма да му хареса. Тя огледа огромното водно пространство, затвори очи и се помъчи да преглътне сълзите си.

И без това не знаеше къде точно да търси Клана, мислеше тя. Пък и това вече не бе Кланът на Брун. Това беше Кланът на Брод и тя нямаше да е добре дошла. Брод бе произнесъл смъртно проклятие над нея; за тях тя беше мъртва, беше само един дух. Ако двамата с Джондалар бяха уплашили народа на този остров заради своите животни и привидно свръхестествените си способности да ги контролират, то тогава кой знае как щяха да хвърлят в ужас хората от Клана? Включително и Уба, и Дърк? Според тях тя щеше да е човек, завърнал се от Света на Духовете, а животните щяха да са само още едно доказателство за това. А те вярваха, че духът, който се завръща от страната на мъртвите, идва при тях, за да им навреди.

Но веднъж тръгнеха ли на изток, нямаше връщане назад. От този момент насетне чак до края на живота й Дърк щеше да е само един спомен, без никаква надежда да го види отново. Тя трябваше да направи своя избор. Мислеше, че го е направила отдавна, но не предполагаше, че все още страда толкова много. Очите й се наляха със сълзи, докато се взираше в тъмносинята водна шир. Извърна глава, за да не забележи Джондалар, че плаче, и за сетен път мълчаливо се

сбогува със своя син. Болката я прониза с нова сила и тя разбра, че тази мъка ще остане в сърцето й завинаги.

Айла и Джондалар се обърнаха с гръб към морето и тръгнаха през високите до кръста степни треви на обширния остров, като оставяха конете да си почиват и пасат. Слънцето светеше ярко високо в небето. Беше горещо. Над прашната земя трептеше мараня и довяваше жаркия аромат на пръст и растения. Вървяха през голото поле върху дългата тясна ивица земя в сянката на своите сламени шапки. Но въздухът бе влажен от изпаренията на околните речни ръкави и по прашната им кожа се стичаха вадички пот. Бяха доволни, че от време на време откъм морето полъхваше прохлада — лек бриз, наситен със силния мирис на живота в дълбоките води.

Айла спря, развърза кожената прашка от главата си и я напъха в колана — не искаше да се намокри много. Вместо нея през челото си върза едно навито парче мека кожа, подобно на онова, което носеше Джондалар, за да попива потта.

Продължиха нататък. Тя видя един сиво-зелен скакалец, който подскочи нагоре, после пак се спусна и се скри някъде със защитната си окраска. След малко съзря още един. Още заскачаха оттук и оттам и й напомниха за рояка скакалци вредители. Но тези тук бяха само един от многото видове насекоми като пеперудите, които пърхаха и танцуваха с ярките си багри покрай върховете на власатките, и като безвредния търтей, подобен на жилещите медоносни пчели, който кръжеше над едно лютиче.

Макар че високото поле бе много по-малко, то създаваше същото познато чувство, което ги завладяваше в сухите степи. Но когато стигнаха другия край на острова и се огледаха, те останаха поразени от огромния непознат воден свят на широката делта. Отдясно на север беше континентът, а отвъд речните храсти се простираше пасище в бледо златистозелено. На юг и на запад до хоризонта се разстилаше блатистото устие на великата река, а в далечината повърхността му изглеждаше здрава и солидна като сушата. Това бе обширна площ, покрита с яркозелени тръстики, които се поклащаха като море от волния ритъм на вятъра и само на места сянката на някое самотно дърво се издигаше над зелените тръстикови вълни и криволичещия път на откритите водни ръкави.

Айла и Джондалар се спускаха по склона през рехавата горичка. Тя наблюдаваше птиците — имаше повече видове, отколкото бе срещала досега на едно място, някои от тях дори бяха непознати за нея. Гарвани, кукувици, скорци и гургулици и всяка зовеше своите с различен глас. Една лястовица, подгонена от сокол, се стрелна надолу, направи завой и се скри в тръстиките. Черни кани, издигащи се високо в небето, и блатарите, прехвърчащи ниско до земята, търсеха умрели или умиращи риби. Мъничките коприварчета и сивите мухоловки прелитаха от гъстака към високите дървета, а дребничките свраки и червеноопашки се стрелваха от клон на клон. Гларуси се носеха по въздушното течение, без да помръднат дори перце, а замислени пеликани се плъзгаха плавно над тях, размахали величествено широките си мощни криле.

Когато стигнаха до вода, двамата се озоваха в друга част на реката, близо до китка върбови храсти, населена със смесена колония от блатни птици: нощни сиви чапли, малки бели чапли, пурпурни рибари, корморани и предимно лъскави ибиси — всички те виеха гнезда на едно място. Много често сламеният дом на един вид се намираше на едно и също дърво с гнездото на съвсем различен вид и ги делеше само един клон или вейка. В няколко от тях имаше яйца или малки пиленца. Птиците се отнасяха със същото безразличие към хората и животните, както и към различните от тях хвъркати обитатели на бреговете.

Това оживено място, кипящо от непрекъсната деятелност обаче, бе така привлекателно за младия вълк, че той не можеше да му устои — приближи се бавно, като се промъкваше крадешком, но направо се обърка от безбройните примамки. Накрая се спусна към едно дръвче. Птиците наоколо се вдигнаха във въздуха с шумно крякане и пляскане на криле. Веднага ги последваха други, които бяха забелязали опасността. После още и още полетяха нагоре и небето започна да се изпълва с блатни птици, докато повече от десет хиляди от няколко различни вида закръжиха в тревожен полет.

Вълчо хукна с подвита опашка обратно към горичката, като виеше и скимтеше, стреснат от бъркотията, която беше създал. Подплашените коне допълниха суматохата, като се изправиха на задни крака, зацвилиха неспокойно и препуснаха в галоп към водата.

Шейната-носилка подейства като спирачка на кобилата, която и без това имаше по-кротък нрав. Тя скоро се усмири, но Джондалар доста се затрудни с младия жребец. Той побягна през водата след коня, а като стана по-дълбоко, заплува и скоро изчезна от поглед. Айла успя да прекара Уини през канала обратно към брега. След като успокои кобилата, тя отвърза влачещите се пръти и свали хамута й, за да я освободи и да я остави да си почине на воля. После подсвирна на Вълчо. Наложи се да изсвири още няколко пъти, докато той се появи, и то от съвсем друга посока, далеч от гнездата на птиците.

Айла свали мокрите си дрехи, взе сухи от кошницата за багаж и ги облече, после събра дърва да стъкне огъня, докато чака Джондалар. Той също трябваше да се преоблече и за щастие неговата кошница беше в лодката, където всичко се запазваше сухо. Мина време, докато намери пътя към огъня на Айла, но не след дълго се зададе откъм запад. Рейсър бе отишъл далеч нагоре по течението, докато Джондалар успя да го настигне.

Мъжът все още се сърдеше на Вълчо и това бе ясно не само на Айла, но и на животното. Вълкът изчака, докато Джондалар смени дрехите си и седне с чаша горещ чай в ръка. Чак тогава се приближи, приклекна на предните си крака, размаха опашка като кутре, което иска да си играе и заскимтя умоляващо. Като отиде достатъчно близо, той понечи да близне лицето, но мъжът отначало го отблъсна. А когато допусна упорстващото животно по-близо до себе си, Вълчо изглеждаше толкова доволен, че Джондалар отстъпи.

— Сякаш иска да се извини, но не ми се вярва. Как е възможно? Та той е само едно животно, Айла. Може ли Вълчо да разбира, че се е държал лошо и сега да съжалява за това?

Айла не бе изненадана. Бе виждала подобно поведение, когато се учеше да ловува и наблюдаваше месоядните, които бе набелязвала за своя плячка. Сега държането на Вълчо към човека бе същото, както на младите вълчета към водача на глутницата.

— Нямам представа какво разбира той и какво си мисли — отвърна тя. — Мога само да съдя по действията му. Но не е ли същото с хората? Никога не можеш да знаеш какво наистина мисли другият. И трябва да преценяваш само по делата му, нали?

Джондалар кимна, но продължаваше да се двоуми. Айла не се съмняваше, че Вълчо се разкайва, но не смяташе, че това има кой знае

какво значение. Вълкът се държеше с нея по същия начин, когато тя го учеше да стои настрана от кожените нозебрани на хората от Лъвския Бивак. Трябваше да мине доста време, докато успее да го научи да не ги закача, а сега знаеше, че не е готов да се откаже от преследването на птици точно в този момент.

Слънцето едва докосваше високите зъбери в южната част на дългата планинска верига на запад и хвърляше ярките си отблясъци по ледените им страни. По на север скалистите върхове се снишаваха, острите чукари се заглаждаха и преминаваха в заоблени хребети, наметнати с искряща снежна плащеница. А на северозапад планинските върхове чезнеха зад завесата на облаците.

Айла зави към една примамлива пролука в дърветата покрай делтата и спря. Джондалар я следваше. Малката, обрасла с трева полянка се намираше насред рехава ивица дървета, които водеха право към една спокойна лагуна.

Основните ръкави на делтата бяха изпълнени с кални наноси, но сложната мрежа от канали и допълнителни поточета, които се виеха между тръстиките, беше чиста и годна за пиене. Тук-там каналите се разширяваха в езера и тихи лагуни, често покрити с водни лилии и заобиколени от най-различни тръстики, папур, острица и други водни растения. Яките листа на лилиите предлагаха място за почивка на чапли и огромно количество жаби.

— Това място изглежда подходящо — отбеляза Джондалар, преметна крак през гърба на Рейсър и пъргаво скочи на земята. Свали кошницата с багажа, покривалото за яздене, оглавника и пусна коня. Той се спусна към водата, а миг по-късно и Уини се присъедини към него.

Кобилата нагази първа във водата и започна да пие. След малко започна да удря с копито и да плиска вода по гърдите си и по жребеца, който също пиеше наблизо. Тя приведе глава и наостри уши, подуши водата. После сгъна крака, като приклекна напред, смъкна се още по-ниско и се извъргаля на една страна. Накрая легна по гръб. С изправена глава, Уини размахваше крака из въздуха и пръхтеше от удоволствие, като потриваше тялото си о дъното на лагуната. След това се претърколи на другата страна. Рейсър, който бе наблюдавал майка си как се въргаля в хладната вода, не можа да издържи на изкушението и по същия начин се потопи в плитчината край брега.

— Мислех си, че им е дошло до гуша от вода днес. — Приближи се Айла към Джондалар.

Той се обърна, все още развеселен от гледката.

— Много обичат да се въргалят във вода, да не говорим за кал и прах. Не предполагах, че на конете това им харесва чак толкова.

— Нали знаеш колко обичат да ги чешем. Сигурно по този начин се чешат сами. Понякога се чешат взаимно и дори си казват къде ги сърби.

— Как могат да си кажат, Айла. Понякога говориш, сякаш си въобразяваш, че конете са хора.

— Не. Не са хора. Те са си коне, но само ги погледай някой път, когато застанат обърнати един към друг с главата към опашката. Единият почесва другия със зъби и после чака да бъде почесан на същото място — каза тя. — Ще трябва хубавичко да разчеша Уини със сухата лугачка. Сигурно й е горещо и я сърби под кожените ремъци, вързани цял ден около нея. Понякога ми се ще да изоставим тази лодка… но тя върши работа.

— И на мен ми е горещо и ме сърби. Ще взема да поплувам. Този път без дрехи — реши Джондалар.

— И аз, само че първо искам да разопаковам. Дрехите, дето се измокриха, са все още влажни. Трябва да ги окача на онези храсти да изсъхнат. — Тя извади един влажен вързоп от кошницата си и започна да простира дрехите по клоните на близкия елшов храст. — Не съжалявам, че се измокриха — продължи тя и оправи едно от кожените парчета, които носеха на бедрата. — Докато те чаках намерих малко сапунени корени и изпрах моите дрехи.

Джондалар изтърси една от одеждите, за да й помогне в простирането, и установи, че това беше неговата туника. Вдигна я и й я показа.

— Ти май каза, че си изпрала своите дрехи, докато си ме чакала.

— Изпрах и твоите, след като се преоблече. Потта разяжда кожата, а твоите бяха започнали да се захабяват — обясни тя.

Когато пътуваше с брат си, не помнеше някога да се бе тревожил чак толкова заради потта и петната по дрехите, но сега беше доволен, че Айла мислеше и за това.

Докато се подготвиха да влязат в реката, Уини вече излизаше. Тя застана с разкрачени крака на брега, после започна да разтърсва глава

и това силно разтърсване се разпростря назад по цялото й тяло, чак до опашката. Джондалар вдигна ръце да се предпази от пръските. Айла се втурна във водата, като се смееше, загребваше с две ръце и го плискаше, докато той газеше навътре. Щом водата стигна до коленете му, той й отвърна със същото. Рейсър бе приключил с къпането и стоеше наблизо, но напръскаха и него, затова той отстъпи назад и се отправи към брега — обичаше водата, но само когато сам бе решил да се потопи.

След като се измориха да играят и да плуват, Айла започна да мисли какво биха могли да вечерят. Над водата се показваха издължени листа и бели цветчета с три реда листенца, които към средата потъмняваха до мораво. Тя знаеше, че богатите на скорбяла грудки на това растение бяха вкусни и хранителни. С пръстите на краката си първо изрови няколко от тинята по дъното; стъбълцата бяха много крехки и лесно се прекършваха още преди да ги бе извадила. Докато шляпаше през водата към брега, събра и малко речен живовляк, за да го сготви, и пикантен пореч, който се ядеше суров. Вниманието й бе привлечено от малки широки листа, излизащи от една точка, които се носеха по повърхността.

— Джондалар, внимавай да не настъпиш тия водни кестени — предупреди тя и показа разпръснатите по песъчливия бряг покрити с шипчета семена.

Джондалар вдигна едно и го огледа по-отблизо. Четирите остри шипа бяха разположени, така че един от тях винаги се забива в земята, а останалите стърчат нагоре. Той поклати глава и го захвърли, но Айла се наведе и го взе заедно с още няколко.

— Лошо е, ако ги настъпиш, но стават за ядене.

На брега, в сянката край водата, тя забеляза едно познато растение със синьо-зелен цвят. Огледа се наоколо да намери някое достатъчно голямо листо, с което да хваща стъблата, докато бере, защото знаеше, че докато е прясна, копривата трябва да се пипа много внимателно, но парливите й листа ставаха много вкусни, след като се сготвят. До самата вода растеше лапад, висок почти колкото човек, и листата му бяха доста широки, така че според нея щяха да свършат работа, а освен това ставаха и за ядене. Наблизо имаше и подбел, и няколко вида папрат с ароматни корени. Делтата предлагаше изобилие от храна.

Навътре в лагуната Айла видя островче от високи тръстики оградени с хвощ. Изглежда, хвощът щеше да си остане основна част от тяхното меню. Това бе много разпространено растение и повечето от неговите части се консумираха: след като се счукаха, за да отделят нишките от скорбялата, старите корени се използуваха за замесване на тесто или за застройка на супи; младите корени се ядяха сурови или готвени заедно с долната част на дръжките на цветовете, да не говорим за голямото количество полен, от който също можеше да се приготвя хляб, и всичко това имаше много приятен вкус. При младите растения цветовете бяха скупчени на края на високото стъбло, като пухкава котешка опашка. Те също бяха вкусни.

Останалите части се употребяваха за други неща: от листата плетяха кошници и рогозки, а след прецъфтяването от пухчетата на семената ставаха хубави попиващи подплънки или отличен прахан. Айла знаеше, че след като има кремък от железен пирит, едва ли ще се наложи да ги ползува, но сухите дървесни стъбла, останали от миналата година, се възпламеняваха много лесно с търкане между дланите и можеше да се добие огън или пък просто можеха да се използуват като материал за горене.

— Джондалар, хайде да вземем лодката, да отидем до онова островче и да наберем хвощ — предложи тя. — Във водата растат и много други неща, които стават за ядене. Например шушулките на водните лилии, а също и кореният, както и ризомите на тръстиките. Вярно е, че са под водата, но след като и без това сме мокри, защо да не си наберем. Можем да натоварим всичко в лодката и да го докараме тук.

— Никога преди не си била по тези места. Откъде знаеш, че тези растения се ядат? — попита Джондалар, докато отвързваше лодката от шейната.

Айла се засмя.

— Недалеч от нашата пещера на полуострова имаше подобни блатисти места. Разбира се, не толкова обширни като това, но и там ставаше топло през лятото също както тук. А Иза познаваше растенията и знаеше къде да ги търси. За някои други ми разказа Нези.

— Ти май познаваш всички растения, които съществуват?

— Е, не чак всички, но съм виждала доста. Все пак ми се ще да имаше кого да питам. Жената от големия остров, която бе избягала,

докато е чистила корени, сигурно знае. Жалко, че не можахме да им погостуваме.

Разочарованието й беше очевидно и Джондалар разбираше колко самотна се чувствува. На него също му липсваха други хора и му се искаше да срещнат някого.

Занесоха лодката до водата и скочиха в нея. Течението беше бавно, но се усещаше по-силно в лекия кръгъл плавателен съд и трябваше веднага да започнат да използуват греблата, за да не ги отнесе по-надолу. Далеч от брега и вълнението, което бяха предизвикали с къпането си, водата беше толкова бистра, че се виждаха ята риби как се стрелват покрай подводните растения. Някои бяха доста едри и Айла реши да си наловят по-късно.

Спряха на едно място, така гъсто обрасло с водни лилии, че едва се виждаше повърхността на лагуната. Айла се измъкна навън и се спусна в реката. Джондалар с мъка успяваше да задържи лодката на едно място. Като се опитваше да гребе в обратна посока, тя започваше да се върти, но Айла се държеше за ръба и плавателният съд се закрепи неподвижно едва когато тя напипа дъното с краката си. Жената се ориентираше по стъблата, спускаше надолу крак и напипваше корените, после с пръсти ги изкопаваше от меката тиня; те изплуваха на повърхността заедно с облак мътилка и тя ги събираше.

Айла изпълзя обратно в лодката и тя отново се завъртя, но тогава и двамата с Джондалар хванаха греблата и бързо я насочиха към тръстиковото островче. Като се приближиха, Айла установи, че това бе една дребна разновидност на хвощ, която растеше по края заедно с върбови храсти, някои от тях високи като дървета. Проправяха път с греблата между гъстата растителност и търсеха някакъв бряг или пясъчна плитчина. Но като разгръщаха тръстиката, не можеха да открият твърда земя, нито някой подводен пясъчен нанос, а след тях високите стъбла отново бързо се събираха и затваряха направената пътечка. Насред тази тръстикова джунгла, заобиколила ги от всички страни, у Айла се загнезди едно неопределено лошо предчувствие, а Джондалар бе обзет от зловещото усещане, че са пленници на нечие невидимо присъствие. Пред тях по права линия летяха пеликани, но се създаваше замайващото впечатление, че кръжат над главите им. Като погледнаха назад между големите тревисти стъбла, отсрещният бряг, откъдето бяха дошли, сякаш бавно се завърташе около тях.

— Айла, ние се движим! Въртим се! — извика Джондалар, изведнъж осъзнал, че всъщност не земята срещу тях, а те самите се въртяха, тъй като криволичещият поток люлееше и завърташе и лодката, и целия остров.

— Да се махаме оттук — викна тя и се пресегна за греблото.

Островите в делтата бяха непостоянни и винаги подвластни на капризите на Великата Майка на реките. Течението можеше да подкопае и отмие дори и онези, които бяха плътно покрити с тръстики, а понякога растителността, появила се на някоя плитчина, ставаше толкова гъста, че разпростираше обърканите си кълба по повърхността на водата.

По незнайни причини корените на плаващите тръстики се преплитаха и се създаваха подходящи условия за наслагване на разлагащи се организми и водорасли, които още повече подхранваха бързия растеж на нови тръстики. С течение на времето те се превръщаха в плаващи острови, които поддържаха развитието на най-различни други растения. Тръстика, шавар, един по-дребен вид хвощ, папур, папрати и дори върбови храсти, които понякога израстваха като дървета — всички те се срещаха покрай водата, но основният вид бяха тревистите тръстики, достигащи понякога до дванадесет стъпки на височина. Тези тресавища се превръщаха в движещи се острови, които със своята сложна зелена плетеница създаваха измамното впечатление, че са стабилни и постоянни.

С малките си гребла те положиха немалко усилия, за да избутат кръглата лодка от това място. Но като се добраха до края на мочурището, установиха, че не се намират срещу сушата. Бяха се озовали пред просторните води на едно езеро, а гледката отвъд него бе така поразяваща, че дъхът им спря. На фона на тъмнозеления пейзаж се открояваха безброй бели пеликани; стотици хиляди се бяха струпали там — изправени или легнали в гнезда от плаващи тръстики. В небето над тях се извисяваха на различни нива още членове на пеликанската колония, сякаш земята бе претъпкана от птици и те, разперили огромни криле, кръжаха в очакване да се освободи място и за тях.

Пеликаните бяха огромни, почти целите бели, с лек розов оттенък и малко тъмносиво по крайчеца на крилете. Имаха дълги човки с провиснали торби. Грижеха се за цели ята пухкави малки

пеликанчета. По-младите съскаха и сумтяха, а възрастните отговаряха с дрезгаво гърлено грачене и цялото това множество създаваше невъобразим оглушителен шум.

Прикрити зад тръстиките, Айла и Джондалар ги гледаха като омагьосани. Чуха глух крясък, погледнаха нагоре и видяха как един пеликан с широки около десет стъпки криле прелита ниско над главите им и се готви да кацне. Той стигна към средата на езерото, сгъна криле, цопна тромаво и непохватно като камък и плисна вода наоколо. Недалеч друг пеликан с разперени криле се засилваше през голата водна шир и се мъчеше да се издигне в полет. Сега Айла започна да разбира защо гнездяха около езерото — беше им необходимо пространство, за да излетят, но щом успееха да се извисят, те политаха грациозно и изкусно.

Джондалар я потупа по ръката и посочи плитчината край острова, където няколко птици бавно плуваха една до друга.

Айла ги погледа известно време, после се усмихна на Джондалар — през няколко секунди цялата редичка пеликани едновременно потапяха глави и после сякаш по даден сигнал ги вдигаха, а наоколо капеше вода от големите им дълги човки. Няколко от тях, но не всички, улавяха рибата, която преследваха. Следващия път други успяваха, но всички продължаваха да се движат и потапят в пълен синхрон с останалите.

Покрай огромната колония гнездяха отделни двойки от друга разновидност пеликани с малко по-различно оперение, както и по-рано излюпени и пораснали малки. В и около това плътно струпване на пернати имаше и други видове: корморани, гмурци, най-различни патици, включително и червеноглави потапници с бели очи и обикновени зеленоглави патици. Мочурището гъмжеше от птици, които ловяха и ядяха безброй многото риби.

Цялата обширна делта представляваше тържество на пищността и изобилието на природата; богатият живот процъфтяваше без никакъв свян. Великата Майка Земя, все още здрава и непокътната, управлявана единствено от собствените си закони и подчинена само на собствената си воля и на огромната празнота, от която се раждаше, с радост създаваше и поддържаше живота в цялото му разточително многообразие. Но безжалостното плячкосване, грубото похитяване на нейните ресурси, опустошението й вследствие на необуздано

замърсяване, жестокото оскверняване и издевателствата над нея можеха да погубят нейната плодовитост и способност да ражда и храни.

Но макар и станала безплодна от пагубно поробване, макар великата й съзидателна сила постепенно да се изчерпваше, тя имаше право на последна дума. Защото дори и оголена, ялова и пуста, Майката притежаваше мощта да унищожава сътвореното от нея. Властта над нея не може да се наложи насила; богатствата й не могат да се изтръгват, без да се потърси нейното съгласие, да се спечели нейното благоразположение и без да се уважат потребностите й. Нейната воля за живот не може да се потисне, без накрая да се изтърпи наказанието. Без своята Майка животът — тази нейна самонадеяна рожба — не би могъл да оцелее.

Айла щеше да продължи да съзерцава пеликаните, но тъй като бяха дошли заради хвоща, тя най-сетне започна да скубе стеблата и да ги хвърля в лодката. После започнаха да гребат обратно покрай плаващите тръстики. Когато отново зърнаха суша, вече бяха доста по-близо до бивака си. Щом се появиха, ги посрещна провлачен вой, изпълнен с безпокойство. След своя ловен набег Вълчо ги бе проследил по миризмата и открил Бивака много лесно, но като не ги бе намерил там, се бе разтревожил.

Жената му отговори с подсвирване, за да го успокои. Той изтича до водата, вдигна глава и зави отново. После спря, подуши следите им, затича напред-назад по брега, хвърли се в реката и заплува към тях. Като ги наближи, се отклони от лодката и се устреми право към плаващите тръстики, които погрешно бе взел за остров.

Вълчо се опита да стигне несъществуващия бряг също както Айла и Джондалар, но като не откри твърда земя, започна да цапа и да се бори с водата между тръстиките. Накрая доплува обратно при лодката. Мъжът и жената с мъка сграбчиха прогизналата козина на животното и го вдигнаха в кожената лодка. Вълчо бе толкова развълнуван, но и успокоен, че скочи върху Айла и облиза лицето й, а после направи същото и с Джондалар. Когато най-сетне миряса, застана в средата, разтърси се и нададе вой.

За своя изненада те чуха ответен вой, после още няколко проскимтявания. След малко воят на вълци проехтя от всички страни, този път по-близо. Айла и Джондалар се втренчиха един в друг.

Побиха ги тръпки на безпокойство. Седяха голи в малката лодка и слушаха воя на глутницата, който не идеше откъм отсрещния бряг, а от плаващия остров!

— Как е възможно там да има вълци? — зачуди се Джондалар. — Та това не е остров — няма никаква суша, нито дори пясъчен нанос. — Той потрепера. Може би това изобщо не са вълци. Може би бяха… нещо друго.

Тя се вгледа внимателно между стеблата на тръстиките по посока на последния вълчи зов и съзря козина и две жълти очи, които я наблюдаваха. После някакво движение по-нагоре привлече вниманието й. Вдигна очи — на едно дърво, прикрит между листата стоеше вълк и ги гледаше с провиснал език.

Но вълците не се катерят по дървета! Поне досега не бе виждала такива. Тя побутна Джондалар и му го посочи.

Дъхът му спря, като го видя. Приличаше на съвсем истински вълк, но как ли се бе покачил на дървото?

— Джондалар — прошепна Айла, — хайде да се махаме. Не ми харесва тоя остров, който не е никакъв остров, както и тия вълци, дето се катерят по дървета и ходят по земя, там, където изобщо няма такава.

Мъжът също се почувствува напрегнат. Започнаха да гребат с пълна сила обратно през канала. Като наближиха брега, Вълчо изскочи от лодката, а те също се измъкнаха навън, бързо издърпаха малкия плавателен съд на сушата и извадиха копията и копиеметите. Двата коня се бяха обърнали по посока на плаващия остров с наострени уши и цялата им стойка издаваше нервност и безпокойство. В повечето случаи вълците бяха плашливи и не ги закачаха, особено след като смесеният мирис на коне, хора и още един вълк представляваше за тях нещо непознато. Но те не знаеха що за зверове имат насреща си. Дали бяха най-обикновени истински вълци… или нещо необичайно и чудовищно.

Ако тяхната привидно свръхестествена власт над животните не бе уплашила и пропъдила жителите на големия остров, Айла и Джондалар може би щяха да научат от хората, запознати с животинския свят в тресавището, че странните вълци бяха също такова чудато явление, като самите тях. Мократа земя на огромната делта беше дом на много животни, включително и на блатни вълци. Те обитаваха предимно горите на островите, но в течение на

хилядолетията така добре се бяха приспособили към водната среда, че можеха лесно да се придвижват през плаваща тръстикова растителност. Дори се бяха научили да се катерят по дърветата и тази тяхна способност им осигуряваше голямо предимство, когато по време на наводнения биваха откъсвани от сушата.

Фактът, че вълците живееха в една почти водна среда, бе доказателство за изключителната им приспособимост. Това бе същото качество, което им позволяваше да привикват да живеят с хора, и то така добре, че с течение на времето, макар техните диви предци да продължаваха да съществуват, те се бяха опитомили до такава степен, че бяха заприличали на някакъв нов вид и много от тях вече изобщо не наподобяваха вълци.

На плаващия остров отвъд канала се виждаха няколко. Два от тях се бяха качили на дървото. Изпълнен с очакване, Вълчо поглеждаше ту Айла, ту Джондалар, готов да изпълни нарежданията на водачите на неговата глутница. Един от блатните вълци започна да вие; после към него се присъединиха и останалите. Тръпки побиха Айла. Звукът й се струваше по-различен от вълчата песен, с която беше свикнала, макар да не можеше да определи защо. Възможно бе водата да отразява и променя тона, но това й навяваше още по-тревожни мисли за загадъчните вълци.

Изведнъж те изчезнаха така безшумно, както се бяха появили. В един миг мъжът и жената с копиеметите в ръце и Вълчо до тях стояха пред глутницата странни вълци отвъд откритото пространство на канала, а в следващия момент зверовете вече си бяха отишли. Айла и Джондалар, все още стиснали оръжията, се взираха напрегнато в безобидните тръстики и хвощове, и се чувствуваха малко глупаво и неловко.

Полъхна хладен бриз. Голата им кожа настръхна и чак сега забелязаха, че слънцето се бе спуснало зад планината на запад и нощта приближаваше. Положиха оръжията на земята, чевръсто надянаха дрехите, после набързо стъкнаха огън и построиха Бивака си. Но настроението им се бе променило. Айла се улови, че честичко наглежда конете, и бе доволна, че те бяха избрали да пасат в зеленото поле, където се готвеха да пренощуват.

Мракът обгърна златистия блясък на огъня им. Двамата стояха смълчани, вслушани във вечерните шумове на делтата, изпълнили

простора. Крякащите нощни чапли се раздвижваха на здрачаване, а след тях и свирещите щурци. Някъде печално се обади бухал. Айла дочу сумтене наблизо в гората и помисли, че е глиган. Сепна я далечен кикот на пещерна хиена, после по-наблизо — отчаяния писък на огромна котка, изпуснала плячката си. Зачуди се дали това бе рис или снежен леопард; продължи да се ослушва за вой, но вълците не се обаждаха.

Кадифената тъмнина поглъщаше сенки и очертания и заедно с това от всеки канал и бряг, от всяко езерце и покрита с лилии лагуна чуваше жабешки хор, който изнасяше концерт пред невидимата си публика. Дълбоките плътни гласове на блатните и ядливите жаби разгръщаха мелодията, а краставите жабоци с огнени кореми добавяха своите звънки тонове. Контрапунктът се създаваше от тънките трели на най-разнообразни сухи жабчета, примесени с мекото напяване на ципести жаби, а целият този земноводен оркестър се подчиняваше на ритъма на отсеченото „квак-квак-квак“ на дървесните жаби.

Докато Айла и Джондалар се мушнат под завивките си, неспирната жабешка песен постепенно се бе сляла с фона от познати звуци, а когато най-сетне някъде в далечината се чу очакваният вълчи вой, той отново накара жената да потръпне. Вълчо се надигна и отвърна на техния зов.

— Интересно дали му липсва вълча глутница? — зачуди се Джондалар и прегърна Айла. Тя се сгуши в него, доволна от топлината и близостта му.

— Не знам, но понякога се притеснявам. Бебчо ме изостави, за да си намери партньорка, но мъжките лъвове винаги напускат своята родна земя, за да се чифтосват в друго котило.

— Мислиш ли, че Рейсър ще поиска да ни напусне? — попита Джондалар.

— Уини постъпи точно така и поживя известно време с едно стадо. Не знам как са я приели другите кобили, но след като нейният жребец умря, тя се върна при мен. Не всички мъжкари живеят с женските стада. Всяко от тях си избира по един, а после той трябва да отбива набезите на останалите. Младите, пък и по-старите жребци обикновено си живеят заедно в своето собствено стадо, но по време на любовния период изпитват влечение към кобилите. Сигурна съм, че и с

Рейсър ще стане така, но ще трябва да се пребори с избрания жребец — обясни Айла.

— Може би ще трябва да го държа вързан през това време — предположи той.

Айла продължи:

— Смятам, че е още рано да се тревожиш. Конете обикновено споделят Удоволствията през пролетта, малко след като се ожребят. Повече ме безпокоят хората, които бихме могли да срещнем до края на Пътуването ни. Те не разбират, че Уини и Рейсър са по-особени. Някой може да се опита да ги нарани. А освен това като че ли хората нямат голямо желание да приемат и нас самите.

Айла лежеше в прегръдките на Джондалар и се питаше какво ли ще си помислят за нея хората от неговия народ. Като забеляза, че се бе умълчала и натъжила, той я целуна, но не получи отговор както обикновено. Сигурно е изморена, предположи Джондалар, денят бе изпълнен с преживявания. Той самият също бе изморен. Заслуша се в жабешкия хор, унесе се и заспа. Събудиха го виковете и мятането на жената в обятията му.

— Айла! Айла! Събуди се! Всичко е наред.

— Джондалар! О, Джондалар! — проплака тя и се вкопчи в него. — Сънувах… Клана. Креб се опитваше да ми каже нещо важно, но ние бяхме навътре в една пещера и беше много тъмно. Не успях да разбера какво ми казва.

— Вероятно днес си мислила много за тях. Спомена ги, когато бяхме на големия остров и гледахме морето. Стори ми се, че беше разстроена. Мислеше си за това, че се разделяте завинаги, нали?

Тя притвори очи и поклати глава, защото се страхуваше, че ако се опита да каже нещо, ще се разплаче. А освен това не се решаваше да сподели своите опасения относно неговия народ — дали щяха да приемат не само нея, но и конете, и Вълчо. За нея Кланът и синът й бяха напълно изгубени. Обаче не искаше да изгуби и своето семейство от животни, ако успееха благополучно да пристигнат в родината на Джондалар заедно с тях. Ех, само да знаеше какво Креб искаше да й каже в съня!

Джондалар я прегръщаше, успокояваше я с топлината и любовта си, разбираше мъката й, но не знаеше какво да каже — достатъчна бе само близостта му.

12

Северният ръкав на Великата Майка Река с мрежата си от лъкатушещи канали беше виещата се горна граница на обширната делта. Близо до брега на реката тук-там често се срещаха дървета и храсти, но отвъд тази тясна гранична ивица, вече настрана от непосредствения източник на влага, горската растителност отстъпваше на степната трева. Яздейки на запад през сухата трева на степите близо до гористата ивица, но избягвайки виенето на реката, Айла и Джондалар се придвижваха по левия бряг по течението ѝ.

Често им се налагаше да навлизат в мочурища, обикновено правеха бивак близо до реката и оставаха удивени от разнообразието, на което попадаха. Обширното устие на реката изглеждаше толкова еднообразно, когато го разглеждаха далеч от големия остров, но отблизо се разкриваха различни релефи и растителност — от пясък до гъста гора.

Един ден през цялото време яздиха през полета от хвощ с кафяви цветове, групирани като наденици, покрити отгоре със стръкове, отрупани с жълт цветен прашец. След това обширни пространства с тръстика, висока два пъти повече от ръста на Джондалар, растяща заедно с по-ниски видове — стройните растения растяха близо до водата и нагъсто.

Островите, образувани от отлаганията на тиня, които обикновено представляваха дълги ивици суша, изградена от пясък и глина, се миеха от водите на приижданата река и насрещните морски течения. Резултатът от това беше една мозайка от тръстикови групи, мочури, степи и гори в различни стадии на развитие, всичките подложени на бързи промени и пълни с изненади. Това променливо разнообразие се простираше дори отвъд границата на речната делта. Пътешествениците неочаквано попаднаха на езерца, напълно откъснати от делтата между брегове, които са представлявали острови тиня в реката.

Повечето острови са се стабилизирали първоначално от крайбрежни растения и гигантска трева, достигаща почти сто и осемдесет сантиметра височина, която конете обожаваха — високото й съдържание на сол привличаше и много други тревопасни животни. Но релефът се променяше така бързо, че понякога откриваха острови в рамките на затворените пространства на огромното устие на реката, чиито крайбрежни растения още виреeха по дюни във вътрешността им наред със стари гори, обвити във виещи се лиани.

Докато мъжът и жената пътуваха покрай Великата Река, те често трябваше да пресичат малки притоци, които едва се забелязваха, и конете шляпаха през тях, а малките реки не бяха трудни за преминаване. Но мочурливите терени на бавно пресъхващите вади, променили посоката си, бяха съвсем друго нещо. Джондалар обикновено ги заобикаляше. Остро осъзнаваше опасността от тресавища и меката глинеста почва, която често се образуваше в такива места, спомняйки си горчивия опит, който имаше с брат си, когато бяха минавали оттук по-рано. Но не познаваше опасностите, които понякога криеше тучната зеленина.

Прекараха един дълъг и горещ ден. Търсейки място за нощуване, Джондалар и Айла се насочиха към реката и видяха една такава възможност. Тръгнаха надолу по един склон към високи иви, хвърлящи сянка на една възхитително зелена полянка. Изведнъж на отсрещната страна изскочи голям кафяв заек. Айла пришпори Уини и посегна за прашката на колана си, но като тръгнаха през зеленината, кобилата забави ход, защото твърдата почва под копитата й стана мека като гъба.

Жената веднага усети това и за щастие прие инстинктивно реакцията на кобилата, макар че мислите й бяха заети с осигуряването на вечерята. Тя рязко спря точно когато до нея изтопурка Рейсър с Джондалар. Жребецът също усети меката земя, но ускорението му беше по-голямо, затова продължи още няколко стъпки напред.

Мъжът едва не изхвърча от седлото, когато предните крака на Рейсър потънаха дълбоко в гъстата тиня, но успя да скочи от коня. С остро цвилене и рязко дръпване младият жребец, чиито задни крака бяха останали на твърда земя, успя да измъкне единия си крак от тресавището. Като се дръпна назад и намери по-здрава опора, Рейсър се опъна, докато и другият му крак изскочи от тресавището със звучно „шльоп“.

Младият кон се разтрепери и мъжът положи успокояваща ръка на извития му врат, после откъсна един клон от близкия храст и провери почвата напред. Когато тинята го погълна, той взе третия дълъг прът, който не се използуваше за плаз, и направи проверка с него. Макар и покрита с тръстики и острица, малкият участък се оказа дълбоко тресавище с размекната глина и тиня. Пъргавото дръпване на конете беше предотвратило възможна злополука, но отсега нататък започнаха да се приближават до Великата Майка Река с повече предпазливост. Нейното капризно разнообразие можеше да крие враждебни изненади.

Птиците продължаваха да бъдат преобладаващата фауна в делтата, особено няколко разновидности чапли, егрети и патици, много пеликани, лебеди, гъски, жерави, малко черни щъркели и шарени блестящи ибиси, мътещи в дърветата. Сезонът на мътене беше различен за различните видове, но всички се размножаваха през по-топлия период на годината. Пътешествениците събраха яйца от различни птици, за да имат бърза и лесна храна — дори Вълчо се научи как да чупи черупките им и му се усладиха някои от разновидностите с привкус на риба.

След известно време свикнаха с птиците в делтата. Когато започнаха да научават какво може да очакват, изненадите станаха по-малко, но една вечер, докато яздеха близо до гората от сребърни върби покрай реката, попаднаха на зашеметяваща гледка. Дърветата се разтваряха и се показа широка лагуна, почти езеро, макар че отначало те помислиха, че е по-твърд терен, защото беше напълно покрит с водни лилии. Гледката, която прикова вниманието им, представляваше стотици дребни чапли с извити като буква S шии и дълги човки да кълват риба, накацали на широките зелени листа около всеки разцъфтял бял цвят.

Очаровани, те ги гледаха известно време, после решиха да се махнат, защото се опасяваха, че Вълчо може да се юрне и да подплаши птиците. Правеха бивака си недалеч от това място, когато видяха как стотици дългошии чапли се издигат във въздуха. Джондалар и Айла спря и се загледаха в птиците, пляскащи с големи криле, как се превръщат в тъмни силуети на фона на розовите облаци по небето на изток. Тогава в бивака се появи с подскоци Вълчо и Айла предположи, че той ги е подплашил. Макар че той не правеше никакви опити да ги

лови, така се забавляваше да подплашва ятата блатни птици, че тя се чудеше дали не го прави заради удоволствието да гледа как се издигат в небето. Тя самата се прехласваше от гледката.

На следващата сутрин Айла се събуди, защото й беше горещо и лепнеше от пот. Жегата вече се усилваше, на нея не й се ставаше. Искаше й се поне един ден да починат. Не че толкова беше изморена, просто й беше втръснало да пътува. „Дори конете се нуждаят от почивка“ — помисли си тя. Джондалар все даваше зор да не спират и тя усещаше какво го кара да прави така, но ако пресекат ледника, за който той постоянно говореше, един ден по-късно, това едва ли щеше да се отрази на закъснението, което вече бяха натрупали. Ще им трябва повече от един ден добро време, за да са сигурни, че пътешествието ще е безопасно. Но когато той стана и започна да събира багажа, тя го последва.

С напредването на утрото жегата и влагата дори в откритата равнина започнаха още повече да тегнат и когато Джондалар предложи да спрат, за да поплуват, Айла моментално се съгласи. Завиха към реката и се зарадваха на сенчестата полянка, която допираше до водата. Беше се образувал един поток, който все още беше малко тинест и пълен с гнили листа, но имаше малък вир, заобиколен от борове и върби. Водеше към тинестия бараж, но отвъд него, при един завой на реката имаше чакълест тесен бряг, врязан в спокоен басейн, а през надвисналите върби проблясваха слънчеви петна.

— Това е идеално място! — възкликна Айла, широко усмихната.

Тя започна да отвързва плаза, но Джондалар я попита:

— Необходимо ли е? Няма да стоим дълго.

— Конете също трябва да починат и може да им се прииска да се овъргалят или поплуват — каза тя, сваляйки кошниците и одеалото-седло от Уини. — Освен това искам да дочакам Вълчо да ни настигне. Не съм го виждала цялата сутрин. Сигурно е подушил нещо, което го е накарало да се впусне в преследване.

— Добре — каза Джондалар и започна да развързва каишите на кошниците върху гърба на Рейсър. Постави ги в пирогата до тези на Айла и тупна приятелски жребеца по задницата, за да му покаже, че може да се присъедини към майка си.

Младата жена бързо свали малкото си дрехи и зашляпа в басейна, докато Джондалар спря по малка нужда. Погледна към нея и

остана като прикован. Тя беше до колене в проблясващата вода, огряна от слънчев лъч, проникващ през дърветата, къпеща се в светлината му в златен ореол, загорилата кожа на гъвкавото й тяло блестеше.

Джондалар я гледаше отново, поразен от красотата й. За миг силните му чувства към нея го завладяха и като че ли нещо заседна в гърлото му. Тя се наведе, за да загребе вода с шепи и да я плисне върху себе си, което откри заоблеността на задните й части и оголи по-светлата кожа на вътрешната страна на бедрата й, което предизвика прилив на желание у него.

Тя го погледна, когато той започна да навлиза във водата, видя усмивката му и познатия, покоряващ израз в магнетичните му сини очи, после забеляза, че формата на мъжествеността му се променя. В отговор на това през нея премина дълбока тръпка, после тя се отпусна и напрежението, което не съзнаваше, я напусна. Днес нямаше да пътуват повече. И двамата имаха нужда сменят ритъма, едно малка, приятна промяна.

Той беше видял как тя го погледна надолу и в определен момент усети желанието й и леката промяна на позата й. Стойката й стана някак си по-подканваща. Реакцията му беше очевидна. И да искаше, не можеше да я прикрие.

— Водата е чудесна — каза тя. — Добре, че ти хрумна да поплуваме. Стана толкова горещо.

— Да, усещам горещината — каза той с лукава усмивка и се придвижи към нея. — Не знам как го постигаш, но като съм край теб, не мога да се контролирам.

— А и защо ти е? И аз съм така, като съм край теб. Само като ме погледнеш ей така и съм готова за теб.

Тя се усмихна с широката си красива усмивка, която той обожаваше.

— Ах, ти — въздъхна той и я пое в прегръдките си.

Тя се протегна към него, докато той се наведе и целуна меките й устни силно и бавно. Прокара ръце по гърба й, опипвайки затоплената от слънцето кожа. Тя обожаваше допира му и отговори на милувката с внезапно и изненадващо желание.

Той пусна надолу ръце и обхвана гладките й заоблени задни части и я придърпа към себе си. Тя усети цялата дължина на топлата му мъжественост на корема си, но движението наруши равновесието й.

Опита се да го запази, но един камък под крака й се катурна. Тя се вкопчи в него, търсейки опора, наруши равновесието му и той се подхлъзна. Двамата цамбурнаха с плясък във водата, после седнаха и се засмяха.

— Нали не си се ударила? — попита Джондалар.

— Не, но водата е студена, а аз се опитвах постепенно да се отпусна в нея. Е, сега, като съм мокра, мисля, че мога да поплувам. Нали затова дойдохме тук?

— Да, но това не означава, че не можем да правим и други работи — каза той.

Видя, че водата стига до под мишниците й и едрите й гърди плаваха, напомняйки му извити носове на лодки с твърди розови върхове. Наведе се и погъделичка едното зърно с езика си, усещайки топлината й в студената вода.

Тя потрепери и отметна глава назад, за да изпита усещането с цялото си тяло. Той обхвана другата й гръд, после плъзна ръката си зад нея и я придърпа. Тя се почувствува много възбудена само от натиска на ръката му, преминаваща по твърдото й зърно, което предизвика нови приливи на удоволствие в тялото й. Той засмука другото зърно, после го пусна и започна да я целува по гърдите, шията и врата. Духна лекичко в ухото й и намери устните й. Тя леко ги отвори и усети езика му, след това и целувката му.

— Хайде — каза той, когато се разделиха, изправи се и й подаде ръка, за да й помогне да стане. — Да плуваме.

Потопи я до кръста в басейна, после отново я притисна до себе си и я целуна. Тя усети ръката му между бедрата си, хладината на водата, когато разтвори срамните й устни, и изпита още по-силно усещане, когато напипа твърдата малка пъпка и я разтри.

Остави се на усещането. И тогава си помисли: „Много бързо се развиват нещата. Аз съм почти готова.“ Пое дълбоко дъх, измъкна се от прегръдката му и смеейки се, го изпръска с вода.

— Струва ми се, че трябва да плуваме — каза тя и направи няколко удара с ръце. Басейнчето беше малко, на отсрещната страна се затваряше от подводен остров, покрит с гъста тръстика. Стъпила на него, тя се изправи и се обърна с лице към него. Той се усмихна и тя усети силата на магнетизма му, на желанието му, на любовта му и го пожела. Той я последва, когато тя заплува към брега.

Там, където водата стана плитка, той се изправи изказа:

— Добре, значи си поплувахме.

Подаде й ръка и я изведе от водата на брега. Целуна я отново и усети, че тя се притиска към него и се разтапя в ръцете му, докато гърдите и коремът й се притискат в тялото му.

— А сега е време за други неща — каза той.

Дъхът спря в гърлото й и той видя как очите й се разшириха. Гласът й леко потрепери, когато тя понечи да проговори.

— Какви други неща? — попита тя, като направи опит да се усмихне присмехулно.

Той се отпусна на покривалото на земята и протегна ръка към нея.

— Ела да ти покажа.

Тя седна до него. Той я положи по гръб, целувайки я и след това, без други предисловия, легна върху нея, разтвори краката й и прокара език по хладните й мокри срамни устни. Очите й моментално се отвориха широко и тя потрепери от внезапния пламък, който премина пулсиращо през нея. После изпита сладост от устните му, които смучеха мястото й на Удоволствията.

Той искаше да я вкуси, да я изпие и знаеше, че тя е готова. Възбудата му нарасна, като усети нейната, слабините му се напрягаха от желание и голямата му леко извита мъжественост се наду до пълната си големина. Той триеше нос, хапеше леко, смучеше, обработваше я с езика си, опита я навътре. Колкото и да я желаеше, искаше това да продължи вечно. Обожаваше да й прави Удоволствие.

Тя усети как възбудата пламва вътре в нея и застена, после извика, когато усети наближаването на върховния момент.

Ако той поискаше, можеше да я освободи, без дори да й го вкарва, но той обожаваше това усещане, когато беше вътре в нея. А искаше, ако има начин, да й направи всичко наведнъж.

Тя се надигна да го поеме заедно с бурята, която се надигна в нея, после почти без предупреждение внезапно избухна. Той усети влагата и топлината й, надигна се, придвижи се напред, намери приканващия отвор и със силно рязко движение нахлу целия в нея. Жадната му мъжественост беше така готова, че не знаеше още колко може да чака.

Тя извика името му, сграбчи го, изви се към него. Той отново нахлу в нея и усети, че тя го обгърна отвсякъде. Тогава тресейки се и стенейки той се отдръпна, усещайки разкошното теглене в слабините си. Чувствителният му орган изпращаше дълбоки възбуждащи сигнали в него. И изведнъж усети, че му идва, вече не можеше да се сдържа, усети как го обзе изблицът на Удоволствията. Тя извиха заедно с него и потъна в страхотно удоволствие.

Той направи още няколко последни движения, после се отпусна върху нея. Двамата отдъхваха от напрежението на натрупалата се възбуда и бурното освобождаване. След малко той вдигна главата си и тя се протегна да го целуне, усещаща собствената си миризма и вкус, която винаги й напомняше за невероятните чувства, които той беше способен да събуди в нея.

— Мислех да го направя по-бавно, да бъде по-трайно, но бях готова за теб.

— Това не означава, че не може да трае дълго — каза той и видя как усмивка бавно озари лицето й.

Джондалар се търколи настрана, после седна.

— Този каменист плаж не е много удобен — каза той. — Ти защо не ми каза това?

— Не бях забелязала, но сега, след като ми каза, усещам, че в ханша ми се е забил един камък, а друг под рамото ми. Мисля, че трябва да намерим по-меко място… на което да можеш да лежиш — каза тя с лукава усмивка и пламъче в очите. — Но първо искам добре да си поплувам. Може би наблизо има по-дълбок проток.

Те зашляпаха обратно в реката, преплуваха късия вир и продължиха срещу течението, пресичайки плитките тинести тръстики. От другата страна водата стана внезапно по-студена, земята под краката им се спусна надолу и те се озоваха в отворен приток, който се виеше между тръстиките.

Айла заплува по-бързо и мина пред Джондалар, но той положи усилия и се изравни с нея. И двамата бяха силни плувци и скоро започнаха приятелско състезание, препускайки през открития проток, който се виеше през високите тръстики. Бяха с толкова равни сили, че ту единият, ту другият водеше. Айла се беше озовала напред, когато ръкавът се раздели на два, които така остро завиваха в две различни посоки, че когато Джондалар погледна, тя не се виждаше.

— Айла! Айла! Къде си? — извика той.

Не последва никакъв отговор. Отново извика и се втурна по единия от ръкавите. Той се виеше насам-натам и Джондалар виждаше само тръстики — навсякъде, където се обърнеше, имаше само стени от тръстики. Обзет от внезапна паника, той отново извика:

— Айла, в името на студения подземен свят на Майката, къде си?

Изведнъж чу изсвирване, това, което Айла използуваше за Вълчо. Обля го вълна на успокоение, но то прозвуча по-далеч, отколкото предполагаше, че тя може да бъде. Той отговори с изсвирване, чу отговора й и заплува обратно по ръкава. Стигна мястото, където ръкавите се разделяха, и пое по другия.

Той също правеше завой назад в друг канал. Джондалар усети, че го поема силно течение, и изведнъж се насочи надолу по течението. Видя, че Айла плува със силни движения срещу течението и се втурна към нея. Тя продължаваше да напредва, когато той се срещна с нея, защото се боеше течението отново да не я прати в погрешния ръкав, ако спре да плува. Той се завъртя и заплува до нея срещу течението. Когато стигнаха разклонението, спряха да починат.

— Айла! Ама ти какво си мислиш? Защо не провери дали знам накъде отиваш? — скара й се Джондалар с висок глас.

Тя му се усмихна, защото сега знаеше, че гневът му се дължи на освобождаването му от страха и безпокойството.

— Просто гледах да те изпреваря. Не знаех, че този ръкав ще се завърти обратно толкова бързо, нито че течението ще е така бързо. Течението ме отнесе надолу, преди да разбера. Защо е толкова бързо?

Напрежението му се изпари и понеже се успокои, че тя е в безопасност, гневът на Джондалар бързо изчезна.

— Не ми е ясно. Много е странно. Може би сме близко до главния ръкав или земята под водата тук се спуска рязко надолу.

— Е, да се връщаме. Тази вода е студена и ми се иска да съм на онзи слънчев плаж — каза Айла.

Отпускайки се на течението, те заплуваха назад по-мързеливо. Макар че не беше така силно като в другия ръкав, то ги понесе. Айла се обърна по гръб и се загледа в преминаващите зелени тръстики и синия небесен свод. Слънцето все още беше на изток, но се беше издигнало високо.

— Спомняш ли си къде се отклонихме в този ръкав? — попита Джондалар. — Всичко изглежда еднакво.

— На речния бряг имаше три високи бора, като средният беше по-висок. Бяха зад едни плачещи върби — каза тя и отново се обърна да плува по корем.

— Тук покрай водата има много борове. Може би е най-добре да се насочим към брега. Може да сме ги подминали — каза той.

— Не мисля така. Борът от страната надолу по течението на големия ръкав имаше смешна извита форма. Още не ми се е мярнал. Почакай… ей там напред… ето го, видя ли го? — каза тя, насочвайки се към тръстиковата група.

— Права си — каза Джондалар. — Ето тук се отклонихме. Тръстиките са огънати.

Прецапаха през тръстиките в малкия вир, който сега им се видя топъл. Излязоха на малката ивица камениста суша с чувството, че са се прибрали вкъщи.

— Ще взема да запаля огън и да направя чай — каза Айла, като прокара ръце по раменете си, за да отцеди водата. Събра косата си и изцеди водата от нея, после тръгна към кошниците с провизиите, като събираше съчки по пътя си.

— Искаш ли си дрехите? — попита Джондалар, прибавяйки още дърва.

— По-добре да поизсъхна първо — отговори тя, забелязвайки, че конете пасат наблизо в степта, но никъде не видя Вълчо. За миг се разтревожи, но на него не му беше за първи път да изчезва за половин ден. — Защо не постелеш покривалото за земя на онова слънчево петно на тревата. Ще си починеш, докато правя чая.

Айла разпали добър огън, докато Джондалар донесе вода. След това тя внимателно подбра изсушени билки от тези, които съхраняваше. Реши, че е добре да приготви чай от люцерна, защото той беше общо стимулиращ и освежителен, като прибави малко цветчета и листа от пореч, което го правеше тонизиращ, и кичест карамфил за сладост и лека пикантност. Освен това за Джондалар подбра малко мъжки „котенца“ от елши, които беше събрала през много ранната пролет. Спомни си, че ги бра със смесени чувства, мислейки си да се събере с Ранек, но през цялото време й се искаше

това да е Джондалар. Почувствува прилив на щастие, когато прибави „котенцата“ в неговата чаша.

Когато чаят стана готов, тя занесе двете чаши на полянката, където той почиваше. Част от покривалото за земята, което беше разстлал, вече беше на сянка, но радостта не я напускаше. Топлината на деня вече беше премахнала част от измръзването от плуването. Тя му подаде една чаша и седна до него. Почиваха си, отпивайки от освежителните питиета, почти не разговаряха и гледаха конете как бяха застанали глава до задница, като помахваха с опашките си мухите един на друг.

Когато изпи чая си, Джондалар се отпусна по гръб с ръце под главата си. Айла се радваше да го гледа как си почива, вместо да бърза да тръгват веднага. Остави чашата си, изтегна се до него и постави главата си на рамото му, а ръката си на гърдите му. Затвори очи, вдъхвайки мъжкия му аромат, и усети как той я прегърна и несъзнателно прокара нежно ръка по ханша й.

Тя обърна глава и целуна топлата му кожа, после издиша във врата му. Той леко потрепери и затвори очи. Тя отново го целуна, после покри рамото и врата му с много малки хапещи целувки. Едва изтърпя гъдела от целувките й, но това така силно го възбуждаше, че той се постара да остане неподвижен.

Тя целуна врата, шията, брадичката му, опипвайки бакенбардите му с устните си, след това се надигна, за да достигне устата му и покри устните му с нежните си устни. Когато стигна другия им край, тя се отдръпна и го изгледа. Очите му бяха затворени, но видът му говореше, че му е приятно. Най-сетне той отвори очи. Тя се беше надвесила над него с усмивка, косата й беше все още влажна и преметната през едното й рамо. Прииска му се да я сграбчи и притисне в себе си, но само отговори на усмивката й.

Тя се наведе и започна да опипва устата му с езика си толкова леко, че той едва го усещаше, но дъхът през влажността му причиняваше невероятни тръпки. Най-сетне, когато той мислеше, че вече няма да издържи, тя го целуна силно. Той усети как езикът й търси да проникне и отвори уста, за да й отговори. Тя бавно изследваше вътрешната страна на устните му, под езика му и небцето му, опитваше, докосваше, гъделичкаше, после лекичко докосна

устните му, докато той вече не можеше да издържи. Надигна се, сграбчи главата й и я целуна силно и страстно.

Когато отпусна главата си назад и я пусна, тя закачливо му се усмихваше. Тя беше успяла да го накара да реагира и двамата знаеха това. Гледаше колко е доволна от себе си, но и той беше доволен. Тя се чувствуваше озарена, игрива и той се чудеше какви други удоволствия му е приготвила. Докато мислеше за това, през него премина тръпка на възбуда. Това може да се окаже интересно. Усмихна се и зачака, гледайки я със зашеметяващите си дълбоки сини очи.

Тя отново се наведе към него и го целуна по устата, после по врата, раменете и гърдите, след това по зърната им. Внезапно застана на колене отстрани до него, наведе се на другата страна и хвана увеличения му орган. Налапа го, докъдето можа, с топлата си уста, усети върху му с влажното си гърло и още по-дълбоко. Отдръпна се бавно назад и го усети как се напъва с всичките фибри на тялото си. Той затвори очи и се остави на нарастващото удоволствие, докато тя движеше ръцете си и топлата си засмукваща уста нагоре и надолу по дългия му прът.

Побутна лекичко връхчето с опипващия си език, после направи няколко бързи кръга по него и той започна неудържимо да я желае. Тя хвана нежно меката торбичка под члена му — той й беше казал да пипа там много нежно — и опипа двете загадъчни, меки, заоблени речни камъни в нея. Тя се чудеше за какво са те и усети, че са важни в някакво отношение. Когато топлите й ръце обгърнаха нежната му торбичка, той изпита нещо по-различно, приятно, но с лека доза загриженост за това нежно място, което като че ли го стимулираше по друг начин.

Тя се отдръпна и се взря в него. Силното му удоволствие от нейните действия се изписа на лицето му и той й се усмихна с очи, подканвайки я да продължи. Тя се наслаждаваше да му доставя Удоволствия. Това я стимулираше по различен, но дълбок и възбуждащ начин и тя разбираше защо той обожава да й доставя Удоволствие. Целуна го дълго, после преметна крака си през него и го яхна с лице към стъпалата му.

Седнала на гърдите му, тя се наведе и хвана с двете си ръце, една над друга пулсиращия му член. Макар и твърд и удължен, кожата му беше мека и когато тя го обхвана с устни, усети, че е гладък и топъл.

Започна да го целува. Когато стигна основата му, продължи към торбичката, обви я нежно с устни, усещайки меките заобленост в нея.

Той потрепери от пристъпите на неочаквано Удоволствие, което преминаваше на вълни през него. Беше почти непоносимо. Не само бурните усещания, които изпитваше, но и това, че я виждаше. Тя се беше понадигнала и както го беше яхнала, той виждаше влажните и розови срамни външни и вътрешни устни, че даже разкошният й отвор. Тя пусна торбичката му и отново лапна и засмука пулсиращата му мъжественост, когато изведнъж усети, че той я отмести малко назад. И тогава, в пристъп на възбуда, езикът му намери срамните й устни и мястото на Удоволствията й.

Ровеше се в нея с ръце и уста, смучеше, опипваше, изживяваше радостта да й доставя Удоволствие и в същото време да изпитва възбудата, която тя му причиняваше, докато триеше члена му напред и назад, смучейки го.

Тя бързо стигна върха на възбудата си и не можеше да се сдържа, но той се опитваше и напрягаше да се сдържи. Можеше лесно да се отдаде, но искаше още, така че когато тя спря, достигнала върха, извивайки се назад и викайки, той беше радостен. Усети влагата й, но стисна зъби, за да се сдържи. Ако не бяха правили Удоволствия по-рано, нямаше да може, но сега се сдържаше и достигна една степен преди върха.

— Айла, обърни се! Искам те цялата.

Тя кимна. И понеже и тя го искаше целия, надигна се, завъртя се и го яхна с лице към него. Поизправи се и вкара члена му в себе си, после се отпусна. Той стенеше и не спираше да произнася името й, усещайки как потъва в дълбокия топъл кладенец. Тя усещаше вибрации в различни чувствителни места, докато се движеше нагоре и надолу, направлявайки твърдата му мъжественост вътре в себе си.

На платото на Удоволствието, което беше достигнал, необходимостта му да достигне края не беше така завладяваща. Можеше да изчака известно време. Тя се наведе напред в малко по-различна поза. Той я придърпа, по-близо, за да хвана съблазнителните й гърди, лапна едната и силно я засмука, после посегна към другата, накрая ги хвана и двете. Както винаги, когато смучеше гърдите, усещаше как възбудата дълбоко я обхваща някъде много навътре.

Тя усети, че отново се устремява към върха на Удоволствието, и започна да се движи нагоре и надолу върху него. Той се издигаше над платото, усещаше, че го обхващат по-силни импулси, и когато тя се отпускаше, той хващаше ханша й и й помагаше да се движи, като я избутваше и придръпваше. Когато тя се надигна, той усети прилив и изведнъж достигна върха. Тя се отпусна върху него и той извика от разтърсващото удоволствие на изригването от слабините му, а тя изстена и се разтресе от взрива, който я омаломощи.

Джондалар още няколко пъти я повдигна и отпусна, после я придърпа към себе си и целуна зърната й. Айла потрепери още веднъж и се отпусна върху него. Лежаха неподвижно и дишаха тежко.

Айла вече започваше да диша по-равномерно, когато усети нещо мокро на бузата си. За миг помисли, че е Джондалар, но то беше студено и мокро и някак си по-различно, макар и с познат мирис. Отвори очи и видя зяпналата уста на един вълк. Той отново я подуши и я близна между очите.

— Вълчо! Я изчезвай! — каза тя и избута настрани студения му нос, за да се отстрани от вълчия му дъх, после се претърколи настрана до мъжа. Протегна се и зарови ръка в козината на Вълчо. — Много се радвам, че те виждам. Къде беше цял ден? Започнах да се тревожа за теб. — Тя седна и прегърна главата му в двете си ръце, допря чело до неговото, после се обърна към мъжа. — Чудя се от колко време е тук.

— Радвам се, че си го научила да не ни пречи. Ако беше ни попречил по време на тази работа, не знам какво щях да го направя — каза Джондалар.

Изправи се и помогна и на нея да стане. Прегърна я и я огледа.

— Айла, това беше… как да кажа? Не мога да намеря думи.

Тя видя толкова любов и обожание в очите му, че едва сдържа сълзите си.

— Джондалар, не знам какво да кажа, но не знам и никакви знаци на Клана, с които да ти покажа какво чувствувам. Не знам дали изобщо съществуват такива.

— Айла, ти току-що ми показа истински, с много повече от думи. Показваш ми го всеки ден, по толкова много начини. — Внезапно той я притисна до себе си и гърлото му се сви. — Моята жена, моята Айла. Ако някога те загубя…

Тя усети страха в думите му, но само го притисна още по-силно.

— Джондалар, как винаги знаеш какво наистина искам? — попита Айла.

Седяха, огрени от златистите отблясъци от огъня, пиеха чай и гледаха как смолистите борови дърва пращяха и хвърляха снопове искри в нощния въздух.

Джондалар се чувствуваше по-отпочинал, доволен и спокоен, отколкото преди. Следобедът бяха ловили риба — Айла му показа как да подмами с ръце една риба от водата — после намери сапунин и те се изкъпаха и измиха косите си. Той току-що беше свършил с чудесното рибно ястие, придружено от яйца на блатни птици с лек вкус на риба, разнообразни зеленчуци, мек тестен хвощов десерт, опечен на горещи камъни, и малко сладки малини и ягоди.

Усмихна й се.

— Просто обръщам внимание на това, което ми казваш — отговори той.

— Но, Джондалар, първия път мислех, че искам още да продължи, но ти знаеше по-добре какво действително исках. А по-късно ти разбра, че искам да ти направя Удоволствие, и ми даде, докато отново бях готова за теб. И знаеше кога съм готова за теб. Но аз не ти казах.

— Каза ми. Само че не с думи. Ти ме научи как да говоря като Клана със знаци и движения, а не с думи. И аз просто се опитвам да разбера другите ти знаци.

— Но аз не съм те научила на такива знаци. В действителност не знам такива. А ти знаеше как да ми правиш Удоволствия още преди да научиш езика на Клана. — Тя се мръщеше от усилията, които правеше, за да разбере, което предизвика усмивка на лицето му.

— Така е. Но сред хората съществува език без думи, на който те често говорят.

— Да, забелязала съм това — каза Айла, като си мислеше какви големи способности притежава да разбира хората само като обръща внимание на знаците, които правят, без да съзнават това.

— И понякога се научаваш как… да правиш някои неща само защото искаш това и за това обръщаш внимание — отвърна той.

Той се взираше в очите й, търсейки там любовта, която чувствуваше към нея, и радостта, която изживяваше от нейните въпроси. Тя забеляза замечтания му поглед, когато говореше. Той се

загледа в пространството, като че ли виждаше нещо много надалеч, и тя разбра, че мисли за някой друг.

— Особено когато това лице, от което си искал да научиш много, е имало желание да те научи — каза Айла. — Золена добре те е обучила.

Джондалар се изчерви, втренчи изненадано очи в нея, после ги отмести с разстроен вид.

— И аз научих много от теб — добави тя, разбирайки, че подмятането й го е жегнало.

Той като че ли не можеше да я погледне в очите. Когато най-сетне успя, челото му се беше сбърчило.

— Айла, как разбра за какво мисля? Искам да кажа, знам, че притежаваш специални Дарове. Точно затова Мамут те взе в Огнището на Мамута, когато беше приета в неговия народ, но понякога знаеш мислите ми. Ти от главата ли ми ги взимаш?

Усещаше загрижеността му, а и нещо по-обезпокоително, почти страх от нея. Беше се сблъскала с подобен страх от страна на някои от мамутоите на Лятната среща, когато те мислеха, че притежава тайнствени способности, но повечето се оказа недоразумение. Например това, че притежава специална власт над животните, а просто ги беше намерила като малки и ги беше отгледала като свои собствени деца.

Но след Събирането на Клана нещо се промени. Тя не си беше поставяла за цел да пие от онази специална отвара от корени, която беше направила за мог-ърите, но не можа да се въздържи, нямаше намерение да попадне в онази пещера с мог-ърите, просто така се случи. Когато ги видя да седят в кръг в нишата дълбоко в пещерата и… изпадна в черната пустота, която беше вътре в нея, тя си помисли, че е безвъзвратно изгубена и никога няма да намери пътя за връщане. И тогава по някакъв начин Креб се добра до нея вътре и започна да й говори. Оттогава насам имаше моменти, когато тя наистина научаваше някои неща, които не можеше да обясни. Като например, когато Мамут я взе със себе си, тогава той Търсеше и тя почувствува, че се издига и го следва по степите. Но като погледна Джондалар и видя как странно я гледа, у нея се зароди един особен страх, че може да го загуби.

Тя го огледа на светлината на огъня, после сведе очи. Не може да има никакви неистини… никакви лъжи между тях. Не можеше дори

преднамерено да каже нещо, което не е вярно, нито дори да заеме поза на „въздържане от говорене“, която Кланът допускаше, за да запази човек уединението си. Дори с риск да го загуби, трябваше да му каже истината и да се опита да разбере какво го тревожи. Тогава тя го изгледа право в очите, опитвайки се да намери подходящите думи.

— Джондалар, аз не знаех мислите ти, но можах да ги отгатна. Та не говорехме ли току-що за безмълвните знаци, които правят хората, когато говорят с думи? И ти ги правиш, ти знаеш това, и аз… ги търся и много пъти разбирам какво означават те. Може би защото те обичам толкова много и искам да те опозная, те наблюдавам през цялото време. — Тя извърна очи за момент и добави: — Жените от Клана са обучени на това.

Изгледа го. Изражението му издаваше известно успокоение, а също и любопитство, и тя продължи:

— Не става въпрос само за теб. Аз не съм отгледана… от моя народ и съм свикнала да откривам смисъл в знаците и жестовете, които хората правят. Това ми помага да науча нещо за хората, които срещам, макар че отначало беше много объркващо, защото хората, които говорят с думи, често казват едно, а безмълвните им жестове говорят друго. Когато най-сетне разбрах добре това, започнах да научавам повече, отколкото говореха думите на хората. Точно затова Крози не пожела повече да се обзалага с мен, когато играхме играта с ашици. Винаги разбирах в коя ръка крие белязаната кост по начина, по който я държеше.

— Аз се чудех за това. Нея я считат за много добра в тази игра.

— Вярно е.

— Но ти как разбра… как разбра, че мисля за Золена. Тя сега е от Зеландониите. Аз обикновено мисля за нея като такава, а не с името, което е имала като млада.

— Аз те наблюдавах и очите ти говореха, че ме обичаш и че си щастлив с мен, и на мен ми беше радостно. Но когато говореше, че искаш да научиш някои неща, в един момент ти не ме виждаше. Сякаш гледаше някъде много надалеч. Ти ми беше разправял по-рано за Золена, жената, която те е научила… твоята способност… на начина да ти се разкрива жената. Точно за това бяхме говорили и аз разбрах, че именно за нея си мислил в този момент.

— Айла, това е забележително! — възкликна той с широка усмивка на облекчение. — Напомняй ми никога да не се опитвам да крия нещо от теб.

— А има и още нещо, което би трябвало да знаеш — каза тя.

Джондалар отново се намръщи.

— Какво?

— Понякога ми се струва, че може би имам… някакъв Дар. Нещо стана с мен на Събирането на Клана, когато отидох в клана на Брун, когато Дърк беше бебе. Направих нещо, което не ми беше разрешено. Без да искам изпих течността, която бях направила за мог-ърите, и така ги открих в дена пещера. Не съм ги търсила. Даже не разбрах как попаднах в тази пещера. Те бяха… — Тя потрепери и не можа да довърши. — Нещо стана с мен. Загубих се в тъмнината… Не в пещерата, а в тъмнина вътре в мен. Мислех, че ще умра, но Креб ми помогна. Той постави своите мисли в моята глава…

— Той какво?

— Просто не знам как по друг начин да го обясня. Той постави своите мисли в моята глава и от тогава досега… понякога… като че ли промени нещо в мен. Понякога ми се струва, че може би притежавам някакъв… вид Дар. Стават някои неща, които не разбирам и не мога да обясня. Мисля, че Мамут знае за това.

Джондалар помълча известно време.

— Значи с право те е осиновил в Огнището на Мамута, а не само за лечителските ти умения.

Тя кимна.

— Вероятно. Струва ми се, че е така.

— Но сега точно не знаеш мислите ми?

— Не. Дарът не е точно такъв. Той е нещо повече от придружаване на Мамут в Търсенето му. Повече е като отиване в дълбоки и далечни места.

— В световете на духовете?

— Не знам.

Джондалар се загледа над нея, преценявайки последствията от това. После поклати с глава и я погледна с мрачна усмивка.

— Мисля, че Майката си е направила шега с мен — каза той. — Първата жена, която обичах, беше призвана да й Служи и аз помислих, че вече никога няма да се влюбя. И сега, когато имам жена, която

обичам, се оказва, че и тя е предопределена да Служи на Нея. И теб ли ще загубя?

— Защо да ме загубиш? Аз не знам дали съм предопределена да й Служа. Не искам да Служа, на когото й да било. Просто искам да бъда с теб, да споделям твоето огнище и да имам деца от теб — извика тя.

— Да имаш деца от мен? — Джондалар беше изненадан от думите й. — Как можеш да имаш деца от мен? Аз не мога да имам деца, мъжете нямат деца. Великата Майка дава децата на жените. Може да използува мъжки дух, за да ги създава, но те не са на мъжа. Той само се грижи за тях, когато другарката му ги роди. Така те са деца на неговото огнище.

Айла беше говорила за това и преди, че мъжете зачеват новия живот, съзряващ у жената, но тогава той не беше осъзнал напълно, че тя наистина е дъщеря на Огнището на Мамута. Че може да посещава света на духовете и може да е предопределена да Служи на Дони. Може би тя наистина знаеше нещо.

— Джондалар, ти можеш да наричаш моите бебета деца на твоето огнище. Аз искам моите рожби да са деца на твоето огнище. Просто искам винаги да съм с теб.

— И аз искам това Айла. Аз съм искал теб, твоите деца още преди да те срещна. Просто не знаех, че ще те намеря.

Само се надявам Майката да не започне да ги отглежда в теб, докато не се приберем.

— Знам, Джондалар — каза Айла. — И аз бих предпочела да изчакам.

Тя събра чашите и ги изми, после се приготви за ранното тръгване на другия ден, докато Джондалар събра всичко, с изключение на спалните им козини. Сгушиха се един в друг приятно уморени. Мъжът от Зеландониите гледаше жената как диша равномерно до него, но сънят му не идваше.

„Моите деца — помисли си той. — Айла каза, че нейните деца ще са мои деца. Дали не заченахме живот днес, когато правехме Удоволствия? Ако от тях започне някакъв нов живот, то той трябва да бъде много специален, защото тези Удоволствия бяха… по-хубави от всички… други пъти… Защо бяха по-хубави? Не че преди не съм правил такива неща, но с Айла е различно… Тя никога не ме

уморява… кара ме да искам все повече и повече… Само като се сетя за нея и ми се иска да я имам… и тя мисли, че знам как да й правя Удоволствие…

Ами ако забременее? Още не е… може би не може. Някои жени не могат да имат деца. Но тя наистина има син. А от мен би ли могла да има?

Живях дълго време със Серенио. Но тя не забременя, а вече имаше дете. Може би щях да остана с Шарамудоите, ако тя беше имала деца… струва ми се. Малко преди да замина, тя каза, че предполага, че е бременна. Защо не останах? Тя каза, че не иска да се събира с мен, независимо че ме обича, защото аз не я обичам по същия начин. Каза, че обичам брат си повече, отколкото някоя жена. Но аз бях привързан към нея, може би не така, както обичам Айла, но ако наистина бях поискал, тя щеше да се събере с мен. И тогава аз знаех това. Дали не го използувах за извинение да замина? Защо заминах? Защото Тонолан замина и аз се разтревожих за него? Това ли беше единствената причина?

Ако Серенио е била забременяла, когато заминах, ако е родила още едно дете, то дали е било заченато от семето на моята мъжественост? Дали би било… мое дете? Това е, което би казала Айла. Не, не е възможно. Мъжете нямат деца, освен ако Великата Майка не използува мъжки дух да създаде дете. Значи тогава от моя дух?

И когато стигнем там, поне ще знам дали тя е родила. Как ли ще се чувствува Айла, ако Серенио има дете, което по някакъв начин може да е от мен? Чудя се какво би помислила Серенио, когато види Айла? И какво би помислила Айла за нея?“

13

На следващото утро на Айла много и се искаше веднага да станат и да тръгнат, макар че времето беше също така мрачно като предишния ден. Докато чаткаше с кремъка, й се прииска да не палят огън. Храната и водата, които беше отделила предишната вечер, щяха да им стигнат за сутрешното ядене, а като си спомни за Удоволствията, които бяха споделили с Джондалар, й се прииска да забрави за магическото лекарство на Иза. Ако не пие специалния чай, може би ще разбере дали са заченали бебе. Но Джондалар така се разтревожи от мисълта, че тя може да забременее по време на това Пътешествие, че тя трябваше да си изпие чая.

Младата жена нямаше представа как действува лекарството. Тя просто знаеше, че ако изпива по две горчиви глътки от силната отвара от сърма всяка сутрин преди лунарния й период и малка паничка от отвара от корен на пелин всеки ден, когато кърви, нямаше да забременее.

Нямаше да е толкова трудно да се грижи за бебе, докато пътуват, но не искаше да е сама, когато ражда. Не знаеше дали ще оцелее при раждането на Дърк, ако Иза не беше при нея.

Айла цапна един комар на рамото си, после провери запаса си от билки, докато водата се загряваше. Имаше достатъчно от съставките за сутрешния чай, за да й стигнат за доста време, което беше добре, защото беше забелязала, че тези растения не виреят в мочурищата. Те харесваха по-големи височини и сух климат. След като провери торбичките и пакетчетата в лекарствената си чанта от износена кожа, тя реши, че има достатъчни количества от повечето билки, които й трябват при спешни случаи, макар че би й се искало да замени някои от миналогодишните растения с по-нови. За щастие досега не беше й се налагало често да използува билките си.

Малко след като се отправиха отново на запад, стигнаха до сравнително голям и бърз поток. Джондалар развърза кошовете с провизиите, които висяха ниско на хълбоците на Рейсър, и ги

разтовари в пирогата, качена на плазовете, след което проучи реките. Малката река се вливаше във Великата Майка под остър ъгъл срещу течението ѝ.

— Айла, забелязваш ли как този приток се влива във Великата Майка? Мисля, че точно на това се дължи онова бързо течение, в което попаднахме вчера.

— Мисля, че си прав — каза тя, разбирайки го какво иска да каже. После му се усмихна. — Ти обичаш да намираш причините за нещата, нали?

— Ами водата не започва изведнъж да тече без никаква причина за това. Реших, че трябва да има някакво обяснение.

— Ти го намери.

Айла си помисли, че Джондалар е в много добро настроение, след като пресякоха реката, и това я зарадва. Вълчо стоеше близо до тях, вместо да скита, и това също я радваше. Даже конете изглеждаха с по-бодър дух. Почивката им се беше отразила добре. Тя също се чувствуваше бодра и отпочинала, може би защото току-що беше проверила лековете си и беше много наясно с подробностите от флората и фауната на устието на Великата Майка и прилежащите му ливади, през които се движеха. Беше забелязала някои трудно уловими промени.

Около тях преобладаваха птиците. Най-често се срещаха чаплите, но имаше и много други птици. Над главите им прелитаха големи ята пеликани и красиви неми лебеди, много видове грабливи птици, включително черни кани и орли с бели опашки, мишелови и ястребоподобни соколи орко. Виждаше малки птици да подскачат, прелитат, пеят и да привличат с различни цветове: славеи и коприварчета, черноглави коприварчета, белогуши коприварчета, червеногърди мухоловки, златни косове и още много други видове.

Малките битерни бяха типични за делтата, но тези криещи се, добре замаскирани блатни птици повече се чуваха, отколкото се виждаха. Пееха характерните си, доста глухи, грухтящи песни по цял ден, което се засилваше с идването на вечерта. Но когато някой приближеше към тях, те вирваха дългите си човки и така добре се сливаха с тръстиките, където свиваха гнезда, сякаш изчезваха напълно. Обаче тя забелязваше много от тях как прелитат над водата, търсейки риба. Битерните добре се виждаха, когато летят. Перата им по

предницата на крилете и основата на опашката бяха светли и контрастираха силно с тъмните им гърбове и задна част на крилата.

Но в блатистите местности също живееха много животни, които се нуждаеха от различни среди: сърни и глигани в горите; зайци, гигантски хамстери и гигантски елени. Докато двамата яздеха, срещаха много същества, които не бяха виждали от доста време, и ги посочваха един на друг: антилопи сайга, които препускаха покрай тътрещи се зубъри, малка, петниста дива котка, дебнеща птица, семейство лисици с малките, двойка тлъсти язовци и няколко необикновени пора с козини на бели, жълти и кафяви петна. Виждаха видри във водата, бобри и тяхната любима храна — ондатрите.

Гъмжеше от насекоми. Покрай тях се виеха големи, жълти водни кончета, а нежните пеперуди с блестящи сини и зелени цветове, украсяващи сивите стъбла на живовляка, бяха красиво изключение от досадните гъмжила, които внезапно се появяваха. Всичко се появяваше сякаш за един ден. Първите облаци дребни комари се бяха появили сутринта и висяха над водата, но още не бяха нахлули в местата с изсъхнала трева, и те скоро ги забравиха.

Но като се свечери, беше невъзможно да не им обръщат внимание. Комарите се впиваха в натежалите, пропити с пот покривала на конете, свиреха около очите им и се завираха в устата и ноздрите им. Бедните животни просто подлудяваха от милионите насекоми. Те дори се завираха в косата на хората и двамата пътешественици постоянно плюеха и триеха очите си, за да се освободят от гадинките, докато яздеха. Облаците комари бяха по-гъсти към делтата и те започнаха да се чудят къде да вдигнат бивак за нощувка.

Джондалар откри един затревен хълм от дясната им страна и реши, че от възвишението ще имат по-голяма видимост. Изкачиха се на върха му и пред тях проблесна водата на елипсовидно езеро. В него липсваха буйната растителност на делтата и застоялите води, подхранващи появяващите се имаго, но покрай брега му имаше няколко дървета и храсти, ограждащи широк и мамещ плаж.

Вълчо хукна надолу и конете го последваха без подканване. Единственото, което мъжът и жената можаха да направят, бе да ги спрат, за да свалят кошовете и да откачат плаза на Уини. Хвърлиха се в бистрата вода с такъв устрем, че единственото нещо, което им оказа

съпротива, беше водата. Дори неспокойният Вълчо, който не обичаше да пресича реки, без колебание зашляпа в езерото.

— Мислиш ли, че вече започва да му харесва да се топи във водата? — попита Айла.

— Надявам се да е така. Чакат ни още много реки за пресичане.

Конете потопиха глави, за да се напият, изпръхтяха, после се върнаха в плитчините. Отпуснаха се на тинестото дъно, за да се овъргалят и начешат, и Айла не се сдържа да не се засмее, като ги видя какви гримаси правят и как въртят очи от истинско удоволствие. Когато се изправиха, бяха покрити с кал, но щом тя изсъхна, потта, мъртвата кожа, личинките и други причини за сърбеж опадаха с нея.

Те направиха бивак на брега на езерото и на другия ден потеглиха рано. Към вечерта им се прииска да намерят пак такова приятно място за бивак. След комарите идваха вълни от папатаци, които им причиняваха червени, сърбящи подутини, които принудиха Айла и Джондалар да навлекат по-дебело облекло, макар че се чувствуваха неудобно в него, свикнали да бъдат полуголи. Никой от двамата не можеше да разбере кога точно се появяваха насекомите. Около тях винаги се навъртаха няколко конски мухи, но сега изведнъж се увеличиха дребните папатаци. Макар че нощта беше топла, те се пъхнаха рано в спалните си козини, само и само да се скрият от летящите орди.

Не вдигнаха бивака до късно следващата сутрин, докато Айла не откри билките, които могат да се използуват за облекчаване на ухапаните места и отблъскване на насекомите. Намери кафявото растение със странните си разперени кафяви цветя в едно влажно и сенчесто място край водата и набра много от него, за да направи промивка. Когато видя големите листа на живовляка, набра и от тях, за да ги прибави в сместа — те бяха отлично средство за зарастване на всичко от ухапвания до циреи, че дори тежки язви и рани. От по-сухите места в степите набра цветчета пелин, за да ги прибави като общо противоотровно средство.

Много се зарадва, че намери яркожълти невени заради почистващите им свойства и способността им бързо да затварят рани и защото бяха много ефикасни срещу насекоми. А на слънчевия край на горичката намери див риган, който не само че отблъсква насекомите, когато се прилага външно като отвара, но като се пие като чай, придава

на човешката пот остър мирис, който е неприятен за комари, мушици и папатаци. Тя даже се опита да накара конете и Вълчо да пият от него, макар че не беше сигурна дали е постигнала успех.

Джондалар я гледаше какво прави, задаваше въпроси и изслушваше обясненията й с интерес. Когато дразнещите го ухапвания преминаха и той се почувствува по-добре, през ума му мина, че е късметлия да пътува с човек, който може да направи нещо срещу насекомите. Ако беше сам, просто трябваше да се примири с тях.

Отново бяха на път и промените, които Айла беше забелязала по-рано, се увеличиха драматично. Вече виждаха много по-малко блатисти места и повече вода, а островите намаляваха. Северното рамо на делтата вече преставаше да бъде мрежа от лъкатушещи потоци и стана един воден път. И ето че изведнъж, почти без никакво предупреждение, северното разклонение и едно от средните на огромната речна делта се сляха и се получи огромен обем течаща вода. Малко по-нататък реката отново нарасна, когато южното разклонение се свърза с другия главен ръкав и съчетано с останалите, всичките четири ръкава образуваха един дълбок.

Големият воден път беше погълнал стотици притоци и оттока на две планински вериги, обвити в лед. Носеше през континента, но гранитните зъбери на древните планини бяха блокирали пътя му по-нататък на юг. Накрая те се бяха разтворили под неудържимия натиск на приижданата река и земята неохотно бе направила път на водата. Великата Майка, вкарана в тесния пролом, събира водите си за кратко, преди да направи остър завой, за да се влее през масивното устие в очакващото я море.

Айла бе впечатлена от огромната река, а Джондалар, макар и да е бил тук по-рано, я видя по различен начин. Бяха зашеметени и грабнати от гледката. Страховитата водна шир приличаше повече на течащо море, отколкото на река, разпенената повърхност намекваше за огромната мощ, скрита в дълбините й.

Айла забеляза отчупен клон, който се движеше към тях, малко по-голям от пръчка, носена от дълбокото пъргаво течение, но нещо в нея привлече вниманието й. Дървото ги достигна по-бавно, отколкото тя очакваше, и когато ги наближи, дъхът й секна от изненада. Не беше клон, а цяло дърво! Докато то спокойно преминаваше покрай тях, тя с

удивление видя, че това е най-голямото дърво, което й се беше изпречвало на пътя.

— Такава е Великата Майка-река — каза Джондалар.

По-рано беше пропътувал по цялата й дължина и знаеше разстоянието, което тя преминава, терена, който пресича, и Пътешествието, което все още им предстоеше. Макар че на Айла не всичко й беше ясно, тя наистина осъзнаваше, че след като е събрала всичките си води най-сетне в едно място, в края на своето дълго Пътуване, Майката-река тук беше Най-велика.

Продължиха срещу течението покрай пълноводната река, оставяйки зад себе си пенестото речно устие и заедно с него многото насекоми, които ги тормозеха. Установиха, че напускат и откритите степи. Широките тревни терени и блатисти местности отстъпиха на редуващи се хълмове, покрити с обширни гори с разпръснати сред тях ливади.

Под сенките на разлистените дървета беше по-хладно. Това беше толкова приятна промяна, че когато стигнаха при едно езеро, оградено от дървета и в близост до разкошна зелена ливада, те се изкушиха да спрат и да издигнат бивак, макар че беше само ранен следобед. Тръгнаха покрай рекичката към един пясъчен бряг, но като наближиха, Вълчо започна да ръмжи, козината му настръхна и той зае отбранителна поза. Айла и Джондалар огледаха внимателно района, опитвайки се да разберат какво е разтревожило животното.

— Не виждам нищо лошо — каза Айла, — но тук има нещо, което не се нрави на Вълчо.

Джондалар още веднъж разгледа мамещото езеро.

— Все пак е рано за бивак. Да продължаваме да вървим — каза той и насочи Рейсър назад към реката.

Вълчо изостана за известно време, после ги догони.

Яздеха през приятните гористи местности и Джондалар бе доволен, че не спряха при езерото. До вечерта преминаха покрай още няколко езера — бяха в изобилия в областта. Той си помисли, че е трябвало да се сети за това от предишното си преминаване покрай реката, но си спомни, че двамата с Тонолан се бяха спуснали по течението в лодка на Рамудоите, като рядко спираха край брега на реката.

Освен това той знаеше, че в такава идеална местност би трябвало да живеят хора, и се опита да си спомни дали някой от Рамудоите е говорил за Речен народ, който да живее надолу по течението на реката. Но не сподели мислите си с Айла. Щом няма признаци за такива хора, значи те не искат да ги видят. Все пак непрекъснато се чудеше какво накара Вълчо да реагира така. Дали някаква миризма на хора? Нещо враждебно?

Когато слънцето започна да се спуска зад планините, които се издигаха в далечината пред тях, те спряха край едно по-малко езеро, което беше водосбор на няколко ручейчета, идващи от по-високи места. То се вливаше пряко в реката и в него срещу течението бяха проникнали едра пъстърва и речна сьомга.

Откакто стигнаха реката и рибата започна редовно да участвува в менюто им, Айла започна да плете мрежа, подобна на тези, които кланът на Брун използуваше, за да лови риба от морето. Трябваше първо да изработи кордата и тя опита няколко вида растения, които имаха жилави и влакнести части. Конопът и ленът, изглежда, вършеха отлична работа, макар че конопът беше по-груб.

Тя реши, че е изплела достатъчно мрежа, за да я опита в езерото. Докато Джондалар държеше единия край на мрежата, а тя другия, те навлязоха на известно разстояние навътре, а после се върнаха към брега, теглейки мрежата след себе си. Когато извадиха две по-едри пъстърви, Джондалар прояви по-голям интерес и се запита дали няма начин да се прикрепи дръжка към мрежата, така че един човек да може да лови риба, без да навлиза във водата. Тази мисъл го зачовърка.

На сутринта се отправиха през една местност, покрита с рядка гора, но съставена от разнообразни дървета, към насрещната планинска верига. Дърветата бяха широколистни и иглолистни и подобно на растенията в степите се разпределяха като мозайка от отделни гори, разделени от ливади и езера, а в някои низини — от торфени мочурища или тресавища. Определени дървета растяха на самостоятелни групи или смесени с други видове или по-ниска растителност в зависимост от незначителните колебания в климата, височината, наличието на вода или от почвата, която беше най-различна.

Вечнозелените дървета предпочитаха северните склонове и по-песъчливи почви и там, където влагата беше достатъчна, достигаха

голяма височина. Гъста гора от смърчове, извисяващи се до петдесет метра, беше заела един по-нисък склон и се съчетаваше с борове, които като че ли достигаха същата височина, но макар и над четиридесет метра, растяха на по-високия терен точна над този склон. Групички високи ели отстъпваха място на горички от високи, дебели, белокори брези… Даже върбите достигаха повече от двадесет и три метра.

Там, където хълмовете бяха обърнати на юг и почвата беше влажна и плодородна, широколистни дървета с твърда дървесина също достигаха удивителна височина. Гигантски дъбове с идеално прави стволове и без излишни клони настрани, освен корона зелени листа на върха, се извисяваха над четиридесет и два метра. Огромни липи и ясени достигаха почти същата височина, а разкошните явори не им отстъпваха.

В далечината напред пътешествениците можеха да видят сребристите листа на бели тополи, редуващи се с дъбове, оживени от лястовичите гнезда. Айла дори откри гнезда на лястовици, пълни с яйца и новоизлюпени птичета вътре в гнездата на свраки и ястреби. В горите имаше и много червеношийки, но техните малки вече можеха да летят.

По полегатите склонове на хълмовете, където пролуките в плетеницата от листа позволяваха повече слънчева светлина да достигне земята, ниската растителност беше буйна; цъфнал клематис и други лиани често се спускаха от високите клони на широколистните корони. Ездачите приближиха до група брястове и бели върби, покрити с лозя, виещи се по стволовете им, и висящи растения. Там откриха гнездата на много петнисти орли и черни щъркели. Минаха покрай трепетлики, люлеещи се над едри къпини и дебели иви край един поток. Смесена гора от величествени брястове, елегантни брези и благоуханни липи, напредващи нагоре по склона, засенчваха гъсталак от плодове. Те се спряха да си наберат малини, коприва, недоузрели лешници, точно както Айла ги обичаше, и няколко пинии с твърди шишарки.

По-нататък група габъри изтласкваше букове, които после взимаха тяхното място. Паднал гигантски габър, покрит с жълто-оранжеви медни гъби, привлякоха Айла. Мъжът се присъедини към нея в събирането на гъби, които тя намираше. Джондалар беше този,

който откри дървото с меда. С помощта на факла и секирата си той се изкачи по самоделна стълба, направена от паднал ствол на ела, чиито стъпала бяха остатъци от клонове, и устоя на ужилванията, за да вземе няколко медни пити. Започнаха да си похапват от меда, смеейки се като деца на изцапаните си лица и ръце.

Тези южни райони отдавна са били естествени резервати на дървета от умерения климат, растения и животни, изтласквани от сухите, студени климатични условия на останалата част на континента. Някои иглолистни видове бяха толкова древни, че бяха свидетели на възникването на планините. Те съществуваха в малки области, благоприятни за оцеляването им, така че когато климатът отново се променеше, да се разпростират в земите, отварящи се пред тях.

Мъжът и жената с двата коня и вълка продължиха на запад покрай широката река по посока към планините. Промените ставаха по-отчетливи, само снежните хребети постоянно бяха пред погледите им. От време на време се изкачваха по хълмовете на гористите местности на север, които се оказваха насечени и стръмни, но през повечето време се придържаха към плоската равнина близо до руслото на реката. Терените бяха различни, но в гористите местности имаше много растения и дървета, каквито се срещаха в планините.

Пътешествениците стигнаха до голям приток, който бурно се спускаше от високите плата. Прекосиха го с пирогата, но скоро след това стигнаха до друга бърза река, точно когато правеха завой на юг, откъдето идваше Великата Майка Река, след като беше обиколила по-ниския край на планинската верига. Понеже не бе успяла да се изкатери до северните високи плата, реката беше направила остър завой и бе пробила планинската верига, за да достигне морето.

Пирогата се оказа безполезна, когато пресичаха втория приток, макар че трябваше да пътуват срещу течението. Точно след завоя още няколко по-малки реки се вливаха в Майката река. След това, придържайки се към левия бряг, пътешествениците се понесоха на запад и завиха още веднъж назад. Макар че голямата река беше все още от лявата им страна, те вече не бяха с лице към планините. Планинската верига сега им беше отдясно и те гледаха точно на юг към откритите степи. На хоризонта се мержелееха пурпурни възвишения.

Айла не спираше да наблюдава реката, докато пътуваха срещу течението ѝ. Знаеше, че всички притоци се вливат надолу по течението

и че сега голямата река не е вече така пълноводна както преди. Водната шир не изглеждаше по-различна, но въпреки това тя усещаше, че водата във Великата Майка Река вече е понамаляла.

Не след дълго обаче видът на огромната река наистина се промени. Дълбоко под плодородната льосова почва, която се беше образувала от скала, стрита на прах от огромните глетчери и блъскана от вятъра и глината, пясъка и чакъла, отлагани с хилядолетия от течащата вода, лежеше древният масив.

Скритият масив се простираше под реката, но един оголен хребет, ерозиран с времето, но все още достатъчно висок, за да препречи на изливането на реката в морето, беше я принудил да промени посоката си на север в търсенето на излаз. Най-сетне неподатливата скала неохотно беше отворила тесен пролом, но преди да нахлуе в теснината, отново беше текла успоредно на морето през равнината, разделила се кротко на два ръкава, свързани помежду си с лъкатушещи канали.

Гората остана назад, когато Айла и Джондалар се насочиха на юг през равнинна местност, сменяща се с ниски, полегати хълмове, покрити с трева, в непосредствена близост до огромно мочурище край реката. Околността напомняше откритите степи край делтата, но тук беше по-горещо, земята по-суха, пясъчни дюни. Растяха жилави, устойчиви на сушата треви и дърветата, които бяха малко дори край водата. Преобладаваха храсталаци като пелин и ухаещ пелин, които се опитваха да виреят в сухата почва, като понякога избутваха разкривените борове-джуджета и върби. Блатистата местност, често наводняваният район между ръкавите на реката, отстъпваше по големина само на огромната делта и беше също така богата на тръстика, блата и водни растения. Ниски острови с дървета и малки зелени ливади бяха оградени от канали с кална жълта вода или поточета бистра вода, пълни с необикновено големи риби.

Яздеха през открита ливада доста близо до водата, когато Джондалар спря Рейсър с опъване на юздите. Айла го настигна и спря до него. Той отговори с усмивка на озадачения израз на лицето й, но преди тя да успее да проговори, й даде знак с пръст, допрян до устните си, да мълчи и посочи към един бистър басейн. Виждаше се как се поклащат подводните растения, движени от невидими течения. Отначало тя не забеляза нищо необикновено, но после видя как от

зелените дълбочини се появи огромен и красив златист шаран. Друг път видяха няколко есетри в една лагуна — гигантските риби достигаха цели девет метра дължина. Това припомни на Джондалар неприятен случай с такава огромна риба. Помисли дали да го разправи на Айла, но се отказа.

Тръстиките, езерцата и лагуните покрай лъкатушещия път на реката примамваха птиците да свиват гнезда. Големи ята пеликани се плъзгаха по издигащите се топли въздушни течения, като едва припляскваха с широките си крила. Жаби, годни за ядене, пееха вечерния си хор, а понякога осигуряваха и вечерята. Пътешествениците не обръщаха внимание на малките гущери, притичващи по калните брегове, и избягваха змиите.

В тези води като че ли имаше повече пиявици, което ги караше да внимават къде избират места за плуване, макар че Айла беше заинтригувана от странните същества, които се лепваха и смучеха кръв, без хората да усещат това. Най-неприятни бяха най-малките. В блатистата местност наоколо беше пълно и с насекоми, като че ли повече от преди, които понякога принуждаваха хората и животните да влизат в реката, търсейки облекчение от тях.

Планините на запад се отдръпнаха назад, когато пътешествениците наближиха южния край на планинската верига, отваряйки по-широки равнини между Великата река, към която те се придържаха, и линията на насечените хребети, които се появяваха от лявата им страна на юг. Покритата със сняг планинска верига завърши с рязък завой, където друго разклонение на веригата по посока от изток на запад и очертаващо южната й граница се събираше с разклонението до тях. Два високи върха се извисяваха над останалите близо до най-далечния югоизточен ъгъл.

Движейки се на юг покрай реката и отдалечавайки се от главната планинска верига, те добиха представа за разстоянието. Поглеждайки назад, започнаха да виждат цялото протежение на дългата редица високи била, отиващи на запад. По най-високите места блестеше лед, а склоновете им бяха покрити със сняг, както и побелелите съседни хребети — едно постоянно напомняне, че краткото горещо лято в южните равнини е само къса прелюдия в една земя, където властвува ледът.

След като оставиха планините зад себе си, пред очите им на запад се разкри безкрайна суха степ. Дните минаваха неусетно, докато се движеха на юг по левия бряг на реката, където се простираше еднообразна местност, лишена от гористи хълмове или остри върхове.

Но преди да изтече денят, Великата Майка-Река отново се разпростря. Следвайки я, двамата продължиха на юг, завивайки едва забележимо на запад. Далечните пурпурни хълмове се приближиха и започнаха да изявяват характера си. За разлика от острите северни върхове южните планини, макар и да достигаха височини, които задържаха снега до късно през лятото, бяха заоблени, създавайки впечатление за възвишения.

Планините на юг променяха течението на реката. Когато пътниците ги наближиха, се увериха в тази промяна. Лъкатушещите потоци се събираха и се вливаха в течението. Обраслите с тръстики острови изчезнаха при завоя на голямата река.

Джондалар и Айла следваха завоя на реката, докато отново се обърнаха на запад към слънцето, което залязваше в дълбоката мараня на червеното небе. Джондалар не виждаше никакви облаци и се чудеше на какво се дължи вибриращият равномерен цвят, който отразяваше начупените хребети на север, насечените високи хребети оттатък реката и придаваше на пенестата вода окраска на кръв.

Продължиха срещу течението по левия бряг, търсейки добро място за бивак. Айла се усети, че отново изучава реката, заинтригувана от грандиозното й течение. Лъкатушещите потоци се сливаха. Сега Айла видя, че Великата Майка Река е по-малка спрямо обема на всяка от реките, които бяха преминали, но беше толкова широка, че все още беше трудно да се забележи някакво намаляване на огромния й обем. Въпреки това младата жена чувствуваше това някъде дълбоко вътре в себе си.

Айла се събуди преди зазоряване. Обичаше хладните утрини. Направи си противозачатъчното питие с горчив вкус, после приготви чаша чай от пелин и градински чай за спящия мъж и друга за себе си. Изпи я, наблюдавайки пробуждащото се слънце на север в планините. Първо се забеляза розов оттенък, на фона, на който се очертаха двата ледени върха. После се показа розово зарево на изток. Внезапно, още преди блестящата огнена топка да бе изпратила опипващ лъч над хоризонта, блестящите планински била приветствуваха идването му.

Когато мъжът и жената тръгнаха отново на път, те очакваха голямата река да се е разпростряла, затова се изненадаха, като видяха само едно-единствено русло. В широкото течение се бяха образували няколко острова, покрити с храсталаци, но тя не се беше разделила на няколко водни пътя. Те така бяха свикнали да я виждат да лъкатуши през тревистите равнини по широк път, че сега им се виждаше странно огромното течение да е само в едно русло. Но Великата Майка Река неизбежно беше поела най-ниския път, докато се виеше около и между високите планини през континента. Реката течеше на изток през най-южните равнини на дългото си пътешествие. Низината беше в полите на ерозирани планини, които ограничаваха и определяха десния бряг на реката.

По левия бряг, между реката и рязко очертаните блестящи хребети от гранит и слюда на север, се простираше варовикова област, покрита с льосова обвивка. Беше груба и напукана земя. Силни черни ветрове от юг я пресушаваха през лятото; високото налягане над северния глетчер хвърляше мразовити въздушни течения в откритото пространство през зимата; от изток често я нападаха жестоки бури от морето. Проливните дъждове, силните изсушаващи ветрове и големите разлики в температурите бяха напукали варовика под льосовата почва, което беше създало стръмни оголености на равни открити плата.

В сухия, обрулен от ветровете ландшафт бяха оцелели жилави треви, но дървета почти нямаше. Само някои видове храсти устояваха както на суха жега, така и на пронизващ студ. Можеше да се види тук-там някой тънкостеблен вечнозелен храст с перестите си листа и стъбла с розови цветове или зърнастец с черни плодове и остри бодли, че дори и малки къпинови храсталаци. Преобладаваха няколко вида артемизия, включително вид пелин, който Айла не познаваше. Черните му стъбла изглеждаха голи и мъртви, но когато тя накъса от тях, като мислеше да ги използува за гориво, откри, че те не са сухи и чупливи, а зелени и живи. След една кратка дъждовна буря от стъблата израснаха отделни листа със сребриста лъскавина по гладката долна страна и по страничните клонки се появиха многобройни малки жълти цветчета като свити ядра на маргаритки. Като се изключат по-тъмните му стъбла, храстът приличаше на по-познатите видове със светли цветове, които често растяха покрай власатка и переста трева, докато

вятърът и слънцето изсушат равнините. Тогава той отново ставаше безжизнен и мъртъв.

С разнообразието си на треви и храсти южните равнини примамваха животните. Не бяха по-различни от тези, които бяха виждали по далечните северни степи, само някои от по-студолюбивите видове като мускусния бик никога не се осмеляваха да отидат толкова на юг. От друга страна, Айла никога досега не беше виждала толкова много антилопи сайга на едно място. Те бяха широко разпространени, срещаха се навсякъде в откритите равнини, но обикновено не бяха многобройни.

Айла спря и започна да наблюдава едно стадо от странните тромави животни. Джондалар беше отишъл да проучи едно заустване в реката с тънки дървени трупи, забити в брега, които изглеждаха неестествено. От тази страна на реката нямаше дървета и това изглеждаше като направено нарочно. Когато той стигна при нея, тя се бе загледала в далечината.

— Не съм сигурен — каза той. — Тези дървета може да са поставени там от някой Речен народ, някой може да си завързва лодката там. Но може и да са довлечени от течението.

Айла кимна и посочи към сухите степи.

— Виж тези сайги.

Отначало Джондалар не ги видя. Те бяха с цвета на земята. После забеляза очертанията на правите им рога, леко завити към краищата.

— Напомнят ми за Иза. Духът на Сайга беше нейният тотем — каза жената, усмихвайки се.

Антилопите сайга винаги я караха да се усмихва. Имаха дълги провиснали муцуни и особена походка, което не пречеше на бързината им, както беше забелязала тя. Вълчо обичаше да ги преследва, но рядко успяваше да се доближи до тях, и то не за дълго време.

Тези сайги, изглежда, много обичаха пелина с черни стъбла, защото се събираха на много по-големи стада. Обичайно явление бяха стадата от десет до петнадесет животни, обикновено женски, с едно-две малки — някои от самите майки не бяха на повече от година. Но в тези райони стадата наброяваха повече от петдесет животни. Айла се чудеше къде са мъжките. Единственият път, когато видя много от тях, беше през сезона на разгонването им, когато всеки мъжкар се

опитваше да направи Удоволствие на максимален брой женски много пъти. След това се намираха доста трупове на мъжкари. Те сякаш се съсипваха от Удоволствия и обикновено оставяха оскъдната храна през останалото време на годината на женските и малките.

В равнините също се срещаха и малко диви кози, които често предпочитаха да се придържат към оголените стръмни скатове, по които дивите кози и овце леко се катереха. Срещаха се и големи стада зубри, повечето с тъмночервено черна плътна козина, но изненадващ брой отделни животни имаха бели петна, някои от които доста големи. Двамата видяха също сърни с бели петна, благородни елени и бизони и много диви азиатски магарета. Уини и Рейсър познаваха повечето от четириногите тревопасни, но дивите азиатски магарета привлякоха вниманието им. Те наблюдаваха табуните конеподобни магарета и дълго душеха изпражненията им, подобни на техните.

Присъствуваха и обичайните дребни обитатели на ливадите: суслик, мармоти, пустинни гризачи, хамстери, зайци и един вид бодливо прасе с гребен, който беше непознат за жената. Броят им се контролираше от животни, които се изхранваха с тях. Хората срещаха малки диви котки, по-едри рисове и огромни пещерни лъвове, чуваха кикота на хиени.

През следващите дни голямата река често променяше вида и посоката си. Докато ландшафтът на левия бряг, по който пътуваха, оставяше почти непроменен — полегати тревисти хълмове и равнини с оголени скатове с остри ръбове и назъбени планини — те видяха, че отсрещният бряг стана по-насечен и разнообразен. Притоци бяха изрязали дълбоки долини, по ерозираните планини се извисяваха дървета, като понякога покриваха цял склон чак до ръба на водата. Назъбените основи на хълмове и неравният терен, които очертаваха южния бряг, допринасяха за широките криви във всички посоки, даже и назад, но като цяло реката се насочваше на изток към морето.

В рамките на големите завои и криволичения мощното течение на реката, носещо се към тях, се разпростираше и разделяше на отделни ръкави, но не се превръщаше в блатиста местност като делтата. Това си беше просто една огромна река или през по-равна земя — лъкатушещи големи успоредни потоци с храсталаци и зелена трева близо до водата.

Независимо че понякога я дразнеше, на Айла и липсваше хорът на блатните жаби, макар че флейтовите трели на различните по-дребни жаби продължаваха да се дочуват в нощта. Появиха се гущери и степни влечуги и заедно с тях отличаващите се с красотата си моминарски жерави, които се изхранваха от влечуги, както и от насекоми. Айла с радост гледаше как една двойка от дългокраките птици, синьо-сиви, с черни глави и бели пера зад всяко око хранеха малките си.

Не й липсваха обаче комарите. При липсата на блатистата местност за тяхното развъждане тези досадни хапещи насекоми почти бяха изчезнали.

— Айла! Виж! — каза Джондалар и посочи едно просто съоръжение от дървени трупи и греди на брега на реката. — Това е пристан за лодки. Направен е от Речния народ.

Макар че тя не знаеше какво е пристан за лодки, беше очевидно, че това не е случайно струпване на материал. Беше нарочно изградено съоръжение, което имаше някакво предназначение за хората. Жената усети прилив на вълнение.

— Това означава ли, че наблизо има хора?

— Може би не точно тук — няма лодка, вързана за пристана — но сигурно не са далеч. Това е място, което често се използува. Не може да са отишли надалеч. Не биха си правили труда да изграждат пристан, ако не го използват често, а не биха се спрели на това място, ако често са далеч от него.

Джондалар се зае да проучи пристана после се загледа нагоре срещу течението и отвъд реката.

— Не съм сигурен, но бих казал, че тези, които са изградили това съоръжение, живеят на другата страна на реката и излизат тук, когато я пресичат. Може би идват на този бряг да ловуват, да събират корени или за нещо друго.

Докато вървяха срещу течението, те продължиха да гледат на отсрещния бряг. Досега не бяха обръщали много внимание на територията на отсрещната страна и на Айла й мина през ума, че там може да има хора, които досега не са забелязали. Не бяха изминали много път, когато Джондалар забеляза някакво движение във водата малко по-нагоре. Спря, за да провери какво е.

— Айла, я виж ей там — каза той, когато тя спря до него. — Това може да е лодка на рамудои.

Тя погледна. Сритаха конете. Когато приближиха, Айла видя странна лодка. Тя познаваше само направените в мамутоиски стил — пирога като паница, направена от рамка, покрита с кожи, като тази, която караха на плаза. А тази в реката беше от дърво и заострена отпред. В нея имаше няколко човека един зад друг. Като приближиха, Айла забеляза още хора на срещуположния бряг.

— Хола! — извика Джондалар, махайки с ръка за поздрав. Извика и още няколко думи на език, който не беше познат на Айла, макар че слабо напомняше мамутоиския.

Хората от лодката не реагираха и Джондалар се зачуди дали са го чули, макар да знаеше, че са го видели. Извика отново и този път беше сигурен, че са го чули, но те не отговориха на махането. Вместо това започнаха да гребат бързо към срещуположния бряг.

Айла също разбра, че един от хората на срещуположния бряг ги видя. Той се затича към една друга група и им посочи отвъдния бряг, после заедно с няколко от тях бързо се отправиха нанякъде. Двама останаха, докато лодката стигна брега, после и те изчезнаха.

— Сигурно пак заради конете, нали? — попита тя.

На Джондалар му се стори, че видя сълза да проблясва в очите й.

— Въпреки всичко не би било добре да пресичаме реката точно тук. Там живеят хората от Пещерата на Шарамудоите, доколко то мие известно.

— Сигурно е така — каза тя и даде знак на Уини да тръгва. — Но те можеха да пресекат с лодката си. Поне можеха да отговорят на поздрава ти.

— Айла, помисли само колко странни трябва да сме изглеждали, яхнали тези коне. Сигурно сме приличали на нещо от света на духовете с четири крака и две глави — каза той. — Не можеш да обвиняваш хората, че се плашат от нещо, което не познават.

Отвъд реката има просторна долина близо до мощен поток. Той течеше по средата й и се вливаше във Великата Майка-Река, създаваше водовъртежи и в двете направления и я правеше още по-широка. Към играта на сблъскващите се течения точно зад притока се прибавяше и извивката на южния планински склон, който определяше десния бряг на реката.

На един склон те видяха няколко жилища, направени от дърво, очевидно беше селище. Около тях стояха хората, зяпнали към пътешествениците, преминаващи по отвъдната страна на реката.

— Джондалар, да слезем от конете.

— Защо?

— Ами поне за това тези хора да видят, че ние приличаме на хора, а конете са си просто коне и че не сме двуглави същества с четири крака — каза тя, като слезе от кобилата и тръгна пеша пред нея.

Джондалар кимна, преметна крак и скочи. Хвана повода и я последва. Но точно когато жената тръгна пеша, вълкът изтича към нея и я приветствува по обичайния си начин. Подскочи, постави лапите си на раменете й, лизна я и потри нежно зъбите си в брадичката й. Когато се спусна на земята, нещо, вероятно мирис, долетял през реката, го накара да усети хората, които гледаха. Той отиде на брега и започна да скимти, а после нададе сърцераздирателен вой.

— Защо прави така? — попита Джондалар.

— Не знам. Изглежда, защото и той не е виждал човек дълго време. Може би им се радва и иска да ги поздрави. И аз бих искала, но няма да ни е никак лесно да прекосим реката, а и те не искат да дойдат тук.

Още откакто оставиха зад себе си дълбоката извивка на реката, която промени посоката на пътуването им спрямо залязващото слънце, пътешествениците постоянно се отклоняваха леко на юг. Но след долината, където планините оставаха назад, те определено се насочиха само на запад. Това беше най-южната точка от Пътешествието им и беше най-горещият период на годината.

През летните дни жегата беше много мъчителна в южните части на континента. Тя ставаше още по-неприятна от силния, горещ, непрекъснат вятър. Мъжът и жената, яздейки един до друг или вървейки пеша по изгорелите степи, за да могат конете да почиват, се придвижваха бавно.

Събудиха се с първите проблясъци на зората по високите планински върхове на север и след лека закуска с горещ чай и студена храна отново бяха на път, преди още денят да е настъпил напълно. Слънцето се издигна и с такава сила огря откритите степи, че от земята започнаха да се издигат вълни от трептяща горещина. По телата на хората блестеше пот. Езикът на вълка висеше от устата му и той се

задъхваше от жегата. Нямаше никакво желание да се впуска в самостоятелни проучвания или лов, а ходеше в крак с Уини и Рейсър, които се влачеха с ниско отпуснати глави. Техните пътници се кандилкаха апатично, оставили конете сами да определят темпото си, и почти не разговаряха в задушаващата жега.

Когато вече не можеха да я издържат, търсеха бистър вир или бавен ръкав на Великата Майка Река. Дори Вълчо вече беше престанал да се плаши от по-бавните течения, макар че все още не се чувствуваше уверен, когато покрай него се носеше бърза река. Когато човешките същества, с които пътуваше, се насочваха към реката, слизаха от конете и започваха да развързват кошовете им, той се втурваше и пръв цамбурваше във водата. Ако беше приток, те обикновено нахлуваха в хладната освежителна вода, преди да свалят кошовете с провизии или плаза.

След като се освежаха от пътуването, Айла и Джондалар се оглеждаха какво могат да хапнат, ако не ми беше останало достатъчно или не бяха намерили нещо по пътя. Храна се намираше в изобилие, само да знаеш къде и как да я търсиш.

Почти винаги успяваха да уловят риба, използувайки начина на Айла, този на Джондалар или комбинация от двата. Ако ситуацията го изискваше, използуваха Айлината дълга мрежа, газейки във водата, като я държаха помежду си. Джондалар беше измайсторил нещо като дръжка за част от нейната мрежа, с което се получаваше мрежа за потапяне. Още не се чувствуваше много добре с нея, но тя беше полезна при определени обстоятелства. Той ловеше риба и с въдица и кукичка — кост, която беше изострил от двете страни и вързал по средата със здрава връв. На нея нанизваше парчета риба, месо или червеи за стръв. Щом рибата я погълнеше, бързото дръпване обикновено караше куката да се забие странично в гърлото й с двете си остриета във всяка страна.

Понякога Джондалар хващаше някоя доста голяма риба на куката и след като веднъж загуби една, направи нещо средно между кука и харпун, за да си помага при прибирането на рибите. Започна с един раздвоен клон от дърво, отрязан точно под раздвоението. Използуваше по-дългата част за дръжка, а на по-късата беше направил заострен зъб, който използуваше, за да закача и прибира рибата. Край реката имаше малки дървета и високи храсти и първите харпуни, които направи,

вършеха работа, но така и никога не успя да намери достатъчно жилав раздвоен клон, който да трае дълго. Теглото и борбата на някоя голяма риба често го чупеха и той продължаваше да търси по-здраво дърво.

Мина покрай короната от рога, без да й обърне внимание. След това внезапно си спомни насочения назад връх на рог и се върна да я вземе. Рогата на елените бяха твърди и здрави, много трудно се чупеха, а тези бяха с подходящата форма и размери. С малко подостряне щеше да стане отличен харпун.

Айла продължаваше да лови риба с ръка, както я беше учила Иза. Джондалар я наблюдаваше с удивление. Техниката е много проста, все си казваше той, но така и не можа да я усвои. Трябваха много упражнения и умения и най-вече търпение — безкрайно търпение. Айла търсеше корени, дървета, довлечени от течението, или скали, които надвисваха от брега, защото рибите обичаха да си почиват в такива места. Те винаги заставаха с глава срещу течението, като движеха плавателните си мускули и перки толкова, колкото да не ги отвлече течението.

Когато видеше пъстърва или малка сьомга, тя влизаше във водата по-надолу по течението, потапяше ръката си във водата и бавно напредваше срещу течението. Забавяше движенията си още повече, когато приближеше до рибата, като внимаваше да не раздвижи тинята или водата, което може да накара отпочиващата плувкиня да се стрелне настрани. Тя внимателно промъкваше ръката си изотзад и под нея, което рибата не можеше да забележи. Когато стигнеше хрилете й, сграбчваше я бързо и я изхвърляше на брега.

Айла също откриваше и сладководни миди, подобни на онези, които имаше в морето близо до пещерата на Клана на Брун. Търсеше растения като куча лобода, лобода и подбел, богати на естествена сол, за да попълни запасите им, наред с други корени, листа и семена, които бяха започнали да узряват. В откритите тревни терени и храсталаците до водата често се срещаха яребици на семейства, образуващи големи ята. Шишкавите птици бяха добра храна и не се ловяха трудно.

Почиваха през най-силната жега, докато се готвеше главното им ястие. При наличието само на закърнели дървета край реката те правеха от палатката си навес, за да си осигурят малко сянка от изгарящата топлина на открития ландшафт. Късно следобед, когато

започваше да захлажда, отново тръгваха на път. Докато яздеха с лице към залязващото слънце използуваха конусообразните си шапки, изплетени от слама, за да засенчват очите си. Започваха да търсят подходящо място за нощувка, когато яркото кълбо се скриеше зад хоризонта. Издигаха простия си бивак в здрач, а понякога, когато имаше пълнолуние и степите блестяха под студената лунна светлина, продължава да яздят през нощта.

Вечерното ядене беше сравнително леко. Често се състоеше от храната, останала от обяд с добавка от пресни зеленчуци, зърно или месо, ако са намерили такива по пътя си. Приготвяха за сутринта нещо, което можеше да се изяде бързо и студено. Вечер обикновено хранеха и Вълчо. Макар че той ходеше на лов през нощта, беше започнала да му харесва сготвена храна, че дори и зърна, и зеленчуци. Рядко издигаха палатката, но винаги използуваха топлите спални завивки. Нощем бързо ставаше студено, а сутрин се появяваше влага.

Случайните летни бури и проливните дъждове бяха добре дошъл охлаждащ душ, макар че след тях атмосферата ставаше още по-мрачна, а Айла ненавиждаше гръмотевиците. Прекалено много й напомняха на земетресенията. Светкавиците, раздиращи нощното небе, винаги ги изпълваха със страх, но Джондалар се безпокоеше от светкавица, която падаше наблизо. Ненавиждаше да е на открито, когато те падаха, и винаги му се искаше да се намъкне в спалните си завивки и да се покрие с палатката, макар че не го правеше и не го признаваше.

С течение на времето, освен жегата най-много забелязваха насекомите. Пеперудите, пчелите, осите, дори мухите и комарите не бяха особено досадни. Най-много ги мъчеха най-дребните, облаците папатаци. А животните бяха направо нещастни. Досадните създания се завираха навсякъде — в очите, носовете, устата и потната кожа под парцаливите покривала.

През лятото степните коне обикновено мигрираха на север. Гъстата им козина и дребните им тела бяха пригодени към студа, докато вълците обитаваха южните равнини. Те бяха най-широко разпространеният хищник — Вълчо произхождаше от северна глутница. С течение на времето вълците, които обитаваха южните райони, се бяха адаптирали по няколко начина към големите температурни крайности на юга, горещите сухи лета и зимите, студени почти като в земите близо до глетчерите, когато често падаше дебел

сняг. Така например те сваляха много повече козина, когато времето се затоплеше, и се охлаждаха по-добре, като държаха отворени устата си.

Айла правеше всичко възможно за страдащите животни, но дори ежедневните потапяния в реката и различните лекове не можеха да ги отърват напълно от дребните папатаци. Отворените им рани се пълнеха с бързо узряващите им яйца и ставаха още по-големи въпреки лековете.

Конете и Вълчо сваляха цели шепи козина, оставяйки голи участъци, и дебелите им хубави козини оредяваха и се сплъстяваха.

Докато правеше успокояваща промивка на една лепкава открита рана до едното ухо на Уини Айла каза:

— Писна ми от това горещо време и тези ужасни насекоми! Няма ли пак да захладее?

— Може пак да поискаш да е такава горещина, преди да свърши това пътешествие.

Постепенно, докато продължаваха да яздят срещу течението на голямата река, насечените високи земи и върхове на севера се приближаваха, а ерозираната планинска верига на юг стана по-висока. Всичките криволичения и завои на придвижването им на запад постепенно ги бяха отклонили леко на север. След това се насочиха пак на юг, а после започнаха остър завой, който ги поведе на северозапад, след това направиха дъга на север, накрая на юг в продължение на известно разстояние, след което в една точка завиха отново на северозапад.

Макар че не можеше точно да определи защо — липсваха теренни признаци, които можеше с положителност да разпознае — Джондалар започна да усеща, че ландшафтът му е познат. Придържането към реката щеше да ги изведе на северозапад. За първи път, откакто бяха стигнали голямата делта, той реши да остави сигурността на Великата Майка-Река и да яздят на север покрай един приток към полите на високите планини с остри върхове, които сега бяха много по-близо до реката. Посоката на притока постепенно се насочи на северозапад.

Пред тях планините се сливаха — един хребет от дългата арка северната верига, покрита с лед, се сливаше с ерозираните южни плата, които бяха станали по-тесни, по-високи и с повече лед, докато се разделиха само от една тясна клисура. Хребетът някога е опасвал

дълбоко затворено море, обградено от високи планински вериги. Но през хилядолетията входът, през който е постъпвало ежегодното натрупване на вода, беше ерозирал варовика, пясъчника и глинестите шисти на планините. Нивото на вътрешния басейн бавно се е понижило, за да достигне височината на коридора, който се е издълбал в скалите, докато най-сетне морето се е източило, оставяйки равното дъно, което се превърнало в море от трева.

Тесният пролом се забиваше във Великата Майка Река с насечени стръмни стени от прозрачен гранит. А от двете страни се издигаха вулканични скали. Това беше дълга порта през планините към южните равнини до Бераново море и Джондалар знаеше, че не може да се върви покрай реката, докато тя преминава през пролома. Трябваше да го заобиколят.

14

Теренът беше непроменен, но Айла се почувства загубена. Обширното протежение на Голямата Майка беше техен постоянен спътник толкова дълго време, че беше смущаващо да не виждат до себе си успокояващото й присъствие, което им показваше и пътя. С напредването към подножието на хълмовете и растящата височина храстите ставаха по-гъсти, по-високи и многолистни и се простираха надалеч в равнините.

Отдалечаването от голямата река влияеше и на Джондалар. Дните се преливаха един в друг с успокоителна монотонност, докато пътуваха покрай плодовитите й води в лятната топлина. Щедрото й изобилие му беше подействувало успокоително и беше прогонило тревогата му за безопасното прибиране на Айла у дома. След като се отклониха от щедрата Майка-река, загрижеността му се върна. Започна да прехвърля наум провизиите и да се чуди дали имат достатъчно храна със себе си. Не беше чак толкова сигурен, че в малкото потоци ще е лесно да хванат риба, а още по-малко разчиташе да намерят храна в планините.

Джондалар не беше добре запознат с начина на живот в горите. Животните в откритите равнини обикновено се събираха на стада и можеха да бъдат видени отдалеч, но в гората те живееха самостоятелно, а имаше и дървета и храсти за криене. Когато той бе при племето Шарамудои, винаги ловуваше с някого, който е запознат с околността.

Половината от Шамудоите обичаха да ловуват по острите скалисти хълмове за диви кози и знаеха навиците на мечката, глигана, горския бизон и другите животни в гората. Джондалар си спомни, че хората от Тондалар предпочитаха да ловуват с тях в планините. Племето Рамудои пък познаваха реката и ловяха там гигантската есетра. Джондалар се интересуваше повече от лодки и изучаваше реката. Макар че няколко пъти се беше изкачвал в планината с ловците на диви кози, тя не го привличаше.

Виждайки малко стадо благородни елени, той реши, че това е добър случай да осигури месо за следващите няколко дни, докато стигнат до Шарамудои, а дори и да вземат малко, за да се разпредели там. Айла прие предложението му с радост. Тя обичаше лова, а напоследък не бяха ловували много, с изключение на няколко яребици и друг дребен дивеч, който тя убиваше с прашката си. Голямата Майка беше толкова щедра към тях, че нямаше нужда да ловуват много.

Намериха място за лагер близо до една малка река, оставиха кошовете и вързопите и се насочиха към стадото с копията си и метателните приспособления. Вълчо беше възбуден — променяха маршрута, а и копията, и приспособленията за хвърляне му говореха за намеренията им. Уини и Рейсър също изглеждаха по-игриви, дори и само затова че вече не носеха кошовете и плазовете.

Групата благородни елени бяха стадо самци, а рогата на стария лос бяха покрити с мъх. До есента — периода на разгонване, когато клонестите рога достигат цялата си големина за годината, покриващата ги мека кожа и кръвоносните съдове щяха да изсъхнат и да се навият на люспи, когато еленът ги трие в дървета или скали.

Жената и мъжът спряха, за да преценят ситуацията. Вълчо скимтеше нетърпеливо. Трябваше Айла да му нареди да стои мирно, за да не разпръсне стадото. Джондалар го изгледа доволно как застина и се възхити от начина, по който Айла го бе възпитала, а после се обърна отново да гледа стадото. Както седеше върху коня, той можеше да вижда на всички страни — предимство, което нямаше да има, ако беше на земята. Няколко от рогатите животни бяха спрели да се хранят, усетили присъствието на новодошлите, но конете не бяха заплаха. Те също бяха тревопасни, обикновено търпени или пренебрегвани, ако не излъчваха страх. Дори и от присъствието на куче и хора елените не бяха още толкова разтревожени, че да побегнат.

Като оглеждаше стадото, за да реши в кой елен да се прицели, Джондалар се изкуши да опита един прекрасен екземпляр, едър и властен, който се взираше право в него и като че ли на свой ред преценяваше човека. Може би ако бяха голяма група ловци, тръгнали за храна за цялата Пещера и искаха да покажат храброст, той щеше да опита с това фантастично животно. Но мъжът беше сигурен, че когато дойде есента, техният сезон на Удоволствието, много женски ще желаят да се присъединят към стадо с такъв водач. Джондалар не

можеше да убие такова гордо и красиво животно само заради малко месо. Избра друг елен.

— Айла, погледни онзи до високия храст. В края на стадото. — Жената кимна. — Застанал е добре, така че лесно ще се откъсне от стадото. Да опитаме него.

Разбраха се как ще действуват и се разделиха. Вълчо гледаше неотклонно жената върху коня и при нейния сигнал скочи напред към посочения от нея елен. Айла върху кобилата го следваше отблизо. Джондалар идваше от другата страна с готово за хвърляне копие.

Еленът усети опасността, а и стадото също. Мятаха се във всички посоки. Избраният елен отскочи настрани от нападащия Вълчо и приближаващата се жена право към мъжа върху жребеца. Дойде толкова близо, че Рейсър се дръпна назад.

Джондалар беше готов с копието си, но бързото движение на жребеца го отвлече и той изпусна целта. Еленът смени посоката, като се опитваше да избегне коня и засадата на хората, но беше пресрещнат от голям вълк. В страха си подскочи настрани, далеч от ръмжащия хищник, и се стрелна между Айла и Джондалар.

При следващия скок на елена Айла притисна леко коня, когато се прицели. Уини разбра сигнала и се втурна след него. Джондалар възстанови равновесието си и заби копието в бягащия елен точно когато и Айла пусна нейното.

Гордият елен потрепери веднъж, после отново. И двете копия се забиха с голяма сила, почти едновременно. Той се опита да подскочи отново, но беше късно. Копията настигнаха целта. Благородният елен залитна, после падна на половин крачка.

Равнините бяха пусти. Стадото беше изчезнало, но ловците не забелязаха, понеже бяха скочили от конете си до елена. Джондалар извади от ножницата своя нож с кокалена дръжка, отряза кадифените рога, дръпна назад главата и преряза гърлото на едрия стар самец. Стояха тихо и наблюдаваха как кръвта изтича около главата му. Сухата земя я попиваше.

— Когато се върнеш при Голямата Майка Земя, отдай й нашата благодарност — каза той на мъртвия елен на земята.

Айла кимна в знак на съгласие. Тя беше свикнала с този негов ритуал. Джондалар казваше подобни неща всеки път, когато убиваха животно, дори и малко, но тя усещаше, че това не са просто думи.

Имаше чувство и благоговение в неговите думи. Благодарността му беше искрена.

Ниските нагънати равнини преминаваха в стръмни хълмове, сред храстите се появиха брези, след това гори от габър и бук се смесваха с дъбовите. На по-ниските места областта напомняше гористите хълмове, които бяха край тях при делтата на Голямата Майка. С изкачването започнаха да виждат ели и смърчове, редки борики и борове сред огромните широколистни дървета.

Достигнаха до една просека под открит, кръгъл хълм, малко по-висок от околната гориста местност. Джондалар забави ход, за да се ориентира, но Айла беше пленена от гледката. Намираха се по-високо, отколкото тя си представяше. На запад, през върховете на дърветата, успя да види в далечината Голямата Майка, всичките й притоци отново се събираха, виейки се през дълбоко ждрело от отвесни скални стени. Сега тя разбра защо Джондалар беше завил, за да намери обиколен път.

— Пътувал съм с лодка през това място — каза той. — Нарича се Портата.

— Портата? Имаш предвид като порта, която правиш на ограда? За да затваряш отвора и вътре да ловиш животни? — попита Айла.

— Не зная. Не съм питал, но може би името идва оттам. Макар че по-скоро е като построената от двете страни ограда, която води към портата. Доста е дълга. Бих искал да те заведа там. — Той се усмихна. — И може би ще го направя.

Насочиха се на север към планината, после повървяха малко надолу от хълма, а след това отново се изкачиха. Пред тях като огромна стена се изправяха огромни дървета, с които започваше дълбока, гъста, смесена гора от широколистни дървета и вечнозелени растения. Щом прекрачиха в сянката на високия балдахин от листа, се озоваха в друг свят. Няколко мига бяха нужни на очите им, за да се пригодят от яркото слънце към тъмната, тиха сянка на предисторическата гора, но веднага усетиха хладния влажен въздух и усойното разточително богатство на аромати от растеж и гниене.

Гъст мъх покриваше земята в напластената зеленина и се катереше по заоблените речни камъни, пълзеше по заоблените древни дървета, паднали отдавна, и безучастно заобикаляше правите пънове и живите дървета. Големият вълк тичаше напред. Той скочи върху един

покрит с мъх пън, пропадна през прогнилата му сърцевина, която бавно се разтваряше обратно в почвата, като обезпокои гърчещи се бели ларви, стреснати от дневната светлина. Мъжът и жената скоро слязоха от конете, за да намират пътя по-лесно в горската земя, покрита с останки от живот и прераждащото се негово поколение.

Млади стръкчета никнеха от мъхестите гниещи пънове, фиданки се стремяха към слънцето едно ударено от гръм дърво беше притиснало няколко от тях. Мухи бръмчаха около люшкащи се розови шипове на ароматична глаутерия в светлите лъчи, които се провираха през една пролука в зеления балдахин. Тишината беше неестествена и усилваше дори най-тихите звуци. Те шепнеха без причина.

Гъбите и плесените бяха буйни, накъдето и да погледнеха, виждаха растящи всякакви видове гъби. Навсякъде имаше треви без листа, като жир, горска майка и разнообразни орхидеи в ярки цветове, понякога дори без зелени листа, излизаха от корените на другите живи растения или разлагащи се растителни остатъци. Когато Айла видя няколко малки, бледи, восъчни стебла без листа, с поклащащи се главички, тя спря да си откъсне.

— Те ще облекчат очите на Вълчо и на конете — обясни тя и Джондалар забеляза една топла, тъжна усмивка по лицето й. — Това растение се нарича Иза, използувам го за моите очи, когато плача.

Докато говореше, тя откъсна и няколко гъби, за които беше сигурна, че не са отровни. Айла никога не рискуваше. Много видове от тях бяха вкусни, много други — не, но пък не бяха опасни, някои бяха добри за лекарство, други причиняваха леки неразположения, а малко видове помагаха на духа на човека, но имаше и няколко отровни вида. И едните лесно можеха да се объркат с другите.

Беше им трудно да прокарват плаза с дългите му пръти през гората. Непрекъснато се закачаше между сплетено растящите дървета. Когато Айла за първи път откри, че може да използува силата на Уини, за да изкачва до пещерата си тежки предмети, тя измисли начин конят да изкачва стръмната тясна пътека с по-близко прибрани пръти. Но понеже и лодката беше натоварена отгоре, те не можеха да мърдат дългите прътове, а беше трудно да придвижват нещата, като ги теглят. Плазът беше много удобен на равен терен, но не и на стръмен склон.

Те вървяха целия следобед. Най-после Джондалар развърза лодката и я повлече сам. Започнаха сериозно да се замислят дали да не

я изоставят. Тя беше изключително удобна, когато пресичаха реките и малките притоци на Голямата Майка, но не бяха сигурни, че си заслужава усилието да я мъкнат със себе си през гъсто сплетените дървета. Дори и пред тях да имаше още много реки, сигурно щяха да могат да ги преминат без лодка, а сега тя ги забавяше.

Тъмнината ги завари още в гората. Направиха лагер за през нощта, но и двамата се чувствуваха неспокойни и по-застрашени, отколкото в средата на дивите степи. На открито, дори и в тъмнината, можеха да виждат нещо — облаци, звезди, движещи се силуети. В гъстата гора, с масивните дънери на високи дървета, които можеха да скрият дори големи същества, тъмнината беше пълна. Разпростряла се тишина, която изглеждаше тайнствена при влизането им в горския свят, беше ужасяваща през нощта в дълбоката гора, макар че те се опитваха да не се поддават на страха.

Конете също бяха напрегнати и се струпваха около познатото успокоение на огъня. Вълчо остана в лагера и подавайки му от тяхната храна, Айла се радваше, като си мислеше, че със сигурност е по-добре да го държи по-наблизо. Дори Джондалар беше доволен — присъствието наблизо на голям, приятелски настроен вълк, действуваше окуражително. Той може да подушва и да усеща неща, които човек не може.

Във влажната гора нощта беше по-студена, с някаква лепкава, клисава влажност, толкова тежка, че беше почти като дъжд. Пъхнаха се в кожите за спане рано и макар да бяха уморени, говориха до късно, не съвсем готови да се доверят на съня.

— Не съм убеден, че трябва да продължаваме да се мъчим с тази лодка — заговори Джондалар. — Конете ще могат да преминават малките потоци, без да мокрят нещата. В дълбоките реки можем да вдигаме вързопите и кошовете на гърбовете им, вместо да висят надолу.

— Веднъж завързах нещата си на един пън. Когато напуснах Клан и търсех хора като мен, стигнах до широка река. Преплувах я, като бутах пъна — каза Айла.

— Трябва да е било трудно, или по-скоро опасно, със заети ръце.

— Беше трудно, но трябваше да премина, а не можах да измисля друг начин.

Тя замълча за малко. Мислеше. Мъжът, лежейки до нея, се чудеше дали е заспала. След малко тя се обади.

— Джондалар, сигурна съм, че вече сме изминали повече път, отколкото аз изминах, докато намеря моята долина. Доста вървяхме, нали?

— Да, доста повървяхме — отвърна той. Обърна се и се надигна на една ръка, за да я вижда. — Но все още остава доста път до вкъщи. Умори ли се вече да пътуваш, Айла?

— Малко. Иска ми се да си почина. След това отново ще съм готова да пътувам. Докато съм с теб, не ме интересува колко далеч трябва да отидем. Просто не знаех, че светът е толкова голям. Има ли край изобщо?

— На Запад от моя дом земята свършва при Големите Води. Никой не знае какво има зад тях. Познавам един човек, който казва, че е пътувал дори и по-далече и на изток е видял големи води, макар че доста хора не му вярват. Повечето хора пътуват по малко, но малцина пътуват надалеч, затова им е трудно да повярват на разказите за дълги пътувания, освен ако не видят нещо, което да ги убеди. Но винаги се намира някой, който да пътува надалеч. — Той се изкиска презрително. — Но не мисля, че аз ще бъда този. Вимез е пътувал покрай Северното море и е открил, че има още земя дори по̀ на юг.

— Намерил и майката на Ранек и я върнал. Трудно е да не се вярва на Вимез. Виждал ли си някога човек с кафява кожа като Ранек? — попита Айла. — Вимез трябва да е стигнал доста надалеч, за да намери такава жена.

Джондалар погледна лицето ѝ, осветено от огъня — изпитваше силна любов към жената до себе си, но и голяма тревога. Разговорът за дълги пътувания го караше да мисли за дългия път, който още им предстоеше.

— На север земята свършва с лед — продължи тя. — Никой не може да отиде отвъд ледниците.

— Освен с лодка — отвърна той. — Но са ми казвали, че намираш само лед и сняг. Там живеят бели мечки и има риба, голяма колкото мамут. Някои от хората от запад твърдят, че има достатъчно силни шамани, които могат да ги повикат в земята си. И след като веднъж отидат там, не могат да се върнат, но…

Внезапно нещо се счупи сред дърветата. Мъжът и жената едновременно скочиха уплашени, след това останаха неподвижни, без да издадат звук. Дори почти не дишаха. Вълкът издаде тихо, гъргорещо ръмжене, но Айла обви ръка около него и не го пускаше. Пак последва тупуркане, а след него — тишина. После и Вълчо спря да ръмжи. Джондалар не беше сигурен, че ще успее да заспи тави нощ. Накрая стана да сложи един пън в огъня, като благодареше, че рано беше намерил няколко дълги счупени клона, които сега можеше да донасече на парчета с каменната си брадва с острие от слонова кост.

— Ледникът, който трябва да пресечем, не е на север, нали? — попита Айла, когато той се върна в леглото — умът й бе още в Пътуванията.

— А-а-а… оттук е на север, но не чак при северната ледена стена. Има още една планинска верига на запад, а ледът, който трябва да прекосим, е в едно плато на север от нея.

— Трудно ли е да се прекоси ледът?

Много е студено и може да има ужасни снежни бури. През пролетта и лятото малко се топи и омеква. Отварят се големи пукнатини. Ако паднеш в дълбока цепнатина, никой не може да те измъкне. През зимата повечето пукнатини се запълват с лед и сняг, но пак е опасно.

Айла изведнъж потрепери.

— Ти каза, че има обиколен път. Защо ще прекосяваме леда?

— Това е единственият път, по който можем да избегнем пло… страната Клан.

— Щеше да кажеш страната на плоскоглавците.

— Това е името, което винаги съм чувал, Айла — опита се да обясни Джондалар. — Така я наричат всички. Ще трябва да свикнеш и ти с това име. Повечето хора така наричат жителите й.

Тя не коментира това, а продължи:

— Защо трябва да ги избегнем?

— Защото имаше известни проблеми. — Той се намръщи. — Дори не съм сигурен дали тези плоски глави са твоите хора от Клан. — Той спря, после пак продължи: — Но не те започнаха неприятностите. По пътя ни насам чух за една банда млади мъже, които… не ги оставяли на мира. Те са Лозадунаи — народът, който живее близо до платото с ледника.

— Те не са Лозадунаи… не всички. Не искат неприятности. Само бандата млади мъже. Струва ми, те мислят, че е забавно, или поне така започна.

Айла мислеше, че представата на някои хора за забавление не съвпадаше много с нейната, но това, което не й излизаше от ума, беше тяхното Пътуване и колко далеч още трябва да вървят. От думите на Джондалар излизаше, че им предстои дълъг път. Тя реши, че може би е по-добре отсега да не мисли толкова занапред. Опита се да го изхвърли от ума си.

Тя се загледа в нощта и й се прииска да може да види небето през гъстите листа.

— Джондалар, мисля, че виждам звезди там горе. Виждаш ли ги?

— Къде? — погледна нагоре той.

— Ето там. Гледай право нагоре и малко назад. Видя ли ги?

— Да… Мисля, че да. Изобщо не прилича на Млечния път на Майката, но има няколко звезди — каза Джондалар.

— Какво е Млечният път на Майката?

— Това е друга част от историята за Майката и нейното дете — обясни той.

— Разкажи ми я.

— Не съм сигурен дали я помня… Май беше нещо такова… — Той започна да се люлее ритмично, после започна от средата на стиховете:

„Кръвта й се сцири и попи в червената охра на почвата,
но лъчезарното дете придаваше смисъл на мъките.
Голямата радост на Майката.
Едно бляскаво, умно дете.
Планините се надигнаха, пламъци лумнаха от хребетите им,
тя кърмеше Своя син от планинската си гръд.
Той сучеше толкова силно, че пръски литнаха високо-високо,
и топлото мляко на Майката проправи пътека през небето.“

— Това е — спря той. — Зеладони би била доволна, че си го спомням.

— Прекрасно е, Джондалар. Харесват ми звуците, начина, по който се чувстваш, като ги слушаш. — Със затворени очи тя повтори стиховете на глас няколко пъти.

Джондалар слушаше и си мислеше колко бързо запомня тя. Повтаряше съвсем точно само след едно чуване. Искаше му се и неговата памет да е толкова силна и с такава лекота да учи езици.

— Това не е истина, нали? — попита Айла.

— Кое не е истина?

— Че звездите са млякото на Майката.

— Не мисля, че действително са мляко — отговори Джондалар, — но смятам, че има някаква истина в тази история. Цялата.

— А какъв смисъл носи тя?

— Разказва за началото на нещата, как сме започнали да, съществуваме; че сме създадени от Голямата Майка Земя, излезли сме от Нейното собствено тяло; че Тя живее в същото място, където и слънцето, и луната, и е тяхната Голяма Майка Земя, както и на нас; и че звездите са част от техния свят.

Айла кимна.

— Може да има известна истина. — Харесваше й това, което той говореше, и си мислеше, че може би някой ден ще пожелае да се срещне с тази Зеландони и ще я помоли да й разкаже цялата история. — Креб ми каза, че звездите са сърцата на хора, които живеят в света на духовете. Всички хора, които са се върнали там, и онези, които още не са се родили. И домът на духовете на тотемите.

— В това може би също има истина — каза Джондалар. — Плоскоглавците сигурно действително са почти човешки същества. Никое животно не би могло да мисли така.

— Веднъж той ми показа дома на моя тотем, Големият Пещерен Лъв — каза Айла, потискайки една прозявка, и легна на една страна.

Тя се опитваше да види пътя, но й пречеха големи, обрасли с мъх пънове. Продължаваше да се катери, но не знаеше нито къде отива, нито защо, само й се искаше да спре и да си почине. Беше толкова уморена. Ако можеше да поседне! Пънчето пред нея изглеждаше примамливо, но винаги се оказваше, че още една крачка не й достига до него. Накрая върху него, но то хлътна и пропадна сред гниещите

дървета и личинки. Тя пропадаше през него, като дращеше земята и се опитваше да се изкатери обратно.

След това гъстата гора свърши и се заизкачва на четири крака по стръмната страна на планината през рядка гора до една позната пътека. На върха имаше висока планинска ливада, където пасеше малко стадо сърни. Лешникови храсти растяха по скалистата планинска стена. Тя се страхуваше, а зад храстите беше безопасно, само че не можеше да намери пролука. Отворът беше запушен от лешникови храсти и те растяха, растяха, докато станаха колкото големи дървета с мъхести стволове. Тя се опита да види нещо, но там имаше само дървета, а и ставаше тъмно. Страхуваше се. И тогава в далечината видя, че някой върви в гъстата сянка.

Беше Креб. Той стоеше пред входа на малка пещера, като го затваряше, а знаците на колана му показваха, че тя не може да остане там. Това не беше нейният дом. Трябваше да си отива, да намери друго място — своето място. Той се опита да й покаже пътя, но беше тъмно и тя не можеше да види ясно какво й говори — само разбра, че й казва да продължава да върви. После той протегна здравата си ръка и посочи.

Когато погледна напред, дърветата ги нямаше. Започна отново да се катери към входа на друга пещера. Макар да знаеше, че никога преди не я е виждала, пещерата й беше странно позната, с особени заоблени камъни, издигащи се към небето. Когато погледна назад, Креб си отиваше.

— Креб! Креб! Помогни ми! Не си отивай!

— Айла! Събуди се! Ти сънуваш — каза Джондалар, като лекичко я буташе.

Тя отвори очи, но огънят беше изгаснал и беше тъмно. Притисна се до мъжа.

— О, Джондалар! Това беше Креб. Препречваше ми пътя и не ме пускаше вътре — не ми разреши да остана. Опитваше се да ми каже нещо, но беше тъмно и не видях какво. Сочеше една пещера и нещо в нея ми беше познато, но той си отиде.

Джондалар усещаше как потреперват раменете й, притискайки я в ръцете си, и я успокояваше с присъствието си. Внезапно тя седна.

— Пещерата! Това беше моята пещера, към нея ми препречваше пътя. Там отидох, когато се роди Дърк, и се страхувах, че няма да ми разрешат да го задържа.

— Трудно е да се разберат сънищата. Понякога една Зеландони може да ти каже значението им. Може би все още се чувствуваш зле, че си изоставила сина си — каза мъжът.

— Може би — отвърна тя. Наистина се чувствуваше зле от това, че беше оставила Дърк, но ако това беше смисълът на съня, защо го сънуваше сега? Защо не, когато стоеше до острова, загледана към Беранско море. Опитваше се да види полуострова и плачеше, докато му казваше последно сбогом? Имаше някакво друго послание в този сън. Най-после се успокои и двамата дремнаха малко. Когато отново се събуди, беше ден, макар че все още бяха в сенчестия мрак на гората.

Сутринта Айла и Джондалар тръгнаха пеш на север, като събраха прътовете на плаза и ги завързаха през средата на лодката. Всеки държеше от единия край и така по-лесно вдигаха прътовете и лодката. Да заобикалят препятствия, беше много по-лесно, отколкото да се опитват да ги влачат зад коня. Така животните също си почиваха, като носеха само кошовете. Но след малко без водещата ръка на мъжа на гърба си Рейсър започна да се отклонява, за да откъсва зелени листа от млади дръвчета, понеже скоро не бяха пасли достатъчно. Той се обърна настрани и дори се върна, когато помириса тревата на една малка полянка, където силният вятър беше съборил няколко дървета и грееше слънце.

Джондалар, уморен да върви след него, известно време се опитва да държи едновременно въжето на Рейсър и своя край от прътите, но му беше трудно. Искаше му се Рейсър да го следва без юзда или хамут, както Уини следваше Айла. Когато Джондалар случайно дръпна пръта и силно повлече Айла, тя предложи.

— Защо не завържеш въжето на Рейсър за Уини? Знаеш, че тя ме следва и гледа къде стъпва, така че той няма да се отклони, свикнал е да я следва. Тогава ще си спокоен за него, че няма да се мотае встрани или да попадне в беда, и ще можеш само да гледаш прътовете.

Той спря за момент, намръщи се, после внезапно се засмя.

— Защо аз не се сетих?

Макар че се бяха изкачвали бавно, когато наклонът започна да става видимо по-стръмен, гората се смени много рязко. Бързо изтъня и широколистните дървета останаха назад. Основни дървета наоколо станаха елата и смърчът, а широколистни имаше тук-там, и то по-малки.

Те стигнаха върха на билото и погледнаха отвъд него към широко плато, което полека се спускаше надолу и после се запазваше равно на голямо разстояние. Преобладаваха тъмнозелени ели, смърчове и борове, с редки лиственици, чиито игли тук бяха златни. Осеяно беше с яркото зеленикаво златно на високопланински ливади, с разпръснати синьо-бели планински езерца, които отразяваха чистото небе и облаците в далечината. Прорязваше го бърза река, захранвана от буйни потоци. Пред тях се извисяваше белоснежен връх, покрит с облаци.

Изглеждаше толкова близо, че на Айла й се искаше да протегне ръка и да го докосне. Слънцето осветяваше планинските камъни; светлокафява скала се прокрадваше в бледосивите стени; почти бели повърхности контрастираха с тъмносивото на странно равномерните колони, които се бяха издигнали от сърцето на земята и се бяха охладили в ъгловати форми на своята кристална структура. Отгоре блещукаше синьо-зеленият истински ледник със замръзнал сняг по високите места. А докато гледаха, като по чудо, слънцето и дъждовните облаци сътвориха блестяща дъга и я извиха над планината.

Мъжът и жената се взираха учудени и попиваха красотата и спокойствието. Айла размишляваше дали дъгата трябва да им подскаже нещо, дори и само, че са добре дошли. Тя забеляза, че въздухът е приятно хладен и свеж, и задиша с облекчение след задушаващата горещина на равнините. След това внезапно осъзна, че досадните блатни комари ги няма. Що се отнасяше до нея, тя не би мръднала и крачка по-нататък от това плато. Би си направила дом точно тук!

Обърна се усмихната да погледне мъжа. Джондалар за миг беше поразен от силата на нейните чувства. Той я пожела в този миг и това се отрази в прекрасните му сини очи и погледа му, изпълнен с любов и копнеж.

Възседнали конете, те се гледаха един друг в очите, пронизвани от нещо, което не можеха да обяснят, но усещаха силата му: техните чувства; властта на очарованието, което всеки притежаваше, стремежа им един към друг; силата на взаимната им любов. Уини се спусна по хълма и Рейсър я последва. Движението върна мъжа и жената в реалността. Изпълнени с топлота и нежност, те се усмихнаха един на

друг с поглед, пълен с обещание, и продължиха на северозапад по хълма.

Утрото, в което Джондалар мислеше, че може би ще стигнат селището Шарамудои, донесе хлад, предвестник на смяна на сезона, и Айла го прие с радост. Докато яздеха между гористите хълмове, тя почти повярва, че е била тук и преди. Развълнувано търсеше някакъв знак по земята. Всичко й изглеждаше познато: дърветата, растенията, склоновете, релефа. Колкото повече гледаше, толкова повече се чувствуваше у дома.

Когато видя лешници, все още на дървото в своите кадрави обвивки, но почти узрели — точно както ги обичаше, тя спря да си откъсне. В мига, когато ги счупи със зъби, изведнъж осъзна защо се чувствуваше като у дома — тази област й напомняше планинската част в края на полуострова около пещерата на Клана на Брун. Беше израснала в място, много подобно на това.

Местността ставаше все по-позната за Джондалар. Когато се спусна по пътеката, водеща към ръба на скалата, той откри ясна следа и разбра, че вече не са далеч. Усещаше как вълнението му нараства. Когато Айла откри един голям бодлив къпинов храст с надвиснали зрели сочни плодове, той усети леко раздразнение, че тя забавя пристигането им.

— Джондалар. Спри! Къпини! — каза Айла, като се плъзна от Уини и се втурна към храста.

— Но ние почти пристигнахме!

— Можем да им занесем малко — отговори тя с пълна уста. — Не съм яла къпини като тези, откакто напуснах Клан. Опитай ги, Джондалар. Ял ли си някога толкова сочни и сладки? — Ръцете и устата й бяха лилави от пълните шепи къпини, които беше лапнала наведнъж.

Като я гледаше, Джондалар внезапно се разсмя.

— Да можеше да се видиш! Изглеждаш като малко момиченце, цялото в петна от къпини и много развълнувано. — Той поклати глава, смеейки се. Тя не отговори. Устата й беше прекалено пълна.

Той си взе няколко, реши, че са сладки и вкусни, и си взе още. След още няколко шепи спря.

— Не каза ли, че ще им занесем малко. Нямаме обаче в какво да ги сложим.

Айла спря за момент, после се усмихна.

— Аз имам — каза тя, свали конусообразната си, с петна от пот шапка и затърси листа да ги постели вътре. — Свали си шапката.

Бяха напълнили шапките си почти три-четвърти, когато чуха Вълчо да ръмжи. Погледнаха нагоре и видяха висок младеж, който беше дошъл по оставената следа, като се взираше с разширени от страх очи в тях и вълка, който беше прекалено близо.

— Дарво? Дарво, ти ли си? Аз съм Джондалар. Джондалар от Зеландониите — каза той, като тръгна към момчето.

Джондалар говореше език, който Айла не знаеше, макар че някои думи и звуци й напомняха за Мамутоите. Тя гледаше как страхът на младия мъж се сменя с учудване, а после позна Джондалар.

— Джондалар? Джондалар! Какво правиш тук? Мислех, че си заминал и никога няма да се върнеш — каза Дарво.

Те се втурнаха един към друг и се хвърлиха в прегръдка, после мъжът се отдръпна и се вгледа в него, като го държеше за раменете.

— Я да те погледна! Не мога да повярвам колко си пораснал!

Айла се беше вторачила в младия мъж, привлечена от това да гледа друг човек, след като толкова дълго не бяха виждали никого.

Джондалар го притисна отново. Тя усещаше обичта помежду им. Обаче Дарво изглеждаше смутен след първоначалния изблик на чувства. Джондалар разбра внезапното му отдръпване. Сега Дарво в края на краищата вече беше мъж. Официалните прегръдки за поздрав бяха едно, а невъздържаните прояви на неприкрита обич, дори към мъжа, с когото известно време си бил до едно огнище — съвсем друго. Той погледна Айла. След това забеляза как жената държи вълка за врата и очите му отново се разшириха. После още по-учуден погледна конете, които тихо стояха наблизо, натоварени с кошовете и прътовете.

— По-добре да те представя на моите… приятели — каза Джондалар. — Дарво от Шарамудои, а това е Айла от Мамутоите.

Тя разбра, че я представят. Даде знак на Вълчо да стои на място, после тръгна към момчето с протегнати напред ръце, с дланите нагоре.

— Аз съм Дарвало от Шарамудоите — каза младият мъж, като пое ръцете й — говореше на езика Мамутоите. — Приветствувам те с добре дошла, Айла от Мамутоите.

— Добре те е научила Толи. Говориш Мамутоите, като че ти е роден език, Дарво. Или да те наричам Дарвало? — обади се

Джондалар.

— Наречен съм Дарвало. Дарво е детско — отговори младежът. После внезапно се изчерви. — Но можеш да ме наричаш Дарво, ако искаш. Искам да кажа, ти ме знаеш с това име.

— Мисля, че Дарво е хубаво. Радвам се, че си продължил уроците си при Толи.

— Доландо смяташе, че трябва. Каза, че този език ще ми е нужен, когато следващата пролет започна да търгувам с Мамутоите.

— Може би искаш да се запознаеш с Вълчо, Дарвало? — попита Айла.

Младият мъж сбърчи вежди в колебание. През целия си живот не беше очаквал да застане очи в очи с вълк, а и не бе искал. Но Джондалар не се страхува от него, също и жената… тя е някак странна… и говори малко особено. Не неправилно, но не и като Толи.

— Ако протегнеш ръка, ето така и му дадеш да те подуши, Вълчо ще те познава — каза Айла.

Дарвало не беше сигурен дали иска ръката му да отиде толкова близо до зъбите на вълк, но и не виждаше начин да не го направи. Предпазливо протегна ръка. Вълчо я подуши, после внезапно го близна. Езикът му беше топъл и влажен и със сигурност не го нарани. Всъщност дори беше приятно. Младежът погледна животното и жената. Тя беше сложила ръката си небрежно и успокоително около врата на вълка, а с другата потупваше главата му. Какво ли изпитваш, когато галиш вълк по главата, почуди се той.

— Искаш ли да пипнеш козината му? — попита Айла.

Дарвало я погледна изненадан; после поиска да докосне вълка, но се отдръпна, когато той понечи да го близне.

— Ето — взе ръката му жената и я постави върху главата на вълка — той обича да го чешат ето така — и му показа.

Вълчо внезапно усети бълха, или пък така му се стори от несмелото галене. Седна на хълбок и с рязко движение започна да се чеше с крак зад ухото. Дарвало се усмихна — никога не беше виждал вълк в толкова смешна поза да се чеше бързо и яростно.

— Казах ти, че обича да го чешат. Като конете — каза Айла, викайки Уини.

Дарвало погледна към Джондалар. Той стоеше и се усмихваше, сякаш нямаше нищо странно една жена да чеше вълци и коне.

— Дарвало от Шарамудоите, „уини“ е това — и Айла изрече името на Уини като меко изцвилване, както за първи път беше нарекла коня, от нея това прозвуча като истинско цвилене на кон. — Този звук е истинското й име, но понякога го изричаме като дума. За Джондалар е по-лесно да го казва така.

— Можеш ли да говориш с коне? — попита Дарвало.

— Всеки може да говори с конете, но те не слушат всекиго. Те първо трябва да се запознаят с човека. Затова Рейсър слуша Джондалар. Той познава Рейсър от бебе.

Дарвало се извърна да погледне мъжа и направи две крачки назад.

— Ти възсядаш този кон? — попита той.

— Да, възсядам го, защо то ме познава, Дарво. Искам да кажа, разрешава ми да седя на гърба му дори когато тича, и така се движим бързо.

Младият мъж изглеждаше като че ли беше готов самият той да побегне, а Джондалар преметна крака си и слезе долу.

— За животните ти можеш много да ни помогнеш, Дарво — каза той. Момчето изглеждаше като вкаменено и готово да избяга. — Пътуваме от дълго време и аз съм нетърпелив да посетя Доландо и Рошарио, и всички, но повечето хора са напрегнати, като видят животни. Не са свикнали. Ще вървиш ли с нас, Дарвало? Мисля, че ако виждат как ти не се страхуваш от животните и те няма да се тревожат.

Младежът малко се отпусна. Не изглеждаше трудно. В края на краищата той вече стоеше до тях, но нямаше ли да се изненадат всички, като го видят да влиза с Джондалар заедно с животните? Особено Доландо и Рошарио…

— Почти забравих — продължи Дарвало. — Казах на Рошарио, че ще й набера малко къпини, тъй като тя не може вече сама да бере.

— Ние сме набрали — каза Айла.

Джондалар попита:

— Защо не може да ги бере?

Дарвало погледна жената, после мъжа.

— Падна от острата скала на кея с лодките и си счупи ръката. Мисля, че няма да се оправи. Не е наместена добре.

— Защо? — попитаха и двамата.

— Нямаше кой да го направи.

— А къде е Шамуд? Или майка ти? — запита Джондалар.

— Шамуд умря миналата зима.

— О, колко жалко!

— И майка ми я няма. Един мъж от Мамутоите дойде да посети Толи малко след като ти замина. Той ни е роднина, братовчед. Мисля, че я хареса и я помоли да живее с него. Изненадващо за всички тя замина да живее с този Мамутоите. Той викаше и мен, но Доландо и Рошарио ме помолиха да остана с тях. И аз останах. Аз съм Шарамудоите, а не Мамутоите — обясни Дарвало. После погледна Айла и се изчерви. — Не че има нещо лошо да си Мамутоите — бързо добави.

— Естествено, че не — каза Джондалар с тревожна бръчка на лицето. — Разбирам как се чувствуваш, Дарвало.

— Аз още съм Джондалар от Зеландониите. Преди колко време падна Рошарио?

— При Лятната Луна, мисля.

Айла отправи към Джондалар въпросителен поглед.

— Около тази фаза на последната луна — обясни той. — Мислиш ли, че е твърде късно?

— Не мога да кажа, преди да я видя — отвърна тя.

— Айла е лечителка, Дарвало. Много добра лечителка. Би могла да помогне — каза Джондалар.

— Чудех се дали тя е шамуд. С тези животни и всичко… — Дарвало замълча за момент, като гледаше вълка и конете, после кимна. — Трябва да е добра лечителка. — Беше малко висок за тринадесетте си години. — Ще вляза с вас, за да не се страхуват хората от животните.

— Ще поносиш ли къпините вместо мен? За да мога да съм по-близо до Вълчо и Уини. Понякога и те се боят от хората.

15

Дарвало ги преведе по една пътека надолу по хълма през открита гориста местност. В края на склона намериха друга, по-малко стръмна пътека и тръгнаха надясно по нея. Тя беше изгладена от обилни води от стопилите се снегове и дъждовете в дъждовния сезон, и макар и суха в края на лятото, беше скалиста и се вървеше трудно.

Уини и Рейсър, въпреки че бяха животни от равнината, стъпваха сигурно по планинския терен. Още в млада възраст се бяха научили да се погаждат със стръмната тясна пътека, която водеше до пещерата на Айла. Но тя все още се тревожеше конете да не си наранят краката по неравните пътеки, затова остана доволна, когато се отклониха по друга пътека, идваща някъде отдолу. Новият път беше доста утъпкан и достатъчно широк, на повечето места ако не за два коня, то поне за двама души един до друг.

След като прекосиха едната страна на стръмното надолнище и завиха надясно, достигнаха отвесна скала. Стръмният склон се стори познат на Айла. Беше виждала подобни натрупвания от скална маса в основата на стръмните планински склонове, където беше израснала. Забеляза дори големите бели цветове с форма на шипове на едно растение с назъбени листа. Жителите на селището Мамут, които беше срещала, наричаха неприятно миришещото растение бодлива ябълка заради неговия покрит с игли зелен плод, но то събуждаше детските й спомени. Това беше татул. И Креб, и Иза го използуваха, но за различни цели.

На Джондалар мястото беше познато, понеже тук наблизо беше събирал чакъл, за да настила пътеки и огнища. Той усети прилив на нетърпение, когато видя, че са близо до целта на пътуването. След като пресякоха каменистия склон, стъпиха на пътека, заравнена със скални късчета, която се виеше около ниската част на стръмната планина. Можеха да съзрат небето през дърветата и храстите и Джондалар вече знаеше, че наближават края на стръмната скала.

— Айла, мисля, че тук трябва да свалим от конете кошовете и прътовете — каза той. — Пътеката върви по ръба на скалата и не е много широка. По-късно ще се върнем да ги вземем.

След като разтовариха всичко, Айла следваше младия мъж по стената. Джондалар, който ги следваше отзад, за да ги пази, се усмихна, когато тя стигна до ръба на стръмната скала и погледна надолу, а след това бързо отстъпи назад. Захващайки се за скалната стена, Айла усети зашеметяване, после се надвеси напред и отново се осмели да погледне. Устата й се разтвори от учудване.

Ниско долу, под острата скала, беше същата Голяма Река Майка, която бяха следвали, но тя никога не я беше виждала от такъв ъгъл. Беше гледала всички ръкави на реката, събрани в един общ канал, но винаги от брега, не по-високо от самата вода. Гледката я привличаше неудържимо.

Тук широката, криволичеща река бе затворена между високи скални стени. Докато подводното течение се блъскаше в скалите, вълните на временно овладяната Голяма Река Майка плавно прииждаха. Преди да достигне делтата, още много притоци щяха да се влеят в нея. Дори и тук реката бе толкова пълноводна, че спадането на нивото й не можеше да се забележи от тази височина.

Един връх от високи камъни се срина върху повърхността в средата на течението, набразди водата с къдри от пяна и докато тя гледаше, един пън, намерил пътя си отворен, се понесе по течението. Точно отдолу, близо до скалата имаше едва забележима купчинка дървета. Когато най-после се изправи, Айла огледа планините отсреща. Те бяха по-високи и по-стръмни, отколкото долу край течението, почти достигаха височината на върховете зад нея. Разделени само от реката, двете планински вериги са били едно, докато времето и течащите води успеят да прокарат водна пътека между тях.

Дарвало търпеливо чакаше Айла да обгърне с поглед драматична гледка пред себе си. Той винаги беше живял тук и беше свикнал с нея, но и друг път беше виждал реакцията на чужденци. Когато те бяха така поразени, той се чувствуваше горд и поглеждаше по нов начин през техните очи.

Когато най-после жената се обърна, той се усмихна, после я поведе по ръба на планинския склон, по една пътека. По нея можеха да

вървят двама души плътно един до друг и тогава можеше да се носят и дървета, убити животни и други необходими неща, а също и коне да вървят.

Когато Джондалар се приближи към ръба на скалата, той усети познатото бодване отвътре както винаги, когато гледаше отвисоко над празно пространство, болката, която не беше успял да преодолее през всичкото време, докато живееше тук. Не беше толкова лошо, че не можеше да я контролира; истински се наслади на прекрасната гледка, както и на резултатите от положения труд за отместване дори на малко скали само с каменни секачи и тежки брадви; всичко това не промени усещането, което неизменно се пораждаше у него. Във всеки случай то беше по-добро от другите привични начини да влезеш в едно селище.

Държейки Вълчо близко до себе си, а Уини непосредствено отзад, Айла следваше младежа по стръмната пътека. От другата страна имаше равна площ с веобразна форма с внушителен размер. Някога, в далечното минало, когато големият басейн на запад е бил море и е започнал да се оттича през дефилето, нивото на водата е било доста по-високо и се е сформирал закрит залив. Сега той беше защитена вдатина високо над водата.

Зелена трева покриваше земята отпред и растеше съвсем на ръба на скалите. Малко по-назад гъсти храсти се бяха прилепили до стръмната скална стена и преминаваха в малки дървета по посока на отвесния склон отзад. Джондалар знаеше, че могат да се изкачат от обратната страна, въпреки че малко хора го правеха. Не беше удобно, затова рядко се използуваше този заобиколен път. От близката страна в заобления завой отзад имаше надвиснал пясъчник, достатъчно голям, за да приюти безопасно няколко дървени къщи.

Отсреща върху мъхесто зелената далечна страна беше най-пленителното кътче. Поточе бистра вода извираше от скалите, разплискваше се по издатините и се разливаше по един по-малък пясъчник в дълъг водопад към малко езерце отдолу. После се спускаше по отсрещната стена към ръба на скалата и надолу чак до реката.

Няколко души бяха спрели работата си, когато видяха процесията, особено вълка и коня, да се приближава към стената. Джондалар забеляза тяхното недоумение.

— Дарво! Какво си ни довел? — чу се глас.

— Хола! — каза Джондалар, поздравявайки хората на родния им език. После, като видя Доландо, той подаде на Айла въжето на Рейсър, постави ръка на рамото на Дарвало и тръгна към главатаря на пещерата.

— Доландо! Това съм аз, Джондалар — каза той, докато се приближаваше.

— Джондалар? Наистина ли? — попита Доландо, разпознавайки мъжа, но все още се колебаеше. — Откъде идеш?

— От изток. Прекарах зимата с Мамутоите.

— Кои са те?

Джондалар знаеше, че мъжът трябва да се е разтревожил, задето пренебрегна обичайните форми на любезност.

— Тя се казва Айла, Айла от Мамутоите. Животните също пътуваха с нас. Те слушат и нея, и мен, и няма да сторят лошо на никого — каза Джондалар.

— И вълкът ли? — попита Доландо.

— Аз пипнах главата на вълка и погалих козината му — каза Дарвало. — Изобщо не се опита да ми стори нещо.

Доландо погледна младежа.

— Ти си го докоснал?

— Да. Тя казва, че трябва само да се запознаеш с тях.

— Той е прав, Доландо. Не бих дошъл тук с никого или нищо, което би причинило вреда. Ела да се запознаеш с Айла и животните и сам ще се убедиш.

Джондалар поведе мъжа. Няколко души ги последваха. Конете бяха започнали да пасат, но спряха при приближаването на групата. Уини отиде по-близо до жената и застана до Рейсър, чието въже Айла държеше. Другата й ръка беше на главата на вълка. Огромният северен вълк стоеше до нея и гледаше отбранително, но не изглеждаше открито заплашителен.

— Как тя кара конете да не се боят от вълка? — попита Доландо.

— Те знаят, че няма защо да се страхуват от него. Познават го, откакто е бил малко вълче — обясни Джондалар.

— А защо не бягат от нас? — попита след това мъжът, когато доближиха още.

— Винаги са били около хората. Аз присъствувах, когато се роди жребчето. Бях лошо ранен и Айла ми спаси живота.

Доландо внезапно спря и погледна рязко мъжа.

— Тя шамуд ли е? — попита.

— Тя е член на общността Мамут.

Тогава се обади една ниска, доста пълна жена:

— Ако е от Мамут, къде й е татуировката?

— Тръгнахме, преди да завърши напълно обучението си, Толи — отговори Джондалар. Младата жена Мамутои никак не беше се променила. Беше все така пряма и открита, както винаги.

Доландо притвори очи и поклати глава.

— Това е много лошо — в очите му имаше отчаяние. — Рошарио падна и се удари зле.

— Дарво ми съобщи. Каза, че Шамуд е умрял.

— Да, миналата зима. Хубаво щеше да е, ако жената беше истинска лечителка. Ние изпратихме вестоносец до една друга пещера, но техният Шамуд заминал някъде на път. Вестоносецът отишъл и до друга пещера, нагоре по потока, но тя е много далеч и се боя, че когато успеят да пристигнат, вече ще е късно за помощ.

— За лечител обучението й не е недостатъчно — тя е лечител, Доландо. И то добър. Тя е обучавана от — внезапно Джондалар си спомни някои неща, с които Доландо не беше наясно — от жената, която я е отгледала, но повярвай на мен — тя е веща.

Бяха стигнали до Айла и животните и тя ги слушаше, като внимателно гледаше Джондалар, докато той говореше. Имаше някаква прилика между езика, който използуваше и този на Мамутоите, но това беше повече външна прилика, тя не схващаше значението на думите му и разбра само, че той се опитва да убеди в нещо другия мъж. Джондалар се обърна към нея.

— Айла от Мамутои, това е Доландо, водачът на Шамудои, половината от Шарамудои, която живее на сушата — каза Джондалар на езика на Мамутоите, а след това на езика на Доландо:

— Доландо от Шарамудои, това е Айла, Дъщеря на Общността Мамут от Мамутои.

Доландо се поколеба за миг, поглеждайки конете, после вълка. Той беше красиво животно, стоеше бдително и тихо до високата жена. Мъжът беше заинтригуван. Никога не беше се приближавал толкова до вълк, освен, за да взима кожи. Не ходеха често на лов за вълци и той ги беше виждал само отдалеч или от прикритие. Вълкът го гледаше по

начин, който караше Доландо да мисли, че също е бил преценен, после се обърна да огледа и останалите. Животното като че ли не носи заплаха, помисли Доландо, и може би жената, която има такава власт над животните, е опитна лечителка, независимо от степента на обучението си. Той протегна към жената двете си ръце с отворени длани нагоре.

— В името на Великата Майка Мудо, те приветствувам с добре дошла, Айла от Мамутои.

— В името на Мут, Великата Майка Земя, ти благодаря, Доландо от Шарамудои — отговори тя, като пое двете му ръце.

Жената има странен акцент, помисли Доландо. Говори Мамутои, но много особен. Не звучи точно като Толи. Може би е от друга област. Той знаеше достатъчно мамутои, за да го разбира. Беше пътувал няколко пъти до края на голямата река, за да търгува с Мамутои и беше помогнал при довеждането на Толи, жената от Мамутои. Това беше най-малкото, което можеше да направи за водача на Рамудои — да помогне на сина на равен на него по ранг да заживее с определената му жена. Толи направи така, че много хора да заговорят нейния език и това беше полезно по-нататък в търговията им.

Доландо беше приел Айла и това позволи на всички да посрещнат радушно Джондалар и да се запознаят с жената, която беше довел. Толи пристъпи напред и Джондалар й се усмихна. Тя живееше с брат му — те бяха роднини и той я харесваше.

— Толи — каза, като се усмихваше широко и пое двете й ръце в своите. — Не мога да изразя колко се радвам, че те виждам.

— И аз съм щастлива, че те виждам отново. Сигурно си научил Мамутои добре, Джондалар. Да си призная, чудех се дали някога ще успееш да го научиш достатъчно.

Тя пусна ръцете му и го прегърна. Той се наведе и импулсивно, понеже се радваше на завръщането, я повдигна и я притисна до себе си. Леко смутена, тя се изчерви и си помисли, че високият, красив, понякога тъжен мъж, се е променил. Не си спомняше, че и в миналото той беше така импулсивен и спонтанно изразяваше чувствата си. Когато я пусна отново на земята, тя огледа него и жената, която беше довел, сигурна, че трябва да направи нещо.

— Айла от Лъвския бивак на Мамутои, запознай се с Толи от Шарамудои, а преди това от Мамутои.

— В името на Мут или Мудо, както и да Я наречем, добре дошла, Айла от Мамутои.

— В името на Майката на Всичко, благодаря ти, Толи от Шарамудои и се радвам да се запознаем. Чувала съм много за теб. Нямаш ли роднини в Лъвския бивак? Мисля, че Талут казваше, че сте рода, когато Джондалар те спомена — каза Айла. Тя усещаше, че жената я изучава. Ако Толи вече не знаеше, то скоро щеше да разбере, че Айла не е родена при Мамутоите.

— Да, роднини сме. Е, не много близки. Аз съм от Южния бивак. А Лъвският бивак е по на север. Познавам ги все пак. Всеки познава Талут. Трудно е да не го познаваш, а и сестра му Тули е много уважавана.

Това не е акцент на Мамутои, мислеше тя, а и Айла не е име на Мамутои. Дори не съм сигурна какъв акцент е, просто е странно произнасяне на някои думи. Все пак говори добре. Талут винаги прониква в хората и ги разбира. Той дори разбра онази нещастница, старата жена и дъщеря й, която заживяла с мъж под нейното положение. Иска ми се да науча повече за тази Айла и животните й, помисли си тя, после погледна Джондалар.

— Тонолан при Мамутои ли е? — попита Толи.

Болката в очите му й даде отговора, преди той да заговори.

— Тонолан е мъртъв.

— О, съжалявам! И Маркено ще умре един ден. Е, няма да е неочаквано. Желанието му за живот угасна заедно с Джетамио. Някои хора могат да надживеят скръбта, други — не — каза тя.

Айла хареса начина на говорене на тази жена. Не без чувство, а освен това прямо и открито. Все още беше истинска Мамутои.

Останалите от Пещерата, които бяха тук, също я приветствуваха. Тя усети сдържаност, но и любопитство. Посрещаха Джондалар по-малко резервирано. Той беше един от тях; нямаше съмнение, че го смятат за член на своето семейство и топло го посрещаха при завръщането му у дома.

Дарвало все още държеше шапката с къпините, докато чакаше да свършат поздравленията. Подаде я на Доландо.

— Ето малко къпини за Рошарио.

Доландо забеляза, че шапката му е непозната — не беше направена по техния начин.

— Айла ми я даде — продължи Дарвало. — Те беряха къпини, когато ги срещнах. Вече бяха набрали тези.

Гледайки младия мъж, Джондалар внезапно се сети за майка му. Той не беше очаквал, че Серенио да замине, и сега изпита разочарование. Беше я обичал искрено и в този миг осъзна, че с нетърпение беше искал да я види. Дали е очаквала дете, когато е заминала? Дете на духа? Сигурно можеше да попита Рошарио. Тя трябва да знае.

— Хайде да й ги занесем — каза Доландо, кимвайки на Айла за благодарност. — Сигурен съм, че ще ги хареса. Ако искаш да влезеш, Джондалар, ела — мисля, че е будна, а и зная, че ще се радва да те види. Доведи и Айла — ще иска да се запознаят. На нея й е трудно напоследък. Знаеш как е. Винаги на крак и забързана, винаги първа да посрещне пристигащите.

Джондалар преведе на Айла и тя кимна в знак на съгласие. Конете останаха да пасат в полето, а Вълчо повикаха със себе си. Тя виждаше, че кръвожадността му още плаши хората. Питомните коне бяха странни, но не се смятаха за опасни. А вълкът е хищник, който може да напада.

— Джондалар, мисля, че ще е най-добре Вълчо засега да бъде с мен. Попитай, моля те, Доландо, дали може да го взема вътре. Кажи му, че е свикнал да бъде в затворено пространство — помоли Айла на Мамутои.

Джондалар повтори, макар че Доландо я беше разбрал, а като видя реакцията му, Айла беше сигурна в това. Щеше да го има предвид.

Минаха зад пясъчния навес, надолу покрай центъра на селището, където явно хората се събираха, докато стигнаха дървена постройка, която напомняше палатка с вертикални стени. Айла я беше забеляза още докато идваха. Един прът беше забит в земята и подпираше друг хоризонтален. Върху тях бяха подпрени заострени орехови талпи, нацепени радиално от голям дънер. Когато наближиха, тя видя, че подредените по дължина талпи бяха завързани с тънки върбови пръчки, прокарани през пробити дупки.

Доландо повдигна една жълта кожа и я задържа, докато влязат. После я завърза настрана, за да влиза повече светлина. Между талпите тук-там се процеждаха слънчеви лъчи, но стените бяха покрити с

животински кожи за предпазване от вятър, въпреки че заливът беше добре защитен от планината. Близо до входа имаше малка камина, от нея към покрива се издигаше комин без капак за дъжд — навесът предпазваше пещерата от него и от снега. До едната стена имаше легло, голяма дървена полица, покрита с щавени и нещавени кожи. На сумрачната светлина Айла едва успя да различи жената върху леглото.

Дарвало коленичи пред нея и й поднесе къпините.

— Ето обещаните къпини, Рошарио. Но не са от мен. Айла ги набра.

Жената отвори очи. Тя не беше заспала, само се опитваше да почива, но не знаеше, че има посетители. Не разбра добре името, което Дарвало произнесе.

— Кой ги набра? — попита със слаб глас.

Доландо се приведе над леглото и постави ръка на челото й.

— Рошарио, погледни кой е тук! Джондалар се върна.

— Джондалар? — повтори тя, гледайки коленичилия до Дарвало. Той почти се стресна от болката, която съзря в очите й. — Ти ли си наистина? Понякога сънувам и мисля, че виждам сина си или Джетамио, а после разбирам, че не е истина. Ти ли си Джондалар или и това е само сън?

— Не е сън, Рош — каза Доландо. На Джондалар му се стори, че в очите й има сълзи. — Той е тук наистина. Довел е със себе си и още един човек. Една жена Мамутои. Казва се Айла.

Айла махна с ръка на Вълчо да стои мирен и пристъпи към жената. Беше очевидно от пръв поглед, че тя изпитва силна болка. Очите й имаха особен блясък, а кръговете около тях ги правеха по-дълбоки; лицето й пламтеше от треска. Дори и от разстояние и при слабата светлина тя видя, че ръката й между рамото и лакътят беше пречупена в непривичен ъгъл.

— Айла от Мамутои, това е Рошарио от Шарамудои — представи ги Джондалар.

Дарвало се отмести, за да се приближи Айла.

— В името на Майката, бъди добре дошла, Айла от Мамутои — каза Рошарио, опитвайки се да се надигне, после се отказа и легна отново. — Съжалявам, че не мога да те посрещна както подобава.

— В името на Майката, благодаря ти — отвърна Айла. — Не е нужно да ставаш.

Джондалар преведе, но Толи беше включила всички, когато преподаваше родния си език Мамутои и основата им беше добра, за да могат да го разбират. Рошарио беше разбрала смисъла на казаното от Айла и кимна.

— Джондалар, тя има силни болки. Боя се, че е много зле. Искам да прегледам ръката й — каза Айла, като говореше на Зеладонии, за да не разбере жената колко сериозно й изглежда раняването, но не успя да прикрие тревогата в гласа си.

— Рошарио, Айла е лечителка, дъщеря на Мамут. Тя иска да погледне ръката ти — каза Джондалар, после погледна Доландо, за да се увери, че той не възразява.

Той беше съгласен да опитат всичко, ако и Рошарио иска.

— Лечителка ли? — попита жената. — Шамуд?

— Да, като шамуд. Може ли да те прегледа?

— Не зная дали не е късно, но нека погледне.

Айла откри ръката й. Някой я беше намествал, а раната беше почистена и заздравяваше, но имаше подутина и костта стърчеше над кожата под особен ъгъл. Попипа ръката, като се опитваше да го направи възможно най-внимателно. Жената само потръпна, когато вдигнаха ръката й, но не изохка. Айла знаеше, че прегледът е болезнен, но трябваше да усети костта под кожата. Тя погледна очите на Рошарио, подуши дъха й, измери пулса й на врата и китката, после седна на пети.

— Оздравява, но не е правилно наместена. Всъщност може да се оправи, но мисля, че няма да може да използува ръката си напълно и винаги ще й причинява болка — каза тя на езика, който всички разбираха в някаква степен. Изчака Джондалар да преведе.

— Можеш ли нещо да направиш? — попита той.

— Мисля, че да. Може да е късно, но искам да се опитам да счупя ръката отново, там, където зараства лошо, и да я оправя. Проблемът е, че такова място обикновено е по-здраво от самата кост. Може да се счупи зле. И тогава тя ще има две счупвания и напразно ще изтърпи болката.

Джондалар преведе и настъпи тишина. Накрая Рошарио се обади:

— Ако се счупи зле, няма да е по-лошо от сега, нали? — Беше повече мнение, отколкото въпрос. — Искам да кажа, че и сега не ми

служи, така че още едно счупване няма да влоши много нещата.

Джондалар преведе, а Айла вече улавяше звуците и ритъма на езика Шарамудои и го свързваше с Мамутои. Тонът и изражението на жената й казваха още повече. Тя разбра същността на казаното от Рошарио.

— Но може, след като преминеш през големи болки, накрая да не получиш нищо в замяна — каза Айла, понеже се досети какво е решението на Рошарио и искаше тя да осъзнае напълно всички последици.

— Сега нямам нищо — отвърна жената, без да дочака превода. — Ако успееш да наместиш ръката ми, ще мога ли отново да я използувам?

Айла изчака Джондалар да преведе на езика, който знаеше добре, за да е сигурна в смисъла на казаното.

— Възможно е да не я използуваш като съвсем здрава, но ще е повече от сега. Все пак никой не може да е напълно сигурен.

Рошарио не се поколеба.

— Щом има надежда да използвам ръката си отново, искам да го направиш. Не ме плаши болката. Болката е нищо. Един Шарамудои се нуждае от две здрави ръце, за да се катери по пътеките към реката. За какво е една жена Шарамудои, ако дори не може да слезе до пристана Рамудои?

Айла изслуша превода на казаното. После, като я погледна в очите, каза:

— Джондалар, кажи й, че ще се опитам да й помогна, но й кажи още, че да има две здрави ръце, не е най-важното за един човек. Познавах мъж с една ръка и едно око, който живееше живота си много полезно и пълноценно, а народът му много го обичаше и уважаваше. Не мисля, че Рошарио ще остане по-долу. Така знам аз. Тя не е жена, която се предава лесно. Какъвто и да бъде резултатът, животът й ще продължи да е пълноценен. Тя ще намери начина за това и винаги ще бъде обичана и уважавана.

Рошарио се взря в Айла, докато слушаше превода от Джондалар. После леко стисна устни и кимна. Пое дълбоко дъх и затвори очи.

Айла стоеше права и вече мислеше какво трябва да прави.

— Джондалар, донеси ми коша, десния. Кажи на Доландо, че ще ми трябват няколко тънки дървени летви за шини; също дърва за огъня

и голям съд за вода, но някой, който може да се изхвърли после — няма да е добре пак да се готви в него. Ще трябва да приготвя силно лекарство за болките.

Мисълта й течеше стремглаво. Ще ми трябва нещо, за да я приспя, докато отново счупя ръката й, мислеше тя. Иза би използувала татул. Силен е, но е най-добър за болката, а и ще я приспи. Имам малко сушен, но е по-добре пресен… дали не видях тук някъде? Тя затвори очи, за да си спомни. Да! Има!

— Джондалар, докато донесеш кошницата ми, аз ще отида за малко татул — видях по пътя за насам — каза тя, докато вървеше към вратата. — Вълчо, ела с мен. — И преди Джондалар да се обади, вече беше прекосила средата на полето.

Доландо стоеше на входа на жилището и гледаше Джондалар, жената и вълка. Макар и да не каза нищо, много се боеше от вълка. Забеляза, че той постоянно върви близо до жената, като се нагажда към нейния ход. Беше забелязал леките знаци, които Айла му правеше, когато се приближи до леглото, и как вълкът се отпусна на земята, макар че главата му остана изправена, а очите му — нащрек, като постоянно следяха жената. Когато тя излезе, при командата й той стана, нетърпелив отново да я следва.

Той гледа, докато Айла и вълкът, който тя командуваше с такава абсолютна увереност, завиха зад ъгъла на стената. После обърна поглед към жената в леглото. За първи път от оня ужасен момент, когато Рошарио се подхлъзна и падна, Доландо се осмели да изпита слаба надежда.

Когато Айла се върна с коша си и татула, измит в малкото езеро, тя намери квадратен дървен съд за готвене — реши, че по-късно трябва да го огледа внимателно — още един съд с вода, огънят в огнището запален, а около него се загряваха няколко обли камъка за готвене, имаше и няколко дебели дъски. Тя кимна одобрително към Доландо. Прегледа съдържанието на коша и измъкна оттам няколко купички и своята стара медицинска торба от кожа на видра.

В една от купичките тя премери вода, сипа я в съда за готвене, добави татула заедно с корените, после капна няколко капки вода върху камъните за готвене. Остави огънят да ги загрява още, а тя изсипа съдържанието на медицинската си торба и избра няколко пакетчета. Докато прибираше останалото, влезе Джондалар.

— Конете са добре, Айла, наслаждават се на полската трева, но казах на всички да стоят по-далеч от тях. — Обърна се към Доландо: — Могат да се подплашат от непознати, а не искам да се случи някой да бъде ранен. По-нататък можем да ги накараме да свикнат с всички.

Доландо кимна. Нямаше какво да казва точно сега.

— Вълчо не изглежда много доволен навън, Айла, а някои хора се тревожат от присъствието му. Мисля, че е по-добре да го повикаш вътре.

— Щях да го взема тук, но не знаех дали Рошарио и Доландо не предпочитат да е навън.

— Нека да поговоря първо с Рошарио. Мисля, че тя ще иска той да е вътре — без да чака превод, каза Доландо, като говореше на смесица от Шарамудои и Мамутои, така че Айла да го разбере. Джондалар го изгледа изненадано, но жената просто продължи разговора.

— Трябва да й премеря шините — каза тя, като държеше малките парчета дърво, — а после искам да ги изстържеш, докато по тях не останат никакви трески, Доландо. — Тя вдигна едно парче от грапав камък, което беше близо до огнището. — Изстържи ги с този пясъчник, да станат съвсем гладки. Имаш ли някакви меки кожи, от които мога да отрежа?

Доландо се усмихна, макар и малко мрачно.

— Ние сме известни именно с тях, Айла. Използуваме кожата на дивата коза и никой не може да приготви по-меки кожи от Шарамудои.

Джондалар гледаше как разговарят и се разбират напълно, макар че езикът, на който говореха, не беше съвсем чист и правилен. Поклати глава; сигурно Айла е усетила, че Доландо разбира Мамутои, а и тя вече използуваше малко Шарамудои — кога ли е научила думи като „дъски“ и „пясъчник“?

— Ще ти донеса след малко — каза Доландо.

Приближиха се към леглото. Двамата обясниха на жената, че Айла е пътувала с вълка за другар — засега не искаха да споменават конете — и че иска да го доведе вътре.

— Тя го контролира — каза Доландо. — Той слуша всичките й команди и няма да нарани никого.

Джондалар отново го погледна изненадано. По някакъв начин между Доландо и Айла беше възникнало по-добро разбирателство,

отколкото той бе очаквал.

Рошарио се съгласи бързо. Макар и тази жена да беше странна, никак не беше изненадващо, че умее да контролира един вълк. Това само още повече успокои страховете й. Очевидно Джондалар беше довел един много силен Шамуд, който е знаел, че тя има нужда от помощ — точно както техният стар Шамуд преди много години знаеше, че братът на Джондалар, който беше разкъсан от носорог, има нужда от помощ. Тя не проумяваше как Тези, Които Служат на Майката, знаят такива неща; просто ги знаеха и това за нея беше достатъчно.

Айла отиде при входа и повика Вълчо вътре, после го запозна с Рошарио.

— Името му е Вълчо.

Някак странно, когато погледна в очите на красивото диво животно, тя като че ли видя там, че то усеща нейните тревоги и ранимост. Вълкът вдигна едната си лапа й я постави на ръба на леглото. После сведе ушите си, придвижи глава напред така, че да не я уплаши, и близна лицето й със скимтене, като че ли усещаше болката й. Айла внезапно си спомни Ридаг и близката връзка, която беше се породила между болното дете и малкото вълче. Дали този жизнен опит го беше научил да разбира човешките нужди и страдания?

Всички бяха изненадани от нежната реакция на вълка, а Рошарио беше запленена. Тя усещаше, че се е случило някакво чудо, което можеше да вещае само добро. Протегна към него здравата си ръка.

— Благодаря ти, Вълчо.

Айла постави парчетата дъска на леглото до Рошарио, отбеляза колко й трябва и ги подаде на Доландо да ги отреже. Когато той излезе, тя заведе Вълчо в ъгъла, после провери камъните за готвене и реши, че са готови. Посегна с две пръчки да извади един камък от огъня, но Джондалар се появи с едно извито дърво точно за тази цел, с пружина, която здраво държи камъните, и й показа как да го използува. След като сложи няколко горещи камъка в необичайния съд за готвене, тя внимателно го разгледа.

Никога не беше виждала такъв. Квадратната кутия беше направена от едно-единствено дърво, огънато около издълбани жлебове по трите му страни, на четвъртата беше закован с дървени гвоздеи. Единият долен ръб беше скосен, за да е лесно да се навежда

настрани съдът, по стените му бяха издълбани фигури, а капачето му пасваше точно на отвора.

Тези хора правеха толкова необикновени неща от дърво. Айла си помисли, че би било интересно да види как става това. В този момент Доландо се върна с няколко боядисани в жълто кожи и й ги подаде.

— Ще стигнат ли? — попита той.

— Тези са прекалено фини — отговори му тя. — Трябват ни меки, попиващи кожи, но не е нужно да са най-добрите, които имате.

Двамата мъже се засмяха.

— Тези не са най-добрите — каза Доландо. — Никога не бихме ги предложили на пазара — имат много дефекти. За ежедневна употреба са.

Айла знаеше някои неща за обработката на кожи, а тези бяха еластични и гладки, извънредно меки и равномерно гладки на пипане. Тя беше силно впечатлена и искаше да научи повече, но сега не беше време за това. С ножа, който й бе направил Джондалар — тънко острие от кремък с дръжка от бивник на мамут, тя наряза на ленти кожата от дива коза.

После отвори едно от пакетчетата и в малка купичка изсипа едър прах от изсушени корени от нард, чиито листа силно напомняха растението напръстник, но за разлика от него цветовете му бяха жълти като на глухарче. Доля малко гореща вода от съда за готвене. Понеже правеше лапа за по-бързо оправяне на костта, малко татул нямаше да навреди, а неговото вцепеняващо действие можеше и да помогне. Добави също и бял равнец заради обезболяващото му свойство и способността да ускорява заздравяването. После извади камъните и пусна няколко по-горещи в съда, за да покъкри сместа, като по миризмата й се опитваше да разбере дали е достатъчно силна.

Когато реши, че се е получила силна, колкото беше необходимо, тя гребна една купичка от нея и я остави да изстине, после я занесе на Рошарио. Доландо седеше до нея. Помоли Джондалар да превежда, за да няма недоразумения.

— Това лекарство едновременно ще успокои болката ти и ще те приспи — каза Айла, — но е много силно и е опасно. Някои хора не издържат такава силна доза. Ще отпусне мускулите ти, за да мога да усещам костите под тях, но може да изпуснеш урина или изпражнения,

тъй като се отпускат всички мускули. На някои хора спира дишането. Ако това стане и при теб, Рошарио, ще умреш.

Тя изчака Джондалар да повтори това изречение, после още малко, за да е сигурна, че всичко е разбрано ясно. Доландо явно беше разстроен.

— Трябва ли да го използуваш? Не можеш ли да счупиш ръката й без него? — попита той.

— Не, ще бъде твърде болезнено, а и мускулите й са много стегнати. Ще оказват съпротива и ще бъде много трудно да счупя костта на правилното място. Нямам нищо друго, с което да успокои болката. Без него няма да мога да счупя и да наместя костта. А трябва да знаете за опасността. Ако не правя нищо, тя вероятно ще остане жива.

— Но ще бъда безполезна, ако продължа да живея с тази болка — каза Рошарио. — Това не е живот.

— Ще живееш в болка, но това не означава, че ще си безполезна. Има лекове за болката, макар и не съвсем безвредни. Например няма да можеш да мислиш толкова ясно — обясни Айла.

— Така че или ще бъда безполезна, или ще си загубя ума — заключи Рошарио. — А ако умра, безболезнено ли ще стане това?

— Ще заспиш непробудно, но никой не знае какво може да стане в съня ти. Може да изпитваш голям страх или силна болка в съня. Може болката да те следва дори в другия свят.

— Вярваш ли, че болката може да премине с някого и в другия свят? — попита Рошарио.

Айла поклати глава.

— Не, не мисля, но не зная как е.

— Смяташ ли, че ще умра, ако изпия това?

— Не бих ти го предлагала, ако мислех, че ще умреш. Но може да имаш странни сънища. Някои го използуват, приготвено малко по-различно, за да се отнесат в други светове — на духа.

Макар че Джондалар превеждаше, двете се разбираха толкова добре, че той само доизясняваше на места. Айла и Рошарио усещаха, че разговарят директно една с друга.

— Може би не трябва да правиш този опит, Рошарио — каза Доландо. — Не искам да те загубя.

Тя го погледна с любов и нежност.

— Майката ще повика при Себе си или единия, или другия от нас пръв. Или ти ще загубиш мен, или аз — теб. Нищо не може да попречи на това. Но ако Тя желае да ми остави повече време да бъда при теб, скъпи Доландо, не искам да бъде в болки и безполезност. Нали чу Айла — няма изгледи да умра. Дори и нищо да не се получи, така не съм достатъчно добра, а иначе ще знам, че поне съм опитала, и ще имам сили да продължа.

Доландо седеше на леглото и държеше ръката на жената, с която беше споделил толкова голяма част от своя живот. Видя решимостта в очите й. Най-после кимна. После погледна към Айла.

Ти беше честна. Сега е мой ред да бъда честен. Няма да съм зле настроен към теб, ако не успееш да й помогнеш, но ако тя умре, ще трябва да си заминеш оттук веднага. Не съм убеден, че ще успея да те защитя от обвиненията на хората, а не знам докъде могат да стигнат. Обмисли това, преди да започнеш.

Джондалар превеждаше, а мислеше за загубите, които Доландо беше изживял: синът на Рошарио — син на селището и дете на сърцето му, убит точно когато беше достигнал възрастта на мъжество; Джетамио, момичето, което беше на Рошарио като дъщеря и беше спечелило сърцето и на Доландо. Тя беше до тях, за да запълни загубата на родната си майка и празнотата, останала след смъртта на сина им. Опитите й да проходи отново, да преодолее парализата, която беше поразила мнозина, бяха развили нейния характер така, че я правеха мила и скъпа на всички, също и на Тонолан. Той би разбрал Доландо, ако отправя обвинения към Айла за смъртта на Рошарио, но по-скоро би го убил, отколкото да допусне той да направи нещо лошо на Айла. Чудеше се дали проумяваше нещата в такава дълбочина.

— Айла, може би, трябва пак да премислиш — каза той на Зеландонии.

— Рошарио страда от болки, Джондалар. Трябва да се опитам да й помогна, ако тя желае това. Ако е настроена да поеме рисковете, аз нямам право да се откажа. Винаги съществува риск, но аз съм лечителка — такава съм! Не бих могла да направя нищо повече от това, което можеше да прави Иза.

Тя погледна към жената в леглото.

— Аз съм готова, ако и ти си готова Рошарио.

16

Айла се надвеси над жената в леглото с купата изстиваща течност в ръце. Потопи малкия си пръст да провери температурата, после сложи съда на земята и изящно се отпусна на земята с кръстосани крака. Поседя така няколко мига.

Мислите й се върнаха обратно към живота й в Клана, и по-точно към обучението, което беше получила от умелата и веща лечителка, която я беше възпитавала. Иза се грижеше за най-обикновени болести и малки наранявания, но когато трябваше да се занимава с някой сериозен проблем — голямо нараняване при лов или опасна за живота болест — тя молеше Креб в качеството му на Мог-ър да призове на помощ по-висшите сили. Иза беше лечителка, но в клана Креб беше заклинателят, свещеният човек — жрецът, който имаше достъп до света на духовете.

При Мамутои и при народа на Джондалар, функциите на лечителка и Мог-ър не бяха непременно разделени. Тези, които лекуваха, често се обръщаха към света на духа, макар че от Тези, Които Служеха на Майката, не всички бяха еднакво опитни в способностите, открити пред тях. Мамут от Лъвския бивак повече приличаше на Креб. Неговият интерес беше насочен към неща, свързани с духа и ума. Макар да владееше знания за лекарства и процедури, лечителските му способности бяха сравнително слабо развити и често се налагаше жената на Талут Нези да се справя с по-малки наранявания и болести в Лъвския бивак. А на Лятната Среща Айла се видя с много опитни лечители сред хората от Мамут и обмени знания с тях.

Но обучението й имаше практическа насоченост. Тя, както и Иза, беше лечителка, знахарка. Чувствуваше се незнаеща и неориентирана в начините от света на духа и в този момент щеше да е добре някой като Креб да беше до нея. Искаше и усещаше, че й е нужна помощта на по-висши сили от самата нея, които да желаят да помогнат. Въпреки че Мамут беше започнал да й преподава известно разбиране към

царството на духа на Великата Майка, тя все още не беше много запозната със света на духа, с който беше израснала, и особено със своя тотем — духа на Великия Пещерен Лъв.

Макар че той беше дух на Клан, тя знаеше, че е силен, а Мамут беше казал, че духовете на всички животни са част от Великата Майка Земя. Той дори беше включил връзката с нейния предпазващ тотем Пещерния Лъв, когато я осиновиха; оттогава тя знаеше как да иска помощ от него. Въпреки че самата тя не беше Клан, Айла се надяваше, че духът на нейния Пещерен Лъв би помогнал на Рошарио.

Затвори очи и започна да прави красивите плавни движения от най-древния, свещен, ням език на Клан — този, който знаеха всички кланове, използуван, за да се обърнеш към света на духа.

— Велики Пещерен Лъв, тази жена, която беше избрана от мощния дух-тотем, е благодарна за избора. Тази жена е благодарна за дадените й Дарове и най-благодарна е за вътрешните Дарове, за получените уроци и придобитото знание.

Велики Мощен Пазителю, който е известен с избора на достойни мъже, нуждаещи се от закрила, но избра тази жена и я беляза с тотемния знак, когато беше още момиче, тази жена е благодарна. Тази жена не само знае защо духът на Великия Пещерен Лъв от Клан е избрал момиче и човек от Другите, но тази жена е благодарна и за дадената й от големия тотем защита.

Велики Тотемен Дух, тази жена, която преди молеше да я ръководиш, сега моли за помощ. Великият Пещерен Лъв водеше тази жена към познание на уменията на лечителка. Тази жена познава лечителството. Тази жена знае церове за болест и рана, знае чайове, отвари и лапи и други лекове от растения, тази жена знае как да цери и изцелява. Тази жена е благодарна за знанието и за, онова знание за лечението, което още има да получи от Духа Тотем. Но тази жена не знае начина да стигне до света на духа.

Велики Дух на Пещерния Лъв, който обитава звездите в света на духовете, жената, която лежи тук, не е Клан; тя е една от Другите, както и избраната от теб жена, но моля помощ за жената. Жената изпитва силни болки, но вътрешната й болка е по-лоша. Жената ще изтърпи болката, но се страхува, че без двете си ръце ще бъде безполезна жена. Жената ще бъде добра, ще бъде полезна. Тази жена лечителка ще помогне на жената, но помощта може да бъде опасна.

Тази жена моли за помощта на духа на Великия Пещерен Лъв и всички духове, които Великият Тотем избере, да направляват тази жена и да помогнат на жената, която лежи тук.

Рошарио, Доландо и Джондалар също като Айла мълчаха, докато тя извършваше тези необичайни движения. От тримата само Джондалар разбираше какво прави и се улови, че гледа към другите двама толкова, колкото и към Айла. Макар и знанието му за езика Клан да беше елементарно, той успя да разбере, че тя иска помощ от света на духа.

Джондалар съвсем не усещаше някои от по-финитe нюанси на един метод за комуникиране, развит на изцяло различна от вербалния език основа. Беше невъзможно да превежда пълно. В най-добрия случай всеки превод чрез думи изглеждаше опростен, но при все това грациозните й движения му изглеждаха красиви. Спомни си, че имаше време, когато можеше и той да бъде стъписан от действията й, и се присмя на себе си за своята глуповатост, но му беше любопитно как Рошарио и Доландо ще възприемат поведението на Айла.

Доландо беше объркан и малко разтревожен, тъй като действията му бяха напълно непознати. Загрижеността му за Рошарио и всичко странно, дори и да имаше за цел добро, му се струваше страшничко. Когато Айла свърши, той погледна Джондалар въпросително, но мъжът само се усмихна.

Нараняването беше омаломощило Рошарио, тя бе слаба и с треска, не много силна, но я обезводняваше и я правеше объркана и по-податлива на въздействия. Улови се, че е заковала поглед в непознатата жена и е развълнувана. Тя нямаше и най-малка представа какво означават движенията на Айла, но оцени като красиво нейното плавно изящество. Изглеждаше като че жената танцува с ръце, но и нещо повече — тя създаваше ефирна красота с тях. Раменете и ръцете й, дори тялото й изглеждаха неразделна част от китките, отговарящи на някакъв вътрешен ритъм, който имаше определена цел. Рошарио не разбираше това точно така, както не знаеше по какъв начин Айла е разбрала, че има нужда от помощ, но беше сигурно, че е нещо важно и има общо с повикване. Тя беше Шамуд, а това бе достатъчно. Имаше повече знания от обикновените хора, а всичко тайнствено допринасяше да й се има повече доверие.

Айла вдигна купичката и коленичи до леглото. С малкия си пръст опита течността отново, после се усмихна на Рошарио.

— Нека Великата Майка на Всичко бди над теб, Рошарио — каза тя, като повдигна главата и раменете на жената така, че да пие удобно, и поднесе малката купичка към устата й. Питието беше горчиво, доста гъсто и силно и Рошарио се намръщи, но Айла настоя да го изпие до дъно. После я положи обратно и й се усмихна, за да я окуражи, но питието вече беше започнало да действува.

— Дай ми знак, когато започне да ти се спи — каза Айла, макар че това щеше да се потвърди и от други признаци, като например размера на зениците, дълбочината на дишането.

Лечителката не можеше да смята, че е приготвила и дала наркотик, потискащ нервната система и парализиращ нервните окончания, но можеше да разпознава признаците и имаше достатъчно опит да прецени дали те са съответните за случая. Когато Айла забеляза, че клепачите на Рошарио натежават за сън, прегледа с ръка стомаха и гърдите й, за да проследи отпускането на гладките мускули на хранителния тракт, и внимателно следеше дишането, за да усети реакцията на белите дробове и бронхите. Когато се убеди, че жената спи спокойно и нямаше явна опасност, тя се изправи.

— Доландо, по-добре сега да излезеш. Джондалар ще остане да ми помага — каза тихо, но твърдо, с увереност и компетентност.

Водачът понечи да възрази, но си спомни, че един Шамуд никога не разрешава близки хора да стоят наоколо и не започва нищо, преди те да напуснат. Може би всички са такива, помисли Доландо, отправи дълъг поглед към спящата и излезе от жилището.

Джондалар и преди беше виждал Айла да поема командуването в подобни случаи. Забравяше за себе си, когато се грижеше за болния, и без да мисли, караше другите да правят това, което трябва. Изобщо не й идваше наум да поставя под въпрос правото си да помогне на някого.

— Въпреки че тя спи, не е лесно да гледаш как чупят костите на някого, когото обичаш — каза Айла на високия мъж, който обичаше нея.

Джондалар кимна и се почуди дали по тази причина Шамуд не му беше разрешил да остане, когато Тонолан беше прободен. Беше страшна рана, раззината, разкъсана дупка, от която на Джондалар почти му прилоша, когато я видя за пръв път, и макар да си мислеше,

че предпочита да остане, може би щеше да му е трудно да гледа как Шамуд прави нещата, които трябва. Не беше съвсем сигурен дори, че иска да стои и да помага на Айла, но нямаше кой друг. Той пое дълбоко дъх. Щом тя можеше да върши нужното, той можеше поне да се опита да помага.

— Какво да правя? — попита.

Айла преглеждаше ръката на Рошарио, за да види колко може да се протяга и как реагира на манипулация. Тя нещо мърмореше и движеше главата си от една страна на друга, но това изглеждаше като насън или по вътрешен подтик, а не от болка. Тогава Айла притисна силно отпуснатия мускул, като се опитваше да определи къде е костта. Когато я намери, повика Джондалар да се приближи, гледайки как Вълчо напрегнато наблюдава от своето място в ъгъла.

— Най-напред искам да подпираш ръката й при лакътя, докато се опитам да я счупя там, където не е наместена добре — каза тя. — След като я счупя, ще трябва да я изтегля силно, за да се изправи, и да я наместя както трябва. Мускулите й са много отпуснати, затова костите при ставата може да се раздалечат при лакътя или рамото, така че трябва да държиш здраво и може би да дърпаш в обратната посока.

— Разбирам — отвърна той, поне си мислеше, че разбира.

— Намести се удобно и стабилно, изправи ръката й и подпирай лакътя горе-долу тук, а когато си готов, ми кажи — нареди Айла.

Той хвана ръката и се настани.

— Ето, готов съм.

Тя постави двете си ръце върху болната ръка на Рошарио и със силно натискане върху костта започна да ги придвижва нагоре към рамото, за да намери точно лошо зарасналото място, докато усети стърчащите кости под кожата и мускула. Ако беше напълно зараснало, изобщо нямаше да може да направи счупването с ръце, а щеше да се наложи да използува някакво друго по-неподатливо на контрол средство или дори можеше въобще да не успее да счупи мястото както трябва. Надвесена над леглото, тя пое дълбоко дъх. Сетне с бързо, силно движение натисна с две ръце.

Айла усети счупването. Джондалар чу страшния звук от него. Рошарио подскочи насън и после отново се отпусна. Айла напипа счупената кост. Покриващата костта тъкан все още не беше я скрепила съвсем здраво, може би поради неестественото положение — костта не

беше наместена така, че да може лесно да зарасне. Този етап беше преминат. Тя попи потта от челото си с опакото на ръката си.

Джондалар я гледаше изумен. Макар и костта да не беше напълно зараснала, трябваха силни ръце, за да бъде счупена. Той винаги беше харесвал рязката й сила — от първия миг, в който я беше усетил в долината. Осъзна, че тя наистина имаше нужда от сила, след като живееше сама и трябваше да се справя сама с всичко, а това винаги води до укрепване на мускулите; и все пак явно никога не беше осъзнавал действителната й сила.

А силата на Айла идваше не само от това, че беше принудена да оцелява сама в долината; тя се беше развивала още от времето, когато беше осиновена от Иза. Обикновените задачи, които се очакваше тя да изпълнява, бяха станали фактор за приспособяването й. Стремейки се да бъде поне на минималното необходимо ниво за жена от Клан, беше станала изключително силна жена от Другите.

— Дотук беше добре, Джондалар. Сега наново се намести удобно и дръж ръката й при рамото, ето тук — показа му Айла. — Не трябва да й позволяваш да мърда, но ако усетиш, че ти се изплъзва, веднага ми кажи.

Айла разбираше, че ръката не е заздравявала поради лошото наместване и това беше улеснило повторното счупване, но мускулът и сухожилието бяха зараснали по-добре.

— Когато опъна ръката, мускулът ще се скъса точно както при първото счупване и сухожилието ще се опъне. Трудно се насилват мускули и сухожилие, и после там ще я боли, но трябва да се направи и това. Кажи ми, когато си готов.

— Откъде знаеш всичко това, Айла?

— Иза ме е учила.

— Зная, че те е учила, но това за счупване на кост, която е започнала да заздравява?

— Веднъж Брун заведе ловците си доста надалеч. Нямаше ги много време — не помня колко. Един от ловците си счупил ръката скоро след като тръгнали. Завързал я до тялото си и ловувал с една ръка. Когато се върна, Иза трябваше да я оправи — обясни Айла бързо.

— Но как е могъл да постъпи така? Да продължи със счупената ръка? — невярващо попита Джондалар. — Болката не е ли била много силна?

— Разбира се, че е била, но така е! Мъжете от Клан по-скоро биха умрели, отколкото да отстъпят пред болката. Такива са; така са научени каза Айла. — Готов ли си вече?

Той искаше да пита още, но сега не беше моментът.

— Да, готов съм.

Тя хвана здраво ръката на Рошарио над лакътя, а Джондалар я държеше при рамото. Бавно, но с постоянна сила, Айла започна да опъва назад не само направо, но и с въртене, за да се избегне стърженето на кост в кост и да не се натроши — това щеше да пречи на зарастването. На едно място леко я разпъна извън нормалното положение, за да я постави както трябва.

Джондалар не знаеше как тя успява да поддържа еднаква силата си, щом като той едва се справяше само да държи. Айла се напрегна от разтягането, по лицето й течеше пот, но сега не можеше да спира. За да бъде наместена костта добре, трябваше движението да е гладко и равномерно. Най-после премина всички сухожилия, стигна до края на счупеното, ръката се установи в нормалното си положение, почти сама. Тя усети този миг, после внимателно отпусна ръката на леглото.

Когато Джондалар я погледна, тя трепереше, очите й бяха затворени, дишането — тежко. Най-трудната част беше да запазиш самообладание под голямото напрежение, а сега тя се бореше да контролира собствените си мускули.

— Мисля, че ти успя! — каза той.

Тя пое дълбоко дъх още няколко пъти, после го погледна усмихната — щастливата усмивка на победата.

— Да, смятам, че успях! Сега трябва да сложа шините, за да може Рошарио да се движи, без да размести костта. Ако зарасне хубаво и ако не съм наранила ръката й другаде, докато беше безчувствена, ще може отново да я използува… Попитай Доландо дали е готов с шините.

Когато Джондалар излезе от жилището, отпред видя много хора. На мястото за събиране в селището се бяха събрали всички — и Шамудои, и Рамудои; разбира се, и Доландо беше там.

— Айла иска шините, Доландо — каза той.

— Добре ли мина? — попита водачът на Шамудои, подавайки му изгладените дървени пръчки.

Джондалар помисли, че е по-добре да остави Айла да им каже, а сега само се усмихна. Доландо затвори очи, пое дълбок дъх и го изпусна с облекчение.

Жената постави шините, обви ги с лентите от кожа, стегна ги. Ръката щеше да се подуе и лапата трябваше после да се махне. Шините щяха да пазят прясното счупване при движенията на Рошарио. После, след спадането на отока, брезови кори, потопени в гореща вода, щяха да са полезни за ръката.

Провери дишането на жената, пулса на врата и китката, преслуша гърдите й, повдигна клепачите; едва след това излезе пред входа на жилището.

— Доландо, вече можеш да дойдеш — каза.

— Тя добре ли е?

— Ела и виж сам.

Мъжът влезе и коленичи до спящата, като гледаше лицето й. Първо се увери, че тя диша, и чак тогава погледна ръката. Под превръзките тя изглеждаше съвсем права и нормална.

— Изглежда чудесно! Ще може ли отново да й служи?

— Направих всичко, което можех. С помощта на духовете и Великата Майка Земя тя ще може да я използува отново. Може би не напълно както преди, но ще си служи с нея. А сега трябва да спи.

— Аз ще остана при нея. — Доландо се опитваше да бъде убедителен с авторитета си на водач, макар да беше наясно, че ако тя не позволи, ще трябва да излезе.

— И аз предполагах, че ще искаш да останеш, но след като свършихме дотук, исках да те помоля за нещо.

— Казвай! Ще имаш всичко, което пожелаеш — каза той без колебание, но се чудеше какво може да поиска тя.

— Искам да се изкъпя. Може ли да се плува в езерото?

Не беше очаквал точно това и за миг се стресна. Чак сега забеляза, че лицето й е изцапано със сок от къпини, ръцете й са издрани от тръни, дрехите й — износени и мръсни, а косата й — разрошена. С разочарована, леко тъжна усмивка той каза:

— Рошарио никога няма да ми прости такава проява на негостоприемство. Никой не ти предложи дори глътка вода! Трябва да си изтощена след дългото пътуване. Ще извикам Толи. Всичко, което имаме, е на твое разположение!

Айла разтърка между пръстите си листата от сапуниче, докато се получи пяна, после я втри в косата си. Пяната им не беше толкова богата като тази на сапунокореничето, но все пак измиваше, а бледосините листенца оставяха приятен мек мирис. Местността и растенията наоколо й бяха така познати, та Айла беше сигурна, че ще намери нещо за миене. Още по-приятно се изненада, когато откри и двете растения — и сапуничето, и сапунокореничето, докато пренасяха кошовете и плазовете от лодката. Бяха спрели да проверят конете и тя реши да поразреши Уини, за да прегледа кожата й, а и малко да се разтовари от напрежението.

— Останаха ли някакви сапунени растения? — попита Джондалар.

— Ето там, на скалата до Вълчо — отвърна Айла. — Но това са последните. Можем да наберем другия път и дори да изсушим малко за из път. — Тя се потопи във водата, за да се изплакне.

— Ето ти малко кожи от кози да се изтриеш — каза Толи, като идваше към езерцето. Носеше няколко меки жълти кожи.

Айла не беше я видяла да идва. Жената Мамутои се опитваше да стои възможно по-далеч от вълка, затова беше заобиколила. Малкото три-четиригодишно момиченце зад нея се вкопчи в крака на майка си и загледа непознатите с големите си очи и пръстче в устата.

— Вътре съм ти оставила закуска — каза Толи, оставяйки кожите.

За Джондалар и Айла бяха направили легло в жилището, което Маркено и тя използуваха, когато бяха на сушата. Там бяха живели и Тонолан и Джетамио, затова при първото си влизане Джондалар се почувствува малко зле, спомняйки си трагедията, накарала брат му да замине и накрая да умре.

— Но не си разваляй апетита — добави жената. — Тази вечер ще има пиршество в чест на завръщането на Джондалар. Не каза обаче, че е и в чест на Айла, затова че е помогнала на Рошарио. Жената все още спеше и никой не искаше да предизвиква съдбата, като говори, преди да се е събудила и възстановила.

— Благодаря ти, Толи. За всичко! — каза Джондалар. После се усмихна на малкото момиченце. То свали ръчичка и се скри зад майка си, но продължи да го гледа оттам.

— Като че напълно е изчезнало червеното от изгарянето по лицето на Шамио. Не виждам и следа.

Толи вдигна момиченцето, за да може той да види по-добре.

— Ако погледнеш по-отблизо, малко се забелязва. Благодаря на Майката, че беше милостива към нея.

— Хубаво дете — каза Айла, като се усмихваше и гледаше момиченцето с неподправен копнеж. — Ти си щастлива! Иска ми се някой ден и аз да имам такава дъщеричка.

Излезе от езерцето. Беше освежително, но доста студено да се стои дълго вътре.

— Шамио ли каза, че е името й?

— Да, и съм много щастлива, че я имам — каза младата майка, като слагаше детето на земята. Не можа да не се поддаде на комплимента и сега с топла усмивка гледаше хубавата, висока жена, която все пак не беше тази, за която се представяше. Беше решила да бъде въздържана и нащрек, докато разбере повече за нея.

Айла вдигна една от кожите и започна да се изтрива.

— Толкова е мека и приятна за бърсане — отбеляза и я обви около кръста си. После взе друга за косата си и уви и нея. Беше забелязала как Шамио гледа Вълчо — вкопчена в майка си, но явно любопитна. Вълкът също беше заинтригуван, скимтеше в очакване, но не мърдаше от мястото си. Тя го повика при себе си, после коленичи и обви с ръка врата му.

— Шамио иска ли да се запознае с Вълчо? — попита тя момиченцето. Когато то кимна, Айла погледна майката за съгласие. Толи внимателно изгледа огромното животно с остри зъби.

— Няма да й стори нищо, Толи. Вълчо обича деца. Той израсна с децата на Лъвския бивак.

Шамио вече беше пуснала майка си и правеше колебливи крачки към тях, запленена от съществото, което я гледаше също очаровано. Детето гледаше със сериозни очи, а вълкът скимтеше нетърпеливо. Най-после то направи още една крачка. Толи въздъхна, но звукът се загуби в кикота на Шамио, когато точно в този момент Вълчо я близна. Тя отмести нетърпеливата му муцуна, сграбчи козината му, после загуби равновесие и падна върху него. Вълчо търпеливо я изчака да се изправи, после пак близна лицето й и последва още смях.

— Тука, Вълчо, ела! — каза момиченцето, като хвана козината на врата му и го придърпа към себе си, вече приело го за жива играчка.

Вълчо погледна към Айла и излая кратко. Тя още не беше му дала свободно.

— Можеш да отидеш с Шамио, Вълчо — каза тя, като му даде знака, който той чакаше. Погледът му към нея й се стори почти благодарен, а когато тръгна след момиченцето, доволството му беше явно. Дори Толи се усмихна.

Джондалар наблюдаваше сцената с интерес, докато се триеше. Взе дрехите си и тръгна с двете жени към жилището под пясъчника. Толи за всеки случай следеше с поглед Вълчо и Шамио, а и тя беше заинтригувана от опитоменото животно. Когато едно малко момченце се приближи към тях, беше посрещнато по същия нежен начин. После се присъединиха още две деца. Вълчо прие хвърлената от тях пръчка като знак, че искат да си играят. Изтича да намери пръчката, донесе я и я постави на земята пред тях, махайки с опашка, готов да продължи играта. Момчето я вдигна и пак я хвърли.

— Мисля, че си права — той си играе с тях. Сигурно обича децата — каза Толи. — Но защо обича да играе — нали е вълк?

— По някои неща вълците и хората си приличат — отвърна Айла. — Вълците обичат да си играят с малките.

Вълчо нямаше братчета, когато го намерих, само той беше останал жив и едва си отваряше очите. Не е израснал в глутница, а с деца в игри.

— Да, но погледни го. Той е търпелив, дори нежен. Сигурна съм, че го боли, когато Шамио дърпа козината му. Защо не се дърпа? — питаше Толи, все още не разбрала всичко.

— За един вълк е естествено да бъде търпелив с малките в глутницата, така че не беше трудно да го научим на това, Толи. Особено с бебета и деца е много внимателен и всичко търпи от тях. Не съм го учила на това, просто си е такъв. Никога не е наранил никого, но може да се случи лекичко да стисне със зъби някое по-голямо дете, за да му напомни, че някои неща са болезнени.

— Трудно ми е да възприема как може на някого да му хрумне да дърпа козината на вълк… или поне до днес не можех — каза Толи. — Никога не бих повярвала, че един ден ще видя Шамио да играе с вълк. Ти… накара някои хора да се замислят, Айла… Айла от Мамутои. —

Толи искаше ща продължи да задава въпроси, но не можеше да обвини жената в лъжа — не и след направеното от нея за Рошарио, или поне изглеждаше, че е направено… Никой не можеше още да знае със сигурност.

— Шамио е хубаво име, Толи, и необичайно. Звучи като име от Шарамудои, но и като от Мамутои — каза Айла.

Майката се усмихна отново.

— Права си. Не всеки разбира, но точно това се опитах да постигна. Ако беше Мамутои, щяха да я наричат Шамие, макар че такова име едва ли има в някой от становете. Идва от езика Шарамудои, така че името й е и в двата езика. Сега съм Шарамудои, макар че съм родена в стана Червената Сърна, горе по височините. Майка ми претендираше, че съм Добра Невеста пред народа на Макено, макар че той дори не беше Мамутои. Шамио може да е точно толкова горда с произхода си от Мамутои, колкото и от Шарамудои. Ето защо исках в името й да личат и двата.

Толи замълча. Обърна се да погледне гостенката.

— Айла също е необичайно име. В кое огнище си родена? — попита, като си мислеше: „Ето, сега ще те накарам да обясняваш.“

— Не съм родена Мамутои, Толи. Бях осиновена в Мамутското огнище — отговори Айла доволна, че жената повдигна въпроса, който я тревожеше.

Толи беше сигурна, не е уловила Айла в лъжа.

— В Мамутското огнище не се осиновява. То е огнище на Мамута. Хората избират пътя си към духовете и могат да бъдат приети в това огнище, но не и осиновени.

— Да, по необичаен начин, Толи, но Айла е била осиновена там — намеси се Джондалар. Аз бях там. Талут щеше да я осинови в своето Лъвско огнище, но Мамут изненада всички, като я осинови в своето — в Мамутското огнище. Видял е нещо у нея — ясно е от начина, по който я обучаваше. Той твърдеше, че е родена в Мамутското огнище, независимо дали е Мамут или не.

— Осиновена в Мамутското огнище? Отвън? — изненада се Толи, но вярваше на Джондалар. В края на краищата познаваше го, но сега беше още по-заинтригувана. — Тогава каква си по рождение, Айла?

— Не зная, Толи. Народът ми загина при едно земетресение, когато бях почти на възрастта на Шамио. Отгледа ме Кланът.

Никога не беше чувала за народ с име Клан. Трябва да са от източните племена, помисли си. Това би обяснило много неща. Несъмнено тя имаше странен акцент, макар че за външен човек доста добре говори езиците. Този Стар Мамут беше разумен и мъдър, стар мъж, явно винаги е бил стар. Дори когато тя беше малко момиче, всички вярваха на неговите вътрешни прозрения.

Толи се огледа наоколо за детето. Като съзря Вълчо, тя още веднъж си помисли колко беше странно, че един вълк има влечение към хора. След това погледна конете от другата страна — те кротко и доволно пасяха в полето близо до жилищата на хората. Беше не само изненадващо как Айла владее животните, но и интересно, понеже те изпитваха голяма привързаност към нея. А вълкът като че я обожаваше.

А Джондалар? Беше съвсем очевидно, че е запленен от тази красива руса жена, и Толи не мислеше, че това е само заради хубостта й. Серенио беше хубава, имаше и други красиви жени, които се бяха опитвали да привлекат сериозно вниманието му. Той беше близък с брат й и тя си спомни, че се чудеше дали някоя жена някога ще достигне сърцето му; а тази беше успяла. Освен от очевидните й лечителски способности тя явно имаше някакви други изключителни качества. Старият Мамут трябва да е бил прав. Вероятно нейната съдба беше да принадлежи на селището Мамут.

Вече в жилището Айла среса косата си, върза я отзад с мека кожа и облече чиста туника с къси панталони, които пазеше за срещи с хора, за да не се показва в дрехите си от пътуването. После отиде да нагледа Рошарио. Усмихна се на Дарвало, който неспокойно седеше отвън, и кимна на Доландо, когато влезе. Приближи се до жената, за да се увери, че всичко е наред.

— Нормално ли е още да спи? — попита Доландо тревожно.

— Да, добре е. Ще спи още доста. — Айла погледна лечителската си чанта и реши, че няма да е лошо да посъбере свежи билки за възстановителен чай за Рошарио, когато тя излезе от упоителния сън. — Видях една липа наблизо. Ще набера цвят от нея и още няколко други треви. Ако Рошарио се събуди, преди да се върна,

може да й дадеш малко вода. Ще е малко объркана и унесена. Не й давай да се движи много, въпреки че има шини.

— Ще се ориентираш ли лесно? — попита Доландо. — Защо не вземеш Дарво със себе си?

Айла беше сигурна, че няма да се обърка, но се съгласи да вземе и момчето. Сред всичките грижи около Рошарио то беше малко пренебрегнато, а както всички също се тревожеше за нея.

— Благодаря ти, така ще направя — отговори тя.

Дарвало беше дочул разговора и вече стоеше, готов за тръгване — доволен, че може да бъде полезен.

— Мисля, че зная къде е липата — каза той. — По това време на годината около нея винаги има много пчели.

— Сега е най-доброто време за събиране на цвят — отвърна Айла, — когато мирише на мед. Знаеш ли къде има кошница?

— Рошарио държи кошниците ето тук отзад. — Той й показа нещо като склад зад жилището. Избраха две кошници.

На тръгване Айла видя Вълчо, който я гледаше, и го повика. Все още не се чувствуваше спокойна да го остави сам с хората тук, макар че децата недоволствуваха, че го взема. По-нататък, когато всички станат по-близки с животните, можеше да е различно.

Джондалар беше в полето с конете и двама мъже. Айла отиде да му каже къде отива. Вълчо изтича напред и всички се загледаха, когато той и Уини си потъркаха носовете за поздрав. После вълкът игриво размаха опашка и лавна към младото конче. Рейсър вдигна глава и удари с копито земята в отговор на закачката. После кобилата отиде при Айла и сложи глава на рамото й. Жената обгърна шията й и двете се наклониха една към друга в привична поза на успокоение и доверие. Рейсър пристъпи към тях и зарови муцуна между двете. Айла обгърна и него, понеже усети, че те всички заедно се радваха един на друг, заедно сред толкова много непознати наоколо.

— Да ви представя Айла — каза Джондалар.

Тя се обърна към двамата мъже. Единият беше висок почти колкото Джондалар, а другият — по-нисък и по-стар, но приликата помежду им беше очевидна. По-ниският пристъпи пръв с протегнати ръце.

— Айла от Мамутои, това е Карлоно, водачът на Рамудои от Шарамудои.

— В името на Мудо, Майката на Всички на сушата и във водата, бъди добре дошла, Айла от Мамутои — каза Карлоно, като пое двете й ръце. Той говореше Мамутои по-добре дори от Доландо — беше ходил няколко пъти до устието на Голяма Майка Река, за да търгува, а се беше обучавал и при Толи.

— В името на Мут, благодаря ти за посрещането, Карлоно от Шарамудои — отговори тя.

— Трябва скоро да дойдеш и при нас долу — каза Карлоно, като си мислеше: „Колко странен е нейният акцент. Слушал съм говора на много хора, но не мисля, че съм чувал точно такъв.“ — Джондалар ми каза, че ти е обещал да те повози на истинска лодка, а не като онези огромните от Мамутои.

— Ще ми бъде приятно — каза Айла с лъчезарна усмивка.

Карлоно си помисли, че Джондалар е довел една наистина красива жена. Тя му подхожда, реши той.

— Джондалар ми каза и за твоите лодки, и как ловите пъстърва — продължи Айла.

Двамата мъже се засмяха, като че ли тя беше казала шега, и погледнаха Джондалар, който също се усмихна, макар че леко се изчерви.

— Казвал ли ти е някога да е уловил и половин пъстърва? — попита високият млад мъж.

— Айла от Мамутои — намеси се Джондалар, — това е Маркено от Рамудои, синът на Карлоно и съпруг на Толи.

— Добре дошла, Айла от Мамутои — каза не толкова официално Маркено, понеже знаеше, че вече много пъти я бяха приветствували по ритуалния начин. — Запозна ли се с Толи? — Той владееше езика на съпругата си почти съвършено.

— Да, запознах се, също и с Шамио. Тя е прекрасно момиченце!

Маркено засия.

— И аз така мисля, макар че човек не трябва да говори така за момиче от собственото си селище. — После се обърна към младежа:

— Как е Рошарио, Дарво?

— Айла оправи ръката й. Тя е лечителка.

— Джондалар ни каза, че е наместила счупеното — каза Карлоно предпазливо. Искаше да изчака резултата от лечението.

Айла забеляза реакцията на водача на Рамудои, но си помисли, че е съвсем разбираема при дадените обстоятелства. Независимо колко обичаха Джондалар, в края на краищата тя им беше чужда.

— С Дарвало отиваме да съберем някои треви, които видях наоколо — каза тя. — Рошарио още спи, но искам да й приготвя едно питие, когато се събуди. При нея е Доландо. Не ми харесва блясъкът в очите на Рейсър, но с него ще се занимавам после — не искам сега да губя време. Може да го полеете малко със студена вода — каза тя. После, като се усмихна на всички, даде знак на Вълчо, кимна на Дарвало и тръгнаха към края на заливчето.

Гледката от пътеката към края на скалата беше за нея не по-малко пленителна, отколкото първия път. Като погледна надолу, дъхът й отново секна. Остави Дарвало да води и се почувствува доволна от това, когато той й показа една известна за него пукнатина. Вълкът с любопитство изследваше местността около пътеката за различните й миризми. На няколко пъти изчезваше и се появяваше, като с това стряскаше младежа, но после и той свикна.

Голямата липа издаде присъствието си много преди да я видят — със силния си аромат, напомнящ мед, и жуженето на голям рояк пчели. Дървото се появи пред тях след един завой на пътеката — цветовете му бяха малки, златистозелени, сред разкошни листа.

— Защо тези цветове да са толкова полезни за Рош? — попита Дарвало. — Хората винаги пият липов чай.

— Има хубав вкус, нали? Но и помага. Ако си разстроен или неспокоен, или дори ядосан, действува успокоително; ако си уморен, ободрява и повдига духа. Може да премахне главоболието или да успокои стомаха. Рошарио ще страда от всички тези неща като последица от упояващото питие, което й дадох.

— Не съм предполагал, че може да помогне за всичко това — каза младежът, гледайки внушителното дърво с гладка тъмнокафява кора, впечатлен, че нещо толкова обикновено може да има такива неподозирани качества.

— Има и друго дърво, което искам да открия, Дарвало, но не зная името му на Мамутои. То е малко, понякога е като храст. Има бодли и листата му са като ръка с пръсти. В ранно лято цветовете му са бели, на снопчета, а по това време стават кръгли червени плодове.

— Да не би да е розов храст?

— Не, но си близо до отговора. Това, което ми трябва, е по-голямо от розов храст, но цветовете му са по-дребни и листата му са различни.

Дарвало се замисли, после се усмихна.

— Мисля, че зная за кое говориш — има едно наблизо. През пролетта късаме пъпките му и ги ядем.

— Като че ли е то. Ще ме заведеш ли?

Вълчо се бе отдалечил и Айла му свирна. Той се появи почти веднага, като я гледаше с очакване. Тя му даде знак да я следва. Повървяха малко и стигнаха до един глог.

— Точно това търся, Дарвало — каза Айла, — но не бях сигурна дали описанието ми е съвсем точно.

— А какво прави то? — попита той, докато беряха плодове и листа.

— Действува добре на сърцето — стимулира го и го укрепва, стабилизира биенето му. Но е за хора със здраво сърце — слабо е за такива с болно сърце — каза Айла, като се опитваше да намери думи, за да обясни на младежа това, което тя самата знаеше от опит и наблюдения. От Иза се беше учила по един начин и език, които бяха трудни за превод. — Добре е също да се смесва с други лекарства. Подсилва действието им.

Дарвало започваше да мисли, че е много приятно да се събират билки с Айла. Тя знае всякакви неща, които никой друг не знае, и изобщо не й беше неприятно да ги разказва. На връщане тя спря до един сух слънчев бряг и откъсна няколко лилави цвята исоп с приятен аромат.

— А това за какво е? — попита той.

— Прочиства гърдите, помага на дишането. А това — показа му няколко меки листенца от растението миши уши наблизо — действува стимулиращо на всичко. По-силно е, но не е толкова приятно на вкус, затова от него ще взема малко. Искам да й дам да пие нещо приятно, което да й избистри съзнанието.

По пътя Айла се спря още веднъж да откъсне няколко листа шибой. Дарвало очакваше да чуе за други лечебни качества, но отговорът този път беше:

— Просто миришат приятно и леко сладникаво. От тях ще направя чай, а няколко ще сложа във вода до леглото й, за да й е

хубаво. Жените обичат красиви неща с приятен аромат, особено когато са болни, Дарвало.

Той си помисли, че също обича красиви неща с приятен аромат, като Айла. Харесваше му начина, по който го наричаше — Дарвало, а не Дарво като всички останали. Не че се дразнеше, когато Джондалар и Доландо се обръщаха така към него, но му се нравеше, че тя използува името му на голям човек. Гласът й също му звучеше приятно, дори когато произнасяше малко смешно някои думи. Това само привличаше вниманието към казаното от нея.

Имаше време, когато най-много от всичко му се искаше Джондалар да заживее с майка му и да остане при Шарамудои. Мъжът на майка му беше починал, когато Дарвало беше малък, и оттогава с тях не беше живял мъж, докато не дойде този висок човек от Зеландонии. Джондалар се беше държал като със син на своето племе — дори беше започнал да го учи да обработва кремък — и Дарвало се почувствува наранен, когато той замина.

Беше се надявал той да се върне, но не му се струваше вероятно. Когато майка му замина с мъжа от Мамутои, Гулек, не беше сигурен, че мъжът Зеландонии ще остане, ако се върне. Но той си дойде, и то с друга жена, и нямаше значение, че неговата майка не е тук. Всички обичаха Джондалар, а особено след като Рошарио се нарани, говореха колко много се нуждаят от лечител. Беше сигурен, че Айла е добра лечителка. Защо ли не останат тук и двамата?

— Събуди се веднъж! — каза Доландо в мига, в който Айла влезе в жилището. — Поне така ми се струва. Може пък само да се стреснала в съня си. После се успокои и сега пак спи.

Мъжът с облекчение посрещна завръщането й, макар че не искаше да го показва. За разлика от Талут, който беше открит и приятелски настроен и чието водачество беше основано на силата на характера му, желанието да слуша, да вижда различията и да търси компромиси… и достатъчно силния му глас, който привличаше вниманието на всички дори при разгорещени спорове, Доландо й напомняше повече за Брун. Беше по-резервиран и въпреки че беше добър и внимателен слушател, не обичаше да показва чувствата си. Но Айла вече се беше научила да разбира прикритостите на този мъж.

Вълчо влезе с нея и направо отиде в своя ъгъл, без да чака знак. Тя остави кошницата с билките, погледна Рошарио и каза на

разтревожения Доландо:

— Скоро ще се събуди, но ми трябва време да приготвя специалния чай.

Той беше усетил смесените аромати още при влизането на Айла, а димящата течност, от която тя поднесе и на двамата, имаше мирис на цветя.

— За какво е? — попита той.

— Приготвих го за Рошарио за ободряване след съня, но и ти можеш да пийнеш.

Той отпи малка глътка, като очакваше вкус на цветя, а изненадан усети сладост и богатство от различни видове аромати.

— Хубав е! Какво има вътре?

— Питай Дарвало. Ще му е драго той да ти обясни.

Мъжът кимна, разбрал подтекста на предложението.

— Трябва да му обръщам повече внимание. Но бях толкова разтревожен за Рошарио, че за друго не можех да мисля. Сигурен съм, че и той се е безпокоял.

Айла се усмихна. Беше започнала да проумява кои негови качества го бяха направили водач на тази група хора. Тя бе забелязала бързината на ума му и започваше все повече да го харесва. Рошарио издаде звук и двамата бързо се обърнаха към нея.

— Доландо? — повика го тя със слаб глас.

— Тук съм! — От нежността в гласа му в гърлото на Айла заседна буца. — Как се чувствуваш?

— Малко сънлива, а сънувах и много странен сън — отговори тя.

— Ето ти да пийнеш нещо. — Жената направи гримаса, като си спомни последното питие, което й бяха дали. — Този път е хубаво, ще ти хареса. Помириши само! — каза Айла и поднесе чашата към нея. Гримасата изчезна и Лечителката помогна на жената да доближи чашата до устните си.

— Хубаво е — каза Рошарио след няколко глътки, после продължи да пие. Накрая се отпусна назад в леглото със затворени очи. После бързо ги отвори: — Ръката ми! Как е ръката ми?

— Как я чувствуваш? — попита Айла.

— Малко ме боли, но не колкото преди и по различен начин — отговори тя. — Искам да погледна. — Изви се към ръката си, после се опита да седне.

— Ще ти помогна — подхвана я жената.

— Права е! Ръката ми изглежда както трябва! Ти си успяла! — ахна болната. После от очите й се затъркаляха сълзи и тя се отпусна отново в леглото. — Сега вече няма да бъда една безполезна стара жена.

— Може би няма да използуваш ръката си съвсем както преди — предупреди я Айла, но поне е наместена правилно и има надежда, че ще зарасне добре.

— Доландо, можеш ли да повярваш?! Сега всичко ще бъде наред! — изхлипа тя, но сълзите й бяха от радост и облекчение.

17

Внимателно — каза Айла, като помагаше на Рошарио да се изправи в леглото и да се опре на Джондалар и Маркено от двете страни. — Шината ще държи ръката ти неподвижна и близко до тялото.

— Сигурна ли си, че трябва да става толкова скоро? — попита Доландо намръщен.

— Аз съм сигурна — отговори му Рошарио. — Толкова дълго се залежах! Сега не искам да пропусна тържеството по случай завръщането на Джондалар.

— Засега ще трябва да не се преуморява, но може би ще й се отрази добре да поседи заедно с другите поне малко — беше отговорът на Айла. — Но не много! Почивката е най-доброто лечение.

— Само искам да видя хората радостни. Винаги, когато някой идва да ме види, изглеждат толкова натъжени от състоянието ми! Искам да знаят, че ще се оправя — говореше Рошарио, докато се изправяше.

— Дръжте я стабилно, внимавайте с шината — каза Айла. Рошарио сложи здравата си ръка през врата на Джондалар.

— Добре, сега двамата заедно, вдигайте я!

Двамата мъже се изправиха, като държаха жената помежду си. Бяха почти еднакво високи и не им беше трудно да я носят. Джондалар беше доста мускулест, но и Маркено изглеждаше силен младеж. Фигурата му беше малко слабовата, но лъжеше — от гребането на лодки и прехвърлянето на големи пъстърви неговите мускули бяха станали силни и вършеха добра работа.

— Как се чувствуваш? — попита Айла.

— В небесата! — усмихна се Рошарио на двамата мъже.

— Гледката оттук е съвсем различна.

— Е, готова ли си?

— Как изглеждам, Айла?

— Толи добре се постара над косата ти; мисля, че изглеждаш добре.

— От къпането се чувствувам още по-добре — благодаря и на двете. Преди изобщо не изпитвах желание да се мия или реша. А сега — това значи, че оздравявам.

— За това има роля и лекарството против болки, което ти дадох. Но трябва веднага да ми кажеш, ако болката ти се усили. Не проявявай смелост в това отношение. А също и когато се умориш — посъветва я Айла.

— Да, добре. Готова съм вече.

— Хей, вижте кой идва! Това е Рошарио! Значи е по-добре! — чуха се гласове отвън при излизането на Рошарио.

— Сложете я да седне там. Направила съм й място — каза Толи.

Някога, преди много време, голямо парче пясъчник се беше отчупило и се беше търколило близо до мястото за събирания. Жената беше подпряла на него една пейка, покрита с кожи.

— Удобно ли ти е така? — попита Маркено.

— Да, да, добре ми е — отвърна Рошарио. Тя не беше свикнала много да й се обръща внимание.

Вълкът ги беше последвал и веднага щом тя седна, той си намери удобно място и легна до нея. Рошарио се изненада, но когато видя погледа му и как гледа всички приближаващи се, усети, че той смята да я пази.

— Айла, защо този вълк се върти около Рошарио? По-добре му кажи да се махне — каза Доландо, чудейки се какво може да иска вълк от една толкова слаба и немощна жена. Знаеше, че глутниците често преследват старите, болни вълци.

— Не, не го пъдете — каза Рошарио и със здравата си ръка го потупа по главата. — Едва ли иска да ми стори нещо лошо, Доландо. Мисля, че просто ме пази.

— И аз така смятам, Рошарио — каза Айла. — В Лъвския Бивак имаше едно момче, слабо, болнаво, и Вълчо много се грижеше за него и го закриляше. Сигурно усеща, че си слаба, и затова стои до теб.

— Не се ли казваше Ридаг? — обади се Толи. — Момчето, което Нези осинови, дето… — тя млъкна за миг, като си спомни силните и необосновани вълнения на Доландо — беше отвън?

Айла разбра колебанието й и осъзна, че не е казала точно това, което отначало е имала намерение. Чудеше се защо.

— То още ли е при тях? — запита Толи, чувствувайки се неловко.

— Не — отговори Айла. — Той умря още в началото на сезона, на Лятната Среща. — Смъртта на Ридаг я беше разстроила и натъжила. Сега това отново се усети.

Толи искаше да задава още въпроси, но не беше моментът да пита точно за момчето.

— Няма ли гладни тук? Хайде да хапнем — каза тя.

Когато всички се нахраниха до насита, включително и Рошарио, която хапна малко, хората се събраха около огъня с чаши чай или слабо ферментирало вино от глухарчета. Дойде времето за разкази за минали събития, приключения и особено да научат повече за пристигналите и техните необичайни спътници.

Всички от Шарамудои бяха тук, с изключение на Шамудои — онези, които живееха по височините по това време на годината, и техните живеещи около реката роднини — Рамудои. През по-топлите сезони Речните хора живееха върху плаващи докове, но през зимата се установяваха на една висока тераса в жилища, церемониално свързани по сребрена линия. Съчетаните по двойки се считаха тясно свързани като заедно живеещи мъж и жена, а децата и на двата вида двойки се смятаха за техни потомци.

Това беше най-необичайният начин на свързване, познат на Джондалар, но за тях беше удачен заради роднинската им връзка и неповторимите взаимоотношения, основани на взаимна полезност. Между двете общности съществуваха много житейски и ритуални връзки, но най-вече Шамудои доставяха продукти, получени от земята, и сигурен подслон при лошо време, докато Рамудои даваха речни продукти и бяха опитни в превозването по вода.

Шарамудои приемаха Джондалар за роднина, но той им беше такъв само чрез своя брат. Когато Тонолан се влюби в жена от Шамудои, той избра да стане един от тях. Джондалар поживя достатъчно дълго при тях, за да се почувствува като член на семейството. Беше научил и приел техните обичаи, но досега не беше преминавал ритуала на свързване. В сърцето си той не можеше да се откаже от своя народ, нито да вземе окончателно решение да се пресели при тях завинаги. Въпреки че брат му стана Шарамудои,

Джондалар си оставаше Зеландонии. Вечерните разговори започнаха естествено с разговор за брат му.

— Какво стана, след като заминахте оттук с Тонолан? — попита Маркено.

Колкото и болезнено да беше да говори за брат си, Джондалар смяташе, че той има право да знае. Маркено и Толи бяха свързани с Тонолан и Джетамио; Маркено също му беше близък роднина. Той разказа накратко как бяха пътували надолу по реката с лодката, дадена им от Карлоно, къде се бяха отбивали, срещата им с Бреки, водачката на Мамутоите от Върбовия Бивак.

— Ние имаме роднинска връзка с нея! — обади се Толи.

— Разбрах това по-късно, когато живяхме в Лъвския Бивак, но тя ни посрещна много любезно още преди да знае, че сме роднини — каза Джондалар. — Това подтикна Тонолан към решението да отиде на север и да посети и други биваци на Мамутои. Искаше да ходи с тях на лов за мамути. Опитах се да го отклоня, да го убедя да се върне с мен. Бяхме стигнали края на Голямата Майка Река — там, докъдето той винаги е искал да стигне. — Високият мъж затвори очи, поклати глава като в отрицание на факта, после се сви. Хората наоколо чакаха, съпричастни към неговата болка.

— Но не беше заради Мамутои. Това беше само обяснение. Той просто искаше да настигне Джетамио. Искаше да я последва в другия свят. Каза, че ще пътува, докато Майката го вземе. Говореше, че е готов, и толкова силно го искаше, че използуваше всеки удобен случай. Ето, затова умря. А и аз не обърнах достатъчно внимание. Глупаво беше да го следвам, когато тръгна след лъвицата, която откраднa кила. Ако не беше Айла, и аз щях да умра с него.

Последната забележка на Джондалар събуди любопитството на мнозина, но никой не искаше да задава въпроси, които биха усилили мъката му. Най-после Толи проговори:

— А как срещна Айла? Близо до Лъвския Бивак ли?

Джондалар погледна към Толи, после към Айла. Беше говорил на Шарамудои и не беше сигурен дали тя е разбрала всичко. Искаше му се тя да знаеше по-добре езика, за да може тя да разкаже какво беше преживял. Нямаше да е лесно да обяснява, и то убедително. Колкото повече време минаваше, толкова по-нереално изглеждаше случилото

се, дори на самия него, но когато Айла го разказваше, като че ли по-лесно се възприемаше.

— Не. Тогава не знаех за Лъвския Бивак. Айла живееше сама в една долина на няколко дни път от Лъвския Бивак.

— Сама? — учуди се Рошарио.

— Е, не съвсем сама. В малката си пещера имаше за компания две животни.

— Искаш да кажеш още един вълк като този? — Посочи жената към животното до себе си.

— Не, тогава Вълчо го нямаше. Тя го прибра, когато живеехме в Лъвския Бивак. Тогава имаше Уини.

— Какво е Уини?

— Уини е кон.

— Кон? Значи е имала и кон?

— Да, този, който е ей там — каза Джондалар, като сочеше конете на поляната, очертаващи се на фона на червенеещото вечерно небе.

Очите на Рошарио се разшириха от изненада, а останалите се засмяха от това. Те всички вече бяха преодолели първия шок, но тя чак сега виждаше конете.

— Айла е живяла с два коня?

— Не съвсем. Бяха там, когато се роди жребчето. Преди това тя живееше само с Уини и… пещерния лъв — довърши Джондалар, почти останал без дъх.

— И кое? — Рошарио премина на своя далеч не съвършен език Мамутои. — Айла, ти ни кажи. Джондалар май нещо се обърква. А може би по-добре Толи да ни превежда.

Айла беше уловила фрази и откъслеци от разговора, но погледна Джондалар да й обясни. Той изглеждаше съвсем спокоен.

— Боя се, че не съм се изразил ясно, Айла. Рошарио иска да го чуе от теб. Защо не им разкажеш за живота си в долината с Уини и Бебчо и как ме откри.

— Това е дълга история — каза тя с въздишка. Хората се отпуснаха назад с усмивка. Точно това искаха да чуят — една дълга, интересна история. Отпи от чая си и помисли как да започне.

— Вече казах на Толи, че не знам от кой народ съм. Моят народ загина при земетресение, когато бях малка. Намериха ме и ме

отгледаха хората в Клана. Иза, жената, която ме намери, беше лечителна и започна да ме учи да лекувам още много отрано.

Е, това обяснява откъде младата жена има тези способности, помисли си Доландо, докато Толи превеждаше. После Айла продължи разказа си.

— Живеех с Иза и нейния брат Креб. Мъжът на Иза беше починал при същото земетресение. Креб беше от селището и й помагаше да ме гледа. Тя умря преди няколко години, но преди това ми каза, че трябва да замина и да търся своя народ. Аз не тръгнах, не можех да замина… — Айла се поколеба, като се опитваше да прецени колко да каже — … точно тогава не можех, но после… Креб умря… и трябваше да замина.

Замълча и отпи от чая си, докато Толи предаваше казаното от нея с малки затруднения при странните имена. Разказът беше пробудил у Айла тъжните спомени за миналото и й беше необходимо време да се поуспокои.

— Опитах се да намеря своя народ, както ми беше заръчала Иза — продължи след малко, — но не знаех къде да търся. От ранна пролет до късна есен обикалях, но не намирах никого. Започнах да се чудя дали някога ще успея, а и бях започнала да се уморявам от търсенето. И тогава пристигнах в една малка зелена долина сред сухите степи, с поточе през нея, дори с една хубава малка пещера. Имаше всичко необходимо… с изключение на хора. Не знаех дали ще намеря някого, но бях сигурна, че зимата ще дойде, а ако не съм готова за нея, ще умра. Затова реших да остана в долината до следващата пролет.

Хората силно се бяха вживели в историята и се обаждаха, одобряваха решението й, кимаха в съгласие. Айла обясни как уловила в яма-капан един кон, открила, че е съвсем млада кобила, и видяла глутница хиени, вървящи след нея.

— Не можах да се въздържа — каза Айла. — Тя беше просто бебе и съвсем безпомощна. Прогоних хиените и я отведох в моята пещера. И съм доволна, че постъпих така. Тя споделяше с мен самотата ми и я правеше по-поносима. Стана ми приятелка.

Жените поне можеха да разберат какво значи да намериш безпомощно бебе, дори и да е конче. Обяснението на Айла изглеждаше съвсем разумно, макар и никой досега да не беше чувал за осиновяване на конче. Но не само жените бяха трогнати. Джондалар оглеждаше

хората. И жените, и мъжете бяха еднакво развълнувани — явно Айла беше станала добър разказвач. Дори той се трогна, независимо че знаеше историята. Гледаше я отблизо, като се опитваше да разбере откъде идва убедителността в разказа ѝ, и забеляза неуловимите, но красноречиви жестове и мимика.

Тя не ги правеше съзнателно, нито пък с някаква цел. Айла беше израснала в Клана, където беше обичайно хората да подкрепят с движения думите си, но когато тя включи и подражание на птичи гласове и конски звуци, слушателите ѝ бяха изненадани. Докато живееше сама в долината, тя беше слушала само звуците от птичия и животинския свят и несъзнателно ги имитираше, докато накрая се научи да ги възпроизвежда точно. След първата изненада тези безупречно издавани звуци в разказа оказаха още по-силен ефект.

С напредването на разказа, особено там, където тя обясняваше как е опитомявала и яздила кобилата, дори Толи едва удържаше нетърпението си да преведе бързо, за да чуе по-нататък. Младата жена говореше Мамутои много добре, макар и да не можеше да подражава цвиленето на коня или птичите чуруликания, но и не беше нужно. Хората разбираха смисъла още от Айла, отчасти поради близостта на езиците, отчасти понеже тя говореше много изразително. Те разбираха звуците, а преводът на Толи допълваше пропуснатия смисъл.

Айла също се вслушваше в думите на Толи, но по съвсем друга причина. Джондалар с възхищение беше наблюдавал способността ѝ бързо да научава нови езици — за него това беше необяснимо. Не можеше да знае, че това се дължи на неповторимо стечение на обстоятелства. Тя беше расла сред хора, които се учеха от спомените на своите деди, залагани от раждането им в големия им ум като някакъв еволюирал и съзнателен инстинкт, а момичето от Другите, за да може да съществува сред тях, трябваше да развие свой собствен механизъм и качества на паметта. Тя се беше упражнявала да запомня бързо, за да не бъде смятана за глупава от жителите на Клана.

Преди да я осиновят, тя беше нормално, бъбриво момиченце и макар че повечето езикови форми се бяха сменили с нови за нея в Клана, тя имаше основа. А необходимостта ѝ да усвои и друга реч, за да може да контактува с Джондалар, бяха увеличили още повече естествената ѝ способност. Веднъж започнал, процесът на развитие на това умение беше продължил, когато отиде да живее в Лъвския Бивак

и трябваше да учи още един нов език. Думи запомняше от едно чуване, а малко повече време й беше нужно за синтаксиса и езиковите структури. Но езикът на Шарамудои беше близък до мамутои по структура, а и много думи си приличаха. Айла слушаше внимателно превода на Толи, понеже като знаеше и смисъла, много по-лесно учеше езика им.

Колкото и да беше замайваща историята за кончето, когато стигна до намирането на раненото лъвче, дори Толи спря да превежда, за да задава въпроси. Приемливо беше, че самотата може да принуди някого да живее с кон, но чак пък с огромно хищно животно? Един зрял мъжки лъв би могъл да достигне на големина малък степен кон, но беше по-тежък. Толи искаше да разбере как изобщо й е минала мисълта да прибере такова животно в пещерата си.

— Тогава той не беше толкова голям, дори беше по-малък от вълк, и беше бебе, а и ранен…

Макар че Айла имаше предвид по-малко животно, всички гледаха към вълка зад Рошарио. Вълчо беше от северна порода, и то едър за вида си. Никой от тях не беше виждал по-голям вълк в живота си. Почти никой не можеше да преглътне мисълта да прибере малък лъв с такива размери.

— Думата, с която тя го наричаше, беше „бебе“; изобщо дори и когато порасна, го наричаше така. Той беше най-голямото Бебе, което някога съм виждал — добави Джондалар, с което предизвика смях.

Той също се усмихна, но после каза нещо отрезвяващо:

— Мислех, че е смешно, но по-късно, когато го видях за първи път, не беше така. Бебчо беше лъвът, който уби Тонолан и без малко да довърши и мен. — Доландо погледна подозрително Вълчо, който стоеше до жена му. — Но какво друго може да се очаква, когато влезеш в бърлогата на лъва? Бяхме видели лъвицата да излиза, а не знаехме, че Бебчо е вътре — глупаво беше да влизаме. Както после се разбра, за мен е било щастие, че лъвът се оказа точно той.

— Какво искаш да кажеш с това „щастие“? — запита Маркено.

— Бях раздран лошо и в безсъзнание, а Айла успя да го спре, преди да ме доубие.

Всички се обърнаха към жената.

— Как е могла тя да спре един пещерен лъв? — попита Толи.

— По същия начин, както заповядва на Уини и Вълчо. Каза му да спре, и той спря.

Хората клатеха невярващо глави.

— Откъде знаеш как е било, когато си бил в безсъзнание? — обади се някой.

Джондалар потърси с поглед говорещия. Беше един Речен човек, почти непознат.

— Защото я видях да го прави и друг път, Рондо. Бебчо дойде да я посети веднъж, докато аз се възстановявах. Знаеше, че съм чужд, а може би си спомняше, че Тонолан и аз бяхме влезли в бърлогата му. Както и да е, не му харесваше, че съм близо до пещерата на Айла, и веднага тръгна да ме напада. Но тя се изправи пред него и му каза да спре. И той спря. Беше почти смешно как се сви по средата на скока си, но аз бях твърде уплашен тогава.

— А къде е сега пещерният лъв? — попита Доландо, като гледаше вълка и се чудеше дали и лъвът е последвал Айла. Не гореше от желание да бъде посетен от пещерен лъв, независимо колко добре тя му заповядва.

— Той си уреди собствен живот — каза Айла. — Живя с мен, докато порасне. После, като някои деца, отиде да си намери жена и сега може би има няколко. Уини също ме беше оставила по едно време, но се върна — тогава беше бременна.

— А вълкът? Мислиш ли, че той ще те напусне някой ден? — попита Толи.

Айла въздъхна. Беше въпрос, по който избягваше да мисли. Винаги упорито го изхвърляше от ума си. Но веднъж изречен на глас, той чакаше своя отговор.

— Вълчо беше съвсем малък, когато го намерих, и смятам, че е израснал с убеждението, че хората от Лъвския Бивак са неговата глутница — каза тя. — Много вълци остават със своята глутница, но понякога има такива, които си отиват и стават единаци, докато си намерят друг единак — вълчица, с която да живеят. Така се раждат новите глутници. Вълчо още е млад. Изглежда малко по-стар, защото е едър. Но не искам да ме напусне.

Толи кимна.

— Напускането е трудно — и за този, който си заминава, и за тези, които остават. — Тя мислеше за своето трудно решение да

напусне народа си, за да живее с Маркено. — Зная какво е. Нали каза, че си напуснала хората, които са те отгледали? Как ги наричаше… Клана? Никога не съм чувала за тях. Къде живеят?

Айла погледна Джондалар. Той седеше съвсем неподвижен, напрегнат, със странно изражение на лицето. Беше много неспокоен за нещо и тя изведнъж се запита дали той още изпитва срам от нейния произход и от хората, които я бяха отгледали. Смяташе, че е преодолял тези чувства. Тя не се срамуваше от Клана. Въпреки Брод и неудобствата, които й беше причинил, те я бяха обичали, макар че беше различна от тях и тя също ги обичаше. Ядосана и със засегнато чувство на гордост, тя реши, че няма да се отрече от хората, които я бяха обичали.

— Живеят на полуострова в Беранско море — отговори Айла.

— Полуострова? Не знаех, че там живеят хора. Тази територия е плоска… — Толи спря. Не можеше да бъде!?

Не само тази жена беше направила връзката. Рошарио затаи дъх и напрегнато гледаше Доландо, за да види дали той е свързал нещата, като същевременно не искаше да се издаде, че е забелязала нещо необичайно. Странните имена, трудни за произнасяне — дали не бяха имена, дадени от нея на други животни? Но тя каза, че жената, която я е отгледала, я е учила да лекува. Коя жена би избрала да живее с тях, особено ако познава лечителството? Дали един шамуд би живял с плоскоглавци?

Айла отчиташе странните реакции на някои от хората, но когато погледна Доландо и видя как се е втренчил в нея, потръпна от страх. Като че ли не беше същият човек, владеещият се водач, който с такава нежност се грижеше за жена си. Не я гледаше с успокоение и благодарност, предизвикани от лечителските й способности, или дори с благосклонното приемане при първата им среща. Вместо това тя видя дълбоко прикрита болка и отчуждение; заплашителен силен гняв се появи в очите му, като че те гледаха през червената мъгла на яростта.

— Плоскоглавците! — избухна той. — Ти си живяла с тези отвратителни, развратни и кръвожадни животни! Бих ги избил до крак! А ти си живяла при тях. Как една почтена жена би могла да го направи?!

Юмруците му бяха стиснати, когато тръгна към нея. Джондалар и Маркено скочиха едновременно да го спрат. Вълчо стоеше пред

Рошарио с оголени зъби, от гърлото му излизаше дълбоко ръмжене. Шамио започна да плаче, Толи я вдигна и я притисна до себе си. При други обстоятелства тя не би се страхувала за дъщеря си близо до Доландо, но когато ставаше въпрос за плоскоглавците, той губеше разсъдъка си и в този момент явно беше обзет от безумна и неконтролируема ярост.

— Джондалар! Как смееш да водиш тук такава жена! — каза Доландо, опитвайки се да се освободи от здравата му хватка.

— Доландо! Какви ги говориш?! — намеси се Рошарио, като се опитваше да стане. — Тя ми помогна! Какво значение има къде е израснала! Тя ми помогна!

Хората, събрали се за посрещане на Джондалар, бяха смаяни, объркани, не знаеха какво да правят. Карлоно стана да помогне на Маркено и Джондалар да охладят своя водач.

Айла също се слиса. Силната реакция на Доландо беше съвсем неочаквана за нея. Почувствува се изгубена. Рошарио се опитваше да стане, да отблъсне настрани вълка, който отбранително стоеше пред нея, объркан както всички от суматохата, но решен да опази жената. Тя няма да може да стане, помисли си Айла, като се втурна към нея.

— Махни се от жена ми. Не искам до нея да се допира твоят порок. — Крещейки, Доландо се освободи от двамата мъже, които го дърпаха назад.

Айла спря. Макар че искаше да помогне на Рошарио, не трябваше да създава повече напрежение с Доландо. „Какво му става?“ — чудеше се тя. После забеляза, че Вълчо е готов за нападение и му даде сигнал да дойде при нея. Само това й липсваше сега — вълкът да направи нещо лошо на някого от тях. Вълчо очевидно се бореше със себе си. Искаше или да остане на поста си, или да се хвърли сред боричкащите се; но всичко беше толкова объркано. При втория сигнал към него Айла изсвири и това му повлия. Той дотича и застана до нея, готов да я брани.

Макар че Доландо говореше на Шарамудои, Айла разбираше, че крещи някакви неща за плоскоглавците и гневни думи за нея, но смисълът не й беше напълно ясен. Докато стоеше така с вълка, внезапно и нея самата я обзе гняв. Хората от Клана не бяха развратни и кръвожадни животни! Защо толкова го разярява дори мисълта за тях?

Рошарио беше станала и се опитваше да се приближи към борещите се мъже. Толи подаде Шамио на някого и се втурна да й помага.

— Доландо! Доландо, стига! — викаше Рошарио. Гласът й като че стигна до него — борбата поутихна, макар че тримата мъже още го държаха.

Той погледна гневно Джондалар.

— Защо я доведе?

— Доландо, какво ти става? Погледни ме! — това беше Рошарио. — Какво щеше да стане, ако не беше я довел? Айла не е убила Доралдо.

Той се обърна към нея и като че за пръв път видя слабата, разтревожена жена с ръка в шина. Силен спазъм го разтърси, после, като полят с вода, гневът му охладня.

— Рошарио, не трябва да ставаш — каза той и се опита да протегне ръка към нея, но усети, че го държат. — Можете вече да ме пуснете — каза на Джондалар със студен глас.

Мъжът Зеландонии охлаби хватката. Маркено и Карлоно изчакаха, докато се увериха, че повече няма да се бори с никого, после го пуснаха, но за всеки случай останаха наблизо.

— Доландо, нямаш основание да се гневиш на Джондалар — заговори Рошарио. — Той доведе Айла, защото аз имах нужда от нея. Всички сме разстроени, Доландо. Ела да седнем и им покажи, че вече си се успокоил.

Тя видя упоритостта в погледа му, но той тръгна с нея към пейката и седнаха. Една жена им донесе чай, после отиде при Айла, Джондалар, Карлоно и Маркено, където стоеше и Вълчо.

— Искате ли малко вино? — попита ги.

— Дали случайно не ти се намира малко от онова чудесно боровинково вино, Каролио?

Айла забеляза приликата между нея и Карлоно и Маркено.

— Новото вино още не е готово, но може да е останало малко от миналата година. И за теб, нали? — обърна се тя към Айла.

— Да, ако Джондалар иска, ще го опитам. Струва ми се, че не са ни запознали — добави Айла.

Не — каза жената, докато Джондалар скачаше, за да ги представи една на друга. — Няма нужда от официалности. Всички знаем коя си,

Айла. Аз съм Каролио, сестрата на този. — Посочи тя Карлоно.

— Виждам… приликата — каза Айла, като потърси думата, а Джондалар внезапно проумя, че тя говори Шарамудои. Погледна я с учудване. Как го научи толкова бързо?

— Надявам се, ще простиш на Доландо избухването — каза Каролио. — Неговият син, синът на Рошарио, беше убит от плоските глави и той ги мрази ужасно. Доралдо беше млад, малко по-голям от Дарво, с възвишен дух, в началото на хубавия си живот. За Доландо беше много тежко. И досега не може да го преживее.

Айла кимна, но се намръщи. Не беше обичайно за хората от Клана да убиват Другите. Какво ли направил този младеж? — чудеше се тя. Видя Рошарио да й маха. Макар че погледът на Доландо не беше поканващ, тя изтича при жената.

— Уморена ли си? — попита я. — Не е ли време да легнеш? Имаш ли болки?

— Малко, не, не много. Скоро ще отида да си легна. Но сега искам да ти се извиня. Имах син…

— Каролио ми каза. Каза, че е бил убит.

— Плоските глави… — измърмори с въздишка Доландо.

— Всички можем да си направим някои изводи — каза Рошарио. — Каза, че си живяла с… хора от полуострова? — Изведнъж настъпи пълна тишина.

— Да — отговори Айла. — После погледна Доландо. — Клана. Тези, които вие наричате плоскоглавците, така се наричат и те самите.

— Как така? Те не говорят — обади се една млада жена. Джондалар видя, че тя седи до Калоно — друг млад мъж, когото познаваше. Не можа да си спомни имената на двамата.

Айла чакаше да чуе неизречения коментар.

— Те не са животни. Хора са и говорят, но с малко думи. Езикът им съдържа повече знаци и жестове.

— Това ли правеше и ти? — запита Рошарио. — Преди да ме приспиш? Мислех, че танцуваш с ръце.

Айла се усмихна:

— Говорех със света на духовете, молех моя тотемен дух да ти помогне.

— Света на духовете? Говориш с ръце? Какви глупости! — Плю на земята Доландо.

— Доландо! — Протегна ръка към него Рошарио.

— Вярно е, Доландо — намеси се и Джондалар. — Даже и аз научих малко. Айла ни научи в Лъвския Бивак, за да можем да говорим с Ридаг. Всички се учудвахме, че може да се говори по такъв начин — дори без да казваш думите правилно. Това ги накара да разберат, че той не е животно.

— Имаш предвид момчето, което Нези е прибрала? — попита Толи.

— Момче? Говориш за онази отвратителна смес от духове, за която чухме, че някаква луда жена Мамутои я е прибрала?

Брадичката на Айла трепна. Сега тя започваше да се ядосва.

— Ридаг беше дете — каза тя. — Може да е имал някакъв примес в духа си, но как можеш да обвиняваш едно дете за такова нещо? Не той си е избрал да се роди така. Самият ти каза, че Майката избира духовете? И после той беше точно толкова дете на Майката, колкото и всеки друг. Какво право имаш да го наричаш отвратителен?

Айла гледаше упорито Доландо, а всички ги наблюдаваха отстрани, изненадани от отпора й и чудейки се как ще реагира Доландо. Той изглеждаше изненадан като другите.

— И Нези не е луда. Тя е една добра, мила, любвеобилна жена, която е приела дете сираче, без да я интересува кой какво ще каже — продължи Айла. — Беше като Иза, жената, която ме прие, когато нямах никого, и бях различна от Другите.

— Плоските глави убиха моя роден син — каза Доландо.

— Възможно е, но не е типичен случай. Кланът по-скоро отбягва Другите — такова е отношението им към хора като нас. — Айла замълча, после погледна мъжа, който все още таеше яда в себе си. — Трудно е да загубиш дете, Доландо, но нека да ти кажа за още един човек, който е загубил детето си. Една жена — срещнах я на събирането на клановете, нещо като Лятната Среща, но не е толкова често. Тя и още няколко жени били излезли да събират храна. Няколко мъже от Другите ги нападнали, един от тях я сграбчил, за да я накара да правят това, което вие наричате Удоволствие.

Чуха се въздишки сред хората. Айла говореше за нещо, което никога не се обсъждаше открито, макар че всички, освен най-младите знаеха за него. Някои майки усещаха, че трябва да отведат децата си

настрана, но не го направиха — никой не искаше да се отдалечи точно сега.

— Жените от Клана правят това, което искат мъжете — няма нужда някой да ги насилва, но този мъж не можел да чака. Той дори не я изчакал да остави бебето си. Сграбчил я толкова грубо, че детето паднало, а той дори не забелязал. Чак след това, когато й позволил да стане, тя видяла, че бебето е ударило главата си на един камък и вече е мъртво.

В очите на някои имаше сълзи. Джондалар проговори:

— Зная, че се случват такива неща. Чух за едни млади мъже, които живеят много на запад оттук и обичат да се забавляват с плоскоглавците, някои от тях си организират банди и изнасилват жени от Клана.

— И тук се случва понякога — вметна Калоно.

Жените го погледнаха, изненадани, че говори за това, а повечето мъже избягваха да го погледнат, с изключение на Рондо — той го гледаше, сякаш бе червей.

— Това винаги е Голямата тема за разговор на момчетата — каза Калоно, опитвайки се да се защити. — Някои от тях го правят вече, особено след като Дорал… — Той спря внезапна, огледа се, после заби поглед в земята — искаше му се изобщо да не беше проговарял.

Последвалата неловка тишина наруши Толи:

— Рошарио, изглеждаш много уморена. Дали не е време да си легнеш пак?

— Да, мисля, че ще е по-добре — отговори тя.

Джондалар и Маркено побързаха да й помогнат, а всички приеха това като знак да си тръгват. Никой не беше настроен да продължи разговора около огъня или за някакви игри тази вечер. Двамата млади мъже занесоха жената в жилището й, а Доландо като попарен вървеше зад тях.

— Толи, благодаря ти, но мисля, ме е по-добре тази нощ да съм близо до Рошарио — каза Айла. — Надявам се, че Доландо няма да се възпротиви. Много й се струпа и ще има тежка нощ. Всъщност и следващите няколко дни няма да й е лесно. Ръката й вече се подува и ще започне да я боли. Не съм убедена, че трябваше да става тази вечер, но толкова настоя, че не можех да я спра. Непрекъснато повтаряше, че е добре, но това беше от питието, което я приспа — то спира и силните

болки, а действието му не е преминало още. Дадох й и други неща да изпие, обаче всички те ще спрат да действуват през нощта и искам да бъда при нея.

Айла влезе в жилището, след като остана за малко при Уини да я погали и пореши на светлината на залеза. Това винаги я отпускаше, и когато бе разстроена, отиваше при кобилата. Джондалар постоя малко при нея, но усети, че иска да е сама, затова само потупа животното и ги остави.

— Дали Дарво да не остане при теб тази нощ? — попита той Маркено. — Може би ще спи по-добре. Тревожи се, когато тя не се чувствува добре.

— Разбира се — отвърна Маркено. — Ще отида да го повикам. Искаше ми се да накарам Доландо да постои с нас още малко, но знам, че няма да се съгласи, особено след тази вечер. Никой никога не му е разказвал подробно за смъртта на Доралдо.

— Може би е по-добре, че най-после истината излезе наяве. Сигурно сега ще може да я превъзмогне — обади се Толи. — Доландо хранеше упорита омраза към плоскоглавците много време. Изглеждаше безопасно, тъй като никой не се занимава много с тях — извини ме, Айла, но е така.

— Знам — кимна Айла.

— Рядко имаме контакт с тях. В повечето отношения той е добър водач — продължи Толи, — освен когато е нещо, свързано с плоските глави. Такава силна омраза винаги се отразява дълбоко. Но мисля, че най-зле се чувствува човекът, който мрази.

— Май е време вече да си почиваме — каза Маркено. — Сигурно си изтощена, Айла.

Джондалар, Маркено и Айла, с Вълчо по петите им, тръгнаха към жилището. Маркено подраска на входа и зачака. Вместо да пита кой е, Доландо се показа и отмести кожата от вратата, после ги загледа от сянката вътре.

— Доландо, мисля, че Рошарио ще има трудна нощ. Бих искала да съм около нея — каза му Айла.

Той погледна надолу, после към болната.

— Влез! — каза накрая.

— Искам да остана с Айла — каза Джондалар. Беше решил за нищо на света да не я оставя сама с мъжа, който беше я заплашил

гневно, дори и сега да се беше успокоил.

Доландо кимна и отстъпи назад.

— Аз дойдох да поканя Дарво при нас за тази нощ — обади се и Маркено.

Да, така ще е по-добре — отвърна Доландо. — Дарво, вземи си завивките и иди при Маркено.

Момчето стана, събра кожите и другите завивки и излезе. Айла видя, че е спокоен, но не щастлив.

Вълчо беше застанал в своя ъгъл веднага щом влязоха. Айла отиде да види Рошарио.

— Имаш ли лампа или факла, Доландо? Трябва ми малко светлина — каза тя.

— И още малко завивки — добави Джондалар. — Да поискам ли от Толи?

Доландо предпочиташе да е сам в тъмнина, но ако Рошарио се събудеше с болки, знаеше, че младата жена ще й помогне много повече от него. Той свали от една полица широка плоска купа, изчукана и оформена от пясъчник с помощта на друг камък.

— Завивките са там — посочи той на Джондалар. — Има мазнина за лампата в една кутия до вратата, но трябва да имам огън, за да я запаля.

— Аз ще запаля огън — каза Айла, само ми кажи къде има прахан и трески.

Той й ги даде заедно с една обла пръчка с катран в единия край и тънко парче дърво с няколко обгорели дупки по него. Но вместо да ги използува, тя взе кесията, която висеше на колана й, и извади два камъка. Доландо гледаше с любопитство как тя прави малка купчинка от сухите трески и удря камъните един в друг под нея. За негова изненада от камъните изскочи силна искра и когато попадна върху праханта, нагоре тръгна струйка тънък дим. Тя се наведе и духна, праханта се запали с пламък.

— Как го направи? — запита Доландо изненадано и с малко страх. Всичко чудновато и непознато го караше изпитва страх. Нямат ли край чудесата при тази жена-шамуд?

— Това е от кремъка — каза Айла, докато добавяше пръчки, за да задържи огъня, а после и по-големи парчета дърво.

— Айла ги е открила, когато е живяла в долината — обясни Джондалар. — Там ги имаше на една скала; аз взех няколко в запас. Утре ще ти покажа как става. Може и тук да ги има. Както видя, с тях е по-бързо.

— Къде, казваш, има мас? — попита Айла.

— В една кутия. Аз ще донеса. И фитилите са там — каза Доландо.

След като запалиха и лампата, тя постави в огъня камъните за готвене и провери колко вода има в големия съд. Тръгна да донесе още, но Доландо отиде вместо нея. Докато той се върне, Айла и Джондалар приготвиха леглата си. Малко след като Доландо се върна, тя даде на всички по чаша чай.

Седяха и го пиеха мълчаливо. За Доландо това беше отмора. Боеше се да не го накарат да разговаря, защото нямаше такова настроение. За Айла въпросът не беше на настроение — тя просто не знаеше какво да говори. Беше дошла заради Рошарио, макар че би предпочела да е някъде другаде. Перспективата да прекара нощта в жилището на човек, който беше избухнал гневно срещу нея, никак не беше приятна, и изпитваше благодарност към Джондалар, задето реши да остане с нея. Джондалар също беше загубил дар слово и чакаше някой друг да заговори. Но това не стана и тримата усещаха, че най-подходяща е тишината.

Тъкмо допиваха чая, когато Рошарио започна да стене и да се мята. Айла взе лампата и отиде при нея. Ръката на жената беше подута и топла при допир дори през превръзките. От светлината и докосването ѝ жената се събуди. Очите ѝ, замъглени от болка, се спряха върху лечителката; опита се да се усмихне.

— Хубаво е, че се събуди — каза Айла. — Трябва да махна шината, за да отпусна превръзката. Ще направя нова лапа, но преди това ще ти дам нещо за болката. Ще почакаш ли за миг?

— Да, прави каквото трябва. Доландо ще стои до мен да ми говори — каза Рошарио, като погледна през рамото на Айла кой още е тук. — Джондалар, няма ли да ѝ помогнеш?

Той кимна. Ясно беше, че тя иска да говори нещо с Доландо. Отиде да донесе дърва, после още вода, също и големи камъни за затопляне на отварата, защото единият се беше спукал в огъня. Докато гледаше как Айла приготвя лековете, чуваше тихите гласове в дъното

на жилището. Когато Айла приключи с необходимите за Рошарио процедури и я настани удобно, всички с готовност заспаха — бяха доста уморени.

Сутринта Айла се събуди от смеха на дете и влажния нос на Вълчо. Отвори очи и вълкът й посочи с поглед към вратата, откъдето идваха звуците, после леко изскимтя.

— Искаш да излезеш да играеш с децата, нали? — заговори му тя. Той пак изскимтя.

Седна в леглото, отметна завивките и се огледа. До нея спеше Джондалар. Тя се протегна, разтърка очи и погледна към Рошарио — жената още спеше. Бе изкарала много безсънни нощи. Доландо, завит в кожите, също спеше до нея. И той беше прекарал дълго в безсъние.

Когато Айла стана, Вълчо се стрелна към входа и застана да я чака там; цялото му тяло трептеше в очакване. Тя излезе първа, а него остави за малко вътре — не искаше някой да се уплаши. Видя децата пред жилището и няколко жени, които се къпеха в езерото. Шамио веднага се озърна за вълка и го повика:

— Хайде, Вълчо. И ти трябва да се изкъпеш.

Той изскимтя и погледна към Айла.

— Някой ще има ли нещо против Вълчо да влезе във водата, Толи? Шамио иска да си играят.

— Аз тъкмо излизах — отговори младата жена, — но нека те да останат, ако другите са съгласни.

Тъй като никой не се възпротиви, Айла даде сигнал на Вълчо. Той се хвърли с плясък във водата близо до Шамио.

Една жена, идваща зад Толи, се усмихна и каза:

— Бих искала и моите деца да са послушни като него. Как го постигаш?

— Иска се много време. Трябва да му се отдели доста внимание, упражнения, да го караш да повтаря много пъти, понякога е трудно да те разбере веднага, но след като веднъж е научил нещо, никога не го забравя. Наистина е много умен — отговори Айла. — Учех го ежедневно, докато пътувахме.

— Звучи като за възпитаване на деца — каза Толи. Но защо вълк? Не съм чувала, че те се поддават на възпитание, защо тогава си се старала да го правиш с него?

— Защото зная, че може да изглежда страшен на хора, които не го познават, а не исках да им направи нещо лошо. — Като гледаше как Толи излиза от езерото и се изтрива, Айла разбра, че е бременна. Все още не беше в напреднала бременност, но дрехите скриваха заоблеността, а сега беше съвсем очевидно. — Иска ми се и аз да се изкъпя, но първо трябва да се изпишкам.

— Най-лесно е по тази пътека. Има малко катерене, но е по-близо, отколкото да заобикаляш до другата изкопана яма — посъветва я Толи.

Айла поиска да извика Вълчо, но после се отказа. Както винаги той беше вдигнал крака си в храстите — беше го научила да излиза от жилището, но не и да си търси специални места. Видя как децата си играят с него и знаеше, че той ще предпочете да остане при тях. Убедена беше, че всичко ще е наред, но не знаеше как ще се чувствуват майките.

— Можеш да го оставиш за малко, Айла. — Толи беше разбрала колебанието й. — Наблюдавах го как се отнася с децата — ти си права. Те ще се разочароват, ако го извикаш толкова скоро.

Айла се засмя.

— Благодаря ти. Бързо се връщам.

Тя тръгна по пряката пътека, която се спускаше по единия склон и после се катереше по другия. Когато се изкачи отсреща, видя, че от подходящи парчета от дървета бяха направени стъпала, подпрени с къси пънчета, за да не се търкалят, а наоколо бяха уплътнени с камъчета и замазани с глина.

Изкопаната яма и равната площ пред него бяха заобиколени с малка оградка от пънове, леко вкопани в стръмна част на склона.

Миризмата и жужащите мухи не оставяха съмнение за предназначението на мястото. Но слънцето през клоните и птичките с гласовете си караха човек да не бърза. Както беше клекнала, тя видя на камък отстрани особен вид мъх — оказа се много мек и добре попиваше. Като се изправи, забеляза, че всичко вече е попило в дъното на изкопаната яма.

Пътеката продължаваше надолу по хълма и Айла реши да види къде отива. Докато слизаше, всичко наоколо й напомняше местността около нейната пещера — очакваше да се изпречи пред нея. Накрая стигна до гъсти къпинови храсти с дълги бодливи разклонения,

натежали от гроздове зрели, сладки къпини. Започна да къса и да яде, като се чудеше какво ли е станало с набраните вчера. После се сети, че от тях имаше на празничната трапеза. Реши по-късно да дойде да набере още за Рошарио. Мина й мисълта, че най-добре е веднага да се връща — жената можеше да се събуди и да има нужда от помощ. Гората й се струваше толкова близка и позната, че Айла беше забравила за миг къде се намира. Катерейки се по хълмовете, беше се почувствувала отново малко момиченце, оправдаващо се, че търси билките, поръчани от Иза за изучаване.

Може би понеже й беше станало втора природа, или понеже винаги повече се оглеждаше за растения, които да й показват пътя, на връщане Айла внимателно запомняше растителността. Почти извика от вълнение, когато забеляза малките жълти лозички с тънки листа и цветове, увити около стъблата на други растения, мъртви и сухи, освежени от златните нишки на лозовите листа.

Ето! Това е златен конец, магическото растение на Иза, помисли си. Него трябва да слага в сутрешния си чай, за да няма отново бебе. А тук имаше много от него. А не знаеше дали ще й стигне до края на пътуването. Интересно, дали тук има корен от градински чай? Трябва да има. Реши да се върне да потърси.

Тя намери едно растение с големи широки листа в основата, направи от тях нещо като съд и в него набра колкото можа повече дребни растения, без да оголва стъблата им докрай. Иза преди много години я беше научила винаги да оставя по малко листа, от които да започне развитието следващата година.

На връщане мина за по-пряко през една гъста сенчеста горичка, за да потърси малко восъчни листа за очите на конете, макар че те бяха вече по-добре. Внимателно оглеждаше земята под дърветата. Всичко й беше съвсем познато и не очакваше изненади, но когато съзря един много специфичен вид растение, гърлото й се сви и я поби студена тръпка.

18

Айла се хвърли върху влажната земя и седна. Загледана в растенията, дишаше богатия горски въздух, а спомените преливаха. Дори в Клана не бяха известни тайните на този корен. Познаването им идваше по линията на Иза и само нейните потомци — или само обучаваните от нея — биваха запознавани със сложната му обработка за получаване на крайния резултат. Айла си спомни обясненията на Иза за необичайния начин на сушене, така че свойствата да се концентрират в корена на растението, и също, че те се засилваха при по-дълго съхранение, ако се държат на тъмно.

Макар че Иза много пъти внимателно й беше обяснявала как да направи отвара от сухите корени, тя нямаше право да я остави да го опита, преди да отидат на Събирането на Клана; не можеше да се използува без съответния ритуал, а той — наблягаше Иза — е прекалено свещен, за да бъде пренебрегнат. Ето защо Айла беше изпила само остатъка от питието, приготвено за мог-ърите — макар че на жените не беше разрешело да го пият — само за да не го изхвърли. Никога дотогава не беше мислила толкова ясно! Беше изпила най-различни отвари, някои замъглиха ума й, но това питие беше толкова мощно, че дори малкото погълнато количество й оказа много силен ефект.

Тя се поскита по тесните пътечки през дълбоките пещери и в момента, в който видя Креб и другите мог-ъри, вече не можеше да се върне, дори и да се беше опитала. Тогава се случи. По някакъв начин Креб усети, че тя е там, и я взе с тях назад при спомените. Ако не беше го направил, тя щеше винаги да си бъде обикновена и безполезна; но в онази нощ се случи нещо, което промени и него. Той вече никога не можа да бъде Мог-ърът, вече нямаше нагласа за това — до онзи последен път.

Тя носеше малко от този корен със себе си, когато напускаше Клана. Беше в лечителската й чанта, в свещената червена торбичка и Мамут стана много любопитен, когато му каза за корена. Но той

нямаше силата на Мог-ър или може би растението влияе различно върху Другите. И тя, и Мамут бяха изтеглени в черна пустота и почти не се върнаха оттам.

Тя седеше, взираше се в привидно безвредното растение, което можеше да бъде превърнато в нещо толкова мощно, и си спомняше своя опит. Внезапно я полази хладна тръпка и усети тъмна сянка от минаващия отгоре облак, а после не просто си спомняше, а наново изживяваше онова странно пътешествие с Мамут. Зелените гори се отдалечиха и изчезнаха, тя се беше върнала обратно в спомена за затъмнената землянка. В гърлото си усещаше хлад и растящата спора на древните праисторически гори. Усети, че с голяма скорост се движи към странни светове заедно с Мамут и почувствува ужаса на черната пустота.

После съвсем слабо, много отдалеч, тя чу гласа на Джондалар — пълен със страх и любов — да я вика, дърпаше рамото й, заедно с Мамут, с безграничната сила на своята любов и потребност от нея. След миг тя вече се върна, усещаше се изстинала до кости в топлината на лятното слънце.

— Джондалар ни върна обратно — каза тя на глас. Тогава не го знаеше. Когато отвори очи, беше видяла него, но после той се отстрани и Ранек беше този, който й подаде топло питие, за да се сгрее. Мамут й беше казал, че някой им е помогнал да се върнат. Тя не беше разбрала, че е Джондалар, но изведнъж го осъзна, почти като по предопределение да знае това!

Възрастният мъж й беше казал никога повече да не използува корена, но наред с предупреждението, беше я посъветвал ако случайно реши да го направи, винаги да има до себе си човек, който да я върне обратно. Беше й казал, че коренът е направо смъртоносен. Можеше да отнеме духа; тя можеше завинаги да се загуби в пустотата и да не може да се върне при Голямата Земя Майка. Тогава, разбира се, за нея бе без значение — тя нямаше повече корени. Бяха ги употребили всичките с Мамут. Но сега пред нея беше същото растение.

Това, че се намира пред нея, не е достатъчна причина да го вземе, мислеше си. Ако го остави, никога няма да се тревожи, че ще го използува пак и ще загуби духа си. Бяха й казали, че питието е забранено за нея. То беше за мог-ърите, които се занимаваха със света на духовете, а не за знахарки, които трябва само да им го приготвят;

обаче тя го беше пила вече два пъти. И освен това Брод я беше проклел — що се отнасяше до Клана, тя беше мъртва за тях. Тогава кой може да й забрани сега?

Айла дори не се запита защо го прави, когато взе един счупен клон, внимателно изкопа с него корените на няколко стръка, без да ги повреди. Тя беше един от малкото хора, които познаваха свойствата му и знаеха как да ги обработят. Не можеше да ги остави. Не че имаше намерение да ги използува. Тя държеше най-различни видове билки, които можеше някога да влязат в употреба, но точно това растение беше нещо различно. Другите имаха различни приложения, дори магическата златна нишка на Иза можеше да помогне при рани и ухапвания, ако се приложеше външно. Но това растение, доколкото й беше известно, нямаше друго приложение. Коренът беше магическият дух.

— А, ето те. Започнахме да се тревожим — извика Толи, като видя Айла по пътеката. — Джондалар каза, че ако не се върнеш скоро, ще изпрати Вълчо да те търси.

— Айла, защо се забави толкова? — попита Джондалар.

— Толи каза, че се връщаш веднага — без да се усети, той говореше на Зеландони, от което тя разбра, че е разтревожен.

— Пътеката продължаваше надолу и реших да видя къде отива. После намерих няколко растения, които ми трябват — показа тя събраните листа. — Тази местност много прилича на мястото, където израснах. Не съм виждала някои от тези растения, откакто тръгнах да пътувам.

— Какво толкова важно има сред тях, че трябваше точно сега да ги береш? Онова за какво служи? — попита Джондалар, като сочеше златната нишка.

Айла вече го познаваше достатъчно, за да прецени, че гневният му тон идва от неговата тревога, но въпросът я изненада.

— За… за ухапвания и ужилвания — отвърна тя смутена и объркана. Звучеше като лъжа; макар че казваше истината, тя не беше пълната.

Айла беше отгледана като жена от Клана, а жените в Клана не можеха да откажат да отговорят на пряк въпрос, особено зададен от мъж, но Иза много строго я беше предупредила да не казва на никого, и по-точно на мъж, каква е магическата сила на златния конец. Самата

Иза едва ли би могла да не отговори изчерпателно на въпроса на Джондалар, но нямаше и да й се наложи. Никой мъж от Клана нямаше право да пита една лечителка за нейните билки и треви.

Можеше да даде това лекарство, ако смяташе, че е подходящо. Иза й беше казала, че хората, особено мъжете, не бива да разберат, че тя знае как да победи най-силните духове и да предотврати бременност. Това тайно знание беше разрешено само на лечителките.

Внезапно една мисъл осени Айла. Ако то можеше да попречи на Нея да благослови една жена, тогава можеше ли магическото лекарство на Иза да бъде по-силно от Майката? Как е възможно това? Но щом Тя е създателка на всички растения на земята, значи е имала нещо предвид, за да го направи! Трябва да го е създала, за да помага на жените, когато е трудно или неудобно да бъдат бременни. Но тогава защо повечето жени не го знаят? А може би го знаеха. След като растеше толкова наблизо, сигурно жените Шарамудои го познаваха. Можеше да ги пита, но дали ще й кажат? А ако Майката го е предназначила за жените, няма ли да е по-правилно да им каже? В главата на Айла се блъскаха въпроси, но не намираше отговорите им.

— Защо пък сега трябва да събираш растения за ужилвания и ухапвания? — питаше Джондалар, а тревогата не изчезваше от очите му.

— Не исках да ви тревожа — усмихна се Айла, — просто околността тук ме кара да се чувствувам у дома, исках само да я поразгледам.

Той също се усмихна.

— И си намерила и малко къпини за закуска, нали? Сега знам защо се забави. — Беше забелязал смущението й, но остана доволен, защото си мислеше, че е разбрал причината за забавянето й.

— Ами, да… хапнах малко. Може после да отидем да наберем за всички. Сега са толкова зрели и хубави. Има и други неща, които искам да видя.

— Имам чувството, че щом си тук, ще оберем всички къпини, Айла — каза Джондалар, докато целуваше лилаво оцветените й устни.

Той беше така успокоен, че тя е добре, и толкова доволен от себе си, като мислеше, че я е заловил в нейната слабост към сладки дребни плодове, че тя можа само да му се усмихне и да го остави да мисли, каквото иска. Тя наистина обичаше сладки плодове, но истинската й

слабост беше той, и внезапно я изпълни такава топла любов към него, че й се прииска да го прегръща, да го докосва, да му даде Удоволствие и да вземе от него. Очите й издаваха всичките й чувства; неговите прекрасни сини очи им отвърнаха, но с малко повече сдържаност. Тя усети бодване дълбоко в себе си и реши, че трябва да се вземе в ръце.

— Как е Рошарио? — попита. — Събуди ли се вече?

— Да, и казва, че е гладна. Каролио дойде от пристана и ни готви нещо, но решихме да изчакаме и ти да се върнеш.

— Ще отида да видя как е, а после искам малко да поплувам — каза Айла.

Когато стигна жилището, оттам излизаше Доландо, а след него Вълчо — хвърли се към нея, постави лапи на раменете й и я близна по лицето.

— Вълчо, слез долу! Ръцете ми са заети.

— Радва се, че те вижда — каза Доландо. Поколеба се, после добави: — И аз също. Рошарио има нужда от теб.

Посланието беше не любезност, а по-скоро, че той не би искал тя да страни от жена му заради неговото избухване. Тя го разбра още когато я прие в жилището вечерта, въпреки че той не беше го изрекъл.

— Имаш ли нужда от нещо? Какво да донеса? — попита той, като видя пълните й ръце.

— Искам да изсуша растенията. Ще ми е необходима една решетка. Мога да си направя, но ще ми трябват дърва и пръчки, и нещо за връзване.

— Май че имам нещо по-добро. Шамуд използуваше такива решетки да суши растенията и знам къде да ги намеря. Ще вземеш ли от неговите?

— Ще бъде чудесно, Доландо.

Той кимна и тръгна, а тя влезе. Усмихна се, като видя Рошарио седнала в леглото. Остави растенията и седна до нея.

— Не знаех, че Вълчо пак ще влезе. Нали не те притеснявал?

— Не, сигурна съм, че дойде да ме пази. Първия път влез през вратата — научил се е как — и веднага дойде до мен. Потупах го, а той отиде и застана в ъгъла си. Знае си мястото! — обясни Рошарио.

— Добре ли спа? — попита Айла, като опъна ръката на жената и я подпря по-удобно с кожите.

— По-добре, отколкото от падането досега. Особено след като си поговорихме с Доландо — каза тя. Погледна високата руса жена, чужденката, доведена от Джондалар, която беше поразбъркала живота им и беше предизвикала толкова много промени за кратко време. — Той всъщност не мислеше наистина това, което ти наговори, Айла, но беше разстроен. Живее със смъртта на Доралдо от години, без да може да се примири и да я забрави. Не знаеше всички обстоятелства от онази нощ. Сега се опитва да потисне многогодишната омраза към тези, за които е бил убеден, че са зли животни, да приеме всичко, свързано с тях, включително и теб.

— А ти, Рошарио? Бил е твой син.

— Аз също ги мразех, но тогава умря майката на Джетамио и ние я приехме при нас. Тя не го замести напълно, но беше зле, имаше нужда от много грижи, така че нямах време да се оттам на скръбта си. Чак когато я почувствувах като моя истинска дъщеря, тогава се поуспокоих. Доландо също заобича Джетамио, но за мъжете момчетата имат особено значение. Не можа да преодолее загубата на Доралдо точно във времето, когато беше достигнал зрялост и животът беше пред него. — В очите на Рошарио имаше сълзи. — Сега и Джетамио я няма. Дори изпитвах страх да приемем Дарвало — да не би и той да умре млад.

— Никога не е лесно да загубиш син… нито пък дъщеря — каза Айла.

Рошарио като че забеляза болка да припламва в очите на младата жена, но тя стана и отиде до огъня да приготвя отварите. Когато се върна със своите странни панички, Рошарио се замисли, че никога не беше виждала точно такива. По тях нямаше никакви орнаменти и украса, бяха гладки и чисти, а не както при Шарамудои целите изпъстрени с гравюри.

— Сега усещаш ли някаква болка? — попита Айла, докато й помагаше да легне.

— Малко, но не толкова, колкото преди — отговори тя, докато младата жена развиваше превръзките.

— Мисля, че отокът спада — каза Айла, като преглеждаше ръката. — Това е добър признак. Ще сложа пак шините, за да можеш да ставаш, ако поискаш. А лапата ще сложим довечера. Когато спре стичането, ще те превържа с брезова кора и ще я оставим, докато

оздравееш напълно. Поне една луна и половина — обясни тя, докато махаше кожата и оглеждаше разнасящите се белези от манипулациите.

— Брезова кора ли? — учуди се Рошарио.

— Когато се потопи в гореща вода, става мека и лесно й се придава форма, каквато е нужно. После изсъхва и се втвърдява, така че ще държи ръката ти стегната, за да остане права костта, дори и когато започнеш повече да се движиш.

— Искаш да кажеш, че ще мога да ходя и да правя нещо, вместо само да лежа? — Усмивката й беше доволна.

— Ще си служиш само едната си ръка, но няма причина да не стоиш на двата си крака. Всъщност болката те е задържала на легло.

Рошарио кимна.

— Така е.

— Има само едно нещо, което искам да опиташ, преди да върна превръзките. Раздвижи пръстите си — може и малко да боли.

Айла се опитваше да не издава загрижеността си. Ако нещо пречеше да се движат пръстите, значи Рошарио ще може само частично да си служи с ръката. И двете напрегнато гледаха ръката, и двете се усмихнаха облекчено, когато тя раздвижи първо единия, после и другите пръсти.

— Чудесно! — каза Айла. — Сега можеш ли да ги сгънеш?

— Разбира се, усещам ги — каза тя и ги сви.

— Много ли те боли, когато ги свиваш в юмрук?

— Е, боли, но не много.

— Много хубаво! А колко можеш да си движиш ръката? Можеш ли да я свиеш в китката?

Рошарио се намръщи от усилието и задиша през зъби, но сви китката напред.

— Достатъчно — каза й Айла.

И двете се обърнаха, когато Вълчо оповести идването на Джондалар с лай, подобен на покашляне, усмихнаха му се.

— Идвам да питам дали мога да направя нещо. Искате ли да помогна на Рошарио да излезе? — Погледна ръката, но бързо отклони поглед. Подутото нещо не му се видя окуражаващо.

— Засега няма нужда от нищо, но през следващите дни ще ми трябват широки парчета брезова кора. Ако видиш подходящо голямо

дърво, запомни го и ми го покажи. За да бъде ръката неподвижна, докато заздравява — говореше Айла, като слагаше обратно шините.

— Не си ми казвала за какво беше това движене на пръстите, Айла — какво означава? — попита Рошарио.

Тя се усмихна.

— Означава, че с добър късмет ще можеш да използуваш пълноценно ръката си отново, или поне почти.

— Това наистина е чудесна новина! — каза Доландо. Той беше чул последните думи на влизане в жилището; държеше решетка, а Дарвало я подкрепяше от другата страна. — Тази ще стане ли?

— Да, благодаря ти, че я внесе тук. Някои растения трябва да се сушат на сянка.

— Каролио казва, че закуската е готова — каза младежът. — Иска да знае навън ли ще се храним, понеже денят е много хубав.

— Аз бих искала — отговори Рошарио, като гледаше към Айла, — ако мислиш, че може.

— Нека само да стегна шината и после можеш да идеш навън, а Доландо ще ти помогне — каза тя. Усмивката на водача беше необятна! — И ако никой няма нещо против, аз бих поплувала преди закуска.

— Сигурен ли си, че това нещо е лодка? — питаше Маркено, докато помагаше на Джондалар да подпре кръглата стягаща рамка по дължина на стената до дългите пръти. — Как управляваш това корито?

— Не е лесно като на твоите лодки, но служи главно за прекосяване на реки, а греблата са достатъчни, за да се движиш напред. Разбира се, ние просто я закачаме за конете и оставяме тях да теглят — обясни той.

И двамата погледнаха към поляната, където Айла се занимаваше с Уини. Рейсър стоеше отстрани, малко преди това разресан от Джондалар — той беше забелязал, че оголените места отново се покриват с косми. Айла беше излекувала очите и на двата коня. Сега, далеч от мушички и други дразнители, те явно се чувствуваха по-спокойни.

— Най-изненадващи са конете — каза Маркено. — Никога не съм си представял, че ще искат да стоят при хора, а на тези двата даже им е приятно. Макар че, да си призная, отначало повече ме изненада вълкът.

— Сега повече си свикнал с Вълчо. — Айла го държеше около себе си, за да не уплашат хората повече от него, отколкото от конете.

Видяха Толи да отива при Айла, а Шамио и Вълчо тичаха след нея.

— Шамио просто е влюбена в него. Погледни я! Аз бих се страхувал, че ще я разкъса, а на нея не й минава през ум — играят си двамата.

— Конете също са игриви, а не можеш да си представиш пък какво е да яздиш жребеца. Искаш ли да опиташ? Макар че тук няма достатъчно място да потича на воля.

— О, Джондалар, стига ми, че се возя на лодки — каза Маркено. И добави при появата на един мъж на края на скалата: — Ето, Карлоно идва. Нека Айла се повози на лодка.

Приближиха се към конете, после застанаха на скалата и се загледаха надолу към Голямата Майка Река.

— Наистина ли мислиш, че тя трябва да слезе чак там? Изглежда малко страшничко. Дори за мен. От доста време не съм слизал.

— Каза, че искаш да я повозиш на истинска лодка, Джондалар — каза Маркено. — А може да иска да види и нашия пристан.

— Слизането до него не е толкова трудно — обади се Толи. — Има място за краката и въжета да се държи. Ще й покажа как.

— Няма нужда да слиза, ще я спуснем с един кош, както пуснахте мен първия път.

— Най-добре ще е така — каза Джондалар.

— Ела с мен долу да изпратим кошницата.

Докато ги слушаше, Айла гледаше надолу към реката и опасната пътека за слизане — пътеката, по която беше паднала Рошарио, макар че я познаваше добре. Видя въжетата с възли по тях, подсигурени с дървени подпори в пукнатините на скалата — започваха отгоре, оттам, където стояха сега. Част от стръмната пътека беше измита от течащия надолу поток.

Карлоно прекрачи с лекота, хвана едно от въжетата, а кракът му намери първото стъпало. Джондалар леко залитна, пое дъх дълбоко, после тръгна надолу след него малко по-бавно и по-внимателно. Маркено с Шамио на ръце вдигна едно навито въже, което беше закачено за скалата, и го хвърли надолу. Айла се чудеше какъв ли

материал използуваха за въжета — това бяха най-дебелите и най-тежките, които някога беше виждала.

След малко се показа Карлоно с края на хвърленото въже в ръце. Започна да го тегли нагоре и накрая му се показа голям, широк кош. Айла отиде да го погледне по-отблизо. Както въжетата, така и той беше много стабилен. Имаше плоско, оплетено дъно, подсилено и заздравено с дървени летви, а стените му бяха отвесни, като ограда. Беше елипсовиден и достатъчно голям в него да легне човек или средно голяма пъстърва. Най-голямата пъстърва по тези места — един от двата вида, които се въдеха в реката и нейните притоци — можеше да достигне до девет метра на дължина и тегло около хиляда и четиристотин килограма.

Кошницата се завързваше с две въжета, прекарани през четири халки от някаква нишка, по две на всяка дълга страна, и после кръстосани да минат през всички халки. Четирите края на въжетата се събираха накрая в голям тежък клуп отгоре, а въжето, което беше хвърлено преди малко, беше завързано в този клуп.

— Качвай се, Айла. Ние ще държим здраво и ще те спуснем долу — каза й Маркено и направи всички приготовления за спускането на кошницата.

Тя се поколеба и Толи й предложи:

— Ако предпочиташ да слизаш по пътеката, ще ти покажа как. Аз не обичам да се качвам в коша.

Айла погледна стръмнината. Никой от двата начина не беше особено привлекателен, но накрая реши:

— Този път ще опитам с коша.

Тя влезе в него, седна на дъното и се хвана за ръба — там, където мястото беше оцветено бяло.

— Готова ли си? — попита Карлоно.

Тя обърна само главата си и кимна.

— Спускай, Маркено!

Младият мъж започна да отпуска въжето там, където държеше, а Маркено направляваше коша с други въжета. Спускането беше бавно. Съоръжението им за транспортиране на доставките или на хора беше просто, но действуваше безотказно. Това зависеше от мускулната сила. Самият кош пък беше съвсем лек, така че дори само един човек можеше да издигне или спусне сравнително голям товар. Ако пък

хората бяха повече, можеха да се транспортират дори големи вещи и товари.

Когато премина над първия стръмен ръб на скалата, Айла затвори очи и се вкопчи в коша, а сърцето й биеше в ушите. Но после усети, че се спуска съвсем бавно, и отвори очи. Така можа да огледа чудото, разстлано под нея! Гледката отвисоко беше нещо неповторимо и може би това изживяване никога нямаше да се повтори.

Както висеше над огромната течаща река близо до стръмната стена на прохода, на Айла й се струваше, че се рее във въздуха. Скалата на отсрещния бряг на реката беше на малко повече от миля, но изглеждаше по-близо. Този участък от реката беше сравнително прав, без извивки, така че като погледна на изток и на запад, тя усети нейната мощ. Когато почти достигна пристана, тя погледна нагоре: видя малко бяло облаче на ръба на скалата и две фигури — едната съвсем малка — и вълка — които гледаха надолу към нея. Помаха им. После се приземи с лек удар, докато все още гледаше нагоре.

Видя усмихнатото лице на Джондалар и му каза:

— Беше изключително!

— Много е забавно, нали? — помогна й той да излезе.

Чакаше я тълпа хора, но по-интересна й беше околността.

Усети люлеещо движение под краката си, когато от коша стъпи на дървените дъски, и се досети, че са върху водата. Беше доста голям пристан — на него можеха да се поберат няколко малки жилища и да остане и свободно място.

Имаше и огън, запален върху пясъчник и обграден със скални камъни.

За плаващата конструкция бяха завързани няколко от интересните лодки, които беше гледала отгоре. Хората ги използуваха, за да слизат надолу по реката. Бяха различно големи и нямаше две с еднакъв размер; някои ставаха за един човек, други — за доста повече.

Айла се огледа и видя две големи лодки, които я стреснаха. Носовете им бяха изработени във формата на големи чудновати птици, по тях бяха очертани странни геометрични знаци — взети заедно, те изглеждаха като пера. Близо до ватерлинията бяха изрисувани още и много очи. Най-голямата лодка имаше платно. Тя обърна поглед към Джондалар да изрази учудването и възхищението си, но видя, че очите

му са затворени, а челото му сбръчкано от мъка, и се досети, че тази лодка сигурно има някаква връзка с брат му.

Нямаха време за размишления. Хората ги избутваха, нетърпеливи да покажат на посетителката своите необикновени лодки и опитност в плаването. Айла видя, че носят нещо като стълба за връзка между пристана и лодката. Побутнаха я нататък и тя се сети, че трябва да върви по нея. Повечето хора се изкачиха, като с лекота балансираха дори когато пристанът и лодката се заклащаха в различни посоки, но Айла беше благодарна за подадената ръка на Карлоно.

Седна между Маркено и Джондалар под платното на една дълга пейка. Другите хора седнаха на пейки пред и зад тях, а някои хванаха гребла с дълги дръжки. Преди да усети, те вече бяха хвърлили на брега въжетата, които досега държаха лодката, и бяха стигнали в средата на реката.

Каролио, сестрата на Карлоно, пееше на носа на лодката със силния си висок глас; мелодията беше ритмична и като че изтичаше и се разливаше от течащата мелодичност на Голямата Майка Река. Айла гледаше очарована гребците, учудена от координацията в движенията им, подчинена и на мелодията; беше поразена от това колко леко и гладко се плъзгат нагоре срещу течението.

При един завой на реката двете скални стени на прохода силно се сближаваха. Между тях, като че изригващ от дълбините на необятната река, силният шум на водата беше още по-голям. Айла усети, че въздухът е по-хладен и влажен и навлиза в ноздрите й с пълния мирис на реката, на зараждащия се и изгасващ в нея живот — така различен от острите сухи аромати на равнините.

Когато проходът отново се разшири, от двете страни се появиха и дървета.

— Тук става малко по-познато — каза Джондалар. — Там отпред не е ли мястото, където се строят лодки? Ще спрем ли там?

— Сега не. Ще отидем и ще обиколим „Половин Риба“.

— Какво е „Половин Риба“? — запита Айла.

Един мъж, който седеше отпред, се обърна и леко се усмихна. Това беше мъжът на Каролио.

— Питай него — каза той и посочи с поглед мъжа до себе си. Айла видя как Джондалар се изчервява от смущение.

— Там той стана наполовина мъж от Рамудои. Не ти ли е разказвал?

Няколко души се засмяха.

— Разкажи ти, Бароно, няма да ти е за пръв път, нали? — каза Джондалар.

— Така е. Това е любимата му история — обади се Маркено. — Каролио казва, че й е омръзнало да я слуша. Но той обича да разказва хубави истории, независимо за кой път е.

— Е, признай, че беше смешно, Джондалар — каза Бароно. — Но по-добре ти да я разкажеш.

Джондалар се усмихна насила.

— За всички други — може би.

Айла го гледаше с неразбираща усмивка.

— Тъкмо се учех да управлявам малка лодка — започна той. — Имах харпун — копие за риба — и тръгнах нагоре по реката; видях една пъстърва пред мен. Мислех си, че е добра възможност да уловя първата си риба, без да ми дойде наум как ще я извлека на сушата сам или какво може да се случи с такава малка лодка.

— Тази риба му промени живота! — не можа да се сдържи Бароно.

— Дори не бях сигурен, че ще мога да уцеля някоя риба, не бях свикнал с копие, което има въже — продължи Джондалар. — Трябваше да помисля какво щеше да се случи, ако я бях уцелил.

— Не разбирам — каза Айла.

— Ако ловуваш на сушата и прободеш животно с копие, например сърна, дори и само да я раниш, и копието падне, можеш да я преследваш — обясни Карлоно. — Но не можеш да преследваш риба във водата. Харпунът има шипове, извити в обратна посока и здраво въже, така че като прободеш рибата, харпунът остава в нея, а въжето ти помага да не я загубиш във водата. Другият край на въжето може да се завърже за лодката.

— Пъстървата, която той уцелил, го повлякла нагоре по течението, и него, и лодката — отново се намеси Бароно. — Ние бяхме по-назад на брега и го видяхме как се носи, хванат за въжето, а то — вързано за лодката. В живота си не съм виждал някой да се движи толкова бързо. Това беше най-смешното нещо! Джондалар си мислеше, че е хванал рибата, обаче всъщност тя беше хванала него.

Айла се смееше заедно с всички.

— Когато рибата най-после загуби доста кръв и умря, бях стигнал доста нагоре по течението — продължи той. — Лодката беше почти разкисната и с плуване се добрах до брега. В суматохата Лодката тръгна обратно надолу, но рибата се закачи в един водовъртеж близо до сушата. Издърпах я оттам. После усетих колко съм изстинал, а си бях загубил и ножа, та не успях да насека дърва за огън. И тогава се появи един плоскоглав… един… младеж от Клана.

Очите на Айла се разшириха от изненада. Историята придобиваше друго значение.

— Той ме заведе до своя огън. Там имаше една по-възрастна жена от неговия лагер. Тя ми даде една вълча кожа, защото целият треперех. След като се стоплих, се върнахме обратно при реката. Пло… младежът поиска половината риба и аз с радост му я дадох. Той я разряза на две, по дължина, и си взе своята половина. Всички, които ме бяха видели да прелитам край тях, дойдоха да ме търсят. На тях им е смешно, но аз бях страшно щастлив, че ги виждам.

— Е, трудно е за вярване, че онзи плоскоглавец сам е отнесъл своята половина от рибата. Помня, че трима-четирима души трябваше да носят твоята — каза Маркено. — Беше много голяма пъстърва.

— Мъжете от Клана са силни — каза Айла, — но не знам да има хора от Клана в тази област. Мислех, че живеят само на полуострова.

— Имаше няколко души и от другата страна на реката — каза Бароно.

— Какво стана с тях? — попита тя.

Хората в лодката сведоха очи или гледаха встрани притеснено. Най-после Маркено проговори:

— След като Доралдо умря, Доландо събра голяма група хора и ги подгониха. После… повечето от тях… изчезнаха… сигурно са напуснали мястото.

— Покажи ми го пак — каза Рошарио, като искаше да пипне със своите ръце. Сутринта Айла й беше сложила брезови кори на ръката. Макар и не още съвсем изсъхнал, материалът беше достатъчно твърд и държеше здраво. Рошарио се наслаждаваше на по-голямата свобода на ръката си, но Айла още не й разрешаваше да работи с нея.

Седяха с Толи отпред на слънце под няколко навеса от кожи за сянка. Айла беше извадила нещата си за шиене и им показваше

инструмента за прокарване на нишка, който бе измислила с помощта на Лъвския бивак.

— Най-напред пробиваш дупки в двете парчета кожа, които искаш да зашиеш — говореше тя.

— Но това се прави винаги — каза Толи.

— Да, но с помощта на това прокарваш нишката през дупките. Нишката минава през тази дупчица в задния му край, после мушваш върха в дупките в кожата и то издърпва конеца през двете парчета, които искаш да съединиш. — Докато демонстрираше иглата от бивник, на Айла й хрумна нещо. Дали ако е достатъчно остра, иглата няма да може сама да пробива дупките? Е, все пак някои кожи са доста твърди.

— Дай да видя — помоли Толи. — Как прекарваш конеца през дупката?

— Ето така, виждаш ли… — показа й тя.

Толи направи няколко бода.

— Толкова е лесно — каза накрая. — Може даже с една ръка.

Рошарио, като гледаше Толи, си помисли, че е права. Дори и да не може да използува счупената си ръка, ако успееше поне да съшива кожи с такава игла, ще го прави със здравата си ръка.

— Никога не съм виждала такова нещо. Как така си го измислила? — попита Рошарио.

— О, не зная — отговори Айла. — Беше просто идея — хрумна ми, когато ми беше трудно да зашия нещо, но и доста други хора помогнаха. Мисля, че най-трудното беше да се пробие с кремък достатъчно малка дупка. Джондалар и Вимез поработиха по това.

— Вимез е майсторът на кремъчни изделия от Лъвския бивак — обясни Толи на Рошарио. — Чувала съм, че е доста добър.

— И Джондалар го бива — отвърна Рошарио. — Направил е толкова подобрения на уредите за лодки, че всички му завиждат. Малки неща, но има голяма полза от тях. Той учеше Дарво, преди да замине. Умее да обучава младежи. Сигурно ще му покаже още неща.

— Джондалар каза, че много е научил от Вимез — каза Айла.

— Може би, но вие с него умеете да измисляте неща и подобрения — каза Толи. — Ето, тази твоя игла например много ще улесни шиенето. Дори и да знаеш как да го направиш, понякога е много трудно да прокараш нишката през дупките в кожата, а онова устройство за хвърляне на копие на Джондалар направо смая всички.

Когато показваш на някого как правиш нещо, винаги изглежда много лесно, но всъщност не е. Сигурно доста си се упражнявала.

Джондалар и Айла им бяха показали копиемета. Трябваше много сръчност и търпение, за да се доближиш до дива коза и да я убиеш, а когато ловците от Шамудои видяха как може да се хвърли копие до нея, нямаха търпение да изпробват и с антилопи. Няколко ловци на пъстърва от Рамудои така се ентусиазираха, че решиха да го приспособят и за харпуна. Докато обсъждаха, на Джондалар му хрумна идеята за копие от две части, с голям отвор отзад, в който се пъхат две или три пера и малък връх от нещо твърдо, който може да се сменя. Всички веднага проумяха предимствата и се разделиха на две групи, за да изпробват различни начини да го направят.

Внезапно в далечния край на поляната настъпи раздвижване. Жените погледнаха нататък и видяха няколко души да дърпат транспортния кош. Децата се затичаха към тях.

— Хванаха една! Хванаха я с уреда за хвърляне на харпун! — крещеше Дарвало, тичайки към тях. — Женска е!

— Да идем да видим! — каза Толи.

— Ти отивай, аз ще прибера иглата и идвам.

— Ще те изчакам — каза Рошарио.

Докато те отидат, първата част от рибата вече беше разтоварена и кошът спуснат отново. Пъстървата беше огромна, затова я бяха разрязали — в нея се виждаха около деветдесет килограма малки черни яйца. Като че ли беше предзнаменование, че първата риба, уловена с новото оръжие, измислено от Джондалар, беше женска.

Веднага изнесоха на полето скарите за сушене на риба и хората започнаха да я режат на малки парчета. А огромното количество хайвер занесоха при Рошарио — тя имаше грижата да го подели. Помоли Айла и Толи да й помогнат и им даде по малко да го опитат.

— Не съм хапвала хайвер от години — въздъхна Айла. — Винаги е по-вкусен, докато е пресен, а е и толкова много.

— Доста хубаво нещо е, но не трябва да ядем много от него — каза Толи.

— Защо? — запита Айла.

— Защото яйцата на пъстървата правят кожите от дива коза меки и ги използуваме главно за тази цел.

— Искам да погледна как правите кожите толкова меки — каза тя. — Винаги ми е било приятно да обработвам кожи и пух. Когато живеех в Лъвския бивак, се научих да боядисвам кожи, да постигам хубаво червено, а Крози дори ме научи да правя бели кожи. Жълтите също ми харесват.

— Учудвам се, че Крози се е съгласила да ти покаже — каза Толи, като погледна Рошарио многозначително. — Мислех, че бялата кожа е тайна на Огнището на жерава.

— Тя не ми каза, че е тайна. Майка й я била научила, а пък дъщеря й не се интересуваше от кожи. Беше доволна, че има на кого да предаде своите знания.

— Е, щом и двете сте били от Лъвския бивак, значи сте били от семейството — продължи Толи, доста изненадана.

— Не мисля, че би поверила тайната на външен човек, както и ние. Методът за обработка на кожи в Шарамудои е тайна. Нашите кожи са високо ценени и имат голяма търговска стойност. Ако някой знае как ги правим, цената им ще падне, затова ние не споделяме тайната.

Айла кимна, но разочарованието й си пролича.

— Да, хубави са, особено жълтото е толкова приятно и красиво.

— Жълтото става с блатна мирта, но нея използуваме не заради цвета. Става случайно. Блатната мирта запазва кожите меки, дори и след като се навлажнят — заговори Рошарио. — Ако останеш тук, Айла, ще те научим да правиш жълти кожи от дива коза.

— Да остана? Колко време?

— Завинаги, Айла — каза Рошарио с чист и искрен поглед. — Джондалар е роднина, смятаме го за един от нас. Няма да е нужно много, за да стане Шарамудои. Той дори вече помогна да направят една лодка. Ти каза, че още не сте свързани в двойка. Сигурна съм, че някой ще пожелае да извърши ритуала на свързването в роднинство с теб и тогава ще можеш да останеш тук задомена. Знам, че всички ще са доволни да те приемат. А особено след като умря нашият стар шамуд, имаме нужда и от лечител.

— Ние искаме да се свържем в роднинство — каза Толи. Макар че Рошарио понякога действуваше доста спонтанно, като че ли моментът беше подходящ да поставят въпроса. — Ще поговоря с Маркено, но знам, че ще е съгласен. След Джетамио и Тонолан ни е трудно да намерим двойка за роднини. Братът на Тонолан е напълно

подходящ. Маркено винаги е харесвал Джондалар, а на мен ще ми е драго да деля жилището си с друга жена Мамутои — тя се усмихна на Айла. — Пък и Шамио ще е много щастлива Вълчо да е винаги около нея.

Предложението завари Айла неподготвена. Когато осъзна напълно значението му, беше поразена. Усети, че от очите й закапаха сълзи.

— Рошарио, не знам какво да кажа. Още при идването си, усетих всичко тук като свой дом. Толи, ще бъде чудесно да деля с теб… — Сълзите я задушиха.

Двете жени от Шарамудои също усетиха напиращи сълзи, но ги потиснаха, като се усмихнаха една на друга скритичко, но победоносно, като че бяха изпълнили един велик и сложен план.

— Щом се върнат Маркено и Джондалар, ще им кажем. Маркено така ще се успокои…

— Не знам за Джондалар — каза Айла, — той искаше да дойде тук. Дори се отказа от един по-пряк път, за да успее да ви посети, но не знам дали ще иска да остане. Казва, че иска да се върне при своя народ.

— Но неговият народ сме ние — каза Толи.

— Не, Толи. Макар и да е живял тук колкото и брат му, той все още е Зеландонии. Никога няма да може напълно да се откаже от тях. Дори мисля, че това е причината да не изпитва толкова силни чувства към Серенио — каза Рошарио.

— Това майката на Дарвало ли е? — попита Айла.

— Да — отвърна възрастната жена, като се чудеше дали Джондалар й е разказвал за Серенио — но понеже чувствата му към теб са явни, може би след толкова време неговите връзки с народа му са вече поотслабнали. Не сте ли пътували достатъчно вече? Защо да предприемате такова дълго Пътуване, след като тук сте у дома?

— Освен това време е Маркено и аз да си изберем двойка роднини… преди зимата… и преди… не съм ти казала, но Майката отново ме благослови… и трябва да се съберем, преди да се роди то.

— И аз си помислих, че е така. Това е чудесно, Толи — каза Айла. После очите й се замъглиха. — Може би някой ден и аз ще си имам бебе…

— Ако станем двойки-роднини, моето бебе ще бъде и твое, Айла. А и ще ми бъде хубаво, като знам, че наблизо има някой, който да помага, ако… макар че при раждането на Шамио нямах проблеми.

Айла си мислеше, че иска един ден да има свое бебе, дете на Джондалар, но ако не може? Много старателно пиеше чая си всяка сутрин и досега не беше забременяла, но ако не беше от чая? А ако просто не можеше? Нямаше ли да е прекрасно да знае, че децата на Толи са и нейни, и на Джондалар? Така е, но има и друго — вярно също, че областта тук толкова много прилича на тази около пещерата на Клана на Брун, че беше като у дома. Хората са добри… макар че не беше сигурна за Доландо. Дали той ще иска тя да остане? А и за конете се притесняваше. Беше добре да ги остави да си починат, но ще има ли достатъчно храна за цялата зима? А има ли достатъчно място, където да тичат?

Но най-важното беше Джондалар. Дали той ще иска да се откаже от пътуването към родната си земя на Зеландони, за да се засели тук?

19

Толи отиде до големия огън и застана в сиянието на гаснещите въглени и на фона на вечерното небе в рамката на високите скали над залива. Повечето хора все още бяха на мястото за събирания под пясъчника, някои дояждаха къпините си, други пиеха любимия си чай или леко пенливо, слабо ферментирало вино от планински плодове. Бяха започнали празника за първата пъстърва с първото и последно опитване на хайвер от голямата женска риба. Останалият щеше да бъде прибран за омекотяване на кожите.

— Доландо, искам да ти кажа нещо, докато всички още сме тук — каза Толи.

Мъжът кимна. Тя продължи, без да чака повече окуражаване.

— Мисля, че изразявам мнението на всички, като казвам, че ще се радваме Джондалар и Айла да останат при нас. — Чуха се възгласи на съгласие. — Всички бяхме разтревожени за Рошарио, и не толкова само за болките й, колкото от страха, че тя е загубила едната си ръка. Айла оправи това! Рошарио казва, че вече не чувствува болки и при добър късмет ще може да работи и с двете си ръце.

Всички изразиха одобрение и благодарност и изказаха пожелания за добър късмет.

— Дължим благодарност и на нашия роднина Джондалар — продължи Толи. — Когато беше тук преди, неговите идеи за подобрения в инструментите ни помогнаха много, а сега той ни показа и уреда за хвърляне, а резултатът е този празник! — Отново всички изразиха шумно съгласието си. — Докато беше при нас, той ходи на лов и за пъстърва, и за животни, но не каза дали предпочита водата или сушата. Мисля, че ще стане добър човек от Реката…

— Права си, Толи. Джондалар е Рамудои — извика един мъж.

— Или поне наполовина — добави Бароно.

— Не, не, той учи всичко за водата, но знае повече за земята — обади се една жена.

— Така е. Попитайте него! Той е мятал копие още преди да хвърля харпун. Шамудои е! — добави възрастен мъж. — Пък и харесва жени, които ходят на лов.

Айла се огледа да види кой говори. Беше мъж малко по-възрастен от Дарвало, на име Ракарио. Тя обичаше винаги да е близо до Джондалар, а Ракарио се дразнеше и се беше оплакал, че тя все му се пречка на пътя.

Джондалар се усмихваше широко на добре премерения хумор в този довод. Спорът беше доказателство за приятелското съревнование между двете групи; съперничество в рамките на семейството, в което имаше доста страст, но никога нямаше да се преминат допустимите граници. Шеги, подмятания, дори леки обиди, бяха разрешени, но бързо се прекратяваше всичко, което може да доведе до сериозна обида или да ядоса някого. И двете страни се стремяха към успокояване на страстите и да не бъдат наранени нечий чувства.

— Както казах, смятам, че Джондалар ще стане добър мъж от Реката — продължи Толи, когато всички се укротиха, — но Айла е по-запозната със земята и бих предложила на Джондалар да остане при ловците, ако той иска и ако те го приемат. Ако Джондалар и Айла се установят тук и станат Шарамудои, ние ще им предложим роднинството си, но понеже Маркено и аз сме Рамудои, ще трябва те двамата да бъдат Шамудои.

Всички развълнувано заспориха, даваха се съвети, чуваха се окуражения и поздравления към двете двойки.

— Това е чудесен план, Толи — каза Каролио.

— Рошарио ми даде тази идея — отвърна Толи.

— А какво е мнението на Доландо за приемането на Джондалар и Айла — жена, отгледана от тези, които живеят на полуострова? — попита Каролио, като гледаше в упор водача.

Внезапно настъпи тишина. Всички разбираха подтекста на въпроса. След силната му реакция срещу Айла, дали сега Доландо ще иска да я приеме? Тя се беше надявала, че гневният му изблик е забравен и се чудеше защо Каролио го напомня отново, но явно така трябваше. Отговорността беше нейна. Карлоно и неговата жена бяха роднинска двойка с Доландо и Рошарио, а всички те заедно бяха основали точно тази група Шарамудои, тук от родното си място. Постът на водача се даваше с неофициално съгласие, изборът ставаше

по естествен път. На практика жената на водача ставаше водачка, но жената на Карлоно беше умряла още когато Маркено беше съвсем малък. Водачът на Рамудои обикновено не се задомяваше втори път, така че неговата близначка Каролио, която поела грижата за момчето, започнала да поема и задълженията на жена на водача. С времето бяха я приели за съводач, затова нейно задължение беше да постави този въпрос.

Хората знаеха, че Доландо е позволил на Айла да продължи да се грижи за жена му, а Рошарио имаше нужда от помощ и я получаваше. Това обаче не означаваше непременно, че той ще се съгласи тя да остане завинаги. Възможно беше просто за момента да скрива чувствата си, а ако имаха нужда от лечител, самият Доландо беше такъв за тях. Не искаха да приемат непознат човек, който после да създава проблеми на техния водач и разногласия и напрежение в групата.

Докато Доландо обмисляше отговора си, стомахът на Айла се сви и буца заседна в гърлото й. Имаше усещането, че направила нещо лошо и я съдят. Но съзнаваше, че не заради нея самата. Тя се разстрои и малко се ядоса — прииска й се да стане и да си отиде. Лошото беше това, което е тя. Същото беше станало и при Мамутоите. Така ли ще бъде винаги? Дали ще бъде по същия начин и при народа на Джондалар? Иза, Креб, и Кланът на Брун се бяха погрижили за нея, така че тя нямаше да отрече тези, които обича, макар че се чувствуваше изолирана и ранима.

После усети някой тихо да се доближава. Обърна се и благодарно се усмихна на Джондалар, но знаеше, че все още нищо не е приключило и трябва да изчакат крайния изход. Беше го наблюдавала как говори с Толи и знаеше отговора му на нейното предложение. Но той чакаше решението на Доландо, преди да изложи пред всички своя отговор.

Ненадейно сред напрегнатата тишина Шамио избухна в смях. После с още няколко деца изтичаха от едно от жилищата, а Вълчо ги следваше по петите.

— Не е ли чудно как един вълк играе с деца? — обади се Рошарио. — Преди няколко дни нямаше да повярвам на очите си — вълк да тича с деца и да не се страхувам за живота им. Това трябва да се запомни. Когато започнеш да обичаш животно, което си мразил и си

се страхувал от него, възможно е да ти стане много мило. Смятам, че е по-добре да се опитаме да разберем, отколкото сляпо да мразим.

Доландо се чудеше как да отговори на въпроса на Каролио. Знаеше какво го питат и колко много зависеше от неговия отговор, но не беше съвсем наясно как да формулира мисълта и чувството си. Усмихна се на жената, която обичаше, благодарен, че тя го познава толкова добре. Беше усетила нуждата му от помощ и му я даде.

— Мразех сляпо — започна той, — и без да мисля отнех живота на тези, които мразех, понеже мислех, че те са отнели живота на обичан от мен човек. Смятах, че са порочни животни, исках да ги избия всичките, но нямаше да върна Доралдо обратно. Сега разбирам, че не са заслужавали такава омраза. Животни или не, те са били предизвикани. Трябва да заживея с това, но…

Доландо спря, започна нещо за тези, които знаели повече от него, но не му казали, но му помогнали в отмъщението… после се отказа.

— Тази жена — продължи той, като гледаше Айла — тази лечителка казва, че е отгледана и учена от тях, тези, за които мислех, че са свирепи животни, които мразех. Дори и още да ги мразя, не мога да мразя нея. Тя ми върна моята Рошарио. Може би е време да се опитам да проумея.

— Смятам, че идеята на Толи е добра. Ще бъда щастлив, ако Шамудои приемат Айла и Джондалар.

Айла изпита облекчение. Сега всъщност разбра защо този човек е бил избран за водач от своя от народ. В ежедневието си те са го опознали и са били сигурни в неговите качества.

— Е, Джондалар? Ти какво ще кажеш? — запита Рошарио. — Не мислиш ли, че е време да прекратиш дългото си Пътуване. Време да се установиш, да имаш собствен дом, да дадеш време на Майката да благослови Айла с едно или две бебета.

— Не намирам думи, за да изразя благодарността си — започна Джондалар, — че ни давате своя прием при вас, Рошарио. Чувствувам Шарамудои като свой народ, мои роднини. Ще бъде много лесно да направя своя дом тук сред вас и с предложението си вие ме изкушавате. Но аз трябва да се върна в Зеландонии — поколеба се за миг — дори и само заради Тонолан.

Той замълча и Айла се обърна към него. Тя знаеше, че ще откаже, но не очакваше той да каже точно това. Забеляза скрито, едва

доловимо кимване, като че той мислеше за друго. После й се усмихна.

— Когато той умря, Айла даде на духа на Тонолан цялото успокоение, което й беше възможно, за да може той да Пътува към другия свят, но духът му не е оставен в мир и се боя, имам чувството, че се скита загубен и самотен, опитвайки се да намери своя път обратно към Майката.

Това изненада Айла и тя се заслуша още по-напрегнато.

— Не мога да оставя това така. Някой има нужда от помощ, за да намери пътя си, но зная, че само един човек може да помогне: Зеландони, един шамуд, много силен шамуд, който присъствуваше на раждането му. Може би с помощта на Мартона — неговата и моята майка — Зеландони ще успее да намери духа му и да му покаже правилния път.

Айла разбра, че не това е причината той да иска да се върне, или поне не основната. Усети, че говори истината, но изведнъж проумя, че както в нейния отговор за златния конец това не е цялата истина.

— Много време си вървял, Джондалар — каза Толи с явно разочарование. — Дори и да могат да му помогнат, откъде знаеш, че майка ти или този Зеландони още са живи?

— Не зная, Толи, но трябва да опитам. Дори и да не могат да помогнат, мисля, че Мартона и останалите роднини ще искат да научат колко щастлив е бил с Джетамио, с теб, с Маркено. Майка ми би харесала Джетамио, сигурен съм, както и теб, Толи.

Жената се зарадва от думите му въпреки разочарованието си.

— Тонолан направи голямо Пътуване — то беше само неговото Пътуване. Аз просто го следвах, за да му помагам. Искам да разкажа за неговото Пътуване. Той пропътува целия път до края на Великата Майка Река, нещо повече, намери тук място с хора, които го обичаха. Този разказ заслужава да бъде чут.

— Джондалар, струва ми се, че още се опитваш да последваш брат си, да го откриеш и пазиш дори на оня свят — каза Рошарио. — Ако трябва да направиш точно това, можем само да ти дадем нашите добри пожелания. Мисля, че Шамуд би казал да следваш своя собствен път.

Айла размисляше върху стореното от Джондалар. Предложението от Толи и Шарамудои да станат част от тях не беше повърхностно. Беше щедро и въпрос на чест, така че беше трудно да

му се откаже. Само силната необходимост да се постигне някаква по-висша цел, да се следва по-неотменимо повеление, можеше да направи отказа приемлив. Джондалар беше избрал да не споменава, че макар да ги смяташе за роднини, не по тях изпитва носталгия, а частично изложената истина даде достойно и чисто лице на отказа.

В Клана да не се спомене нещо, беше приемливо, за да има все пак някаква лична свобода в едно общество, където е трудно да се скрие каквото и да било, понеже емоциите и мислите можеха много лесно да се прочетат по жестовете, мимиката или изражението. Джондалар беше избрал да покаже нужното уважение. Тя имаше усещането, че Рошарио подозира истината, че приема извинението му по същата причина, по която той го даваше. Айла не беше много на ясно с прикритите послания, а искаше да помисли по въпроса, защото проумя, че едно толкова великодушно предложение към тях можеше да има повече от една страна.

— Колко ще останеш, Джондалар? — попита Маркено.

— Извървяхме повече път, отколкото бях предвидил за това време. Не очаквах да стигнем дотук преди есента. Смятам, че благодарение на конете се движим по-бързо от обичайното, но все пак ни остава още доста път, а ще имаме и много още препятствия. Бих искал да тръгнем колкото се може по-скоро.

— Джондалар, не можем да тръгнем толкова бързо — възрази Айла, — не мога да замина, докато не оздравее ръката на Рошарио.

— Кога ще стане това? — леко се намръщи той.

— Казах и на Рошарио, най-малко една луна и половина.

— Много дълго е. Не можем да останем толкова.

— А колко? — попита тя.

— Съвсем малко.

— Но кой ще свали брезовата кора? Кой ще знае кога трябва да го направи?

— Изпратили сме човек да повика един шамуд — обади се Доландо.

— Друг лечител няма ли да знае?

— Би трябвало — каза Айла, — но трябва да говоря с него. Джондалар, не можем ли да изчакаме поне докато той пристигне?

— Ако не е много, но може би е по-добре да кажем и на Доландо или Толи какво трябва да се прави, за всеки случай.

Джондалар разчесваше Рейсър — стори му се, че космите по кожата му растат по-бързо и се сгъстяват. Сутринта като че беше усетил особен аромат във въздуха и жребецът изглеждаше особено възбуден.

— Мисля, че и двамата сме доста нетърпеливи да тръгнем, Рейсър — заговори му той. Жребецът обърна уши към него, като чу името си, а Уини се доближи и ги докосна с муцуна. — И ти искаш да тръгнем, нали, Уини? Това наистина не е място за коне. Трябва ви повече простор за тичане. Ще го припомня на Айла.

Потупа още веднъж Рейсър по хълбока, после тръгна към жилищата. Рошарио е доста по-добре, помисли си, когато я видя да седи отпред и да шие с една ръка с помощта на иглата на Айла.

— Знаеш ли къде е Айла? — попита я.

— С Толи отидоха някъде с Вълчо и Шамио — мисля, че там, където правят лодките, но Толи искаше да покаже на Айла Дървото на Желанията и да отправи молитва за леко раждане и здраво бебе. На Толи започна вече да й личи благословията от Майката — отвърна Рошарио.

Джондалар се отпусна до нея.

— Имам да те попитам нещо за Серенио. Чувствувах се зле, че я изоставям така… Беше ли щастлива, когато замина оттук?

— Беше разстроена и много нещастна отначало. Каза, че си й предложил да останеш, но тя те накарала да тръгнеш с Тонолан. Той повече се нуждаел от теб. После ненадейно пристигна братовчедът на Толи. Приличат си по много неща; и той като нея говори каквото мисли.

Джондалар се усмихна.

— Те са такива.

— И той прилича на нея. Около една глава е по-нисък от Серенио, но е силен. Той също бързо взе решение. Погледна я, каза, че е точно за него — наричаше я „красивата ми върба“ — на езика Мамутоите. Не ми се вярваше, че ще я убеди, даже му казвах да не се и опитва — е, не, че можех да го спра, но смятах, че е безнадеждно, едва ли щеше да хареса друг след теб. И после един ден ги видях да се смеят заедно и разбрах, че съм сгрешила. Тя като че ли се беше събудила за живот след дълга зима. Цъфтеше! Не бях я виждала толкова щастлива с първия мъж, от когото роди Дарво.

— Радвам се за нея — каза Джондалар. — Тя заслужава да е щастлива. Чудех се все пак, след като заминах… казваше, че е възможно Майката да я е благословила. Беше ли бременна Серенио? Дали е заченала нов живот от моя дух?

— Не зная, Джондалар. След като ти тръгна, тя каза, че има такава вероятност. Ако е било така, това е голяма благословия за следващия й мъж, но никога не ми е казвала.

— А ти какво мислиш, Рошарио? Не можеше ли да разбереш по вида й?

— Иска ми се да ти кажа нещо, в което съм сигурна, Джондалар, но не зная. Единственото, което мога да кажа, е, че може би е била.

Рошарио го изгледа внимателно, като се чудеше защо толкова настоятелно пита. Не беше същото като дете, родено в неговия дом — той го беше казал, преди да замине — макар че ако Серенио е била бременна, то детето й трябва да е било от неговия дух. Тя се усмихна при мисълта за детето на Серенио, израснало колкото Джондалар, родено в дома на онзи нисък мъж Мамутоите. Рошарио си каза, че трябва да се е зарадвал.

Джондалар отвори очи и видя, че леглото до него е празно. Отметна завивките, седна на ръба на леглото, прозя се и се протегна. Огледа се и разбра, че е спал до късно. Всички бяха отишли някъде вече. Предната вечер около огъня бяха си говорили за лов на диви кози. Някой видял кози да слизат по планината, а това означаваше, че скоро ще започне сезонът за лов на антилопи.

На Айла й се искаше да отиде на лов, но вечерта си говориха дълго преди сън — както често правеха — и той й напомни, че скоро трябва да заминават. Щом козите слизат, това значи, че скоро ще настъпи студът и ще се смени сезонът. А им оставаше още доста път да изминат.

Не спориха, но Айла показа, че не й се тръгва. Говореше за ръката на Рошарио, но той разбра, че й се ходи на лов за диви кози. Чудеше се дали тя забавяше тръгването им с надежда той да промени решението си и да останат тук при Шарамудои, където явно й харесваше. С Толи се бяха сприятелили. Приятно му беше, че я харесват, но заминаването им ставаше толкова по-трудно, колкото по-дълго стояха.

Лежа буден през нощта, изпълнен с мисли. Ако реши да останат тук заради нея, то защо тогава не останаха при Мамутоите? Най-после сметна, че трябва да тръгнат най-много до един-два дни. Знаеше, че Айла няма да се зарадва от това, и се чудеше как да й го каже.

Стана и се облече. На излизане от жилището усети студен полъх. Ще трябват и топли дрехи, помисли и забърза към сутрешната тоалетна на мъжете. Вместо рояците цветни пеперуди, които всяка сутрин виждаше там и се чудеше защо точно тук се въртят, видя едно вече пожълтяло листо да пада, а по дърветата имаше много с променен цвят.

Защо не беше ги забелязал по-рано? Дните вървяха така бързо, а времето беше толкова приятно, че не беше обърнал внимание на наближаващата смяна на сезона. Замисли се, че може дори сезонът да е по-напреднал, отколкото му се струваше, и тогава щеше да е опасно да пътуват на север. Съвсем твърдо реши да не отлага тръгването повече.

— А, станал си. — Айла влезе с Дарвало. — Дойдох да те повикам, преди да е свършила всичката храна.

— Тъкмо си обличах нещо по-топло. Навън е студено. Скоро ще трябва да си пусна брада.

Айла разбра по-дълбокия смисъл в думите му. Той продължаваше снощния им разговор. Но на нея не й се говореше за това.

— Може би трябва да прегледаш зимните ни дрехи, Айла. Пътните кошове у Доландо ли са?

„Знае, че са там. Защо ме пита? Знаеш защо, Айла“ — отговори си сама, като се опитваше да измисли как да отклони темата.

— Там са — обади се Дарвало, като се опитваше да бъде полезен.

— Трябва ми по-топла риза. Помниш ли в кой кош са зимните дрехи, Айла?

Помнеше, разбира се. Както и той!

— Тези дрехи на теб, Джондалар, съвсем не приличат на дрехите, с които пристигна предния път.

— Тези ми ги даде една жена от Мамутоите. А първия път носех дрехи от Зеландонии.

— Тази сутрин премерих една от твоите ризи, която ми беше дал. Засега ми е доста голяма — каза младежът.

— Още ли я пазиш? Почти съм забравил как изглеждаше.

— Искаш ли да я видиш?

— Да, да, искам — каза Джондалар.

Любопитството на Айла беше по-силно от нея.

Отидоха до дървения заслон на Доландо. От една полица над леглото Дарвало свали внимателно увит пакет. Отвърза връзката, отвори меката кожена обвивка и извади една риза.

Необичайно изглежда, помисли си Айла. Декоративните мотиви и широката удължена кройка я правеха да прилича на дреха от Мамутоите. Но едно нещо я изненада повече от всичко. Беше обточена с хермелинови бели опашки с черни връхчета.

Дори на Джондалар му изглеждаше странна. Толкова много неща се бяха случили, откакто за последен път я беше обличал, че му се струваше много стара и немодерна. Откакто беше живял при Шарамудои и се стараеше да се облича като тях, не беше обличал ризата, и макар че бяха изминали само няколко луни оттогава, като че ли векове го деляха от тази дреха от родното му място.

— Тя трябва да се носи свободна, Дарво. Носи я с колан. Хайде, облечи я. Дай да ти покажа. Имаш ли нещо, с което да я пристегнеш? — попита той.

Младежът я нахлузи през главата си, после подаде на Джондалар дълъг кожен ремък. Той му каза да се изправи, после опаса ремъка ниско, така че хермелиновите опашки да висят свободно.

— Ето, видя ли! Не ти е толкова голяма, Дарво — каза Джондалар. — Ти как мислиш, Айла?

— Малко е необикновена — не съм виждала такава. Но ти стои добре, Дарво.

— На мен ми харесва — каза младият мъж, като движеше ръце и се опитваше да се види. Може би ще е хубаво да я облече другия път, когато слиза долу до реката. Може би тя ще я хареса — момичето, което забеляза веднъж.

— Радвам се, че ти показах как да я носиш… преди да заминем — каза Джондалар.

— Кога заминавате? — попита стреснато Дарвало.

— Утре или най-късно вдругиден — отговори Джондалар, като гледаше Айла. — Веднага щом се приготвим.

— Дъждовете оттатък планината сигурно са започнали — каза Доландо, — а нали знаеш каква е Сестрата, когато придойде.

— Надявам се, че няма да е чак толкова лоша. Ще ни трябва една от вашите големи лодки, за да я прекосим — отговори Джондалар.

— Ако ще тръгвате с лодка, ние ще ви придружим до Сестрата — обади се Карлоно.

— Ще ни трябва още блатна мирта — намеси се и Каролио, — а я вземаме оттам.

— Ще се радвам да сме заедно в лодката, но конете няма да могат да се возят — каза Джондалар.

— Нали каза, че сте преминавали реки с тях? Сигурно ще могат да плуват след лодката — предложи Карлоно. — А вълкът ще бъде вътре.

— Да, конете могат да плуват в река, но до Сестрата е доста далеч, може би няколко дни — каза Джондалар. — Едва ли ще могат да плуват толкова.

— Има един път през планината — заговори Доландо. — Ще трябва да се върнете малко назад, после да заобиколите няколко върха, но по пътя има оставени знаци и те ще ви отведат до мястото, където Сестрата се влива в Майката.

— Дали там е най-удачно да пресечем Сестрата? — Той си спомни дълбоките води, които бяха преминавали последния път.

— Може и да не е, но оттам по Сестрата можете да се отправите на север, докато намерите по-добро място, макар че тя изобщо е трудна за преминаване. Притоците й от планината са силни и бързи, течението й е по-увличащо от това на Майката и е по-коварна — каза Карлоно. — Един път вървяхме нагоре по нея и нямаше място, където да не е трудна за преминаване.

— Трябва да следвам Майката, за да се прибера, а това означава да пресека Сестрата — каза Джондалар.

— Тогава ти желая успех.

— Ще ви трябва храна — обади се Рошарио. — Има някои неща, които искам да ви дам.

— Нямаме много място за допълнителен багаж — отговори Джондалар.

— Те са за майка ти — каза жената, — любимата огърлица на Джетамио. Запазих я да я дам на Тонолан, ако се върне. Няма да заеме много място. След като майка й умря, Джетамио искаше да се чувствува, че принадлежи към някого. Казах й да запомни, че винаги е била Шарамудои. Тя направи огърлицата от зъби на диви кози и кости от малка пъстърва, за да изразява и земята, и водата. Може би майка ти ще иска да има нещо, което е принадлежало на избраницата на сина й.

— Права си. Ще иска — каза Джондалар. — Благодаря ти. Сигурен съм, че тя ще значи много за Мартона.

— Къде е Айла? И на нея имам да дам нещо. Надявам се, че ще намери място за него — каза Рошарио.

— С Толи е, събират багажа — отговори той. — Никак не й се тръгва заради ръката ти. Но наистина е крайно време за път.

— Аз ще съм добре, сигурна съм. — Рошарио вървеше с него към жилището. — Айла сложи нова брезова кора. Ръката ми е малко по-тънка, защото не съм я движила, иначе изглежда здрава, но Айла каза да оставя кората още малко. Казва, че като започна да използувам ръката си, ще се възстанови.

— Сигурен съм в това!

— Не знам защо нашето момче и шамуд се забавиха толкова. Айла ми обясни какво да правя, а и на Доландо, Толи, Каролио и още хора. Ще се справим без нея — макар да ми се искаше и двамата да останете. Още не е късно да промените решението си…

— Тези думи значат за мен много, Рошарио, толкова мило ни каниш… особено при отношенията на Доландо и Айла… нейният произход…

Тя спря и погледна високия мъж.

— Това те мъчи, нали?

Джондалар се изчерви.

— Да — призна. — Е, вече не, но като знам отношението на Доландо към тях и все пак я приема… не мога да ти го обясня. Това ме успокоява. Не искам тя да бъде наранена. И без това доста е преживяла.

— Все пак е доста силна — отбеляза Рошарио, като забеляза загрижената бръчка и тревогата в очите му. — Дълго те нямаше тук, Джондалар. Опознал си други народи, други обичаи, дори други езици. Твоят народ може вече да те е забравил — ти си съвсем различен дори

от човека, който тръгна оттук, и е възможно и те да не са онзи народ, който ти познаваш. Вие мислите едни за други като такива, каквито сте били преди време.

— Много се тревожех за Айла, а за това не съм се сещал, но ти имаш право. Доста време мина. Дори тя може би ще се нагоди по-лесно. Те са непознати за нея и бързо ще свикне, както винаги…

— А ти живееш с очакванията си — каза Рошарио и спря, преди да влязат в жилището. Винаги сте добре дошли тук и двамата!

— Благодаря ти, но все пак дълъг път ни предстои. Не можеш да си представиш колко дълъг, Рошарио!

— Прав си, не мога. Но ти можеш, а и си пътувал доста и си свикнал. Ако все пак решиш, че искаш да се върнеш, няма да е толкова дълъг.

— За човек, който никога не е мечтал за дълго Пътешествие, вече доста пропътувах — каза Джондалар. — Щом веднъж се прибера, край на Пътешествията. Права беше, като каза, че е време да се установя някъде. Но може би ще ми е по-лесно, ако знам, че имам избор.

Като отместиха кожата от входа, видяха вътре Маркено.

— Къде е Айла? — попита Джондалар.

— С Толи отидоха да приберат изсушените растения. Не ги ли видя, Рошарио?

— Ние идваме от полето. Мислех, че тя е тук — каза Джондалар.

— Да, беше. Говореше на Толи за някои от растенията. Откакто вчера тя прегледа ръката ти и започна да обяснява какво да се прави с нея, говорят само за растения и кое за какво е. Тази жена знае доста, Джондалар.

— Знам. Не разбирам само как помни всичко.

— Тази сутрин излязоха и се върнаха с пълни кошници. Бяха набрали всякакви видове. Дори малки люспички. Сега тя обяснява как се приготвят. Срамота е да си заминете.

Джондалар. Айла ще липсва на Толи. На всички ни ще липсвате и двамата.

— Не е толкова лесно да си отидем, но…

— Зная. Тонолан. А, сега се сещам. Ще ти дам нещо. — Маркено стана и започна да рови в едно сандъче с разнообразни инструменти от дърво, кост и рога.

Извади странен предмет, направен от клон на еленов рог, с дупка точно на мястото, където е бил свързан с долния клон от рогата. Беше покрит с украса, но не с геометрични и стилизирани форми на птици и риби, характерни за Шарамудои. По него имаше красиви, почти като живи животни — сърна и дива коза. Нещо в тях накара Джондалар да потръпне. Разгледа го по-внимателно и застина.

— Това е точилото за връх на копие на Тонолан! — пророни едва. Колко пъти беше гледал брат си как работи с него! Дори си спомни кога Тонолан го направи.

— Мислех, че може би го искаш за спомен. А може и да ти е от полза, когато търсиш духа му. Освен това, когато му осигуриш… на духа… спокойствие, той може да си го поиска — довърши Маркено.

— Благодаря ти, Маркено — каза Джондалар, като взе инструмента и го загледа. Беше толкова тясно свързан с брат му!

— За мен това означава много! — претегли го в ръка, усещайки в тежестта му присъствието на Тонолан. — Може би си прав. Много от него е тук, усещам го.

— Имам нещо да дам на Айла, и най-добре е сега — каза Рошарио и излезе. Джондалар тръгна с нея.

Когато Рошарио влезе в жилището, Айла и Толи като че се сепнаха, но съмнението за нещо тайно се разсея от дружелюбните им усмивки. Тя отиде зад тях и взе от полицата едно пакетче.

— Това е за теб, Айла — каза Рошарио, — за това, че ми помогна. Увих го добре, за да се запази чисто през пътя. А после можеш да използуваш обвивката за кърпа.

Айла, изненадана и доволна, развърза пакетчето и разви меките кожи; под тях имаше друга кожа, жълта, украсена с мъниста и топченца. Тя я вдигна и затаи дъх от възхищение — по-красива туника не беше виждала. Под нея имаше панталон за жена, изцяло украсен отпред в стил с туниката.

— Рошарио! Толкова е красиво! Не съм виждала по-прекрасен костюм. Прекалено е хубав, за да бъде обличан — каза Айла. После го остави долу и прегърна жената. За първи път от пристигането им Рошарио забеляза особения акцент на Айла, особено при произнасянето на някои думи, но не й се стори неприятен.

— Надявам се, че ще ти стане. Защо не го изпробваш, за да те видим с него? — каза Рошарио.

— Наистина ли мислиш, че трябва? — попита Айла, като се страхуваше дори да го пипне.

— Трябва да знаем дали ти става, за да можеш да го облечеш за тържествената церемония с Джондалар, нали?

Айла се усмихна на Джондалар, развълнувана и щастлива, но не посмя да каже, че вече има годежна туника, — подарък от жената на Талут, Нези от Лъвския Бивак. Нямаше да може да облече и двете в един ден, но все щеше да се намери друг специален случай за новия прекрасен тоалет.

— И аз имам нещо за теб, Айла. Не е толкова красиво, но пък е полезно. — Толи й подаде меки малки кожени парчета в торбичка за закачане на кръста.

Айла ги взе, като избягваше да гледа Джондалар. Знаеше за какво са.

— Как се сети, че ще ми трябват за времето на луната, Толи?

— Една жена винаги може да използува нови парчета, особено когато пътува. А когато говорехме за подаръци, исках да измисля нещо малко, което да се носи лесно — обясни Толи своя полезен подарък.

— Чудесен е. Толкова полза ще имам от него. Много си грижовна, Толи. — Тя се обърна, за да прикрие сълзите си. — Много ще ми липсваш.

— Хайде сега, още не си заминала. Чак утре сутрин. Има много време за сълзи дотогава — намеси се Рошарио, макар че и нейните очи плуваха в сълзи.

Вечерта Айла изсипа всичко от двата си пътни коша, отбра необходимото и обмисли как да подреди нещата заедно с храната, която им дадоха. Джондалар също можеше да вземе една част, но при него нямаше много свободно място. Няколко пъти говориха за лодката, за да решат дали си заслужава да я носят по планината. Накрая решиха да я вземат.

— Как ще събереш всичко това в кошовете? — чудеше се Джондалар на купчината мистериозни пакетчета и вързопчета — всичките внимателно опаковани. Плашеше го количеството им. — Наистина ли всичките ще ти трябват? Например в това какво има?

— Всичките ми летни дрехи. Него мога да оставя, ако се наложи. Но трябва да имам какво да облека другото лято. Добре, че повече никога няма да опаковам зимни дрехи.

— Хм-м — промърмори той, като не можа да я обори, но все още разтревожен за багажа. Видя едно познато отпреди пакетче, но не знаеше какво има в него.

— Какво е това?

— Джондалар, не ми помагаш особено — каза Айла. — Защо не вземеш сандъчетата с храна от Каролио и да им намериш място при теб?

— Полека, Рейсър, успокой се — каза Джондалар, като придърпа въжето, служещо за юзда, и потупа жребеца по главата, после погали врата му, за да го успокои. — Усеща, че сме готови и няма търпение.

— Айла, ще дойде ей сега — каза Маркено. — Двете се сближиха много бързо. Толи плака снощи, иска й се да не тръгвате. Да ти кажа честно, и аз съжалявам, че заминавате. Обикалях, разговарях с хората тук, но досега не бях открил някого, с когото да се свържем, докато не дойдохте вие. Съвсем скоро ще трябва вече да сме намерили роднинска двойка. Сигурен ли си, че не искаш да промениш намеренията си?

— Не можеш да си представиш колко ми беше трудно да взема това решение, Маркено. Кой знае какво ще намеря, когато пристигна там. Сестра ми е пораснала и сигурно не ме помни. Нямам представа какво прави по-големият ми брат и дали е там. Само се надявам майка ми още да е жива — сподели Джондалар — … и Даланар, нейният мъж. Най-близката ми братовчедка сигурно вече е майка, но дори не знам дали има мъж. А ако има, може и да не го познавам. Сигурно много малко хора там ще са ми познати, а тук всички сте ми близки. Но трябва да тръгна за там.

Маркено кимна. Уини леко потропа с копито и те погледнаха нагоре. Рошарио, Айла и Толи с Шамио на ръце излизаха от жилището. Момиченцето искаше да слезе, за да се порадва на Вълчо.

— Не знам какво ще правя с Шамио, като си отиде Вълчо — каза Маркено. — Тя иска да е при нея непрекъснато. Даже ще спи до него, ако й разреша.

— Може би ще й намериш едно малко вълче — каза Карлоно, който току-що се беше върнал от пристана.

— Не съм мислил за това. Няма да е лесно, но може би ще успея да измъкна от някоя бърлога едно вълче — продължи Маркено. — Поне ще й обещая да се опитам. Трябва с нещо да я успокоя.

— Ако ще търсиш, гледай непременно да е малко — посъветва го Джондалар. — Вълчо още бозаеше, когато майка му умря.

— А Айла как го е хранила с мляко? — попита Карлоно.

— И аз съм се чудил за това — отговори Джондалар. — Тя казва, че едно бебе може да яде това, което яде и майка му, но трябва да е меко и да може да се дъвче. Тя правеше бульон, потапяше вътре мека кожа и му даваше да я смуче, а месото нарязваше на малки парченца. Сега той яде каквото и ние, но понякога обича сам да си улови нещо. Дори и на нас донася от улова си.

— А как го карате да прави, каквото вие искате от него? — запита Маркено.

— Айла отделя много време за това. Показва му, а после го кара да повтаря много пъти едно и също, докато свикне. Направо е изненадващо колко добре възприема и как се старае да й угоди и да я зарадва.

— Всички го виждаме. Смяташ ли, че това е заради нея самата? В края на краищата тя е шамуд — отбеляза Карлоно. — Дали всеки може да кара животните да го слушат?

— Ами ето, аз яздя Рейсър, а не съм шамуд — каза Джондалар.

— Не съм съвсем сигурен — засмя се Марлено. — Виждал съм те как се държиш с жени — можеш да накараш всяка от тях да направи каквото искаш ти.

Джондалар се изчерви. Не беше мислил по това досега.

Айла се беше приближила и се чудеше на червенината по лицето му, но в този момент и Доландо дойде до тях и каза:

— Ще повървя малко с вас да ви показвам пътеката и най-добрия път през планината.

— Благодаря ти. Ще ни бъде от голяма полза — отговори Джондалар.

— И аз ще дойда — каза Маркено.

— Искам и аз — обади се Дарвало.

Айла го погледна и видя, че е облечен с ризата от Джондалар.

— И аз — каза Ракарио.

Дарвало го изгледа намръщен, като мислеше, че той гледа Джондалар, но срещна погледа му, насочен към него с обожаваща усмивка. Айла проследи промяната на изражението му от яд към

учудване, после разбиране, докато накрая той се изчерви от изненадата.

Почти всички се бяха събрали на обичайното място в полето, за да кажат сбогом на гостите, и още няколко души изразиха желание да ги придружат донякъде.

— Аз няма да дойда — обърна се Рошарио към Айла и Джондалар, но ми се искаше да останете. И на двама ви желая добър път.

— Благодаря ти, Рошарио — каза той и я прегърна. — Може да имаме нужда от пожеланието ти много скоро.

— И аз ти благодаря, Джондалар, че доведе Айла. Не искам даже да си помисля какво щеше да бъде, ако не беше дошла. — Тя протегна ръка към Айла. Младата лечителка я пое, после обгърна и ръката с шината и стисна и двете, доволна, когато усети силното стискане на ръцете в отговор на нейното. После се прегърнаха.

Още няколко души се сбогуваха с тях, но повечето бяха решили да ги придружат донякъде.

— Ти идваш ли, Толи? — попита Маркено, заставайки зад Джондалар.

— Не, не искам. — Очите и бяха пълни със сълзи. — Няма да ми е по-лесно да се сбогувам по пътя, отколкото тук.

Тя отиде до високия Зеландони.

— Точно сега ми е трудно да съм добра към теб, Джондалар. Винаги си бил мил и симпатичен, особено след като доведе Айла. Толкова много исках да останете тук, но ти отказваш. Въпреки че те разбирам, от това не се чувствувам по-добре.

— Съжалявам, Толи — отговори Джондалар. — Иска ми се да мога да направя нещо хубаво за теб.

— Можеш, но не искаш — каза тя.

Такава беше тя — казваше точно каквото мисли. А това беше едно от нещата, които той харесваше в нея.

— Не бива да се гневиш. Ако можех да остана, нищо нямаше да е по-приятно за мен от това да се събера с теб и Марлено. Не знаеш колко съм горд, че поканихте точно нас, и колко по-трудно ми е да тръгна сега, но нещо ме подтиква. Честно казано, дори не знам със сигурност какво е то, но трябва да тръгна, Толи. — Той я погледна със смущаващите си сини очи, пълни с искрена мъка, загриженост и обич.

— Джондалар, не бива да говориш тези хубави неща и да ме гледаш така — още повече ми се приисква да останете. Само ме прегърни — каза Толи.

Той се наведе и обви ръце около нея; усети как се тресе от потиснати хлипове. Тя се отдръпна и погледна високата руса жена зад него.

— О, Айла! Не искам да си отиваш! — каза с дълбоко ридание и двете се прегърнаха силно.

— И аз не искам, бих желала да остана. Не знам защо, но Джондалар трябва да замине, а не мога да не тръгна с него — говореше Айла и плачеше колкото Толи.

Внезапно младата майка грабна за ръка Шамио и избяга с нея към жилищата.

Вълчо понечи да се втурне след тях.

— Стой тук, Вълчо! — заповяда Айла.

— Вълчо! Искам си моя Вълчо — извика момиченцето, протягайки се към рунтавия четириног хищник.

Вълкът изскимтя и погледна към Айла.

— Стой тук! — нареди тя. — Заминаваме!

Издание:
Автор: Джийн М. Оел
Заглавие: Айла през равнината
Преводач: Мариана Пампорова-Стойчева, Георги Стойчев
Година на превод: 1994
Език, от който е преведено: английски
Издание: първо
Издател: Издателска къща „Плеяда“
Град на издателя: София
Година на издаване: 1994
Тип: роман
Националност: американска
Печатница: Полипринт
Художник: Петър Станимиров
Коректор: Лилия Анастасова
Адрес в Библиоман: https://biblioman.chitanka.info/books/3637

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.